

Eesti maaelu arengukava 2014-2020
4. ja 5. prioriteedi meetmete
ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme
hindamisaruanne 2021. aasta kohta

Eesti maaelu arengukava (MAK) keskkonnaalaste tegevuste hindamise koduleht

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

SISUKORD

KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED	4
SISSEJUHATUS.....	5
Lühikokuvõte 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme analüüsist	5
Hindamisalane tegevus.....	14
Õiguslik raamistik.....	14
Meetmete rakendumine	15
Püsihindamistegevused	16
Hindamisalane teavitamine	18
MAK 2014-2020 perioodi 4. ja 5. prioriteedi meetmete maakasutusanalüüs	22
Pindalatoetuste alune põllumajanduslik maakasutus ja selle muutused aastatel 2015-2021.....	24
Põllukultuuride struktuur põllumaal	27
Liblikõieliste kultuuride pind ja osatähtsus	28
Mustkesa pind ja selle muutumine	29
Nitraaditundliku ala ja alamvesikondade maakasutus.....	30
Maaparandusluse maa maakasutus	33
Talvine taimkate	34
Kokkuvõte	35
Meede 10.1.1 – keskkonnasõbraliku majandamise toetus	37
Meetme analüüs.....	38
Kokkuvõte	52
Meede M10.1.2 – piirkondlik veekaitse toetus.....	54
Meetme analüüs.....	55
Kokkuvõte	57
Meede M10.1.3 – piirkondlik mullakaitse toetus.....	58
Meetme eesmärk.....	59
Meetme analüüs.....	59
Kokkuvõte	69
Meede M10.1.4 - keskkonnasõbraliku aianduse toetus	70
M10.1.4.1. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse puuvilja- ja marjakasvatuse tegevuse analüüs	72
M10.1.4.2. Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse tegevuse analüüs.....	79
M10.1.4.3. Keskkonnasõbraliku maasikakasvatuse tegevuse analüüs	84
M10.1.4.4. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse sihttaseme täitmine	89

M10.1.4.5. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse tegevuste kokkuvõte	91
Meede M10.1.5 - kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus	92
Meetme analüüs.....	93
Kokkuvõte	100
Meede M10.1.6 – ohustatud tõugu looma pidamise toetus	101
Meetme analüüs.....	102
Kokkuvõte	113
Meede M10.1.7 - poolloodusliku koosluse hooldamise toetus	114
Meetme eesmärk.....	116
Meetme analüüs.....	116
Kokkuvõte	130
Meede M11 – mahepõllumajandus	132
Meetme analüüs.....	134
Kokkuvõte	155
Meede M12.1 – Natura 2000 toetus põllumajandusmaale	158
Meetme eesmärk.....	160
Meetme analüüs.....	161
Kokkuvõte	176
Meede M12.2 – Natura 2000 toetus erametsamaale	178
Meetme eesmärk.....	180
Meetme analüüs.....	181
Kokkuvõte	190
Meede M14 – loomade heaolu (artikkel 33).....	191
Meetme analüüs.....	192
Kokkuvõte	199

KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED

F	Fungitsiidid
H	Herbitsiidid
I	Insektitsiidid
KSA	Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetus
KSK	Keskkonnasõbraliku aianduse toetus – köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimekasvatus ning maasikakasvatus
KSM	Keskkonnasõbraliku majandamise toetus
MAHE	Mahepõllumajandusliku tootmise toetus
MAK	Maaelu arengukava
NAT	Natura 2000 toetus põllumajandusmaale
NTA	Nitraaditundlik ala
PKT	Põllumajanduslik keskkonnatoetus
PLK	Poollooduslik kooslus
PMK tegevusmaakond	Massiivide geograafiline asukoht
PMK	Põllumajandusuuringute Keskus
PRIA	Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
SORT	Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (MAK 2014-2020)
TAR	Tagasirajatud rohumaa
TPR	Keskkonnatundlik püsirohumaa
ÜPT	Ühtne pindalatoetus
Põllumaa	Viljelusmaa ehk taotletud maakasutuses on märgitud põllukultuurid või mustkesa

SISSEJUHATUS

Aruanne annab ülevaate Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteediga seotud meetmete ja 3. prioriteedi „Loomade heaolu“ meetme hindamisest, mis on teostatud Põllumajandusuuringute Keskuses.

Hindamise eesmärgiks on uurida arengukava arengut seoses selle eesmärkidega, kasutades tulemus- ja vajaduse korral mõjunäitajaid; teha ettepanekuid arengukava parandamiseks ja seeläbi tõsta toetuste rakendamise kvaliteeti.

Seire ja hindamine programmiperioodi jooksul toimub pidevalt ja püsivalt, et tagada andmete aegrea olemasolu. Samuti lähtuvad iga-aastased hindamistegevused konkreetsetest vajadustest ning on kokku lepitud Maaeluministeeriumi ja Põllumajandusuuringute Keskuse vahel eelneval aastal järgneva aastaks.

Meetmete hindamiseks vajaliku info ja taustaandmete kogumiseks ning kvaliteetsemaks analüüsiks on läbi viidud uuringud. Vastavate uuringute detailsed aruanded on eraldi esitatud Põllumajandusuuringute Keskuse "[Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne](#)".

Hindamise otstarbel on mitmesuguseid andmeid kogutud Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti toetuste administreerimise ja kontrolli süsteemist, Põllumajandus- ja Toiduametist, Keskkonnaministeeriumi allasutustest, SA Erametsakeskusest ning teistelt andmekogujatelt. Lisaks viidi hindamistööga seoses läbi konsultatsioone hindamisega seotud asutuste vahel ning erinevate spetsialistide ja ekspertidega.

Aruanne koosneb üldosast, maakasutusanalüüsist ja meetmete analüüsist ning ja 50 lisast. Aruande esimeses peatükis antakse ülevaade hindamise õiguslikust raamistikust, meetmete rakendamisest, hindamistegevustest ja hindamisalasest teavitamisest. Teises peatükis kirjeldatakse pindalatoetustega hõlmatud ala põllumajanduslikku maakasutust. Kolmandas peatükis keskendutakse meetmete detailsele analüüsile.

Täiendavat informatsiooni Põllumajandusuuringute Keskuse poolt teostatud maaelu arengukavade hindamistegevuste kohta ning lühikokkuvõtted kõikidest uuringutest on võimalik leida [PMK kodulehelt](#).

Lühikokkuvõte 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme analüüsist

Pindalatoetuste alune põllumajanduslik maakasutus ja selle muutused aastatel 2009-2020

Maakasutuse analüüsil on aluseks võetud PRIA andmestik pindalatoetuste taotletud pinna alusel (28.01.2022 seisuga). 2021. aastal oli ÜPT taotletud pind 969 494 ha, KSM 452 199 ha, MAHE 203 443 ha, NAT 20 357 ha ja PKT pind 500 638 ha (PKT hõlmab KSM, KSK, KSA, VESI, MUL, PLK ja SORT toetusi). Kuna meetmete pinnad osaliselt kattuvad, ei võrdu nende kogusumma PKT pindalaga). Võrreldes 2020. aastaga suurenesid 2021. a ÜPT, KSM, PLK ja MAHE pindalad, vastavalt 0,2% (2137 ha), 2,7% (11 961 ha), 5,7% (1933 ha) ja 4,6% (8901 ha). NAT pindala vähenes 351 ha (1,7%) võrra. Taotlejate arv vähenes võrreldes 2020. aastaga ÜPT ja NAT toetuste puhul, vastavalt 101 (0,75) ja 14 (1,1) taotleja võrra. Taotlejate keskmine pind Eesti keskmisena suurenes ÜPT puhul 3% võrra 72 ha-ni ja MAHE 6,7% võrra 114 ha-ni. KSM taotleja keskmine pind vähenes 10% võrra 295 ha-ni. ÜPT, MAHE ja KSM taotlusalune pindala suureneb peamiselt just tänu põllumaa pindala juurdekasvule. ÜPT-l suurenes põllumaa pind 6032 ha (0,9%) võrra ja vähenes püsirohumaa pind 3831 ha (1,4%) võrra. KSM taotlusalusel maal suurenes nii põllumaa kui KSM toetajate püsirohumaa pind 2,7% võrra. MAHE püsirohumaa pindala suurenes väga vähe (0,3% ehk 178 ha), kuid põllumaa pind suurenes 7,2% (8796 ha).

Põllumaal kasvatatavate suuremate kultuurigruppide osas 2020. aastaga võrreldes olulisi muutusi ei ole. ÜPT ja KSM taotlusalusel põllumaal on suurim pind teraviljade all, vastavalt 56% ja 59%, teisena lühiajalise rohumaa (ÜPT-l 23% ja KSM 19%) ja kolmandana raps, rüps, sinep, rõigas (ÜPT 11,6% ja KSM 13,8%). Seejuures võrreldes 2020. aastaga ongi pisut suurema muutuse läbi teinud rapsi kultuurigrupp, suurenedes nii ÜPT, MAHE kui KSM pinnal ca 1-2%. MAHE põllumaal on suurima osatähtsusega teraviljad (44%, seejuures on teravilju allakülvidega 5 korda rohkem kui KSM või

ÜPT põllumaal), järgnevad lühiajalised rohumaad 38% (vähenemine 2% võrra) ja kaunviljad 7,6%-ga (suurenemine 0,6%). Väiksema osatähtsusega kultuurigruppides on suurim muutus toimunud ÜPT ja MAHE toetuse puhul ravim- ja maitsetaimede grupis, kus pindala vähenes vastavalt 1593 ha ÜPT ja 1504 ha MAHE taotlusalusel maal. Seevastu suurenes MAHE põllumaal sööti jäetud maa pindala 5,8 korda ja moodustab 0,4% põllumaast. Mustkesa pindala KSM põllumaal vähenes, kuid ÜPT ja MAHE puhul suurenes. MAHE mustkesa pindala suurenes 634 ha võrra ning moodustab 0,6% põllumaast. Liblikõieliste kultuuride osas on muutus toimunud MAHE maal. Nimelt suurenes liblikõieliste kultuuride pindala 6523 ha võrra ja seda peamiselt tänu heintaimedele ja allakülvidele.

NTA-I toimus võrreldes 2020. aastaga taotlusaluse pindala vähenemine ÜPT pinnal 1002 ha (1%), PLK 8 ha (2%) ja NAT 44 ha (11%) võrra ning suurenemine KSM 2162 ha (2%) ja MAHE 487 ha (4%) võrra. Võrreldes üle-eestilist taotlusalust pinda NTA-I asuva taotlusaluse pinnaga, asub 21% KSM, 14% ÜPT, 8% MUL, 7% MAHE ja 4% SORT taotlusalusest pinnast NTA-I. NTA-I on MAHE põllumaade pindala suurenenud 599 ha võrra 10 311 ha-ni ning KSM põllumaade pindala 2162 ha võrra 95 849 ha-ni. Püsirohumaade pindala vähenes nii ÜPT kui MAHE taotlusalusel maal. NTA põllumaa kultuurigruppide struktuur on sarnane üle-eestilisele ning väga suuri muutusi võrdluses eelmise aastaga ei ole. NTA MAHE pinnal vähenes teravilja allakülvidega pindala, ent suurenes puhas teravilja kasvupind ning kokkuvõttes suurenes teraviljade osatähtsus põllumaast 1% võrra.

ÜPT ja KSM taotlusalusest pinnast asub 62% maadest kuivendatud aladel, MAHE puhul 65%, NAT 50% ja PLK 9%. Maakasutus erineb sõltuvalt kuivendamisest ainult MAHE taotlusalusel maal. MAHE kuivendatud aladel domineerivad põllumaad (42%), aga kuivendamata maadel püsirohumaad (42%). Lühiajalisi rohumaad on kuivendatud maadel rohkem kui kuivendamata maadel ning suurim osatähtsus taotlusalusest maast on MAHE pinnal, vastavalt 27% (KSM 20%, ÜPT 18%).

Talvisel taimkattel on nii vee- kui mullakaitse eesmärk vähendada taimetoiteelementide leostumisriski ja mullaerosiooni põllumaal. Taotlusalusel maal on talvise taimkatte all 46% (323 496 ha) ÜPT, 55% (248 910 ha) KSM ja 53% (69 181 ha) MAHE pinnast. Talvise taimkatte pindala ja taotlejate arv tõusid kõikides toetusgruppides.

Meede M10.1.1 – keskkonnasõbraliku majandamise toetus

KSM toetust määrati 2021. aastal 1372 tootjale pinnaga 450 897 ha. Võrreldes 2020. aastaga suurenes KSM toetusalune pind 15 092 ha võrra (3,4%) ja toetust saanud tootjate arv 38 tootja võrra (3,0%). Toetusalune pind moodustas 95% eesmärgiks prognoositud 475 000 hektarist. Eestis tervikuna moodustas KSM kaetus 65% taotlusalusest ÜPT põllumaast ehk siis potentsiaalsest pinnast.

NTA piirkonnas oli KSM osakaal ÜPT taotlusalusest pinnast (ilma püsirohumaata) veelgi suurem. KSM toetusalune pind kattis sellest 81%.

KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuris eelistatakse teravilja, mille osatähtsus koos allakülvidega ulatub 2021. aastal 58%, mida on mõnevõrra vähem kui ÜPT tootjatel (61%). Kõikide liblikõieliste kultuuride summaarne osatähtsus külvikorras on KSM tootjatel jäänud samale tasemele referentsperioodiga võrreldes, muutunud on ainult kaunviljade ja teiste liblikõieliste omavaheline suhe, samas kui ÜPT taotlenud tootjatel oli põllukülvikorras liblikõieliste (kaunvili ja muud liblikõielised) osakaal väiksem. Õlikultuuride kasvatamisel oli olukord vastupidine. KSM tootjatel oli nende kultuuride osakaal kogu külvipinnast 14% ja ÜPT tootjatel 9%. Suurim erinevus on mustkesa viljelemisel – ÜPT tootjatel ulatub see 2,7%-ni KSM tootjate 0,2% vastu.

Teraviljade järgnevuse katkestamiseks külvikorras on järjest enam hakatud kasutama maisi ja tatart. Nimetatud kultuure viljeldi toetustüübi erinevalt: ÜPT ja KSM tootjad eelistasid maisi, MAHE tootjad tatart. 2021. aastal on maisi külvipind jäänud KSM tootjatel samasse suurusjärku võrreldes möödunud aastaga ulatudes 11 175 hektarini.

Külvipinna struktuuri muutusi peegeldab paremini pikemate ajavahemike võrdlus, mis hõlmab tervet külvikorda või isegi pikemat ajavahemikku. Kui võrrelda perioode 2009-2013 ja 2014-2021, siis selgub, et teraviljade külvipind on

käesolevaks toetusperioodiks kasvanud ulatuses 250 204 ha-ni. Samuti on märgata allakülvidega teraviljade osa vähenemist, mis ilmselt on tingitud taliteraviljade külvipinna suurenemisest.

Liblikõieliste ja liblikõieliste ning kõrreliste segu kasvatamise 15% kohustust täideti Eesti keskmisena kahekordselt. Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind oli 2021. aastal 131 646 hektarit.

Talvise taimkatte baasnõue Lõuna-Eesti valdades, kus talvise taimkatte osakaal valla kogu põllumajandusmaast peab olema vähemalt 30%, täideti nii valdade kui kõikide taotlejate tasemel. Kõikides maakondades oli täidetud ka KSM põhitegevuse nõue talvise taimkatte osas. 2021. aasta KSM kohustusperioodil ulatus talvise taimkatte kogupind 248 910 hektarini. Võrreldes 2020. aastaga suurenes talvise taimkatte pindala KSM taotlejatel 28 366 hektari e 3,5% võrra.

2021. aastal määrati veekaitse lisategevuse toetust 610 tootjale, mis moodustab 44% kõigist KSM tootjatest. Nende kasutuses olev taotlusalune pind suurenes 9 397 ha võrra võrreldes 2020. aastaga. Seda lisategevuse toetust määratud tootjatel oli kasutada 224 839 ha põllumajandusmaad, millest siis vähemalt pool e üle 112 420 ha jäi talvise taimkatte alla.

Lisategevuse toetust mesilaste korjealade rajamise eest määrati 2021. aastal 30 tootjale. Korjealade pindala suurenes võrreldes 2020. aastaga oluliselt – 162 ha võrra ja moodustas 482 ha. Nendest, kellele toetus määrati oli vaid 8 mesinikku 158 mesilasperega. Ülejäänud 22 toetusesaajat olid siis korjetaimede kasvatajad, kelle põldudele oli kasutada antud 881 mesilasperet.

2020. aastal oli KSM ettevõtetes lämmastiku bilanss kõrgem (37,5 kg/ha) kui ÜPT ettevõtetes (7,4 kg/ha), kuid seda võib siiski pidada keskkonda vähe ohustavaks.

Seireperioodil 2007-2020 pestitsiidide kasutuskooormus suurenes ja sellega seoses püsib oht, et pinna- ja põhjavee saastumine võib suurened, mullakeskkond halveneda ja elurikkus väheneda.

Meede M10.1.2 – piirkondlik veekaitse toetus

Piirkondlik veekaitsetoetus käivitus 2018.aastal. 2021. aastal toetati meetme tegevust, kus maa hoitakse osaliselt talvise taimkatte all vähemalt viie järjestikusel kalendriaastal 1755 hektaril. Teist meetme tegevust, kus maa hoitakse rohumaa all vähemalt viie järjestikusel kalendriaastal toetati 552 hektaril.

Meetme tegevusi taotleti tagasihoidlikult vaatamata sellele, et NTA-I oli 38 KSM tootjat, kellel talvise taimkatte osakaal ulatus üle 60% taotlusalusest pinnast ja kes ei taotlenud toetust KSM talvise taimkatte lisategevuse ega ka VESIR eest.

Toetuse taotlemata jätmise põhjuseks võib olla nii teadmatus uuest toetusliigist kui madal toetuse määr - 7€/ha talvise taimkatte eest. Vaatamata sellele, et VESIR toetuse puhul põllumaal peale 5-aastast rohumaa viljelemist maakasutus ei muutu, siis nii pikaks ajaks põllumaad rohumaa alla kinni panna väga suures ulatuses ei soostuta.

Siiski suurenesid piirkondliku veekaitsetoetuse mõlemad tegevused 2021. aastal oluliselt. VESIT määratud pind suurenes 70% ja VESIR pind 72% võrra võrreldes eelmise aastaga. Selle põhjuseks võib lugeda asjaolu, et toetust sai küsida vaid üheks aastaks.

Potentsiaalset pinda jätkub NTA-I nii talvise taimkatte kui ka rohumaa pinna suurendamiseks.

Meede M10.1.3 – piirkondlik mullakaitse toetus

MULD toetust määrati 2021. a 227 tootjale 11 863 ha eest, mis moodustas 32% toetusesaajate sihtarvust (700 toetusesaajat) ja 59% pinna sihtalast (20 000 ha). Võrreldes eelmise taotlemise aastaga 2020 suurenes toetusalune pind 2,9% ja tootjate arv 0,44%. Vahemikus 2015–2018 MULD toetusalune pind suurenes ja taotlejate arv kasvas või püsis stabiilsena enamuses maakondadest. Aastal 2021 toetusalune pind vähenes kokku viies maakonnas võrreldes 2020. a, seda märkimisväärselt Tartu 44% ja Valga 22% maakonnas. Samas on mitmes maakonnas perioodil 2015-

2021 toetuslune pind kordades kasvanud – Lääne-Viru maakonnas 2,2 korda ja Põlva maakonnas 2,8 korda. MULD toetust eelistatakse taotleda püsiva taimkattega aladele – aastal 2021 püsirohumaadele 85%, vähem tagasirajatavatele rohumaadele 4,4% ja lühiajalistele rohumaadele 9,9%. MULD toetusõiguslikust pinnast (20 609 ha) moodustas 2021. a taotletud pind 58% (11 961 ha). Erodeeritud muldadele on taotlemise osatähtsus olnud madal kogu perioodi 2015–2021 vältel. MULD toetust taotleti erodeeritud muldadele 31 ha-le, mis moodustas 0,26% ning turvasmuldele 11 930 ha-le, mis moodustas 99,74% kogu taotletud maast (11 961 ha). Turvas- ja erodeeritud muldi, mis moodustasid vähemalt 90% põllumassiivi pinnast, leidis 2021. a 49 149 ha-l. KSM tootjate maafondi jäi sellest pinnast 42% (20 609 ha), MAHE taotletud maale 27% (13 240 ha) ja ÜPT taotletud maale 31% (15 216 ha).

Meede M10.1.4 - keskkonnasõbraliku aianduse toetus

Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse raames saab alates 2015. aastast taotleda keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse eritoetust (KSA) ja keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse lisatoetust (KSK). Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse üldeesmärgiks on soodustada keskkonnasõbralikumate praktikate rakendamist aianduskultuuride kasvatamisel, vähendada pestitsiidide kasutamist, tagada tarbijatele tervislikum toit, vähendada toitainete leostumist mullast ning aidata kaasa bioloogilise mitmekesisuse säilimisele.

MAK 2014-2020 programmidokumendis on kogu keskkonnasõbraliku aianduse toetuslune pinna sihttasemeks seatud 1700 ha. 2021. aastal oli keskkonnasõbraliku aianduse toetuslune pind kokku 1113,61 ha, sihttasemest täideti 66%, toetust määrati kokku 80 tootjale.

Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetust määrati 2021. aastal üheksas maakonnas 113,33 ha eest 22. tootjale. KSA toetust taotleti 10. erineva viljapuu- ja marjakultuuri kasvatamise eest, millest must sõstar moodustas 38% (42,73 ha), õunapuud 26% (29,63 ha), vaarikad 10% (10,99 ha), teiste kultuuride osakaal oli väiksem.

2021. aastal deklareeriti viljapuu- ja marjaaedade kogupindalaks Eestis 3198,81 ha, millest KSA puuvilja- ja marjakasvatuse toetust taotleti 4%-le (113,54 ha) kogupinnast. Kokku kasvatati Eestis 21 erinevat viljapuu ja marjakultuuri, millest astelpaju moodustas 42% (1331,68 ha), õunapuud 23% (736,24 ha) ja must sõstar 13% (409,21 ha), ülejäänud 16. kultuuri osakaal kokku oli 22%.

Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust määrati 2021. aastal kaheteistkümnes maakonnas 753,47 ha eest 43 tootjale. KSK toetust taotleti 20 kultuuri kasvatamise eest, millest porgand moodustas 36% (277,17 ha), söögi- ehk punapeet 18% (138,50 ha), valge peakapsas 15% (116,31 ha), ülejäänud kultuuride taotluslune pind kokku moodustas 30% KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse kogu taotluslusest pinnast.

Ravim- ja maitsetaimede nimekirjas olevast 54-st kultuurist taotleti 2021. aastal toetust aedkoriandri, hariliku saialille, aedtilli, aedpeterselli, moldaavia tondipea, mets-kassinaerise, teekummeli ja aed-apteegitill kasvatamise eest kokku 82,38 hektarile, mis moodustas 11% kogu KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede taotluslusest pindalast. Esmakordselt taotleti toetust moldaavia tondipea ja teekummeli kasvatamise eest.

2021. aastal deklareeriti köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede kogupindalaks Eestis 2760,66 ha, millest KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede kasvatamise toetust taotleti 28%-le (761,20 ha) kogupinnast. Kokku kasvatati Eestis 66. erinevat köögivilja-, ravim- ja maitsetaime.

Keskkonnasõbralikku maasikakasvatuse toetust määrati 2021. aastal kaheksas maakonnas 246,81 hektari eest 28 tootjale.

2021. aastal deklareeriti maasikate kogupindalaks Eestis 705,43 ha, millest KSK maasikakasvatuse toetust taotleti 35%-le (249,34 ha) kogu deklareeritud maasikate kogupinnast.

Meede M10.1.5 - kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus

Kohalikku sorti taimede nimekirjas on 5 põllukultuuri ning 43 puuvilja- ja 12 marjakultuuri. Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust saab MAK 2014-2020 perioodil taotleda olenevalt kultuurist kas pinna- või taimepõhiselt. Kohalikku sorti taimede kasvatamise meetme kogu perioodi eelarve on planeeritud 5,7 miljonit eurot ja sihttaseme pindala 1700 hektarit.

2021. aastal taotles SORT toetust kokku 54 taotlejat, viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest 27 taotlejat (6663 istikule) ning põllukultuuride kasvatamise eest samuti 27 taotlejat (383 ha). Viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest määrati SORT toetust 27 tootjale (47 888 eurot) ja põllukultuuride kasvatamise eest 23 tootjale 364 hektari eest (22 919 eurot).

Suurima SORT pinnaga oli 2021. aastal talirukis „Sangaste“ (14 toetuse saajat, 161 ha), järgnesid valge ristik „Jõgeva 4“ (10 toetuse saajat, 133 ha), põlduba „Jõgeva“ (2 toetuse saajat, 70 ha) ja kartul „Ando“ (1 toetuse saaja, 1 ha). Suurimad SORT määratud põllukultuuride pinnaga maakonnad olid Harjumaa (84 ha) Jõgevamaa (60 ha) ja Võrumaa (42 ha).

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal summaarselt SORT taotletud viljapuude ja marjapõõsaste arv 1770 taime võrra (marjapõõsaste arv suurenes 1452 ning viljapuude arv 318 taime võrra). Märgatavalt suurenes taotlusaluste musta sõstra taimede arv (1221 taime võrra), 23 taotleja lisandumisega. Taotlusaluseid õunapuid tuli juurde 285, pirnipuu taimede arv vähenes 2 taime võrra. Puuvilja- ja marjakultuuride lõikes taotleti enim toetust mustadele sõstardele (3999 taime, 60% taotletud taimede koguarvust) ja õunapuudele (1452 taime, 22% taotletud taimede koguarvust). Ploomipuudele taotletud taimede arv (679) moodustas 10% taotletud taimede koguarvust.

Meede M10.1.6 - ohustatud tõugu looma pidamise toetus

2021. aastal määrati OTL toetust 661 loomapidajale 24 761 looma eest summas 1 042 725 eurot. Toetust määrati 1030 eesti maatõugu veise, 267 eesti raskeveohobuse, 1726 eesti tõugu hobuse, 383 tori tõugu hobuse ja 688 kihnu maalamba eest (kokku 4094 karjatatava looma eest). Eesti vuttide pidamise eest sai toetust 9 linnukasvatajat 20 667 vutile.

Maatõugu veiseid oli kõige rohkem Saaremaal (266 looma). Maakarja eest määrati lisatoetust 430 jõudluskontrollis osaleva ja 368 eelmisel aastal elusjärglase andud lehma kohta. Toetati 30 tõuraamatusse kantud pulli. Toetatud ohustatud tõugu hobuseid oli kõige rohkem Lääne-Eesti saartel: Saaremaal 390, Hiiumaal 257 ning Muhumaal 189. 2021. aastal taotleti 40 lambakasvataja poolt toetust 688 kihnu maalambale ning kõikidele loomadele määrati ka toetus. Üle saja toetusala lamba oli Saaremaa vallas (112 looma). Eesti vuti kasvatajaid, kes toetust taotlesid ja said, oli üheksa. Toetust taotleti 20 667 linnule ning toetus määrati kõigile taotletud lindudele. 66% (13 635 lindu) toetusalustest vuttidest asuvad Tartumaal.

Meede M10.1.7 – poolloodusliku koosluse hooldamise toetus

2021. a määrati PLK toetust 35 247 hektarile ja 841 taotlejale. PLK toetusala pind on aastate 2007–2021 jooksul pidevalt kasvanud – seega on täidetud PLK toetuse eesmärk suurendada hooldatavate alade pindala. Samas jäi 2020. aastal võrreldes 2019. aastaga PLK toetuse alt välja ~1000 ha ning 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga ~600 ha varem hooldatud PLK-sid. 2019. a lõppesid paljudel PLK tootjatel 5-aastased PLK kohustused ning erinevatel põhjustel ei olnud hooldajatel huvi PLK toetusega jätkata.

2016.–2021. a jooksul kasvas ka PLK toetuse liigikaitseliselt oluliste rannaalade lisategevuse taotletud pind ja taotlejate arv: vastavalt 979 hektarilt 2144 hektarini ning 24 taotlejalt 43 taotlejani. Keskkonnaregistris on liigikaitseliselt oluliste rannaaladena märgitud 7625 ha, millest oli taotletud 2021. aastal PLK hooldamise toetust 5675 hektarile ehk 74%-le, lisategevust aga 2144 hektarile ehk 28%-le.

2021. a moodustas PLK toetuslune pind 88% MAK 2014–2020 raames seatud sihttasemest (40 000 ha) – saavutuse tase on aasta-aastalt küll suurenenud, kuid sihttasemest jäi puudu veel ~4700 ha. Eesmärgi saavutamine sõltub otseselt ka PLK-de taastamisest, sest PLK toetust saab taotleda vaid keskkonnaregistrisse kantud hoolduskõlblikele PLK-dele. Lisaks ei taotleta kõigile hoolduskõlblikele PLK-le PLK toetust – tootjal on PLK alade osas valida PLK toetuse või teiste MAK pindalatoetuste vahel, sest PLK toetusega samale maale teisi MAK pindalatoetusi taotleda ei saa. Liigirikaste alade valede meetoditega või valel ajal hooldamine võib viia liigirikkuse vähenemisele. Seetõttu on soovitatav innustada PLK hooldajaid taotlema PLK toetust ning ka muudel PLK hooldatavatel aladel järgima PLK toetusega seatud nõudeid, milleks on vajalik teadlikkuse tõstmine.

Enim PLK toetuse saajaid kuulus 2021. a PLK toetusluse pinna järgi suurusgruppidesse 10–49,9 ha ning 3–9,9 ha – vastavalt 31% ja 28%. PLK toetuse saajatest kuulusid 11% suurusgruppidesse vähemalt 100 ha, kes majandasid 61% kogu PLK toetuslusest pinnast.

2015.–2021. a taotleti enim PLK toetust muu niidu karjatamisele, seejärel muu niidu niitmisele ja kadakatega niidu karjatamisele. PLK toetuse üheks eesmärgiks on suurendada põllumajandusloomade abil hooldatavate PLK-de osakaalu. Perioodil 2015–2020 suurenes PLK toetuse taotletud pinnast karjatamise teel hooldatav ala 72% lt 78% ni, 2021. a aga langes 1% võrra (pind ise siiski kasvas).

Elupaigatüübi olid läbi aastate 2015–2021 suurimate KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pindadega ranna- ja lamminiidud ning loopealsed, väikseimate pindadega aga kuivad nõmmed ja kadastikud.

PLK toetuse taotletud pind moodustas 2021. a keskkonnaregistri PLK-dest 45%. Lähtuvalt elupaigatüübist oli keskkonnaregistri PLK-dest suurimale osale PLK toetust taotletud rannaniitudele, loopealsetele ja kuivadele niitudele lubjarikkal mullal (vastavalt 54, 52 ja 52%) ning kõige vähem kuivadele nõmmedele ja kadastikele (vastavalt 11 ja 13%). Hoolduses olevate PLK-de osakaal sõltub palju ka alade hoolduskõlblikkusest, sest PLK toetust saab vaid hoolduskõlblikele PLK-le – 2020. a märtsi seisuga olid keskkonnaregistri PLK-st hoolduskõlblikud ligi pooled. Pärandniitude tegevuskava 2021–2027 seab eesmärgiks taastada aastaks 2027 täiendavalt 12 230 ha PLK-d (võrreldes aastaga 2020), mis võimaldaks saavutada eesmärgi, et 2027. aastal oleks hoolduses 50 000 ha pärandniite.

2021. a taotleti samale maale nii PLK kui ka ÜPT toetust 22 999 hektarile (65% kogu PLK taotletud pinnast). Kogu keskkonnaregistri PLK-st (78 262 ha) taotleti ÜPT-d 26 669 hektarile ehk 34%-le, millest 3538 hektarile ei olnud PLK toetust taotletud. Lisaks taotleti keskkonnaregistri PLK-le 1307 ha MAHE ja 2350 ha NAT toetust. ÜPT ning MAK PLK, MAHE ja NAT toetust taotleti 2021. a keskkonnaregistri PLK-st ~39 100 hektarile (50%).

PLK toetuse üheks eesmärgiks on parandada PLK-ga seotud liikide seisundit ning suurendada elurikkust ja maastikulist mitmekesisust. Selle eesmärgi hindamiseks PMK eraldi andmeid ei kogu. KAUR-i analüüsides PLK toetuse efektiivsuse hindamiseks riiklike keskkonnaseire andmete põhjal on leitud PLK toetuse oluline positiivne mõju taimedele, lindudele ja päevaliblikele. Riikliku seire tulemused näitavad seega, et kui kooslused on majandatud (PLK toetusega), siis on ka liikide seisund parem, kui majandamine puudub või ei ole piisavas ulatuses, siis kannatavad selle all ka liigid ja koosluste üldine seisund. Samas on riiklikus seires enamasti PLK toetusega seirealade osakaal väike – kuna PLK toetus panustab küllaltki suurel määral PLK alade hooldamisse, peaks tulevikus suurendama PLK toetusega alade osa riiklikus seires. Seda teemat on käsitletud ka pärandniitude 2021–2027 tegevuskavas.

Meede M11 – mahepõllumajandus

MAHE toetuselune kogupind oli 2021. aastal 190 561 ha (2020. aastal 177 229 hektarit). See moodustas 94% MAHE 2014+ taotluslusest pinnast ja 79% mahepõllumajanduse registris olevast mahepinnast. Sellest MAHE üleminekutoetust määrati 2170 ha ja mahepõllumajandusega jätkamise toetust 188 391 ha (142% MAK sihttasemest). 2015.–2020. a jooksul on mahepõllumajandusele üleminekutoetust (1.–3. a) määratud kokku 44 617 ha. MAHE toetuse saajaid oli 2021. a 1793 (88% mahepõllumajanduse registris olevatest mahetootjatest). Sellest

MAHE üleminekutoetuse saajaid oli 44 ja mahepõllumajandusega jätkamise toetuse saajaid 1749. MAHE toetuse pind suurenes 2020. a võrreldes 7,5% (13 332 ha) ja toetuse saajate arv 1,4% (24 võrra). MAHE toetuslune keskmine pind toetuse saaja kohta oli 106 ha. Ida-Viru maakonnas oli suurim keskmine MAHE pind toetuse saaja kohta – 169 ha ja Põlva maakonnas väikseim – 56 ha.

Kõige rohkem MAHE toetuse saajaid oli Võru maakonnas (240 e 13% MAHE toetuse saajatest). Kõige vähem määrati seda toetust Ida-Viru maakonnas (42). Suurim MAHE toetuse pind olid Tartu maakonnas (26 604 ha e 14% MAHE kogupinnast). Kõige vähem oli seda pinda Põlva maakonnas (4159 ha).

Nitraaditundlikul alal (Lääne-Viru, Jõgeva ja Järva maakonnas) paiknevatele massiividele sai 30% suuremat MAHE toetust 132 tootjat kokku 12 523 ha.

Eesti MAHE toetusluse pinna koguosaal ÜPT toetuslusest kogupinnast oli 2021. a 19,8%. Suurim oli see Hiiu maakonnas (60%) ja väikseim Põlva maakonna (9,4%).

Mahepõllumajanduslikult toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega külvatud MAHE toetuse lisamaksega külvipind oli MAHE tootjatel 2021. a kokku 5307 ha (166 toetuse saajat). Sertifitseeritud MAHE seemnega kartuli külvipinda 2021. a polnud. Kogu taotlusluse teravilja külvipinna suhtes oli sertifitseeritud MAHE seemnega pinda 9,8%.

Suur püsi- ja lühiajaliste rohumaa pind MAHE pinnal võimaldab Eesti mahepõldudel tervikuna säilitada ja tõsta mulla orgaanilise aine sisaldust, parandada mullastruktuuri ja takistada toiteelementide leostumist. Samas on MAHE rohumaa (püsi- ja lühiajalised rohumaa) kogupind aastate jooksul siiski märkimisväärselt vähenenud (2009.–2013. a 74%-lt 61%-ni 2021. a) ning tera- ja kiukultuuride osakaal tõusnud (2009.–2013. a 22%-lt 37%-ni).

MAHE püsirohumaa osakaal on kogu taotlusluse MAHE pinnal vähenenud 2009.–2013. a 48%-lt 35%-ni 2021. a. Maakondade lõikes on MAHE toetusluse püsirohumaa osakaal aga väga erinev. Kui Saare maakonnas oli MAHE püsirohumaa osakaal 71% ja Hiiu maakonnas 63%, siis Tartu maakonnas vaid 14%. Analüüsi tulemused näitavad, et püsirohumaid haritakse märkimisväärses ulatuses ka üles ja asendatakse teiste kultuuridega. 2016. a oli ülesharitud MAHE püsirohumaa pinnaks 4025 ha, 2017. a 6874 ha, 2018. a 4234 ha, 2019. a 4546 ha, 2020. a 5891 ha ja 2021. a 4799 ha. Põhiliselt kasvatati ülesharitud püsirohumal tera-, õli- ja kiukultuure (2021. a 84%).

Lühiajalised rohumaa moodustasid MAHE taotlejate põllumaast 2021. a keskmiselt 40%, (2009.–2013. keskmisena 51%), tera- jm kultuurid (kaasaarvatud allakülvidega) 60% (2009.–2013. keskmisena 49%). Liblikõieliste (heintaimed, nende allakülvid, kaunviljad) osakaal oli MAHE taotlejate kohustusluse põllumaal 2021. a 58%. 2009.–2013. a oli nende osakaal MAHE taotlejatel 53%. Põllumaa liblikõielistest on MAHE kaunviljade osakaal aastate jooksul oluliselt suurenenud. 2021. a oli neid põllumaal 12%. 2009–2013 keskmisena oli nende osakaal põllumaal liblikõielistest vaid 3,5%.

Mustkesa osakaal oli 2009.–2013. a keskmisena MAHE tootjate põllumaal suhteliselt suur – 6,3%. 2015. a alates, kui mustkesale enam MAHE toetust ei määrata, on selle osakaal põllumaal jäänud väikeseks (2021. a 0,6%, 842 ha). Lääne maakonna kahe ettevõtte suure mustkesa pinna tõttu oli mustkesa osakaal selles maakonnas aga märkimisväärne – 5,1%. Hiiu ja Valga maakonnas mustkesa 2021. a polnudki.

Talvise taimkatte all oli 2021./2022. a talveperioodil keskmiselt ligikaudu 53% põllumaast.

Ravim- ja maitsetaimede MAHE taotluslune pind vähenes 2575 ha-lt 980 ha-ni 2021. a. Enim taotlejate toetust saavatsid kapsasrohu (254 ha, 26% pinnast), musta kapsasrohu (243 ha, 25%), aedkoriandri (164 ha, 17%) ja hariliku maarjaohaka (124 ha, 13%) pinnale. Kuigi ravim- ja maitsetaimede MAHE toetusluse kasvupinda piirati 2019. ja 2020. a 15 ha ja 2021. a 4 ha taotleja kohta seoses varasemate aastate laialdase toetuse mittesihotstarbelise kasutamise tõttu, taotlejate eeltoodud kultuuridele 2021. a MAHE toetust endiselt põhiliselt suhteliselt suurtele pindadele (3–5 ha). Kehtestatud toetuspinna piirang ettevõtte kohta pole suure toetusmäära juures (600 €/ha) ilmselt siiski tõhusaks lahenduseks toetuse mittesihotstarbelise kasutamise vähendamiseks.

MAHE toetusluse pinna lisamiseks panustavate mahepõllumajanduslikult peetavate loomade koguarv oli 2021. a enamusel loomaliikidel oluliselt suurem kui 2009.–2013. a keskmiselt, kuigi suurel osal liikidest on toetusega seotud loomade arv viimastel aastatel vähenenud. MAHE veiseid oli kokku 47 764. Kõige rohkem oli neid Pärnu (8083 e 17%) ja Saare maakonnas (6183) ning kõige vähem Põlva maakonnas (1027). MAHE lüpsilehmi oli veiste hulgas 2084. Lüpsilehmade arv on 2011. a alates oluliselt langenud. Enim oli neid Pärnu (385 e 18%) ja Saare maakonnas (354). Vähemalt ühe aasta vanuseid MAHE lambaid oli 24 894. Saare maakonnas oli neid kõige rohkem (5067 e 20%) ja kõige vähem Ida-Viru maakonnas (154). MAHE kitsi oli 1056. Kõige rohkem oli MAHE kitsi (kõik ühel tootjal) Ida-Viru maakonnas (39% kõigist MAHE kitsedest). MAHE karjatatavaid loomi (veised, lambad, kitsed) kokku oli kõige rohkem sarnaselt varasemale perioodile Saare maakonnas (11 645 e 15%). Kõige vähem oli karjatatavaid loomi kokku Jõgeva (1705) maakonnas. MAHE kodulinde (kokku 26 821) oli kõige rohkem Lääne-Viru (9069 e 34%) ja Valga maakonnas (6168 e 23%). Kodulindudest moodustasid munakanad (75%) ja broilerid (25%). MAHE mesilasperesid oli kokku 2250. Põhiline osa neist oli Lääne-Viru (709 e 32%) ja Saare (364 e 16%) maakonnas.

Meede M12. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale

2021. a oli Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (edaspidi NAT) toetuse saajate arv 1259 ja toetuslune pind 20 013 ha, moodustades MAK 2014–2020 seatud sihttasemest (23 440 ha) 85%.

MAK keskkonnatoetustest on NAT toetuslusele maale lisaks taotletud läbi aastate enim MAHE ja KSM toetust. 2021. a taotleti NAT taotletud pinnale (20 357 ha) MAHE toetust 6614 ha ning KSM toetust 3665 ha. Teisi toetusi taotleti kõiki väga vähe.

NAT toetusõiguslik pind oli 2021. a 49 765 ha, millest 26 907 ha oli KeA-s kooskõlastatud PLK toetuse taotlemiseks – seega jäi NAT toetuse taotlemiseks vabaks veel 22 859 ha. NAT 2021. a taotletud pind moodustas sellest 89%. NAT taotletud pinna osakaal NAT toetusõiguslikust (ilma KeA-s kooskõlastatud PLK pindadeta) oli kõrgeim Saare (lausa 231%), Lääne-Viru, Võru ja Lääne maakondades (vahemikus 91–95%), madalaim aga Ida-Viru, Viljandi ja Jõgeva maakondades – vastavalt 25%, 26% ja 27%.

NAT taotletud pinnale on läbi aastate olnud iseloomulik püsirohumaade suur osakaal: perioodil 2007–2021 olenevalt aastast 60–66% (2021. a 62%). Keskkonnatundliku püsirohumaade (TPR) pind NAT taotletud põldudel oli 2021. a 202 ha, millest valdav osa (60%) asus Tartu maakonnas. Põllukultuuride osakaal jäi samal perioodil vahemikku 32–40%, olles 2021. a 37%. Põllukultuurigruppidest on NAT taotletud maal läbi aastate olnud suurima osakaaluga teravili (2021. a 45%); järgnevad liblikõielised, sh kaunviljad (32%) ning lühiajalised rohumaad (8%). Maade kasutusest väljajätmine mõjutaks aja jooksul tõenäoliselt koosluse liigilist koosseisu, mida võib põllumajandusmaale omase elurikkuse säilimise seisukohast negatiivseks lugeda. EELIS andmebaasis oli 2021. a NAT taotletud põldudel registreeritud kokku 917 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 467 taimeliikide ning 5 seene- ja samblikuliikide kasvukohta.

2021. a PRIA kohapealses kontrollis tuvastati neljal NAT toetuse taotlejal looduskaitsealade rikkumisi ning nad jäeti toetusest ilma.

2021. aastal PMK korraldatud põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse e-küsitlus hõlmas ka NAT meedet puudutavaid küsimusi ning vastajate seas oli 311 NAT toetuse taotlejat. NAT teemalised küsimused hõlmasid peamiselt taotlejate teadlikkust oma põllumajandusmaal paiknevatest loodusväärtustest ja hinnanguid seoses Natura 2000 aladel kehtivate looduskaitse piirangutega ning NAT toetuse piisavusega piirangutest tulenevate kitsenduste ja nõuete täitmiseks tehtud kulutuste ja saamata jäänud tulu kompenseerimisel. Küsiti ka Natura 2000 aladel paiknevate rohumaade kasutus- ja hooldusviiside kohta.

Meede M12.2 - Natura 2000 toetus erametsamaale

2020. a oli NAM toetuse saajaid kokku 4823. Suurim toetuse saajate arv toetuse saaja tegevusmaakonna järgi oli Harju, Saare ja Võru maakonnas, madalaim (alla 100) Ida-Viru ja Jõgeva maakonnas. 2020. a oli NAM toetusala pind kokku 65 873 ha. Keskmine NAM pind toetuse saaja kohta perioodil 2014-2020 on 12,7 ha ning 2020. aastal 13,7 ha. Keskmine pind toetuse saaja kohta on perioodi jooksul olnud pigem tõusva trendiga, ehkki 5 maakonnas 2020. a võrreldes 2019. aastaga toetuse pind toetuse saaja kohta oli sama või pisut langes. Ka NAM toetusõiguslik metsamaa on pidevalt kasvanud, ulatudes 2021. aastal 89 742 hektarini. Toetusala pinna osakaal toetusõiguslikust metsamaa pinnast moodustas 2020. a 74%.

Toetuse saajate profiilis juriidilise vormi järgi vaadelduna majandavad FIE-d ja füüsilised isikud 67% kogu NAM toetusalusest pinnast ning moodustavad 92% kõikidest taotlejatest.

Liigikaitse analüüsil leiti, et NAM toetusalustel metsamaadel oli 2020. a kõige rangema kaitse all olevate ehk I kaitsekategooria loomaliikide elupaiku 700 (18 erinevat liiki), taimeliikide kasvukohti 30 (11 erinevat liiki) ning seene- ja samblikuliikide kasvukohti 15 (3 erinevat liiki). Võrreldes varasema aastaga on elu- ja kasvukohtade arv kasvanud 599 koha võrra.

Käimasolevate projektide raames panustatakse erametsanduse arengusse, nt projekti "Loodusrikas Eesti" raames uuendatakse erametsatoetuste süsteemi ning töötatakse välja aktiivseid toetusmeetmeid metsaelupaikade seisundi parandamiseks.

NAM taotlejatel võib lisaks metsamaale olla kasutuses ka põllumajandusmaad, millele taotletakse erinevaid pindalapõhiseid põllumajandustoetusi. 2021. a NAM taotlejatest oli taotlenud teisi pindalapõhiseid põllumajandustoetusi 23% kokku 67 998,5 hektarile. Kõige enam oli taotletud ÜPT toetust 59 320,9 ha, järgnesid KSM 23 778,9 ha, MAHE 14 015,2 ha, NAT 8170,6 ha ja PLK 7816,9 ha).

2021. aastal läbi viidud PMK keskkonnateadlikkuse küsitlusele vastas 1307 NAM toetuse taotlejat. 38% NAM tootjatest on rahul ning 32% mingil määral rahul, et nende metsamaa on Natura 2000 võrgustiku osa. Metsamaa asumisega Natura 2000 alal ei ole rahul 18% vastajatest ja 13% puudub arvamused. Enamiku vastajate (54%) hinnangul kompenseerib NAM toetus looduskaitse piiranguid täielikult või mingil määral, 34% leiab, et toetused ei ole proportsioonis piirangutega. Oma kaitstavat metsamaal kehtivatest piirangutest ja võimalustest on teadlikud või mingil määral teadlikud 89% NAM tootjatest ning vaid 9% ei ole teadlikud.

Meede M14 - loomade heaolu toetus

Loomade heaolu toetuse (LHT) kohustus võetakse üheks aastaks. LHT saab taotleda munakanade, sigade, hobuste, kitsede, lammaste ja veiste heaolu parandamiseks. 2021. aastal määrati LHT toetust 1646 taotlejale 429 725 looma eest (145 912 LÜ), kogusummas 5 442 091 eurot (sh. 1875 eurot koolituse lisanõude täitmise lisamakse).

Arvuliselt määrati LHT kõige rohkem sigadele (282 238 looma, 84 671 LÜ, sh emiseid 326, 163 LÜ), mis oli 58% määratud loomühikutest ja 66% loomade arvust, seakasvatavate toetuse saajaid oli 43. Toetust määrati 63 602 veise eest (53 988 LÜ), neist 47 578 (75%) olid üle 6 kuu vanused veised, 10 168 (16%) olid alla 6 kuu vanused piimatõugu vasikad ja 5856 (9%) olid alla 6 kuu vanused karjatatavad vasikad. LHT hobuste arv oli 3180) 357 loomapidajal. 198 lambakasvatatavat sai toetust 21 576 lamba eest ja 22 kitsekasvatatavat 494 kitse eest. 167 kitse- ja/või lambakasvatatavat märkisid LHT taotlemisel ravimtaimede kasvatamise pindalaks 1271 ha. Toetusala munakanade arv on tõusvas trendis ning 2021 määrati LHT toetust 31 linnukasvataja 59 907 munakanale.

Loomühiku kohta arvestatuna olid LHT taotlejatest veterinaaritud 2020. aastal kõige suuremad piimatootjad – 49 euro/lü. Üldiselt olid LHT taotlejatel veterinaaritud mõnevõrra väiksemad võrreldes LHT mittetaotlejatega v.a lihavedelike kasvatajatel ning sea- ja linnukasvatajatel. Näiteks olid LHT toetust taotlenud piimatootjad veterinaaritud

49 euro/lü ja LHT mittetaotlejatel 62 euro/lü. Veterinaarkulud loomühiku kohta arvestatuna olid suuremad LHT mittetaotlenud lamba- ja kitsekasvatajatel võrreldes LHT taotlejatega (vastavalt 49 euro/lü ja 38 euro/lü).

HINDAMISALANE TEGEVUS

Õiguslik raamistik

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) tulemuslikkuse mõõtmiseks on kehtestatud ühine seire- ja hindamisraamistik (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1306/2013 artikkel 110 „ÜPP seire ja hindamine“). ÜPP ühiste eesmärkide saavutamise tulemuslikkust mõõdetakse ja hinnatakse ühiste mõjunäitajate alusel ning erieesmärkide saavutamise tulemuslikkust tulemusnäitajate alusel. Euroopa Komisjon (EK) koostab ÜPP hindamisel aruanded kõigi ÜPP vahendite koondtulemuslikkuse mõõtmise ja hindamise kohta ning liikmesriigid esitavad EK-le kogu teabe, mis on vajalik asjaomaste meetmete seireks ja hindamiseks.

Seire- ja hindamisraamistik kajastab maaelu arengu poliitika sekkumise mõju seiret ja hindamist vastavalt komisjoni ja liikmesriikide ühiselt loodud seire- ja hindamissüsteemile (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artiklid 67–79 ja EK rakendusmääruse (EL) nr 808/2014 artikkel 14).

Kõikidele liikmesriikidele kohustuslik seire- ja hindamissüsteem sisaldab järgmist: a) sekkumisloogika; b) ühised taust-, tulemus- ja väljundnäitajad, (sh eesmärknäitajad ja kriteeriumid tulemuslikkuse hindamiseks ning taustnäitajaid, mis hõlmavad ÜPP mõjunäitajaid); c) ühised hindamisküsimused; d) andmete kogumine, säilitamine ja edastamine; e) korrapärane aruandlus seire ja hindamise kohta; f) hindamiskava; g) eel- ja järelhindamised ning kõik muud maaelu arengu programmiga seotud hindamised; h) kõikide seire ja hindamise eest vastutavate isikute toetamine nende kohustuste täitmisel.

Eesti MAK 2014-2020 üldine seire- ja hindamissüsteem on üles ehitatud lähtudes iga-aastase seirearuande (rakendamise aastaaruande) ning 2017. ja 2019. a esitatavate põhjalikemate aruannete ning 2024. aastal esitatava järelhindamise aruande koostamise vajadustest. Samuti arvestab seire- ja hindamissüsteem siseriiklikke vajadusi ja tagasiside vajadust MAK-i rakendamise kohta, mida vajatakse iga-aastaselt poliitika suunamiseks ja kujundamiseks. Kui seire keskendub peamiselt sisend- ja väljundnäitajatele, siis hindamises omavad olulist tähtsust ka tulemus-, eesmärk-, mõju- ja taustnäitajad ning EK poolt kehtestatud ühised hindamisküsimused ning riigisisised näitajad.

Eesti MAK 2014-2020 seire- ja hindamissüsteemis teostatakse seiret eelkõige ühiste taust-, sisend- ja väljundnäitajate alusel, mida on kirjeldatud MAK-s, hindamine põhineb seiretulemustel. Lisaks MAK-s kirjeldatud kohustuslikele näitajatele pakutakse välja ka riigisisised näitajad, mida võivad välja töötada nii Maaeluministeerium kui ka erinevad hindajad.

Seire ja hindamine programmiperioodi jooksul toimub pidevalt ja püsivalt, et tagada andmete aegrea olemasolu ja kvaliteet järgnevateks hindamisteks. Perioodil 2014–2020 ei jätkata arengukava püsihindamisega sellisel kujul, nagu see oli programmiperioodil 2007–2013, kuna püsihindamine ei ole programmiperioodil 2014–2020 liikmesriikidele kohustuslik, kuid püsihindamiskogemus näitas, kui oluline on tagada püsiv andmekogumine ja -analüüs. Igal eelneval aastal koostatakse järgneva aasta tegevuste kohta hindamisplaan, mis sisaldab järgneval kalendriaastal planeeritavaid analüüse, uuringuid ja muid rahastatavaid hindamisalaseid tegevusi koos planeeritava ajakava ja eelarvega. Hindamisplaan arutatakse läbi ja kiidetakse heaks MAK 2014–2020 hindamiskomisjoni poolt.

PMK, kes on MAK korraldusasutuse allasutus, on maaelu arengukavade erinevate näitajate (eelkõige keskkonnanäitajate) kogumise ja analüüsimisega tegelenud juba alates MAK 2004–2006 rakendamisest ning välja

töötatud süsteemi on vastavalt arengukavadele ajakohastatud ja muudetud vastavalt vajadusele. Alates 2018. aastast viiakse MAK 2014–2020 hindamistegevusi läbi ka teiste prioriteetide ja meetmete kohta.

Käesolev aruanne käsitleb eelkõige 4. ja 5. prioriteediga seotud keskkonnameetmete hindamist (mitte kõigi MAK 2014–2020 meetmete hindamist) ning lisaks on hinnatavad ka MAK 3. prioriteedi meede „Loomade heaolu“. MAK 4. prioriteet on põllumajanduse ja metsandusega seotud ökosüsteemide taastamine, kaitse ja edendamine, 5. prioriteet panustab loodusvarade tõhusama kasutamise edendamisse ning vähese CO₂-heitega ja kliimamuutuste suhtes vastupidavale majandusele ülemineku toetamisse põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris.

Hindamisel soovitakse teada saada, mil määral valitud sekkumine mõjutab MAK-s seatud eesmärkide täitmist. Hindamiste põhjal tehtud järeldusi ja antud soovitusi kasutatakse maaelu arengu toetuste täpsemaks suunamiseks ja meetmete rakendamise kvaliteedi parandamiseks.

Hindamise kavandamisel ja läbiviimisel kasutatakse ka erinevaid EK poolt heaks kiidetud MAK hindamise juhiseid ja tugimaterjale ning arvestatakse riigisisese seadusandluse ja kehtestatud seire ja hindamise korraga (Eesti maaelu arengukava 2014–2020 seire ja hindamise kord).

Vastavalt MAK-le osalevad hindamissüsteemis Maaeluministerium, PRIA, PMK, kohalikud tegevusgrupid, eelhindaja, keskkonnamõju strateegiline hindaja, järelhindaja ning teised hindajad kes leitakse avaliku hankega. Lisaks osalevad MAK seire- ja hindamissüsteemis MAK seirekomisjon, MAK hindamiskomisjon, toetuse saajad, teised kasusaajad ja laiem avalikkus.

Lisaks MAK raames kogutud seire- ja hindamisandmetele kasutatakse vajadusel MAK seires ja hindamises ka riikliku statistika, äriregistri, Maksu- ja Tolliameti, põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi (FADN) ja muid kättesaadavaid andmeid.

Meetmete rakendumine

13. veebruaril 2015. aastal kiitis EK heaks Eesti maaelu arengukava 2014–2020. Maaeluministri 19.01.2021 määruse nr 7 „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ alusel antavad Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika kohased maaelu arengu toetused“ alusel sai taotleda MAK pindala- ja loomapõhiseid toetusi (ühise nimetusega MAK keskkonnatoetused) 2021. aastal.

MAK 2014–2020 PINDALA- JA LOOMAPÕHISED TOETUSED 2021. AASTAL:

- M10 Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede ehk põllumajanduslik keskkonnatoetus (PKT):
 - o M10.1.1 Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM),
 - o M10.1.2 Piirkondlik veekaitse toetus (VESI),
 - o M10.1.3 Piirkondlik mullakaitse toetus (MULD),
 - o M10.1.4 Keskkonnasõbraliku aianduse toetus: keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetus (KSA) ja keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetus (KSK),
 - o M10.1.5 Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SORT),
 - o M10.1.6 Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL),
 - o M10.1.7 Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK).
- M12 Natura 2000 ja veepoliitika raamdirektiivi kohased toetused:
 - o M12.1 Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (NAT),

- o M12.2 Natura 2000 toetus erametsamaale (NAM).
- M11 Mahepõllumajandus (MAHE):
- o M11.1 Mahepõllumajandusele ülemineku toetus,
- o M11.2 Mahepõllumajandusega jätkamise toetus.
- M14 Loomade heaolu:
- o M14.1 Loomade heaolu toetus (LHT).

Kõigi MAK pindala- ja loomapõhiste toetuste (v.a NAM) taotluste vastuvõtt kestis 2. maist kuni 21. maini 2021. a. Erandkorras ei rakendatud 2021. aastal toetuste vähendamist pindalatoetuse taotluse esitamise eest (1% tööpäeva kohta) hilinenud taotluste vastuvõtmise perioodil 22. maist kuni 15. juunini 2021. a. Pärast 15. juunit esitatud taotlusi menetlusse ei võetud. Taotlusel esitatud andmeid oli võimalik muuta, parandada või täiendada kuni 15. juunini 2021. a. Taotluse andmeid sai tagasi võtta osaliselt või täielikult kuni kohapealsest kontrollist või vigadest teatamiseni või toetuse määramise otsuse tegemiseni. NAM taotlusi sai esitada 4. aprillist kuni 22. aprillini 2021, hilinenud taotluste vastuvõtmise periood oli 23. aprillist kuni 17. maini 2021. Pärast 17. maid esitatud taotlusi menetlusse ei võetud. Kõiki MAK pindala- ja loomatoetusi (sh NAM) sai taotleda üksnes elektrooniliselt e-PRIA kliendiportaali kaudu.

Toetuse saaja peab täitma kohustuseperioodi jooksul oma põllumajanduslikus tegevuses ja kogu põllumajandusliku majapidamise maal põllumajandusministri 14.01.2015. a määruses nr 4, (muudetud 27.03.2020) „[Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuded](#)“ (HPK) sätestatud nõudeid ning [kohustuslikke majandamisnõudeid](#) 2021. aastal (KM). Nõuetele vastavuse (NV) süsteem ja nõuded on pikemalt kirjeldatud trükises „[Nõuetele vastavus ja rohestamine 2021](#)“ ning [PRIA kodulehel](#).

Nõuetele vastavuse süsteemiga tagatakse, et põllumajandustoetusi makstakse täies mahus vaid neile põllumajandustootjatele, kes täidavad erinevatest seadustest tulenevaid kohustuslikke majandamisnõudeid ja järgivad maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõudeid.

Toetusi sai taotleda tingimusel, et taotleja harib või hooldab maad õiguslikul alusel, s.t on maa omanik või omab kehtivat rendilepingut. Nõue kehtis kõikide pindalatoetuste taotlemisel. Kõik toetuse taotlejad peavad olema kantud PRIA põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registrisse.

Poollooduslikud kooslused, mille kohta sooviti toetust taotleda, tuli enne PRIA-le taotluse esitamist esitada e-PRIA kaudu Keskkonnaametile (edaspidi KeA) kooskõlastuse saamiseks. PLK alasid sai KeA-le kooskõlastamiseks esitada alates 2. maist. PRIA on taotlejatele koostanud ka tugimaterjalid [Põhitõed pindalatoetuste ja MAK loomatoetuste taotlemisel 2021](#) ning [Abiks taotlejale \(PLK\)](#).

2018. aastal kiviaia taastamise toetuse taotlejatel oli tingimuseks, et toetuse saaja taastab määrangu kohase kiviaia kahe aasta jooksul arvates PRIA poolt taotluse rahuldamisest. Meetme määruse muudatusega pikendati kiviaia taastamise tähtaega seniselt kahelt aastalt kolmele aastale. 2018. a taotlusvooru tähtajad saabusid alates 24.05.2021.

Ülevaate MAK 2014–2020 kiviaia taastamise, 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme ning varasemate Eesti maaelu arengukavade keskkonnameetmete rakendamisest annab [Lisa 1](#).

Püsihindamistegevused

Eesti MAK 2014–2020 üldine seire- ja hindamissüsteem on üles ehitatud lähtudes iga-aastase seirearuande ning 2017. ja 2019. a esitatavate põhjalikemate seirearuannete ning 2024. aastal esitatava järeelhindamise aruande koostamise vajadustest. Samuti arvestab seire- ja hindamissüsteem siseriiklikke vajadusi ja tagasiside vajadust MAK-i rakendamise kohta, mida vajatakse iga-aastaselt poliitika suunamise ja kujundamise tarbeks.

MAK 2004–2006 perioodi põllumajandusliku keskkonnatoetuse meetme hindamiseks töötas Põllumajandusuuringute Keskus välja spetsiaalse seire- ja hindamissüsteemi, mis oli suures ulatuses hindamise aluseks MAK 2007–2013 perioodil. Väljatöötatud süsteemi on arengukava perioodide jooksul kohandatud vastavalt vajadustele. Perioodil 2014–2020 ei jätkata arengukava püsihindamisega sellisel kujul nagu see oli programmiperioodil 2007–2013, kuna püsihindamine ei ole programmiperioodil 2014–2020 enam liikmesriikidele kohustuslik. EL-i maaelu arengu prioriteetide 4 ja 5 osas teostab hindamist PMK, kes on MAK korraldusasutuse allasutus. Hindamine viiakse läbi kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1303/2013, 1305/2013 ja komisjoni rakendusmääruses (EL) nr 808/2014 sätestatud hindamisele kohalduvate nõuetega.

MAK hindamine toimub meetmete, sihtvaldkondade ja prioriteetide tasandil. Vastavalt ühisele seire- ja hindamissüsteemile on seatud meetmete tasandil väljund-, sihtvaldkondade tasandil tulemus- ja prioriteetide tasandil mõjunäitajad. Lisaks kohustuslikele näitajatele võivad vajadusel nii MAK korraldusasutus kui ka hindajad välja pakkuda hindamisel lisanäitajaid.

Hindamise käigus keskendutakse kohustuslikele 4. ja 5. prioriteedi sihtvaldkondade hindamisküsimuste vastamiseks vajalikele hindamiskriteeriumitele ning kvantitatiivsetele ja kvalitatiivsetele indikaatoritele.

Hindamise otstarbel kogub PMK mitmesuguseid andmeid Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti süsteemidest, Põllumajandusametist, Keskkonnaministeeriumi allasutustest, SA Erametsakeskusest ning teistelt andmekogujatelt. Lisaks viiakse hindamistööga seoses läbi konsultatsioone hindamisega seotud asutuste vahel ning erinevate spetsialistide ja ekspertidega, PMK initsiatiivil on loodud ka MAK keskkonnamõjuga meetmete hindamise ekspertgrupp.

Arengukava tasandil toimuva hindamistegevuse täiendamiseks puuduvate andmetega planeeritakse vajalikke valdkonnauuringuid ja -analüüse. Uuringud on teostatud sihtvaldkondade ja meetmete hindamiseks vajaliku täiendava info kogumiseks, meetmete kvaliteetsemaks analüüsiks ning samuti taustaandmete kogumiseks meetmete kujundamisel tulevikus. Kuivõrd PMK teostatav hindamine hõlmab eeskätt keskkonna- ja kliimamõju omavaid pindalameetmeid, on alates 2005. aastast uuringuid tehtud neljas valdkonnas: mullastik, vesi, elurikkus ja majandus ([Lisa 2](#)).

2021. kalendriaasta uuringute eesmärgid, metoodika ja detailsed tulemused on esitatud Põllumajandusuuringute Keskuse „Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi püsihindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruandes“.

Sihtvaldkondade ja meetmete eesmärkide saavutamise ning mõju hindamisel vee kvaliteedile sh väetiste ja pestitsiidide kasutamisele, mullaviljakusele ning mulla tootelementide dünaamikale lähtuti PMK seire ja hindamise käigus teostatud järgnevate uuringute tulemustest:

- „Taluvärava tootelementide bilansi ja kasutuse uuring“,
- „Pestitsiidide kasutuskooormuse uuring aastate 2007–2020 kohta“,
- „Põllumajandusliku keskkonnatoetuse veeseire hindamise raames veekvaliteediga seotud uurimistööd (taimetootelementide kontsentratsioon drenivees) 2021. a,
- “Taimekaitsevahendite jääkide sisaldus ja erinevate toimeainete püsimine mullas erineva agrotehnoloogia rakendamisel”,
- “Kompleksuuring mahe- ja tavaviljelusest”,
- “Lubjatarbe määramise täpsustamine ja erinevate lubiväetiste mõju selgitamine erinevatele mullaomadustele ja taimede toitumistingimustele”,
- „Erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumine“,
- „Mulla viljakuse ja orgaanilise aine uuring“,

- „Mulla NO₃ (nitraatlämmastiku) ja SO₄ sisalduse muutus ja dünaamika nitraaditundliku ala põllumuldades aastatel 2011–2020 erineva maakasutuse (põllukultuurid, rohumaa) korral ning mullas leiduvate taimetoiteelementide (P, K, Ca, Mg, Cu, Mn, B, Nüld) happesuse ja orgaanilise aine fooni ja pikaajalisemate muutuste selgitamine.

Sihtvaldkondade ja meetmete eesmärkide saavutamise ning mõju hindamisel elurikkuse ennistamisele, säilitamisele ja parandamisele lähtuti PMK seire ja hindamise käigus teostatud järgnevate uuringute tulemustest:

- „Kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuring 2009–2021. aasta kohta“,
- „Põllulindude arvukuse ja liigirikkuse uuring 2010–2021. aasta kohta“.
- 2021. aasta lõpus viidi läbi kordus e-küsitlus (eelnevad 2009., 2014. ja 2017. aastal), et hinnata, mil määral on muutunud:
 - põllumajandustootjate üldine teadlikkus ja informeeritus keskkonda puudutavates küsimustes;
 - põllumajandustootjate levinumad tegevuspraktikad;
 - põllumajandustootjate hinnang oma keskkonnavalaste teadmiste kohta ja
 - põllumajandustootjate arvamused maaelu arengukava toetuste (nõuete) kohta.

Käesolevas aruandes on uuringute analüüsides tulenevaid järeldusi kasutatud sünteesivalt koos administratiivsete andmetega Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja loomade heaolu hindamisel.

Hindamaks MAK keskkonnatoetuste jaotumist maakonniti, suurusgrupiti ja tootmistüübiti ning erinevate meetmete mõju keskkonnatoetusi taotlenud põllumajandustootjate tulutasemele, on alates 2010. aastast läbiviidud majandusuuringuid, sh „Ettevõtjatulu“ uuringut.

Meetmete efektiivsuse ja mõju leidmisel on arvestatud tegevustele seatud eesmärgid – hinnatakse, kas neid on võimalik saavutada kehtestatud nõuete agronoomilisest või keskkonna mõjususest lähtuvalt. Analüüsis kirjeldatakse maakondade ning riigi tasandil toetusluseid pindalasid, toetusesaajate arvu, maakasutust, potentsiaalseid toetusluseid ühikute arve, meetmete koostõju teiste 4. ja 5. prioriteedi meetmetega ning valdkondade uuringutest saadud järeldusi meetmete võimalike mõjude kohta mullale, veele, elurikkusele ja kliimale. Hinnangutes on esitatud aegread, kasutatud võrdlusi eelnevate aastate ning perioodidega, trendid on esitatud joonistel ja graafikutes, suuremahulised arvanded aruande lisades ka tabelitena.

Hindamisalane teavitamine

Hindamisalane teavitamine on üks olulisi Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) hindamisalaseid tegevusi. See on tähtis nii põllumajandustootjatele, ametnikele kui ka teistele huvigruppidele nende tulevaste tegevuste planeerimisel ja käesolevatele tegevustele hinnangu saamiseks. 2021. aastal toimus hindamisalane teavitamine sarnaselt eelnevatele aastatele. Jooksvalt uuendati infot [Eesti maaelu arengukava keskkonnavalaste tegevuste püsihindamist tutvustaval kodulehel](#). Püsihindajad osalesid konverentsidel, seminaridel ja teabepäevadel hindamisalaste ja ka muude erialaste ettekannetega. Tulenevalt koroonaviiruse jätkuvast levikust toimus enamus üritustest veebis või hübriidüritusena, mis võimaldas ka järelvaatamist ja seeläbi potentsiaalselt suurema jälgijaskonnani jõudmist. Lisaks avaldati erinevates allikates artikleid ja muud asjakohast infot. Osaleti ka mitmetes projektides, töögruppides ja võrgustikes.

Põllumajandusuuringute keskuse korraldatud koolitused ja infopäevad

27. aprillil toimus veebi teel **Maaelu Edendamise Sihtasutuse ja PMK koostöös põllumajanduskeskkonnale keskenduv konsulentide koolituspäev**, kus PMK töötajad esinesid suuliste ettekannetega:

- Tambet Kikas tutvustas mullaseire välitöö rakenduse uut versiooni;

- Priit Penu „Toitainete leostumine ja lupjamise lühiajaline mõju“;
- Evelin Pihlap „Taimkaitsevahendite (TKV) jääkide sisaldused põllumuldades“;
- Ere Ploomipuu „Veebiküsitluse „Ohustatud tõugu loomade pidamine“ tulemused“;
- Eneli Viik „Põllulindude ja kimalaste uuringute peamised tulemused“;
- Jaan Kanger „Veeseire uuringute tulemused“;
- Marje Särekanno „Toiteelementide bilansi ja pestitsiidide kasutuskooormuse uuringu tulemustest nitraaditundlikul alal ja väljaspool nitraaditundlikku ala paiknevates ettevõtetes“;
- Karli Sepp „Maheväetistega väetatud haljasväetise mõju suvinisu ja kaera saaginäitajatele. Uus viljavahelduste võrdluskatse mahe- ja tavaviljeluses“.

Koolituspäev on järelvaadatav:

I osa <https://youtu.be/rcAEGK9Wz6I>

II osa <https://youtu.be/K4FmjI9qox8>

III osa <https://youtu.be/8UN8XedgMD0>

8. juunil toimus veebi teel **MAK seirekomisjoni istung**, kus Livi Rooma esines suulise ettekandega „**PMK põllumajanduskeskkonna uuringud 2020. aastal**“.

8. juulil korraldas Põllumajandusuuringute Keskus koostöös Mahepõllumajanduse Koostöökoguga Kuusiku katsekeskuses 2014–2020 meetme „**Teadmussiiirde programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse tegevusvaldkonnas**“ mahemajanduse valdkonna raames infopäeva **PMK maheviljeluse katsete tutvustamiseks mahetootjatele**. Katseid tutvustas Karli Sepp, kes lisaks esines ka ettekandega maheväetistest ja nende kasutamise põhimõtetest.

23. novembril korraldas PMK põllumajanduskeskkonna seire ja uuringute büroo veebiseminari „**Põllumajandusmaastike rohumäärade ABC**“. Üritus toimus põhjamaade põllumajandusmaastike servaalade ja rohekoridoride projekti raames, mida rahastas Põhjamaade Ministrite Nõukogu. Ürituse materjalid, sh salvestis, on leitavad [projekti PMK veebilehel](#). Eneli Viik esines suulise ettekandega „**Kimalaste seire rohumäärade erineva toetustüübiga aladel**“.

Hindamisega seotud info jagamine teistel üritustel

20. mail esines Maris Kruuse riikliku satelliidiandmete keskuse **ESTHub visioonipäeval** veebi teel suulise ettekandega „**How satellites can help develop precision farming**“ (ettekande autorid Tambet Kikas ja Ain Kull).

28. juulil esinesid Priit Penu ja Tambet Kikas **PTA maaparanduse valdkonna spetsialistide seminaril** veebi teel ettekandega „**Mullastiku-uuringud ja seire**“ ning PMK kaardirakenduste tutvustusega.

24. septembril Tartus toimunud **Eesti Geoinformaatika Seltsi aastakonverentsil** tutvustas Tambet Kikas suulise ettekandega „**Mullaseire välitööde kaardirakendus, versioon 2**“ mullaseire ja -uuringute büroos välja töötatud brauseripõhist mullaseire välitöö kaardirakendust.

11. novembril esines Tambet Kikas Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja korraldatud hübriidkonverentsil „**Digipööre Eesti põllumajanduses**“ suulise ettekandega „**PMK veebipõhiste mullastiku kaardirakenduste kasutamine ja tulevikuväljavaated**“.

11. novembril ning **8. ja 15. detsembril** esines Priit Penu **Eesti Maaülikooli korraldatud koolitustel** põllumajandustootjatele suulise ettekandega „**PMK kaardirakendused kui põllumehe abinõud**“.

12. novembril esinesid PMK töötajad **keskkonnaseire õppeaine raames Eesti Maaülikooli tudengitele** veebi teel suuliste ettekannetega:

- Eneli Viik „[Elurikkuse seire Eesti maaelu arengukava põllumajanduskeskkonna meetmete hindamiseks](#)“;
- Marje Särekanno „[Veekaitse ja põllumajandus](#)“;
- Evelin Pihlap „[Mullaseired ja uuringud](#)“.

17. novembril korraldasid Maaeluministeerium ja Põllumajandusuuringute Keskus **Taastava põllumajanduse konverentsi**, kus Kadri Allik esines suulise ettekandega „[Eesti põllumuldade orgaanilise süsiniku varu ja sidumise võime kaardistamine](#)“.

22. ja 29. novembril pidas Priit Penu loengu mullaseirest Eesti Maaülikooli tudengitele.

30. novembril korraldas EMÜ Mahekeskus konverentsi „**Põllumajandus ja keskkond**“, kus esinesid veebi teel suuliste ettekannetega:

- Eneli Viik „[Seiretulemused erinevate toetustüüpide mõjust põllulindudele ja kimalastele](#)“;
- Priit Penu „[Mullaseire tulemustest](#)“.

29. novembril ja 21. detsembril korraldas Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda **veekaitse infopäevad**, kus Evelin Pihlap esines veebi teel suulise ettekandega „[PMK mulla- ja veeseired](#)“.

3. detsembril korraldasid Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituut ja Maaeluministeerium koostöös Eesti Mullateaduse Seltsiga **XII Mullapäeva teemal „Süsinikupõllunduse ootused ja reaalsus“**, kus Kadri Allik esines veebi teel suulise ettekandega „[Eesti põllumuldade orgaanilise süsiniku sidumise võime kaardistamine](#)“.

16.–17. detsembril Tartus toimunud Eesti Maaülikooli korraldatud konverentsil „**Süsinikuneutraalne põllumajandus**“ esines Elsa Putku veebi teel suulise ettekandega „[Maaparanduse mõju, lühiajalised rohumaad külvikorras ja erinevad maaharimise viisid](#)“.

Osalemine projektides, töögruppides ja võrgustikes

2021. aastal jätkusid 2019. a lõpus MEM koordineerimisel alanud ÜPP strateegiakava 2021–2027 väljatöötamise töögrupid, kus osalesid ka PMK töötajad:

- Mesilaste korjealade töögrupis osales Eneli Viik;
- Poollooduslike koosluste hooldamise töögrupis osales Eneli Viik;
- Keskkonnasõbraliku aianduse töögrupis osales Marje Särekanno.

2019. aastal moodustati Austria initsiatiivil (Suske Consulting) üle-euroopaline tulemuspõhiste meetmete võrgustik, mille Eesti-poolseks kontaktisikuks on Eneli Viik. Kontaktisiku peamisteks ülesanneteks on teavitada võrgustiku liikmeid oma riigis toimuvatest tulemuspõhiste meetmetega seotud tegevustest (meetmed, projektid, uudised, kirjandus jne) ning täita ja uuendada [võrgustiku lehel](#) oma riigi kohta käivat infot.

2019. aastal moodustasid Norra, Rootsi, Taani, Soome ja Eesti kimalaste võrgustiku, et omavahel teadmisi jagada ning levitada teavet tolmeldajaid soodustavate tegevuste kohta – põhirõhk oli kimalastel ja põllumajandusmaastikul. Eestist osales võrgustikus Eneli Viik. Juhtpartneriks oli La Humla Suse Norras ning projekti „Põhjamaade põllumajandusmaastike servaalade ja rohekoridoride projekt“ tegevusteks taotleti ühe aasta kaupa rahastust Põhjamaade Ministrite Nõukogust. 2020. ja 2021. aastaks taotlus ka rahuldati, 2022. aastaks aga mitte. 2021. aastal koostati tolmeldajate soodustamise teemaline poster ning trükkis looduslikele tolmeldajatele sobilikest toidutaimedest, sh kohalike taimede seemnete kogumisest. Lisaks korraldati 11. novembril rahvusvaheline veebiseminar „Flowers for Pollinators – exchange of knowledge on how to provide high-quality habitat and green corridors in Northern Europe“ ja partnerriikides kohalikud emakeelsed seminarid. Viimase raames korraldas PMK põllumajanduskeskkonna seire ja uuringute büroo 23. novembril veebiseminari „Põllumajandusmaastike rohumäärade ABC“. Rohkem infot projekti kohta ning kõik materjalid leiab [projekti PMK veebilehel](#).

Karli Sepp osales mahepõllumajanduse tegevusvaldkonna teadmussiirde pikaajalise programmi (MAHE PiP) nõukogu töös.

2012. aastal loodi Euroopa Komisjoni poolt põllumajanduse innovatsioonipartnerluse (EIP-AGRI) teeninduspunkt. Brüsselis asuv EIP-AGRI teeninduspunkt toetas Euroopa Komisjoni nimel innovatsioonivõrgustiku kasvu MAK 2014–2020 perioodil. EIP-AGRI võrgustik ehitab ja toetas innovatsiooni ja jätkusuutlikku tootmist Euroopa põllumajanduses ja metsanduses. Eestist on Põllumajandusuuringute Keskus koos teiste konsortsiumipartneritega olnud EIP-AGRI võrgustiku üks asutajatest. EIP-AGRI toob ELi tasemel kokku põllumajanduse ja metsanduse innovatsiooniga tegelejad tootjad, nõustajad, teadlased, ettevõtted, valitsusvälised organisatsioonid ja teised huvitatud. Üheskoos moodustavad nad üle-euroopalise EIP-AGRI võrgustiku. EIP-AGRI teeninduspunkti peamise tööna on erineval viisil võrgustikuürituste korraldamine, kus teadmiste ja innovatsiooni jagamine on kesksel kohal. 2021. aastal esimese poolaastaga lõppes senise EIP-AGRI Teeninduspunkti leping ning samal aastal alustas tulevase ÜPP võrgustiku osana järgmiseks eelarveperioodiks uus innovatsioonivõrgustiku tugiteenuste osutaja, kus konsortsiumis on ka PMK. PMK-s panustavad antud projekti PSUO-st liri Raa ja Tiina Köster ning maaeluvõrgustiku osakonna töötajad.

2021. aastal kiideti ka heaks PMK osalusega konsortsiumi pakkumine hankele „Teenuste raamleping strateegiliseks analüüsiks ning tõhustatud teaduskoostöö toetamiseks põllumajanduse ja toidu valdkonnas“, mille raames PMK pakub tuge ELi põllumajandusuuringute komitee (SCAR) agroökoloogia töögrupile.

Hindamisega seotud info avaldamine erinevates allikates

Marja, R., Klein, A.-M., Viik, E., Batáry, P. 2021. [Environmentally-friendly and organic management practices enable complementary diversification of plant–bumblebee food webs](#). Basic and Applied Ecology, 53, 164–174.

Kanger, J. 2021. [Suurem osa põllumehi majandab keskkonnasõbralikult](#). „Põllumehe Teataja“.

Karise, R., Jõgar, K., Kruus, E., Veromann, E., Viik, E., Mänd, M. 2021. [Punase ristiku kasvupinna seosed kimalaste arvukusega Eesti põllumajandusmaastikus](#). Konverentsi „Põllumajandus ja keskkond“ kogumik, lk 92–98.

Sepp, K., Kruuse, M. 2021. [ÜPT, KSM ja MAHE toetuse taotlejate maakasutus ja seosed põllumajanduskeskkonnaga](#). Konverentsi „Põllumajandus ja keskkond“ kogumik, lk 124–130.

Veromann, E., Kikas, T., Helm, A., Kaasik, R., Sulg, S., Linder, M. 2021. [Mahepõllumajandusmaastiku potentsiaal pakkuda looduse hüvesid – maastikuliste näitajate olulisus ja hetkeseis Eestis](#). Konverentsi „Põllumajandus ja keskkond“ kogumik, lk 138–146.

Viik, E. 2021. [Seiretulemused erinevate toetustüüpide mõjust põllulindudele ja kimalastele](#). Konverentsi „Põllumajandus ja keskkond“ kogumik, lk 147–155.

Viik, E., Karise, R., Mänd, M. 2021. [Kimalaste soodustamine Eestis läbi Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika](#). Kogumik „Eesti taimekaitse 100“, lk 89–93.

Eneli Viik osales 2021. a juulis ERR saate „Osoon“ võtetel, kus tutvustas PMK kimalaste seiret. Kimalasi tutvustas saates lähemalt ka Reet Karise EMÜ-st, kes on üks kimalase-seire loendajatest. Saade oli eetris 27.09.2021 ([29. Hooaeg, 1051. osa](#)). Pikemalt saab võtetel Eneli Viigiga tehtud intervjuud kuulata Vikerraadio saatest „Ökoskoop“, kus teemaks oli [„Piiriveekogude kohtumine. Kimalased“](#), mis oli eetris samuti 27.09.2021.

2021. a juunis käis Eneli Viik salvestamas kimalaste teemalist intervjuud Raadio 4 saate „Metsalood“ (Лесные истории) tarvis. Saade jõuab eetrisse 2022. a aprillis.

MAK 2014-2020 PERIOODI 4. JA 5. PRIORITEEDI MEETMETE MAAKASUTUSANALÜÜS

Sisukord

MAK 2014-2020 perioodi 4. ja 5. prioriteedi meetmete maakasutusanalüüs	22
Pindalatoetuste alune põllumajanduslik maakasutus ja selle muutused aastatel 2015-2021.....	24
Põllukultuuride struktuur põllumaal	27
Liblikõieliste kultuuride pind ja osatähtsus	28
Mustkesa pind ja selle muutumine	29
Nitraaditundliku ala ja alamvesikondade maakasutus.....	30
Maaparandusluse maa maakasutus	33
Talvine taimkate	34
Kokkuvõte	35

Jooniste loetelu

Joonis 1. Pindalatoetuste taotletud pind aastatel 2015-2021	24
Joonis 2. Erinevate pindalatoetuste taotletud pinna osatähtsus ÜPT pinnast aastatel 2015-2021.....	24
Joonis 3. Erinevate pindalapõhiste toetuste taotlejate arv aastatel 2015-2021.....	25
Joonis 4. Taotleja keskmine taotletud pindala maakondade ja toetuste lõikes 2021. aastal PMK tegevusmaakonna järgi.....	25
Joonis 5. Põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) suhe erinevates toetustüüpides aastatel 2015-2021.....	26
Joonis 6. Püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) ja põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) pindala 2015-2021 ning 2021. a pindala muutus (roheline täpp) võrreldes 2020. aastaga	26
Joonis 7. Põllumaa peamiste kultuurigruppide struktuur ÜPT, KSM ja MAHE toetustüüpide lõikes 2015-2021. a	27
Joonis 8. Põllumaa väiksemate kultuurigruppide struktuur ÜPT, KSM ja MAHE toetustüüpide lõikes 2015-2021. a	28
Joonis 9. Liblikõieliste (sh allakülvid ja kaunviljad) kultuuride pindala ja pinna osatähtsus põllumaa kogupindalast toetustüüpide lõikes aastatel 2015-2021	28
Joonis 10. Liblikõieliste kultuurigruppide pindala toetustüüpide lõikes 2015-2021. a	29
Joonis 11. Mustkesa ja sööti jäetud maa taotletud pind ja osatähtsus põllumaast toetustüüpide lõikes perioodil 2015-2021	30
Joonis 12. Mustkesa pinna suhteline muutus aastatel 2015-2021 (2015 a. on 100%) toetustüüpide lõikes	30
Joonis 13. Muutused alamvesikondade ja NTA pindalatoetuste taotlemises võrreldes 2021. aastat 2020. aastaga.....	31
Joonis 14. KSM ja MAHE taotlusluse maa osatähtsus ÜPT pinnast 2015-2021 NTA-I ja Eesti võrdluses	31
Joonis 15. Püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) ja põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) jaotus NTA-I aastatel 2016-2021. Tulpadele märgitud pindala hektarites	32
Joonis 16. Põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) suhe erinevates toetustüüpides aastatel 2016-2021 Eesti keskmisena ja NTA-I.....	32
Joonis 17. Kultuurigruppide osatähtsus (%) põllumaast NTA-I aastatel 2015-2021.....	33
Joonis 18. Kuivendatud ja kuivendamata maade osatähtsus taotluslusest maast pindalatoetuste võrdluses 2021. a	34
Joonis 19. Kuivendatud ja kuivendamata alade osatähtsus lühiajalise rohumaad (LR), muu põllumaa ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR) taotluslusest maast ÜPT, KSM ja MAHE võrdluses 2021. a	34
Joonis 20. ÜPT, KSM ja MAHE taotlusluse põllumaa jagunemine talvise taimkatte alla ja talvise taimkatte taotlejate arv	35

Lisade loetelu

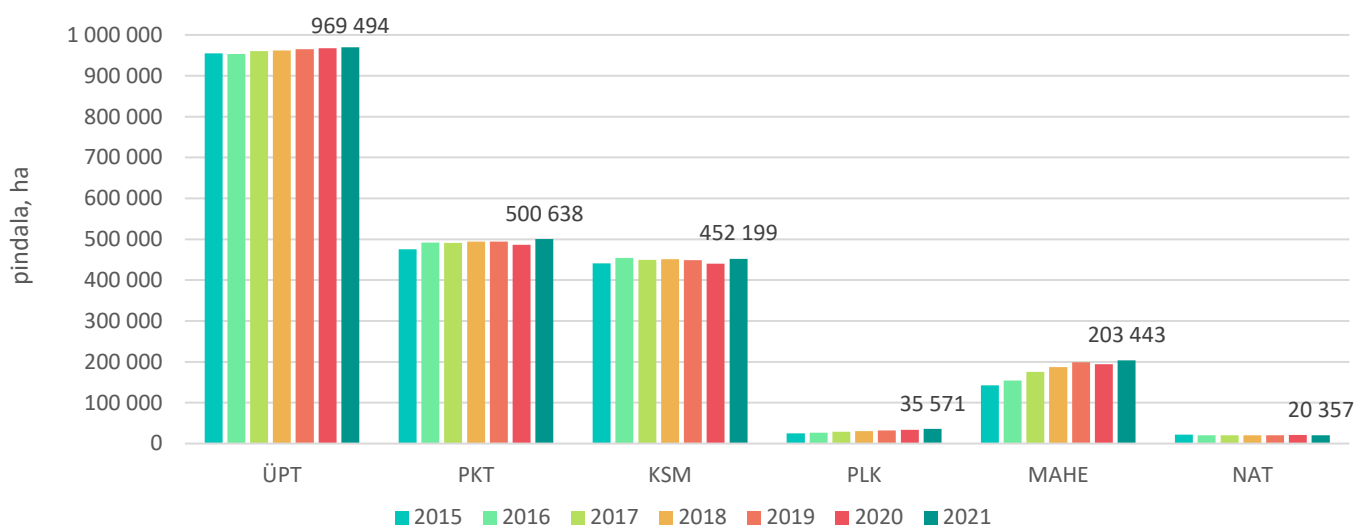
- Lisa 3. Pindalatoetuste pind (ha) jääva pinna alusel aastatel 2009-2014 ja taotletud pinna alusel aastatel 2015-2021
- Lisa 4. Peamiste kultuurigruppide osatähtsus (%) kogu põllumajandusmaast toetustüüpide ja aastate lõikes perioodil 2009-2021
- Lisa 5. Pindalatoetuste taotletud pind NTA-I ja alamvesikondades aastatel 2015-2021
- Lisa 6. Põllumaa ja püsirohumaa struktuur NTA-I ja alamvesikondades erinevatel toetustüüpidel
- Lisa 7. Põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) ja püsirohumaa (sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) suhe erinevatel toetustüüpidel aastatel 2015-2021 alamvesikondades ja NTA-I
- Lisa 8. Kultuurigruppide taotletud pind (ha) ja osatähtsus (%) taotlusalusest maast NTA-I ja alamvesikondades aastatel 2014-2021
- Lisa 9. Kuivendatud ja kuivendamata taotlusaluse maa pind (ha) maakonniti erinevate toetustüüpide lõikes
- Lisa 10. PMK kultuurigrupid

Kasutatud kirjanduse loetelu

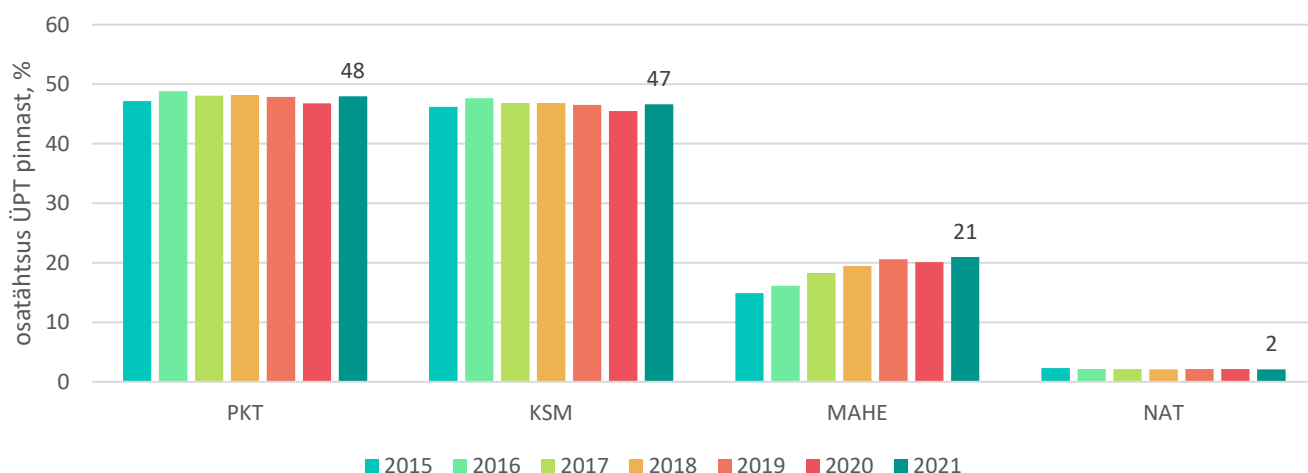
- PMK, 2015a. *Eesti maaelu arengukava 2007-2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. Saku. 620 lk.* Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/01/Aruanne_2014_aasta-kohta_2_juuni_2015.pdf
- PRIA, 05.02.2015 andmetel. *Maakasutus 2014. aastal.*
- PRIA, 09.02.2016 andmetel. *Maakasutus 2015. aastal.*
- PRIA, 27.01.2017 andmetel. *Maakasutus 2016. aastal.*
- PRIA, 07.02.2018b andmetel. *Maakasutus 2017. aastal.*
- PRIA, 04.02.2019b andmetel. *Maakasutus 2018. aastal.*
- PRIA, 29.01.2020b andmetel. *Maakasutus 2019. aastal.*
- PRIA, 28.01.2021b andmetel. *Maakasutus 2020. aastal.*
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. *Maakasutus 2021. aastal.*

Pindalatoetuste alune põllumajanduslik maakasutus ja selle muutused aastatel 2015-2021

Pindalatoetuste taotlusalune pind on aasta-aastalt valdavalt suurenenud. ÜPT toetust taotleti 2021. aastal 969 494 ha, mida on 2137 ha võrra rohkem kui 2020. aastal. Võrreldes 2020. aastaga on suurenenud kõikide, va NAT toetuste taotlusalused pinnad (Joonis 1) (Lisa 3). Pindaliselt suurenes enim KSM taotlusalune pind, 11 961 ha võrra (2,7%). MAHE taotlusaluse pinna tõus oli 4,6% (8901 ha) ning taotlusalune pind ületas 200 000 ha piiri. Ka PKT toetuste taotlusalune pind tegi väikese rekordi, ületades 500 000 ha piiri, ent PKT osatähtsus ÜPT pinnast on jätkuvalt alla poole, vastavalt 48% (Joonis 2). Märkimisväärne taotlusaluse pinna suurenemine toimus VESI toetuse puhul, vastavalt 1,7 korda võrreldes 2020 aastaga (Lisa 3). ÜPT pinnast moodustab 47% KSM ja 21% MAHE taotlusalune pind (Joonis 2). Ainult ÜPT taotlusalune pind ilma teiste pindalapõhiste taotlusteta oli 2021 a. 291 320 ha ehk 30%. Seega on kasutamata võimalusi MAK pindalataotlusi taotleda palju ning tuleks välja selgitada miks ei kasutata kõiki võimalusi, mida MAK pakub.

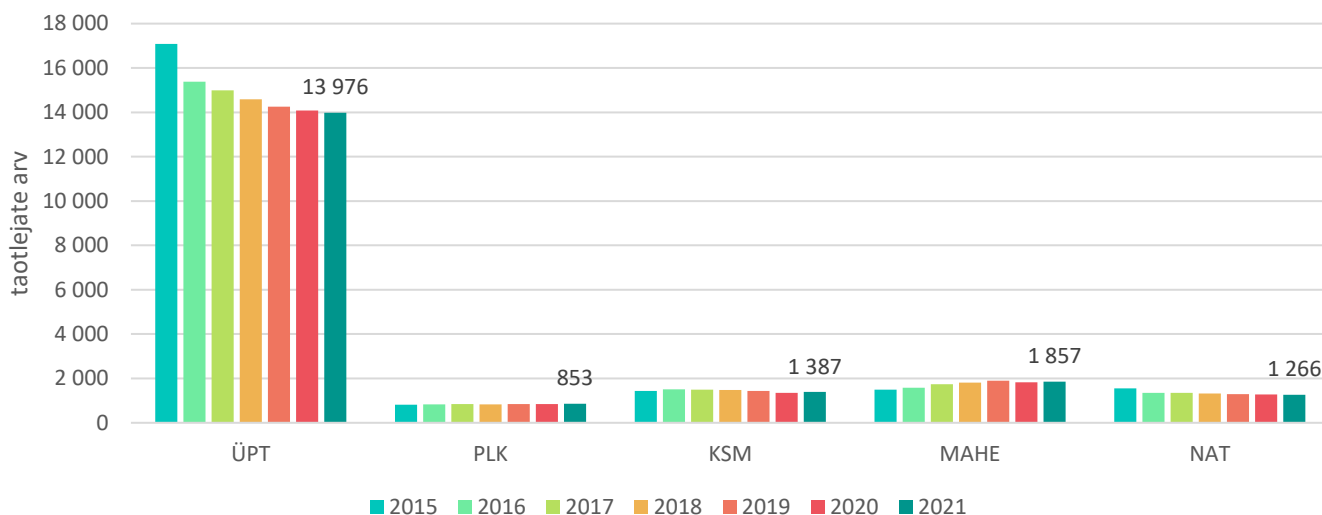

Joonis 1. Pindalatoetuste taotletud pind aastatel 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel); numbriga on esitatud pindalad 2021. aastal

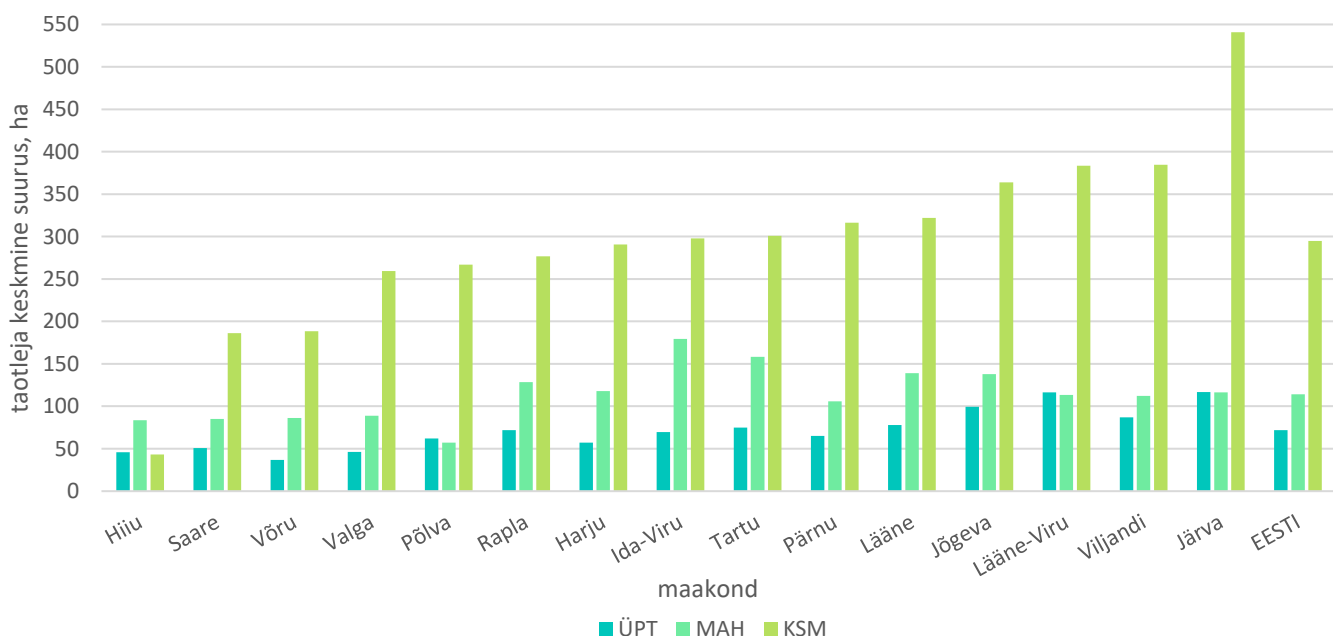

Joonis 2. Erinevate pindalatoetuste taotletud pinna osatähtsus ÜPT pinnast aastatel 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel); numbriga on esitatud osatähtsused 2021. aastal

Pindalapõhiste toetuste taotluslune pind aasta-aastalt valdavalt suureneb, kuid taotlejate arvu osas väga suuri kõikumisi ei ole. ÜPT taotlejate arv on vähenenud alates 2016. aastast ja langes 2021 a. alla 14 000 taotleja, mida on 3104 võrra vähem võrreldes 2015 aastaga (Joonis 3). Seevastu keskmine pind taotleja kohta suurenes ÜPT puhul 4,6 % (3 ha) ja on 72 ha (Joonis 4). Suurim ÜPT keskmine pind taotleja kohta on Järva maakonnas (117 ha) ja väikseim Hiiu maakonnas (46 ha). Võrreldes 2020. aastaga suurenes taotlejate arv nii PLK, KSM kui MAHE toetuse puhul, enim KSM taotlejate arv, vastavalt 43 taotlejat (3,2%). Taotleja keskmine pind vähenes MAHE taotlusel maal 33 ha (10%) võrra ning suurim taotletud keskmine pind on Ida-Viru maakonnas (179 ha).

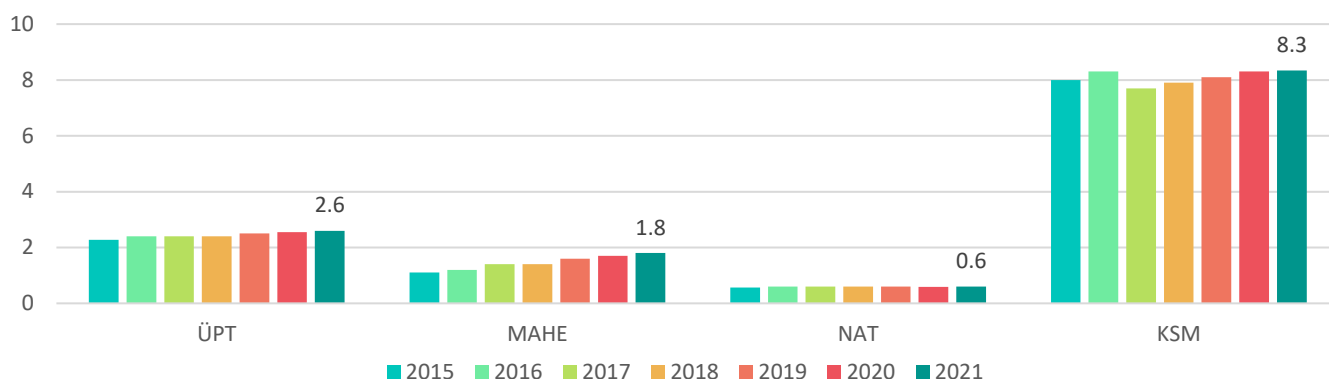
Joonis 3. Erinevate pindalapõhiste toetuste taotlejate arv aastatel 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel); numbritega on esitatud tulemused 2021. aastal

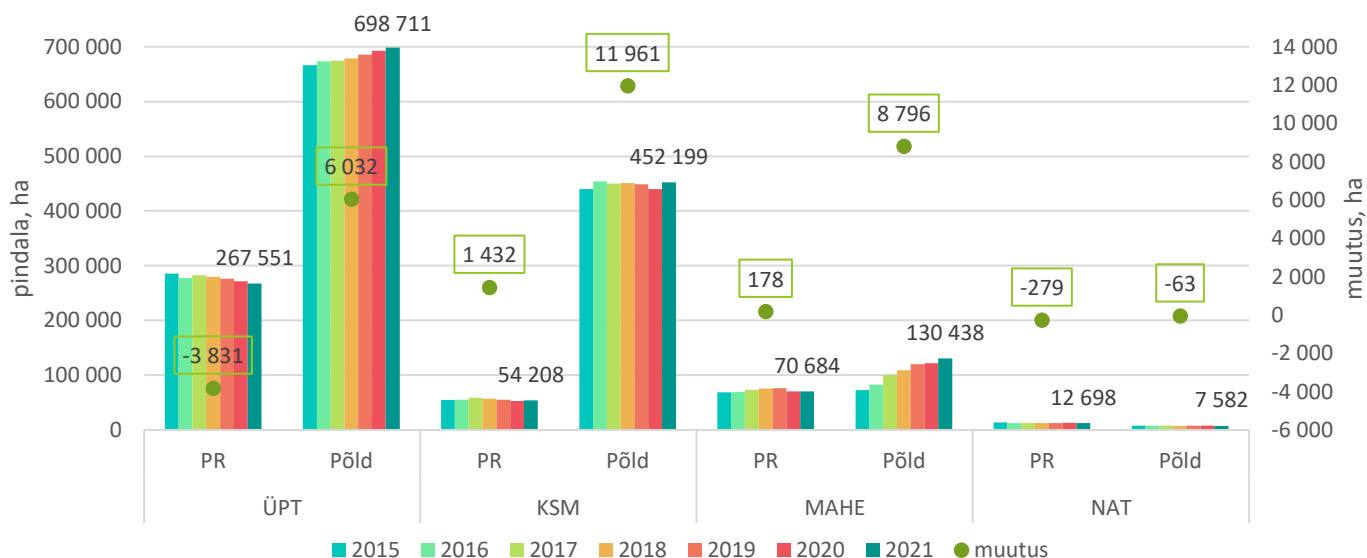
Joonis 4. Taotleja keskmine taotletud pindala maakondade ja toetuste lõikes 2021. aastal PMK tegevusmaakonna järgi (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Püsirohuma ja põllumaa pinna suhe ei ole võrreldes eelnevate aastatega praktiliselt muutunud (Joonis 5). Erandina on ÜPT põllumaa ja püsirohuma suhe aasta-aastalt suurenenud ning 2021 a. on põllumaid 1,8 korda rohkem võrreldes püsirohumaaga. Taotlusluse pinna tõus ÜPT, MAHE ja KSM puhul on toimunud just põllumaa arvelt (Joonis

6). Enim suurenes pindalaliselt KSM taotlusalune pind (11 961 ha; 2,7%), kuid suurenes ka KSM taotlejatele kuuluv püsirohumaa pind (1432 ha; 2,7%). Püsirohumaade pindala vähenes ÜPT taotlejatel 3831 ha võrra (1,4%). NAT taotlusalune pind vähenes nii püsirohumaade kui põllumaa arvelt. MAHE põllumaa pind suurenes oluliselt – 7,2% ehk 8796 ha.

Joonis 5. Põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) suhe erinevates toetustüüpides aastatel 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel); numbritega on esitatud suhe 2021. aastal

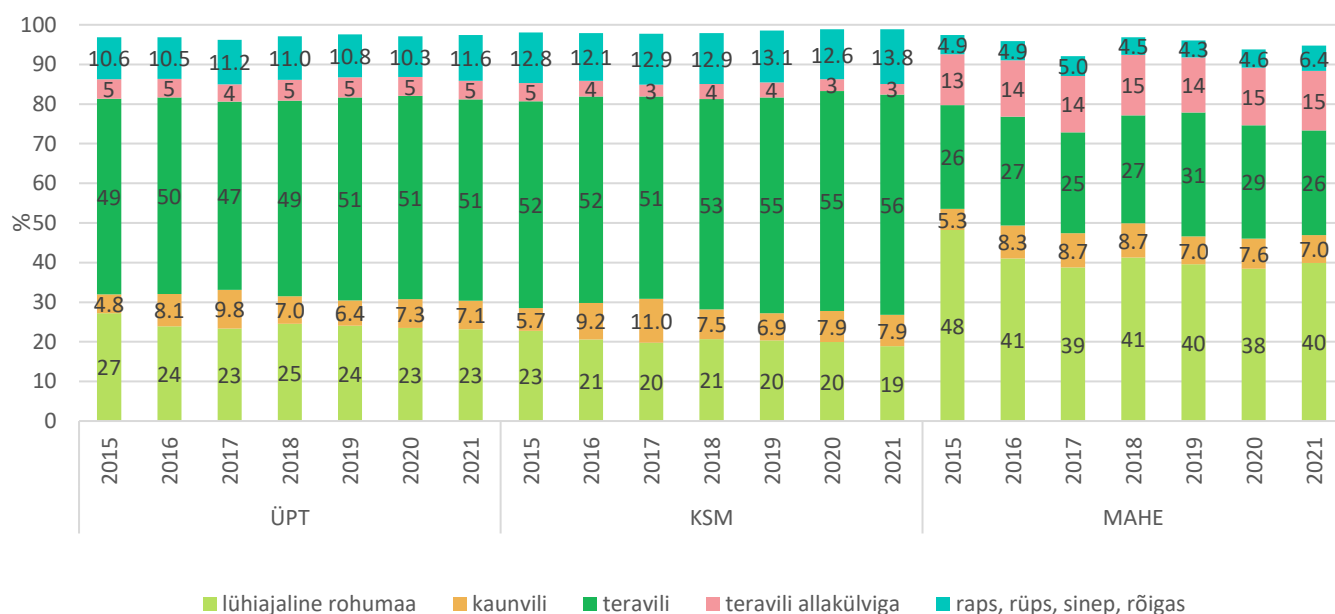

Joonis 6. Püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) ja põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) pindala 2015-2021 ning 2021. a pindala muutus (roheline täpp) võrreldes 2020. aastaga (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Põllukultuuride struktuur põllumaal

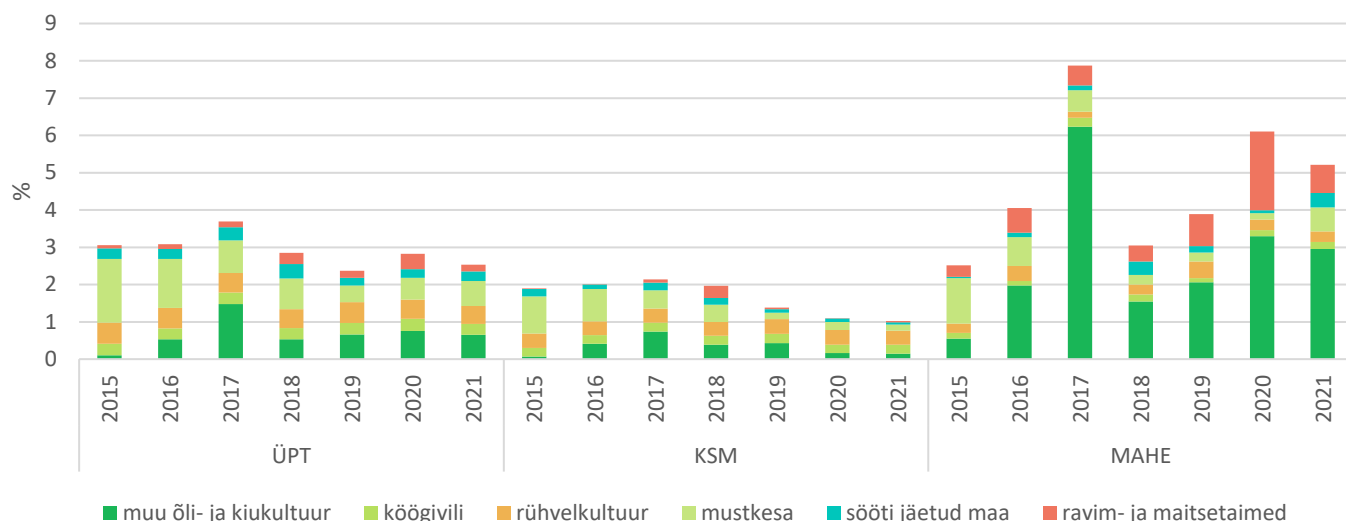
Kogu põllumajandusmaa peamiste kultuurigruppide struktuur ei ole märkimisväärselt muutunud (Lisa 4). Erandina saab välja tuua raps, rüps, sinep, rõigas (edaspidi raps) grupi pindala osatähtsuse suurenemise nii ÜPT, KSM kui MAHE pinnal vastavalt KSM-il 14%-ni (+1%), MAHE 4,1%-ni (+1,2%) ja ÜPT 8,3%-ni (+0,9%). Kaunviljade grupis on seevastu osatähtsus vähenenud ÜPT-l 5,1%-ni ja MAHE pinnal 4,5%-ni. Lühiajalise rohumaa osatähtsus kogu KSM põllumajandusmaast on vähenenud 19%-ni (vähenemine 1%), samas MAHE põllumajandusmaast on osatähtsus suurenenud 26%-ni (+2%) ja põllumaast 40%-ni (+2%).

Ka vaadates ainult põllumaad suurenes rapsi grupi pindala osatähtsus ÜPT, MAHE ja KSM pinnal (Joonis 7). Seejuures, on ÜPT ja KSM (8325 ha ehk 19%) puhul pindala suurenemine toimunud just talirapsi ja MAHE puhul suvirapsi (995 ha võrra ehk 5,8 korda) arvelt. Kaunviljade grupis on vähenenud pinna osatähtsus ÜPT ja MAHE põllumaal vastavalt 7,1%-ni ja 7%-ni. Teraviljade grupis ÜPT pinnal pole osatähtsus muutunud, KSMil on 1% osatähtsus suurenenud 56%-ni ja MAHE puhul vähenenud 3% võrra 26%-ni.

Joonis 7. Põllumaa peamiste kultuurigruppide struktuur ÜPT, KSM ja MAHE toetustüüpide lõikes 2015-2021. a (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

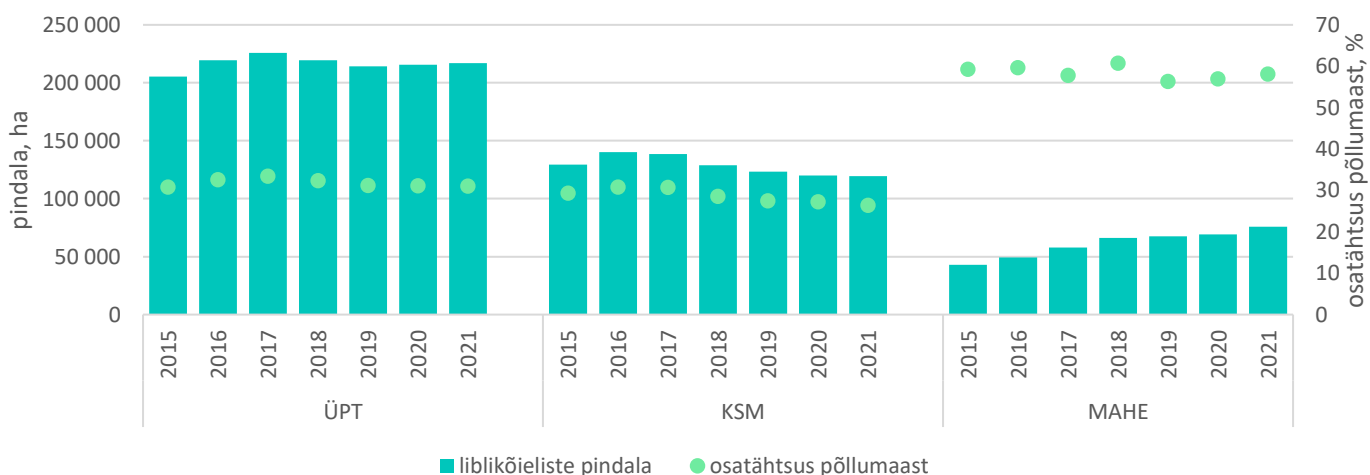
Väiksema osatähtsusega kultuurigruppides on suurim muutus toimunud MAHE toetuse puhul ravim- ja maitsetaimede grupis. 2021 a vähenes ravim- ja maitsetaimede pindala 1594 ha võrra ning moodustab nüüd 0,8% põllumaa pinnast varasema 2,1% asemel (Joonis 8). Ka ÜPT põllumaal vähenes ravim- ja maitsetaimede pindala 1593 ha võrra ning osatähtsus on 2021. aastal 0,2%. Seevastu suurenes MAHE põllumaal sööti jäetud maa pindala 5,8 korda ja moodustab 0,4% põllumaast. Köögiviljade ja rühvelkultuuride grupis ei ole pinna osatähtsuses põllumaal muutuseid toimunud ÜPT, KSM ja MAHE puhul. Muude õli- ja kiukultuuride grupis on näha pinna osatähtsuse vähenemist ÜPT ja MAHE toetuste puhul, KSM-il püsib osatähtsus sama 2020 aastaga. MAHE muude õli- ja kiukultuuride osatähtsus põllumaal on vähenenud 0,4% võrra 2,9%-ni.

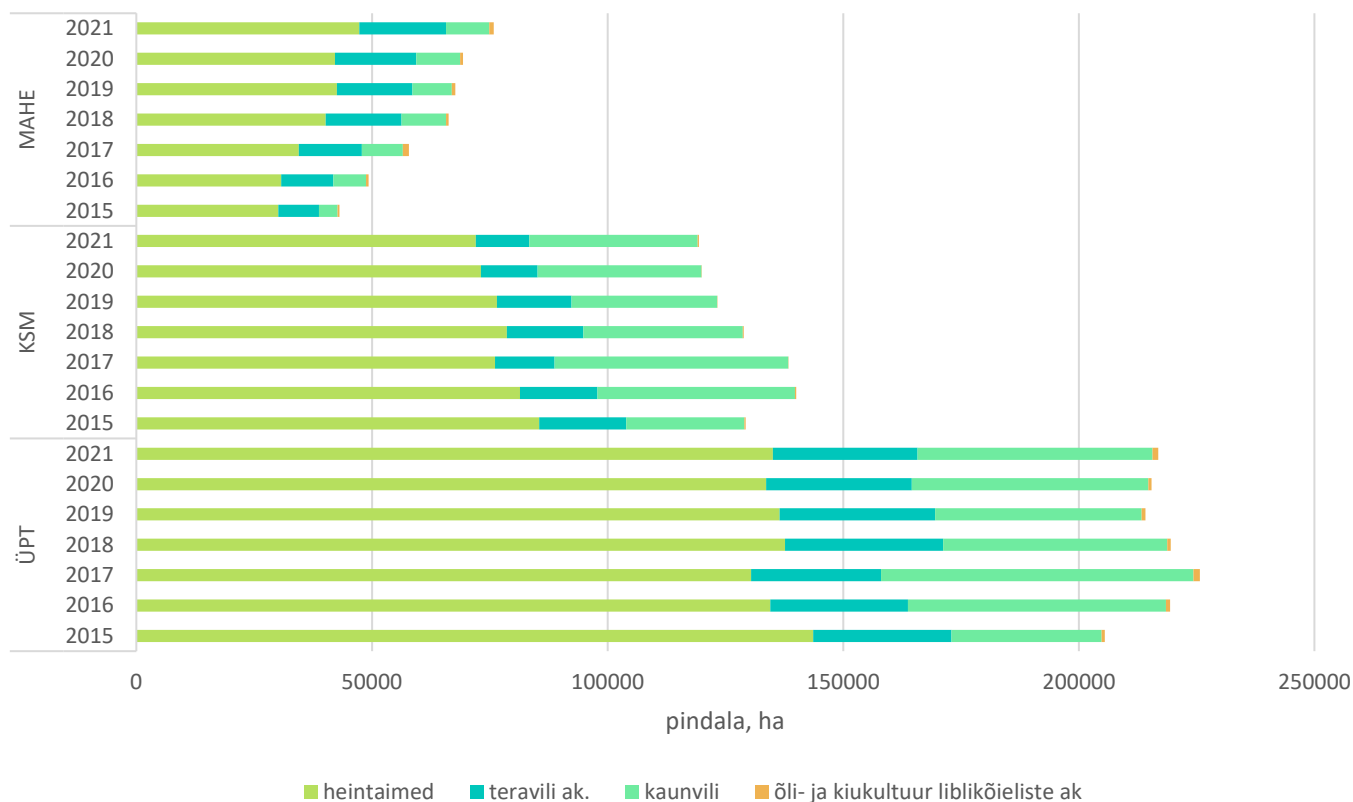
Joonis 8. Põllumaa väiksemate kultuurigruppide struktuur ÜPT, KSM ja MAHE toetustüüpide lõikes 2015-2021. a (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Liblikõieliste kultuuride pind ja osatähtsus

Liblikõieliste kultuuride (sh allakülvid ja kaunviljad) pindala on läbi aastate moodustanud ÜPT ja KSM põllumaast stabiilselt ca 30% ning MAHE põllumaast ca 60 % (Joonis 9). KSM põllumaal on küll liblikõieliste pindala alates aastast 2018 aasta-aastalt langenud ning on 2021 a. 26% (võrreldes 2017. aastaga 5%). Suurim muutus on MAHE liblikõieliste pindala suurenemine 6523 ha võrra (9%). MAHE liblikõieliste pindala suurenemine tuleneb liblikõieliste heintaimede ja liblikõieliste allakülvide pindala tõusust, vastavalt 5130 ha (12%) ja 1491 ha (8%) võrra (Joonis 10). 2021. a suurenesid kõikides toetusgruppides õli- ja kiukultuuride liblikõieliste allakülvide pindalad, ÜPT-l 1,8 korda, KSM-il 4,6 korda ja MAHE-l 1,5 korda. Teistes liblikõieliste gruppides väga suuri muutuseid ei olnud.

Joonis 9. Liblikõieliste (sh allakülvid ja kaunviljad) kultuuride pindala ja pinna osatähtsus põllumaa kogupindalast toetustüüpide lõikes aastatel 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

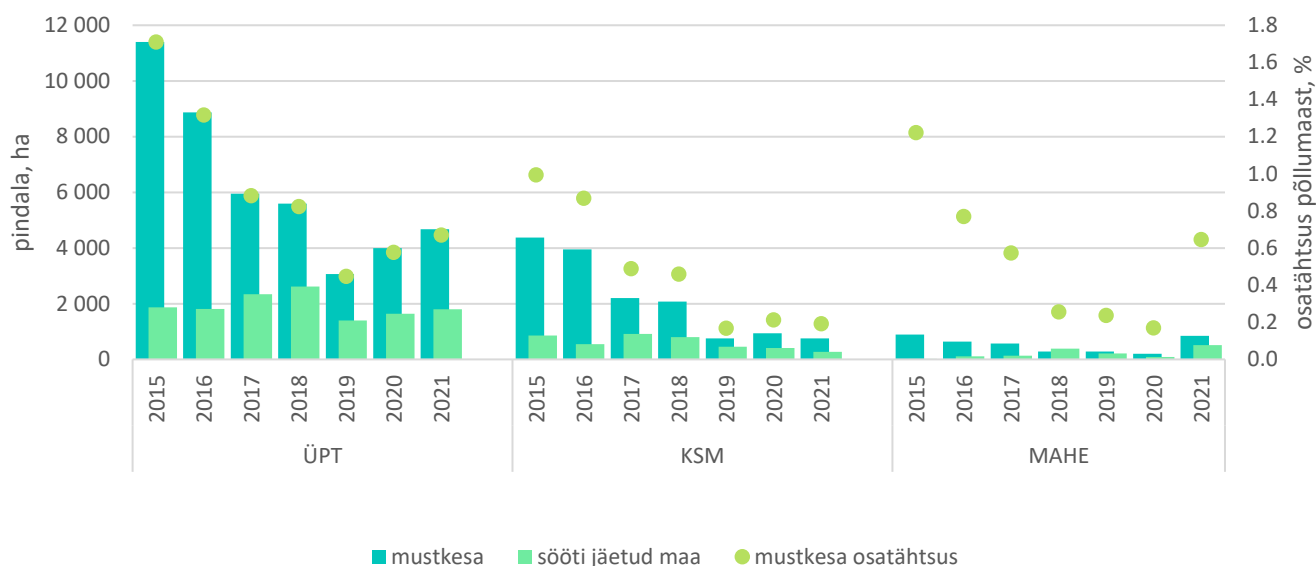

Joonis 10. Liblikõieliste kultuurigruppide pindala toetustüüpide lõikes 2015-2021. a (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

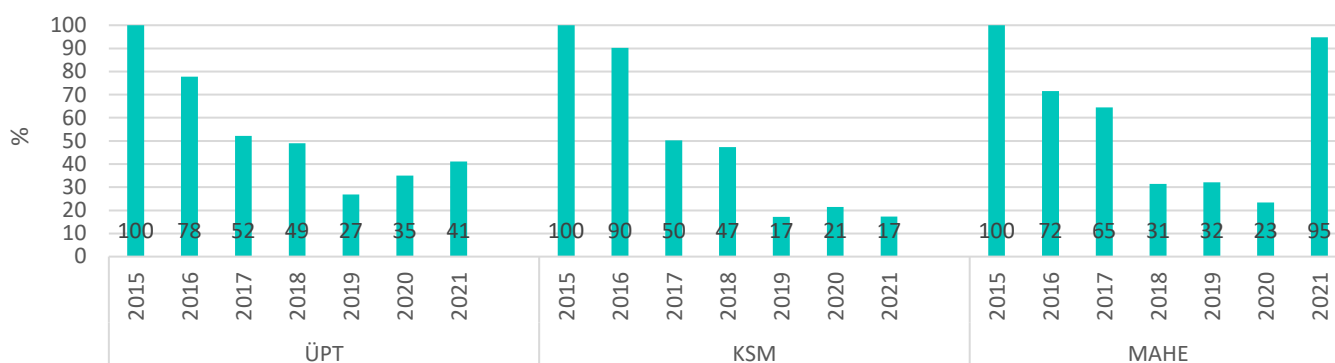
Mustkesa pind ja selle muutumine

Mullakaitse aspektist ei ole mustkesa kasutamise soodustamine kasulik, kuna sellega kaasneb märkimisväärne huumuse kadu ning mullastruktuuri lõhkumine intensiivse mullaharimise tagajärjel. Lisaks esineb suurem toitainete leostumise oht, sest puuduvad taimed, mis neid seoksid. Eelistatum on maa sööti jätmine. Maa sööti jätmine on püsinud aastaid osatähtsusena samal tasemel: ÜPT 0,2-0,3% ja KSM 0,1-0,2% põllumaal, MAHE põllumaal on osatähtsus olnud 0,1 või 0,4% põllumaast. 2021 a. suureneski MAHE sööti jäetud maa osatähtsus ja pindala olles 2021 a 0,4 % ja 511 ha.

Mustkesa pindala KSM põllumaal vähenes 184 ha võrra (19%), kuid osatähtsus põllumaast püsib 0,2% (Joonis 11). ÜPT musta kesa pindala suurenes 683 ha (17%) ja ka osatähtsus suurenes 0,1 %, kusjuures osatähtsus suureneb alates 2019. aastast. Seejuures suhteline osatähtsus on 17% võrreldes 2015. aastaga (Joonis 12). Suurim muutus on MAHE must kesa hüppeline suurenemine nii pindalalt kui osatähtsuselt, moodustades 95% 2015. aasta tasemest. MAHE mustkesa pindala on 2021 a. 842 ha (suurenemine 634 ha) ja osatähtsus põllumaast 0,6% (suurenemine 0,4%).

Joonis 11. Mustkesa ja sööti jäetud maa taotletud pind ja osatähtsus põllumaast toetustüüpide lõikes perioodil 2015-2021 (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Joonis 12. Mustkesa pinna suhteline muutus aastatel 2015-2021 (2015 a. on 100%) toetustüüpide lõikes (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

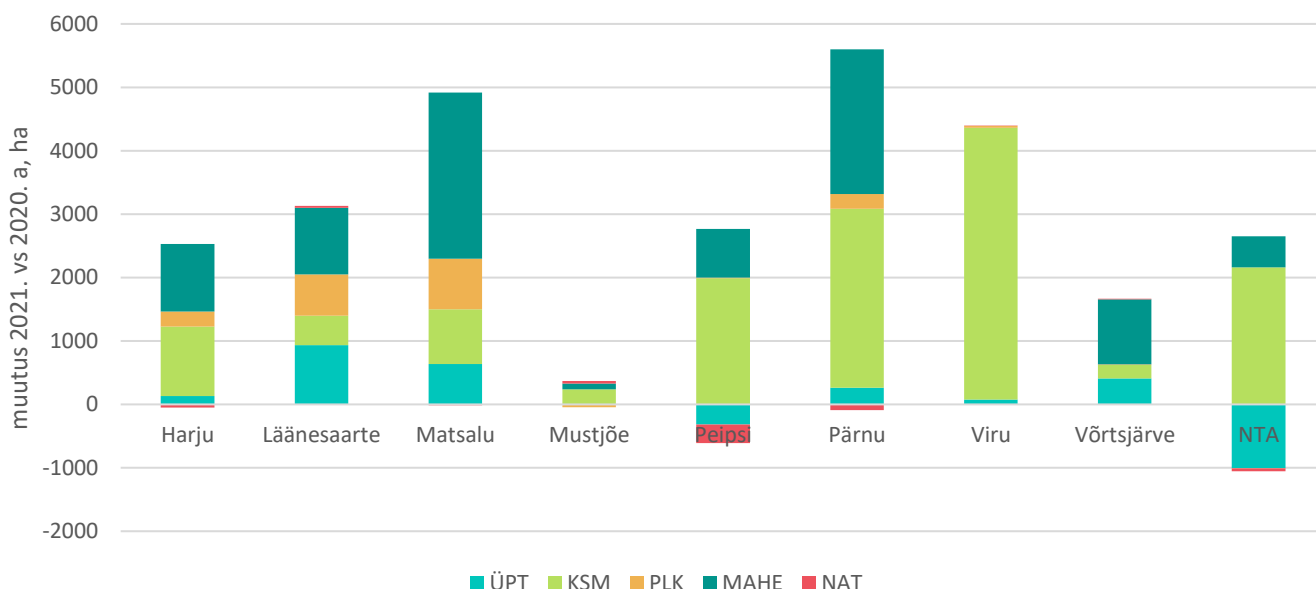
Nitraaditundliku ala ja alamvesikondade maakasutus

Alamvesikondade maakasutus on detailselt kajastatud aruande lisades tabelite ja joonisena ([Lisa 5](#), [Lisa 6](#), [Lisa 7](#), [Lisa 8](#)).

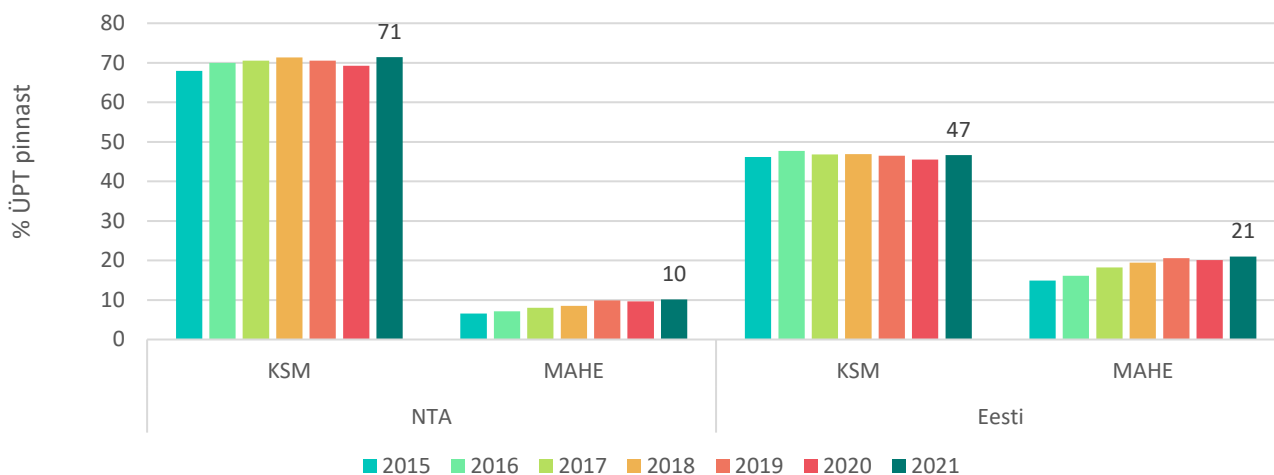
NTA-l vähenes 2020. aastaga võrreldes taotlusalune pind ÜPT, PLK ja NAT toetuste puhul, kus taotletud pind vähenes vastavalt 1% (1002 ha), 2% (8 ha) ja 11% (44 ha) ([Lisa 5](#), [Joonis 13](#)). PKT taotlusalune suurenes NTA-l 2424 ha (3%), KSM 2162 ha (2%) ja MAHE 487 ha (4%). Võrreldes üle-eestilist taotlusalust pinda NTA-l asuva taotlusaluse pinnaga, asub 21% KSM, 14% ÜPT, 8% MULDA, 7% MAHE ja 4% SORT taotlusalusest pinnast NTA-l. Seejuures on loetletud meetmete NTA taotlusaluste pindade osatähtsus aastaid samal tasemel püsinud (siinkohal erandiks SORT).

ÜPT pinnast moodustab enamiku ehk 71% KSM pind, mis on oluliselt kõrgem osatähtsus võrreldes Eesti keskmisega ([Joonis 14](#)). MAHE pindala osatähtsus ÜPT-st on aasta-aastalt püsinud samas suurusjärgus nii NTA-l kui üle-eestiliselt, kuid NTA-l on MAHE taotlusaluse pinna osatähtsus kaks korda väiksem. Spetsiaalne toetus, mis rakendub ainult NTA-l

on VESI toetus, mis omakorda jaguneb maa talvise taimkatte all (VESIT) ja rohumaana (VESIR) hoidmiseks. VESI taotluslune pindala suurenes 1,7 korda ja seda peamiselt just VESIT toetuse arvelt. VESIT pindala suurenes 725 ha võrra (70%) ja taotlejate arv suurenes ühel taotlejalt 5 taotlejani. VESIR taotlejate arv suurenes 5 võrra 15-ni ja pindala 232 ha võrra (73%). Ilmselt tuleneb suurenemine määruse muudatusest, mis võimaldas varasema 5 a kohustuseperioodi asemel võtta 2021. aastal 1 kalendriaasta pikkuse kohustuseperioodiga VESI kohustuse.

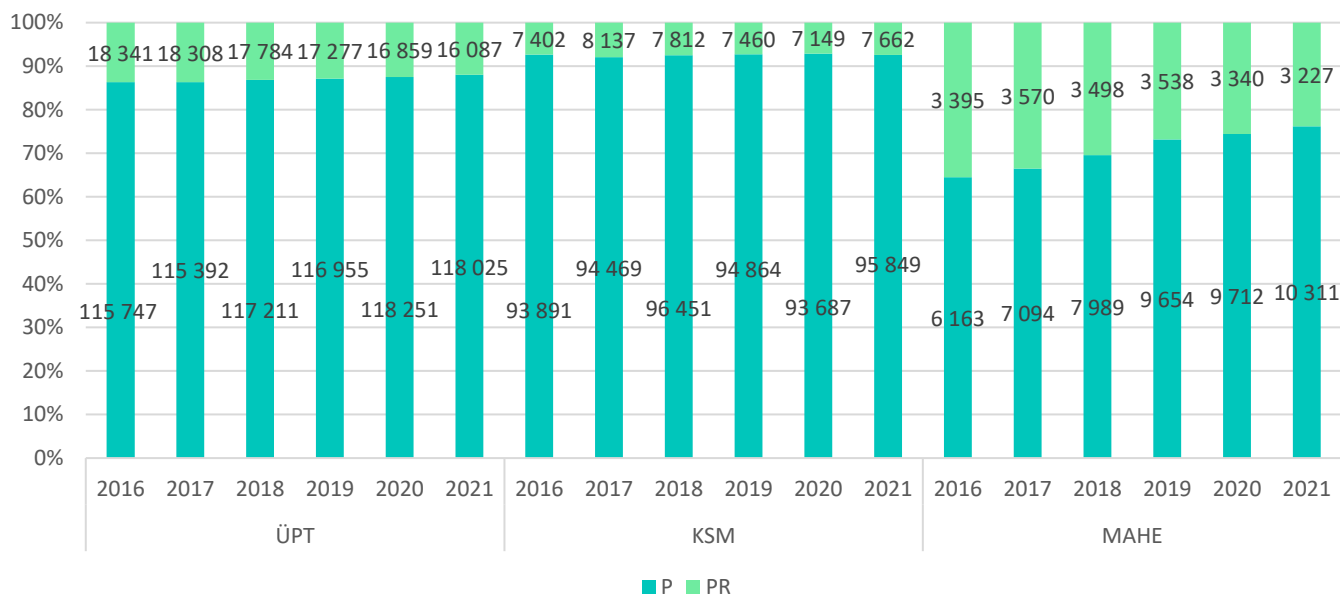
Joonis 13. Muutused alamvesikondade ja NTA pindalatoetuste taotlemises võrreldes 2021. aastat 2020. aastaga (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Joonis 14. KSM ja MAHE taotlusluse maa osatähtsus ÜPT pinnast 2015-2021 NTA-l ja Eesti võrdluses (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

NTA-l domineerib põllumaa võrreldes püsirohumaaga (Joonis 15). Põllumaad on ÜPT pinnast 88%, KSM tootjatel 93% ja MAHE pinnast 76% (suurenemine 2% võrreldes 2020 a). Püsirohumaade osatähtsus NTA põllumajandusmaast väheneb aasta-aastalt kõikides toetusgruppides (Lisa 8). Ka üle-eestilise keskmisega võrreldes on põllumaid võrreldes püsirohumaadega NTA-l oluliselt rohkem (Joonis 16), ÜPT-l koguni 2,8 korda rohkem ja KSM tootjatel 1,6 korda rohkem. MAHE põllumaa pindala suureneb NTA-l kiiremas tempos kui Eestis keskmisena. Seega saab kokkuvõtvalt

öelda, et NTA-l kasutatakse peamiselt KSM pindalapõhist toetust ning enamik taotlusalusest maast kolmes suuremas toetusrühmas on põllumaad ja seda suuremal määral kui Eestis keskmisena.

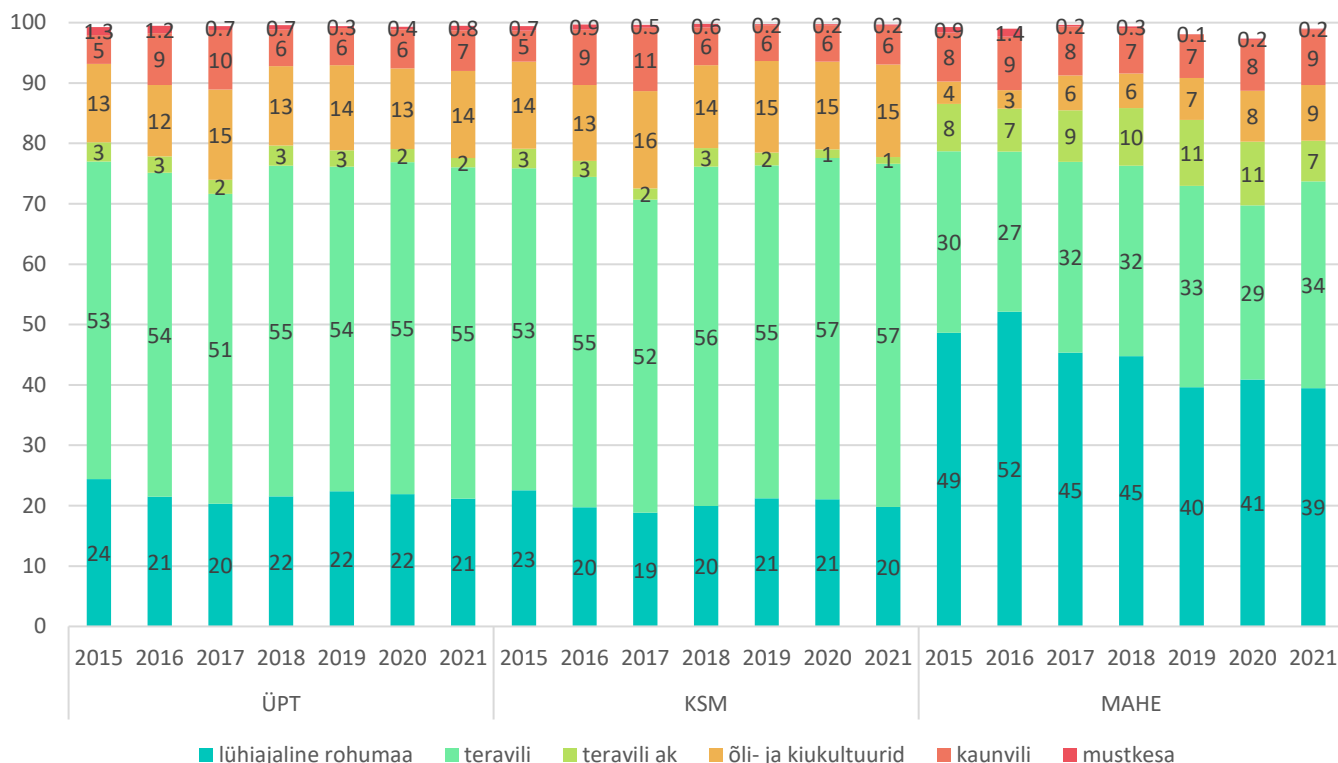
Joonis 15. Püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) ja põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) jaotus NTA-l aastatel 2016-2021. Tulpadele märgitud pindala hektarites. (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Joonis 16. Põllumaa (põllukultuurid, sh mustkesa + lühiajalised rohumaad) ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR; sh mittetoetusõiguslik maa KSM-il) suhe erinevates toetustüüpides aastatel 2016-2021 Eesti keskmisena ja NTA-l (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

NTA põllumaa kultuurigruppide struktuur on ÜPT ja KSM pinnal sarnane ning ka aastate võrdluses on trendid samad (Joonis 17). ÜPT taotlusalusel maal on suurenenud õli- ja kiukultuuride osatähtsus 1% võrra 14%-ni, kaunvilja osatähtsus samuti 1% võrra 7%-ni ja mustkesa osatähtsus 0,4% võrra 0,8%-ni. Lühiajalise rohumaad pindala ja osatähtsus vähenes nii ÜPT, KSMi kui ka MAHE pinnal; suurim oli vähenemine MAHE osatähtsuses (-2%) kuigi lühiajaliste rohumaade pindala hoopis suurenes (98 ha võrra). NTA MAHE pinnal vähenes teravilja allakülvidega

pindala, ent suurenes puhas teravilja kasvupind ning kokkuvõttes suurenes teraviljade osatähtsus põllumaast 1% võrra.

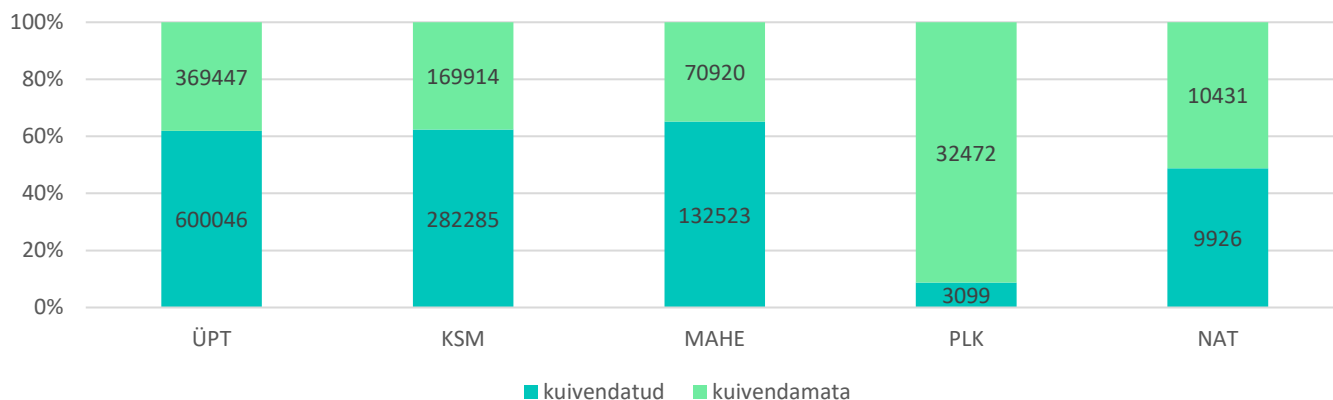

Joonis 17. Kultuurigruppide osatähtsus (%) põllumaast NTA-I aastatel 2015-2021. (PRIA, 09.02.2016 andmetel) (PRIA, 27.01.2017 andmetel) (PRIA, 07.02.2018b andmetel) (PRIA, 04.02.2019b andmetel) (PRIA, 29.01.2020b andmetel) (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

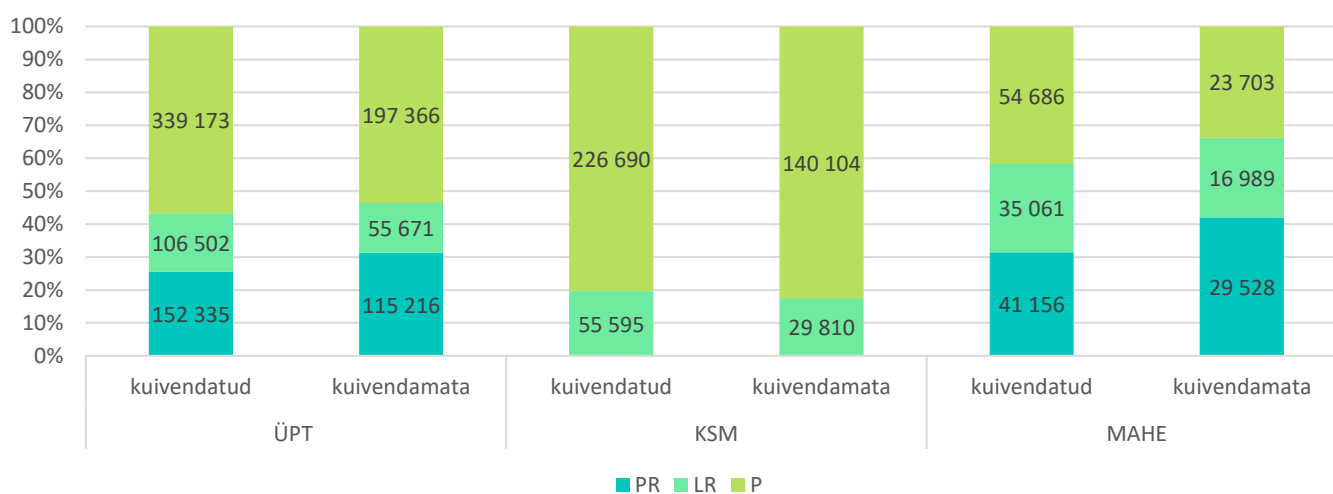
Maaparandusluse maa maakasutus

ÜPT ja KSM taotluslusest pinnast asub 62% maadest kuivendatud aladel, MAHE puhul 65%, NAT 50% ja PLK 9% (Joonis 18). Kuivendatud ja kuivendamata taotlusluse maa pindala maakonniti erinevate toetustüüpide lõikes on välja toodud [Lisas 9](#).

Kuivendatud ja kuivendamata alade maakasutus on üldiselt väga sarnane (Joonis 19). Protsentuaalselt on kuivendamata aladel püsirohumaid rohkem ÜPT ja MAHE toetuse puhul võrreldes kuivendatud aladega, erinevus on vastavalt 6% ja 8%. MAHE taotluslusel maal ongi maakasutus erinev sõltuvalt kuivendamisest: kuivendatud aladel domineerivad põllumaad (42%) ja kuivendamata maadel püsirohumaid (42%). Lühiajalisi rohumaid on kuivendatud maadel rohkem kui kuivendamata maadel ning suurim osatähtsus taotluslusest maast on MAHE pinnal, vastavalt 27% (KSM 20%, ÜPT 18%).

Joonis 18. Kuivendatud ja kuivendamata maade osatähtsus taotlusalusest maast pindalatoetuste võrdluses 2021. a. Tulpadel toodud pindala (ha) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

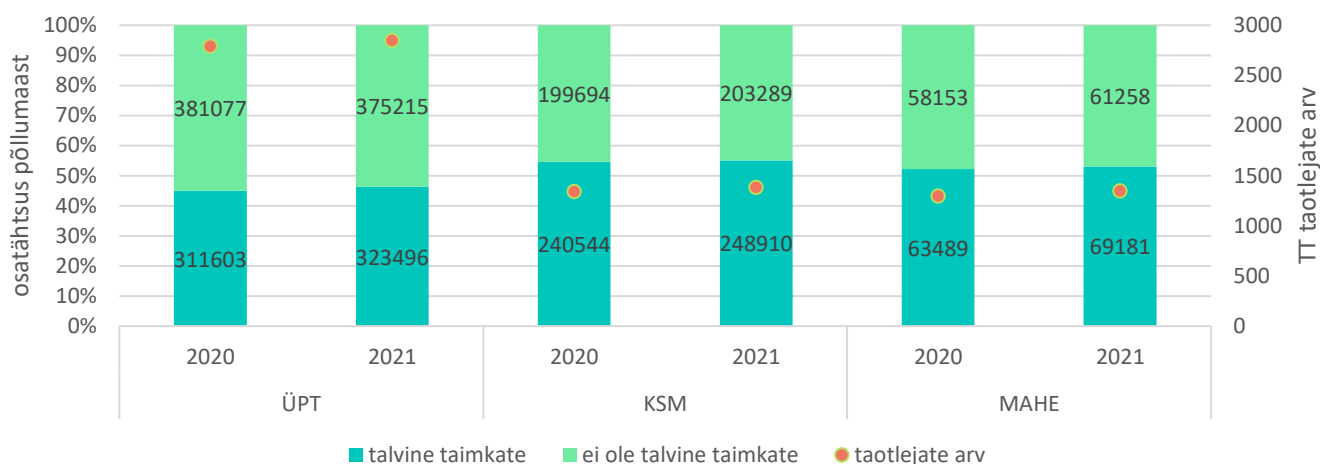

Joonis 19. Kuivendatud ja kuivendamata alade osatähtsus lühiajalise rohumaa (LR), muu põllumaa ja püsirohumaa (PR+TPR+TAR) taotlusalusest maast ÜPT, KSM ja MAHE võrdluses 2021. a. Tulpadel toodud pindala (ha) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Talvine taimkate

Talvisel taimkattel on nii vee- kui mullakaitse eesmärk vähendada taimetoitelementide leostumisriski ja mullaerosiooni. KSM toetuse taotlemisel peab 1. novembrist 31. märtsini olema põllumajanduskultuurist koosneva talvise taimkatte all 30% toetusõiguslikust maast (veekaitse lisategevuse puhul 50%) ja MAHE toetuse taotlemisel 20% põllumaast. Alates 2018. aastast käivitus NTA-l piirkondlik veekaitsetoetus (VESI), kus ühe toetatava tegevusena hoitakse 60% toetusõiguslikust maast talvise taimkatte all vähemalt viiel järjestikusel kalendriaastal. 2021. aastal sai VESI toetust taotleda ka üheks kalendriaastaks.

Talvise taimkate nõue kehtib ainult põllumaale, seega on analüüsi kaasatud ainult taotlusalused põllumaad. ÜPT taotlusalusel põllumaal suurenes talvise taimkatte alla jäetavate maade pindala 11 894 ha (3,8%) võrra ning moodustas 46% kogu põllumaast (Joonis 20). Ka KSM taotlusalusel põllumaal suurenes talvise taimkatte pindala 8366 ha (3,5%) võrra 248 910 ha-ni ent osatähtsus püsib 55% juures. Suurim talvise taimkatte pindala tõus oli MAHE põllumaal, vastavalt 5692 ha (9%) võrra ning osatähtsus põllumaast suurenes 53%-ni (+1%). Talvise taimkatte taotlejate arv suurenes kõikides toetustüüpides ning enim taotlejaid on ÜPT põllumaal – 2850 taotlejat 2021. aastal.

Joonis 20. ÜPT, KSM ja MAHE taotlusala põllumaa jagunemine talvise taimkatte alla ja talvise taimkatte taotlejate arv (PRIA, 28.01.2021b andmetel) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kokkuvõte

- Võrreldes 2020. aastaga kasvas peamistest toetustüüpidest taotletud pind, vähenes aga NAT taotlemine. MAHE taotlusala pind ületas 200 000 ha piiri ja ka PKT taotlusala pind on nüüdsest üle 500 000 ha. Taotlejate arv suurenes toetustüüpide lõikes, va ÜPT taotlejate arv, mis langes alla 14 000 taotleja 13 796 ha-ni. Samas jätkub tendents, kus ÜPT ja MAHE taotleja keskmise pindala suureneb, KSM taotleja keskmine pindala vähenes 10% võrra.
- ÜPT, MAHE ja KSM taotlusala pindala suureneb peamiselt just tänu põllumaa pindala juurdekasvule. Samas üldiselt püsib püsirohumaa ja põllumaa suhe sama, ainult ÜPT puhul on nende suhe suurenenud põllumaade kasuks. Püsirohumaa pindala on võrreldes 2020. aastaga vähenes 2831 ha võrra ÜPT pinnal, 279 ha võrra NAT pinnal ja suurenes 178 ha võrra MAHE-l.
- Peamiste põllukultuuride osas põllumaal suurenes raps, rüps, sinep, rõigas kultuuride osatähtsused ÜPT, MAHE ja KSM taotlusalal maal vastavalt 11,6%-ni (+1,3%), KSM 13,8%-ni (+1,2%) ja MAHE 6,4%-ni (+1,8%). Teraviljade osas suuri muutuseid ei ole. Väiksemates kultuurigruppides saab välja tuua maitse- ja ravimtaimede pindala ja osatähtsuse olulise vähenemise kõikides toetustüüpides.
- Võrreldes 2020. aastaga suurenes MAHE liblikõieliste pindala 6523 ha võrra (9%) tänu heintaimede ja allakülvide pinna suurenemisele. Kõikides toetusgruppides suurenes õli- ja kiukultuuride liblikõieliste allakülvide pindala, ÜPT-l 1,8 korda, KSM-il 4,6 korda ja MAHE-l 1,5 korda.
- Mustkese all olev põllupind kasvas võrreldes 2020. aastaga nii ÜPT kui ka KSM põllumaal (vastavalt 17% ja 19%), MAHE puhul suurenes enim ehk 634 ha võrra 842 ha-ni. 2021 a. suurenes MAHE sööti jäetud maa osatähtsus ja pindala olles 2021 a 0,4 % ja 511 ha.
- NTA-l vähenes 2020. aastaga võrreldes taotlusala pind ÜPT, PLK ja NAT toetuste puhul, vastavalt 1% (1002 ha), 2% (8 ha) ja 11% (44 ha). NTA-l on ÜPT pinnast 71% KSM pind, mis on 1,5 korda rohkem võrreldes Eesti keskmisega on. NTA spetsiifiline toetus on VESI toetus, mis 2021 aastal suurenes nii pindala (1,7 korda) kui taotlejate arvu osas (1,8 korda).
- ÜPT ja KSM taotlusalusest pinnast asub 62% maadest kuivendatud aladel, MAHE puhul 65%, NAT 50% ja PLK 9%. MAHE taotlusalal maal on maakasutuses erinevus kuivendatud ja kuivendamata maade vahel:

kuivendatud aladel domineerivad põllumaad (42%) ja kuivendamata maadel püsirohumaad (42%). ÜPT ja KSM puhul on maakasutus sarnane sõltumata kuivendusest.

- Talvise taimkatte eesmärk on vähendada taimetoiteelementide leostumisriski ja mullaerosiooni. Talvise taimkatte osakaal taotletud põllumaast on suurim KSM puhul 55%, järgmisena MAHE 53% ja ÜPT 46%.

MEEDE 10.1.1 – KESKKONNASÕBRALIKU MAJANDAMISE TOETUS

Sisukord

Meede 10.1.1 – keskkonnasõbraliku majandamise toetus	37
Meetme analüüs.....	38
Kokkuvõte	52

Jooniste loetelu

Joonis 21. KSM toetusluse pindala ja toetuse saajate arvu muutus maakonniti aastatel 2009-2021	40
Joonis 22. Põllumaa külvipinna struktuur NTA-I 2021. aastal	41
Joonis 23. KSM ja ÜPT toetuse taotlejate põllumajanduskultuuride osakaal taotluslusest põllumaast 2021. aastal.....	42
Joonis 24. KSM ja ÜPT toetuse taotlejate väiksema pindalaga põllumajanduskultuuride osakaal taotluslusest põllumaast 2021.....	42
Joonis 25. KSM toetuse taotlejate põllumajanduskultuuride osakaal taotluslusest pinnast aastatel 2009-2021	43
Joonis 26. KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuri muutus aastatel 2009-2021	43
Joonis 27. KSM toetuse taotlejate väiksema pindalaga kultuuride külvipinna struktuuri muutus aastatel 2009-2021	44
Joonis 28. KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuri võrdlus perioodidel 2009-2013 ja 2014-2021	44
Joonis 29. Teravilja pind ja osakaal KSM taotluslusest maast aastatel 2014-2021 maakonniti	45
Joonis 30. Maisi ja tatra külvipind erineva toetustüübiga ettevõtetes aastatel 2015-2021	45
Joonis 31. Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all oleva pindala osakaal kogu KSM taotluslusest pindalast perioodi 2009-2013 keskmisena ja 2015.-2021. aastal maakonniti	46
Joonis 32. Talvise taimkatte osakaal KSM taotluslusest pinnast aastatel 2009-2013 ja 2015-2021	48
Joonis 33. KSM veekaitse lisategevuse talvise taimkatte pindala maakonniti aastatel 2015-2021	49
Joonis 34. KSM mesilaste lisategevuse toetuse saajate arv ja määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021.....	50
Joonis 35. Mesilaste korjealadel kasvatatavate taimede osakaal 2021. aastal.....	51

Lisade loetelu

- Lisa 11. KSM toetusluse pindala ja toetuse saajate arv maakonniti aastatel 2015-2021
- Lisa 12. KSM tootjate ja ettevõtete pindala osakaal suurusgrupiti kogu toetuslusest pinnast aastatel 2015-2021
- Lisa 13. KSM täiendkoolitusel osalenud tootjate arv

Kasutatud kirjanduse loetelu

- PMK, 2022b. Taluvärava toiteelementide bilansi kasutuse uuring
- PMK, 2022d. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse veeseire hindamise raames veekvaliteediga seotud uurimistööd (taimetoiteelementide kontsentratsioon drenivees) 2021. a.
- PMK, 2022p. Pestitsiidide kasutuskooormuse uuring 2007-2020 kohta
- PRIA, 22.03.2019e andmetel. MAK (2014-2020) meetmete M10, M11, M12, M14 koondid 2015-2018. a. kohta 20.02.2019 andmetel.
- PRIA, 26.01.2022a andmetel. MAK keskkonnatoetustega seotud koolituste info maakonniti 2021. aastal.
- PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. aasta kohta.
- PRIA, 02.03.2022c andmetel. KSM (2014-2020) mesilaste lisategevuse andmed 2021. aasta kohta.
- PTA, 26.01.2022 andmetel. Mahepõllumajanduslik loomakasvatus, taimekasvatus ja korje mittehavitavalt alalt 2021. aastal

Meetme analüüs

KSM meetme näitajad *toetust saavate põllumajandusettevõtete ja muude maahaldajate arv ja toetust saavate alade kogupindala* on arvutatud määratud toetuste järgi (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Kuna Eesti administratiivne jaotus (sealhulgas mõnede maakondade piirid) muutus 2017. aastal, siis andmete võrreldavuse huvides arvutati 2015.-2018. aasta nimetatud näitajad vastavalt uutele maakonnapiiridele (PRIA, 22.03.2019e andmetel). Et täpsem jaotus kultuuride lõikes nendes andmetes puudub, siis *analüüs kultuuride kaupa tehti maakasutuse päringutest taotletud pinna alusel*, mis on põllu pindala taotlusel ja mis ei ole läbinud administratiivset ja kohapealset kontrolli (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Seetõttu on see pind mõnevõrra suurem määratud pinnast. Meetme sihttasemeks planeeriti 475 000 ha.

KSM toetust määrati 1372 tootjale pinnaga 450 897 ha.

2021. aastal toimusid olulised muudatused toetuse tingimustes võrreldes eelmise aastaga. 2021. ja 2022. aastal saab võtta KSM toetuse 1-aastast kohustust. Sel juhul on kohustuseperiood, mille jooksul tuleb toetatavaid tegevusi ellu viia, üks kalendriaasta. Seda võimalust on ka kasutatud, sest võrreldes 2020. aastaga on KSM toetust saanud 38 tootjat enam ning toetuslune pind on suurenenud 15 092 ha võrra ulatudes kokku 450 897 ha. Toetuslune pind moodustas 95% eesmärgiks seatud 475 000 hektarist. Vaatamata sellele, et toetust saanud tootjate arv kokkuvõttes suurenes, oli ka kolm maakonda, kus see mõnevõrra vähenes. Kui Lääne- ja Valgamaal vähenes koos sellega ka KSM pindala, siis Pärnumaal see hoopiski suurenes. See on tingitud võimalusest KSM kohustust suurendada. Kui see jääb alla 20% võrreldes kohustuse võtmise aastaga, siis uut kohustust ei algatata (Joonis 21, Lisa 11).

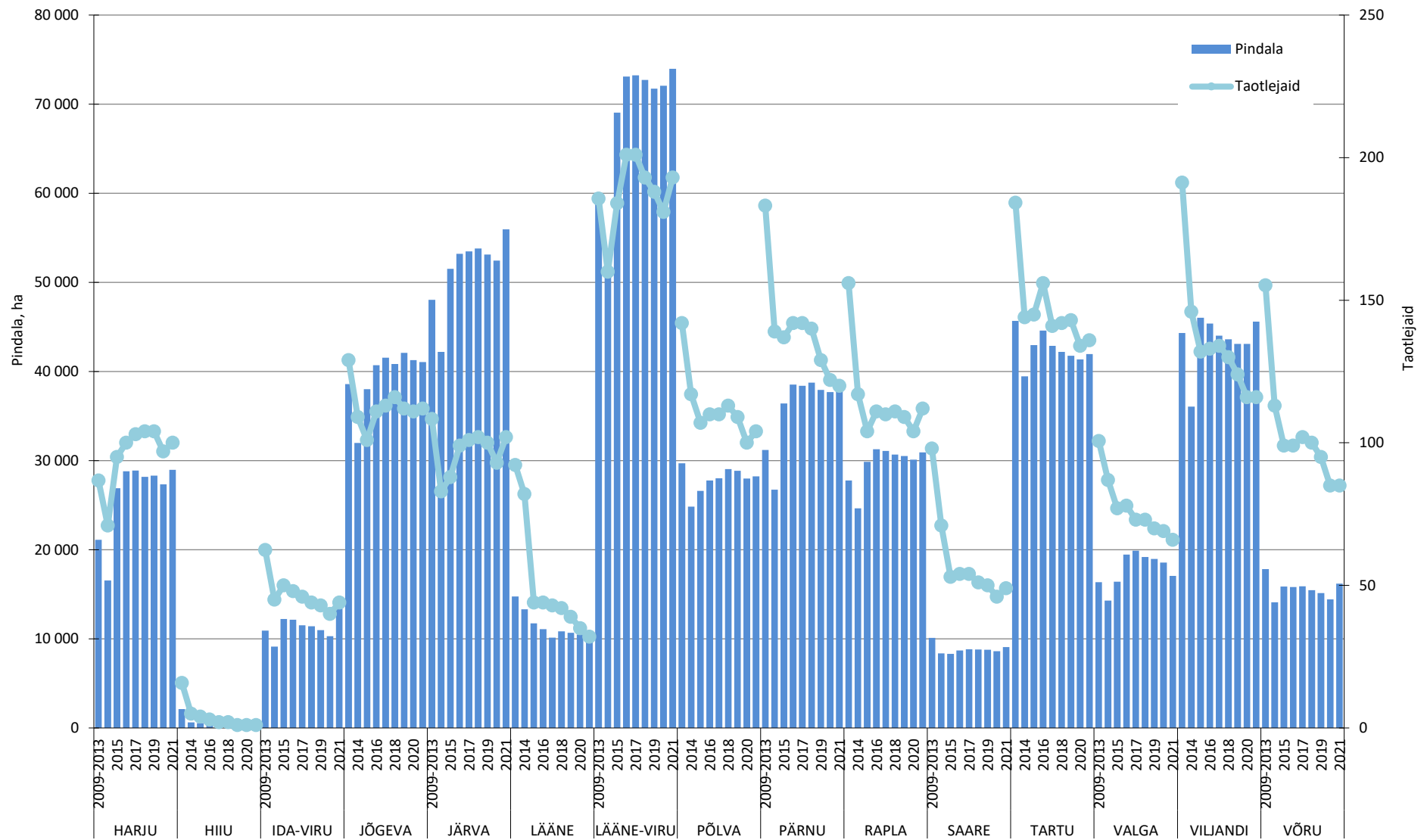
Tabel 1. KSM tootjate ja ettevõtete pindala osakaal suurusgrupiti kogu toetuslusest pinnast aastatel 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

	Tootjate osakaal, %						
	1-3 ha	3-10 ha	10-100 ha	100-500 ha	500-1 000 ha	1 000-5 000 ha	>5 000 ha
2015	0,3	2,0	36,9	44,2	10,2	6,3	0,1
2016	0,4	2,5	37,5	43,3	10,4	5,8	0,1
2017	0,5	2,4	37,1	43,3	10,7	6,0	0,1
2018	0,5	2,3	37,9	42,8	10,3	6,2	0,1
2019	0,5	2,5	36,3	43,6	10,7	6,4	0,1
2020	0,6	2,2	33,5	45,0	11,7	7,0	0,1
2021	0,5	2,5	34,0	44,9	10,7	7,2	0,1
	Pindala osakaal, %						
	1-3 ha	3-10 ha	10-100 ha	100-500 ha	500-1 000 ha	1 000-5 000 ha	>5 000 ha
2015	0,002	0,04	6,1	34,9	25,0	32,8	1,3
2016	0,003	0,06	6,2	34,7	24,8	33,1	1,2
2017	0,003	0,05	6,2	33,8	25,2	33,6	1,2
2018	0,003	0,06	6,2	33,8	23,7	35,2	1,2
2019	0,003	0,05	5,8	33,4	24,2	35,4	1,2
2020	0,004	0,04	5,2	32,4	24,9	36,2	1,2
2021	0,003	0,05	5,3	33,0	23,1	37,4	1,1

Kui KSM toetuslune pind on jäänud suhteliselt stabiilseks, siis toetust saanud ettevõtte keskmine pind on suurenenud. Toetust saanud ettevõtte keskmiseks suuruseks eelmisel perioodil (2009-2013) oli 221 ha. 2021. aastaks oli ettevõtte keskmine pind suurenenud 326 hektarini. Kõige enam oli toetust saanud ettevõtteid 2021. aastal suurusgruppides 10-100 ja 100-500 ha vastavalt 472 ja 623. Kuigi suurusgrupis 10-100 ha oli ettevõtteid palju, siis selle suurusgrupi osakaal kogu määratud pinnast moodustas vaid 5,3%. Suurim muutus nii tootjate arvus kui ettevõtete pinnas toimus suurusgruppides 500-1000 ha ja 1000-5000 ha. Kui esimeses neist vähenes nii tootjate arv kui ettevõtete kogupindala,

siis suurusgrupis 1000-5000 need vastavalt tõusid. Ettevõtte suurusgruppide 100-500, 500-1000 ja 1000-5000 ha pinna osakaal kogu määratud pinnast tõusis 2021. aastal 94%-ni samas kui nende ettevõtete osakaal toetust saanud kogu ettevõtete arvust moodustas 63% (Tabel 1, Lisa 12). Seega liigub toetus üha enam suuremate ettevõtete poole.

Pindalaliselt taotleti toetust kõige rohkem endiselt Jõgeva-, Järva-, Lääne-Viru-, Tartu- ja Viljandimaal. ÜPT taotlusalune põllumaa pind kokku neis maakondades oli 372 108 ha, KSM toetustega oli kaetud 259 279 ha, mis moodustas 70% kogu põllumaast. Seega väga suur hulk Eesti viljakamate muldade ja seega ka intensiivse põllumajandusega piirkonna tootjaid on võtnud endale kohustusi keskkonna säästmiseks. Samal ajal oli Eestis tervikuna KSM kaetus 65% taotlusalusest ÜPT põllumaast ehk potentsiaalsest pinnast.

Joonis 21. KSM toetusluse pindala ja toetuse saajate arvu muutus maakonniti aastatel 2009-2021 (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

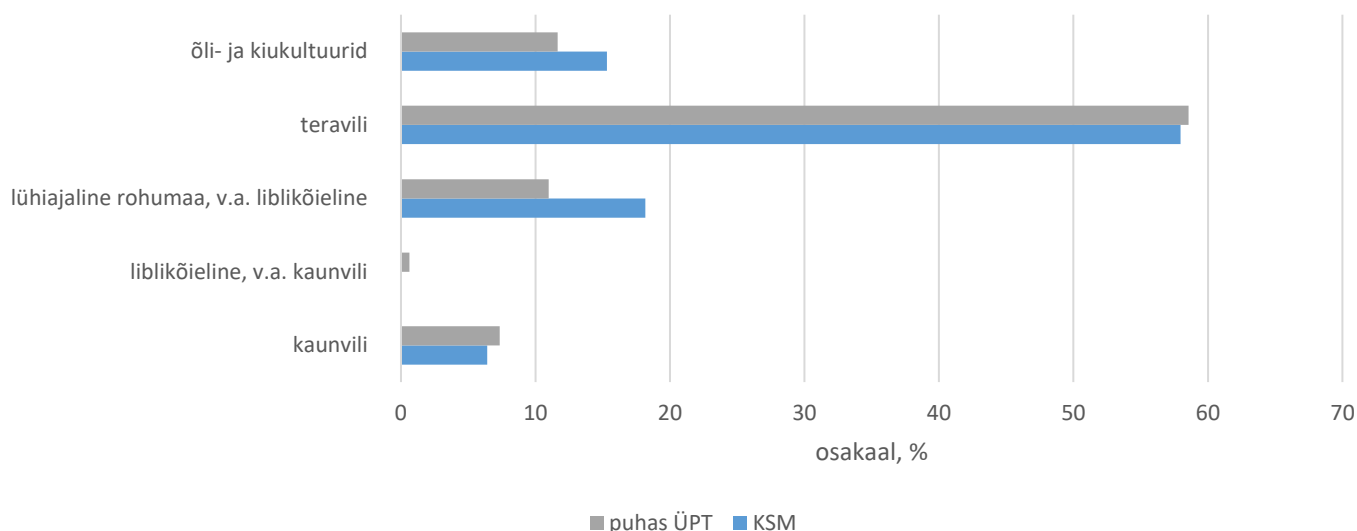
NTA põllumaast on 81% kaetud KSM toetusega.

NTA-I oli KSM osakaal ÜPT taotlusalasusest pinnast veelgi suurem. NTA ÜPT toetusala põllumaa pind (ilma püsirohumaata) oli 2021. aastal taotluste alusel 118 026 ha. KSM toetusala pind kattis sellest 81%. Kui lisada juurde ka MAHE toetusala pind (samuti ilma püsirohumaata), siis katab keskkonnasäästlik majandamine 90% NTA põllumaast. KSM tootjate arv on alates 2018. aastast jõudsalt vähenenud, kuid nende poolt kasutatava põllumaa pinna osakaal on püsinud stabiilsena jäädes 79-82% ÜPT pinnast (Tabel 2).

Tabel 2. KSM tootjate arv ja taotletud põllumaa pind NTA-I ning osakaal ÜPT-st (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

	Tootjate arv					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
KSM	261	287	290	288	279	229
KSM osakaal,%	28	33	33	33	23	19
	Põllumaa pindala, ha					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
KSM	91508	92448	96451	94864	93687	95849
KSM osakaal,%	79	82	82	81	79	81

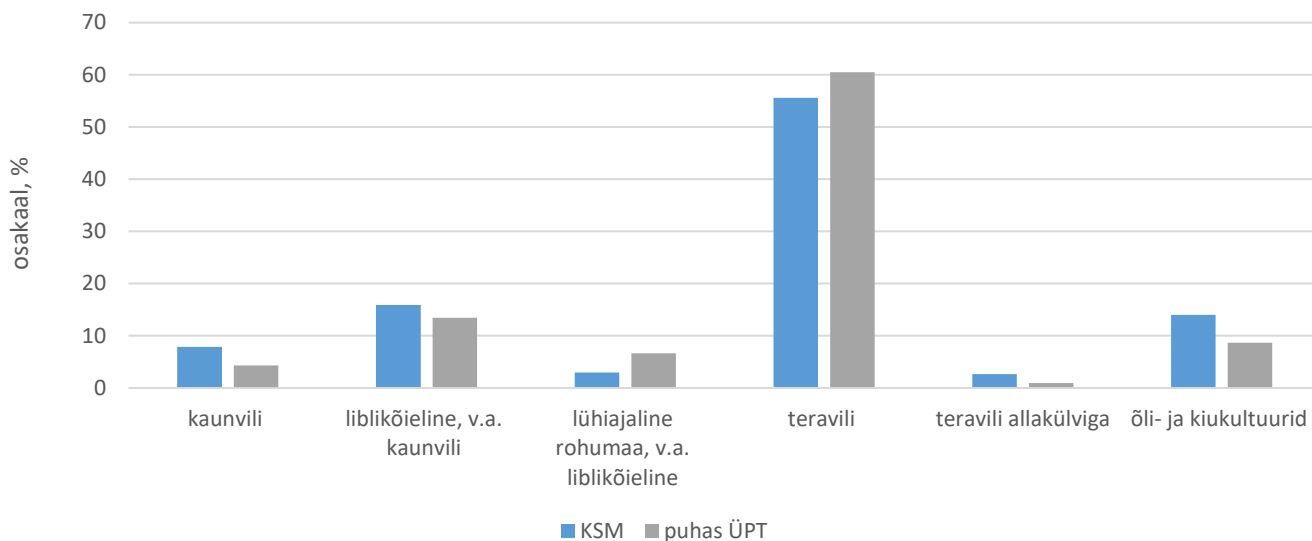
Kuigi hõlmatus KSM toetusega on NTA-I suur, on ikkagi 11 697 ha põllumaad, millele taotletakse ainult ÜPT-d. Et välja tuua võimalikud erinevused ÜPT ja KSM tootjate vahel võrreldakse ainult ÜPT taotlenuid (allpool nn puhas ÜPT) KSM taotlejatega. Põllumaa külvipinna struktuuri võrdlemisel NTA-I 2021. aastal selgub, et ainult ÜPT-d taotlenud tootjate õli- ja kiukultuuride osakaal on 3,7% väiksem ja liblikõieliste osakaal 1,5% suurem võrreldes KSM taotlejatega. KSM taotlejad kasvatasid õli- ja kiukultuure 15,3% ja liblikõielisi 6,4% kogu põllumaast. Teraviljadel osatähtsus külvikorras oli suur ja moodustas KSM tootjatel 58,0% ning ÜPT tootjatel 58,6% põllumaast (Joonis 22). Suuri külvipinna struktuuri muutusi perioodil 2015-2021 ei ole toimunud.

Joonis 22. Põllumaa külvipinna struktuur NTA-I 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

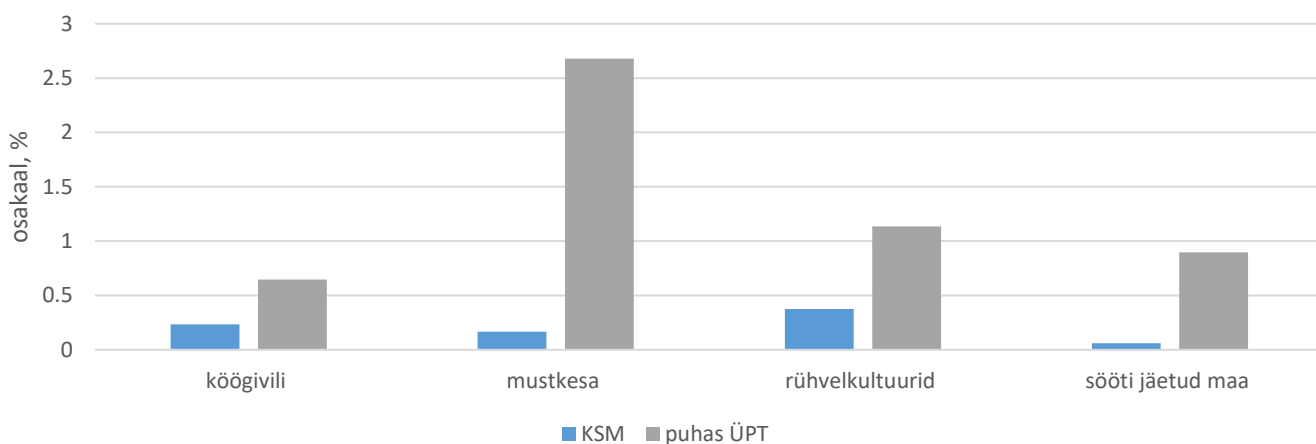
Ka kogu Eestis püsib külvipinna struktuur aastati stabiilsena nii ÜPT kui KSM taotlusala pinnal. Ainult ÜPT-d ilma põllumajanduskeskkonna toetusteta taotleti 291 245 hektarile. Sellest rohkem kui poole (178 153 ha) moodustas püsirohumaad. KSM taotleti 452 199 ha, lisaks oli neil taotlejatel püsirohumaad pinda 54 208 ha. Kuna KSM toetust ei saa taotleda püsirohumaale, siis võrdleme ÜPT ja KSM taotlejate külvipinna struktuuri põllumaal. Selgub, et suurima erinevusena võib välja tuua selle, et ainult ÜPT taotlenud tootjatel oli põllukülvikorras liblikõieliste (kaunvili ja muud liblikõielised) osakaal väiksem kui KSM tootjatel ja seda kogu toetusperioodi (2015-2021) jooksul. Teravilja- ja õlikultuuride osakaal kõigub aastati väikeste erinevustega erinevate toetusüüpide vahel. 2021. aastal kasvatasid ÜPT tootjad mõnevõrra rohkem teravilju kui KSM tootjad, osakaal vastavalt 61 ja 58%, samas kui teravilju allakülvidega kasvatasid KSM tootjad rohkem kui ÜPT tootjad (osakaalud vastavalt 3% ja 1%). Õlikultuuride kasvatamisel oli olukord

vastupidine. KSM tootjatel oli nende kultuuride osakaal kogu külvipinnast 14 ja ÜPT tootjatel 9%. Lühiajaliste rohumaade ja mustkesa osakaal oli aga ÜPT tootjatel suurem (Joonis 23).

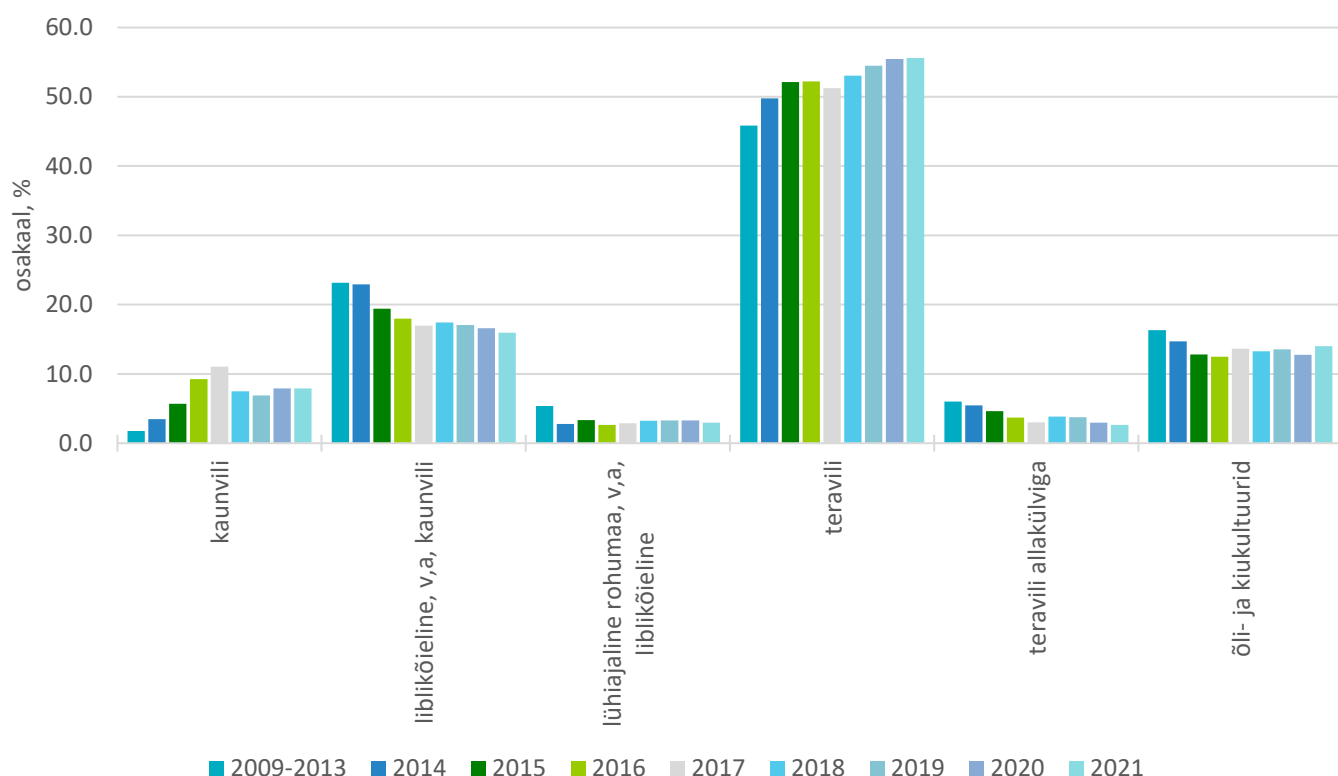
Joonis 23. KSM ja ÜPT toetuse taotlejate põllumajanduskultuuride osakaal taotlusalusest põllumaast 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Väiksematel pindadel kasvatatud põllukultuuride ja mustkesa ning sööti jäetud maa osakaalu võrdlemisel ÜPT ja KSM tootjate vahel on näha, et ÜPT tootjatel on nende osakaal suurem kui KSM tootjatel. Suurim erinevus on mustkesa viljelemisel – ÜPT tootjatel ulatub see 2,7% KSM tootjate 0,2% vastu (Joonis 24).

Joonis 24. KSM ja ÜPT toetuse taotlejate väiksema pindalaga põllumajanduskultuuride osakaal taotlusalusest põllumaast 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

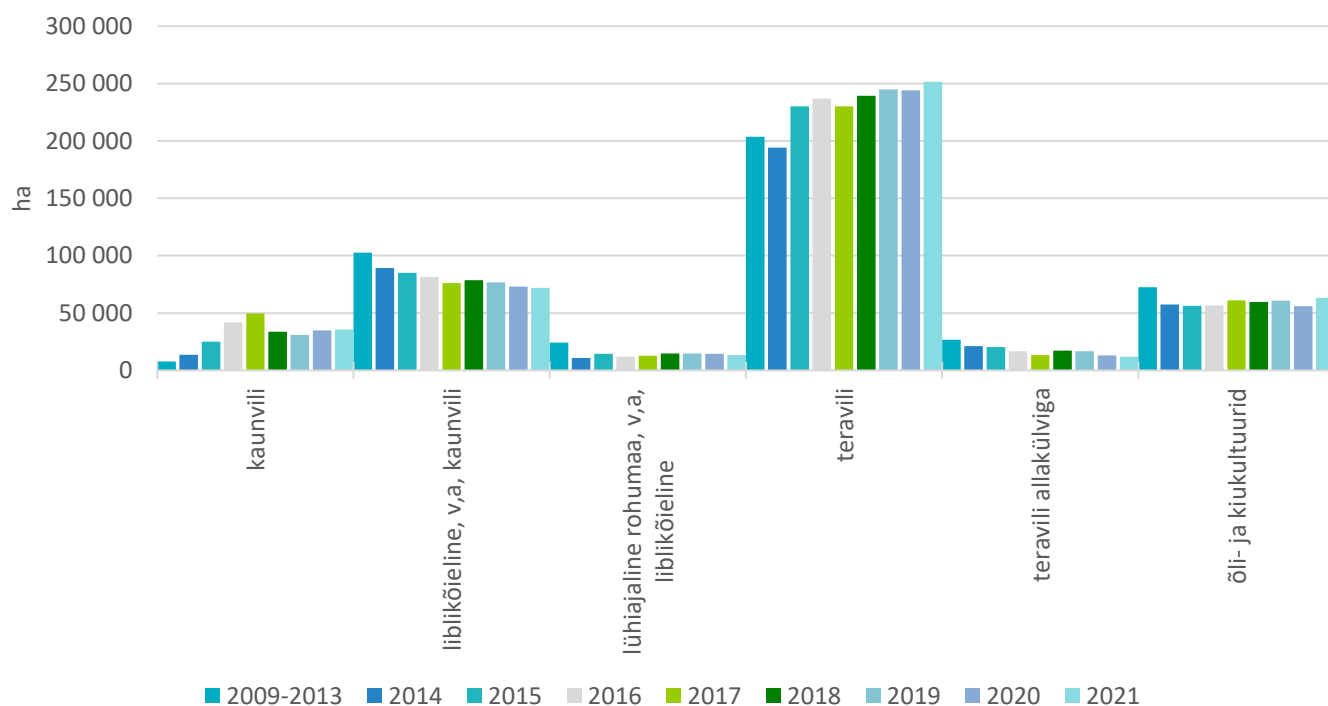
KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuris prevaleerib teravili, mille osatähtsus koos allakülvidega ulatub 2021. aastal 59,2%-ni (Joonis 25). Kui teravilja osakaal külvikorras võrreldes referentsperioodiga (2009-2013) on aasta aastalt suurenenud, siis õlikultuuride kasvupinna osatähtsus on veidi vähenenud (16,3%-lt 14,0%-ni). Kõikide liblikõieliste kultuuride summaarne osatähtsus külvikorras on KSM tootjatel jäänud samale tasemele referentsperioodiga võrreldes, suurenenud on kaunviljade osa ning samavõrra vähenenud teiste liblikõieliste osa.

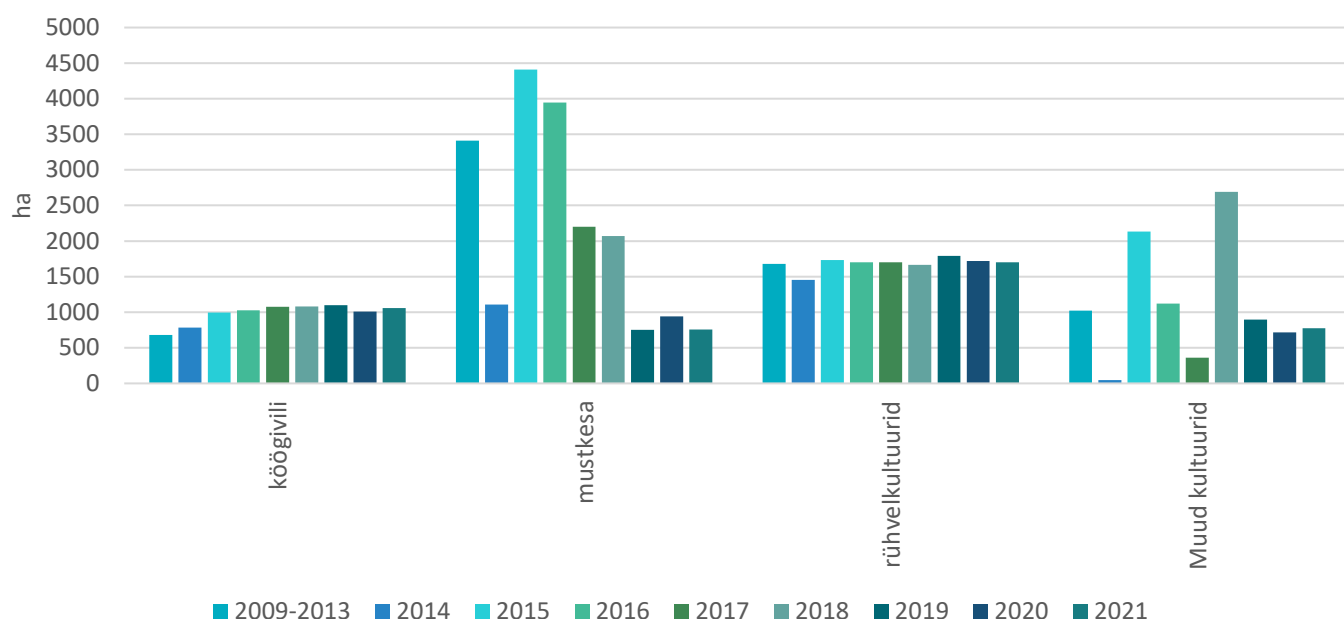
Joonis 25. KSM toetuse taotlejate põllumajanduskultuuride osakaal taotlusalusest pinnast aastatel 2009-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kokku ulatub kõikide liblikõieliste pind ilma allakülvideta 107 769 ha, mis moodustab veerandi KSM taotlusalusest pinnast (Joonis 26). Liblikõieliste suur osakaal põllukülvikorras tasakaalustab mulla huumusbilanssi, aitab säilitada mulla viljakust ning on eelduseks lämmastikväetiste kasutamise vähendamisel.

Mustkesa pind KSM tootjatel järjest väheneb. 2021. aastal viljeldi mustkesa 757 hektaril, mis moodustab 0,2% KSM toetusalusest pinnast. Köögiviljade ja rühvelkultuuride pind on püsinud stabiilselt madalana (Joonis 27).

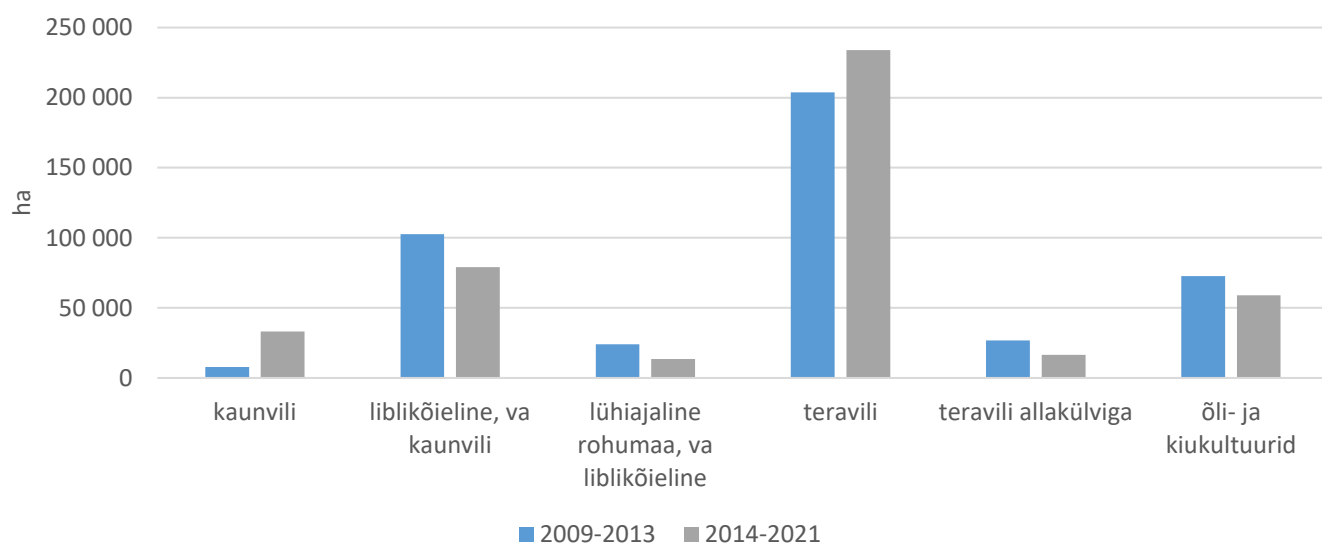

Joonis 26. KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuri muutus aastatel 2009-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

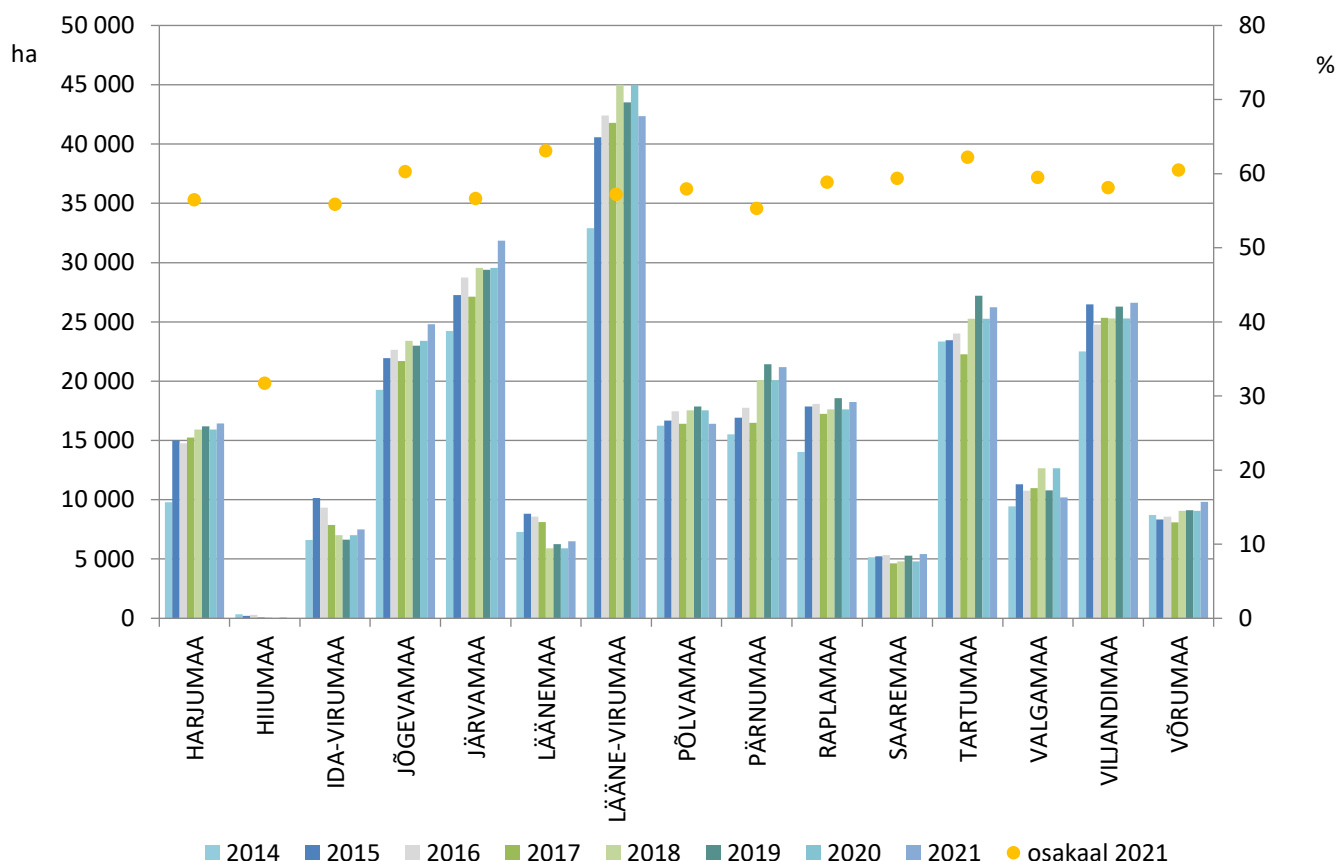
Joonis 27. KSM toetuse taotlejate väiksema pindalaga kultuuride külvipinna struktuuri muutus aastatel 2009-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Külvipinna struktuuri muutusi peegeldab paremini pikemate ajavahemike võrdlus, mis hõlmab tervet külvikorda või isegi pikemat ajavahemikku. Kui võrrelda perioode 2009-2013 ja 2014-2021, siis selgub, et külvipinna struktuuris on teraviljade osa suurim mõlema perioodi keskmisena (Joonis 28). KSM toetuselusest pinnast enam kui poolel kasvatatakse teravilja. Perioodil 2009-2013 ulatus teraviljade külvipind 230 446 ha, mis kasvas käesolevaks toetusperioodiks 250 204 ha-ni. Samuti on märgata allakülvidega teraviljade osa vähenemist. Suuresti on see tingitud sellest, et viimastel aastatel on suurenenud taliteraviljade kasvatamine. Intensiivselt viljeldavatest kultuuridest on vähenenud õli- ja kiukultuuride pind. Käesoleva toetusperioodi suurimaks erinevuseks külvipinna struktuuris on kaunviljade pindala suurenemine 7769 kuni 33 164 ha-ni. Samas on vähenenud teiste liblikõieliste kasvatamine lühiajalisel rohumal, kuid summaarselt on kaunviljade ja teiste liblikõieliste pindala isegi veidi kasvanud. Nende lühiajaliste rohumade pind, kus liblikõielisi ei kasvatata on aga sel toetusperioodil oluliselt vähenenud – 24 125-lt kuni 13 453 ha-ni. Seega teraviljade järgnevust külvikorras katkestatakse rohkem liblikõieliste kasvatamisega.

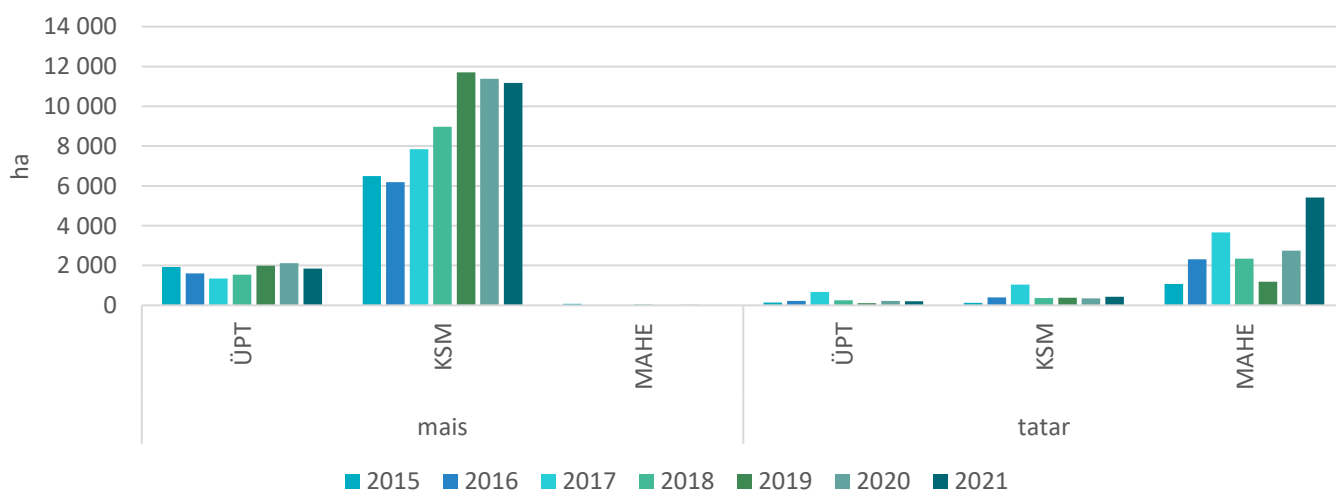
Joonis 28. KSM toetuse taotlejate külvipinna struktuuri võrdlus perioodidel 2009-2013 ja 2014-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kui välja arvata Hiiumaa, kus oli ainult 1 KSM taotleja, siis teraviljade osakaal KSM taotluselusest pinnast maakondades lõikes kõikus 55-63% vahel (Eesti keskmisena 57%). Üle 60% külvipinnast moodustasid teraviljad Läänemaal (63%), Tartumaal (62%), Võrumaal (61%) ja Jõgevamaal (60%). Madalama teraviljade osakaaluga KSM tootjad olid Pärnumaal (55%) ja Ida-Virumaal (56%) (Joonis 29). Võrreldes eelmise aastaga vähenes allakülvidega teravilja pind 13 121 kuni 12 035 hektarini 2021. aastal. Samas on aasta aastalt suurenenud taliviljade osa teraviljakasvatuses. 2021. aastal oli see vahetõus 55:45 taliviljade kasuks.

Joonis 29. Teravilja pind ja osakaal KSM taotluselusest maast aastatel 2014-2021 maakonniti (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

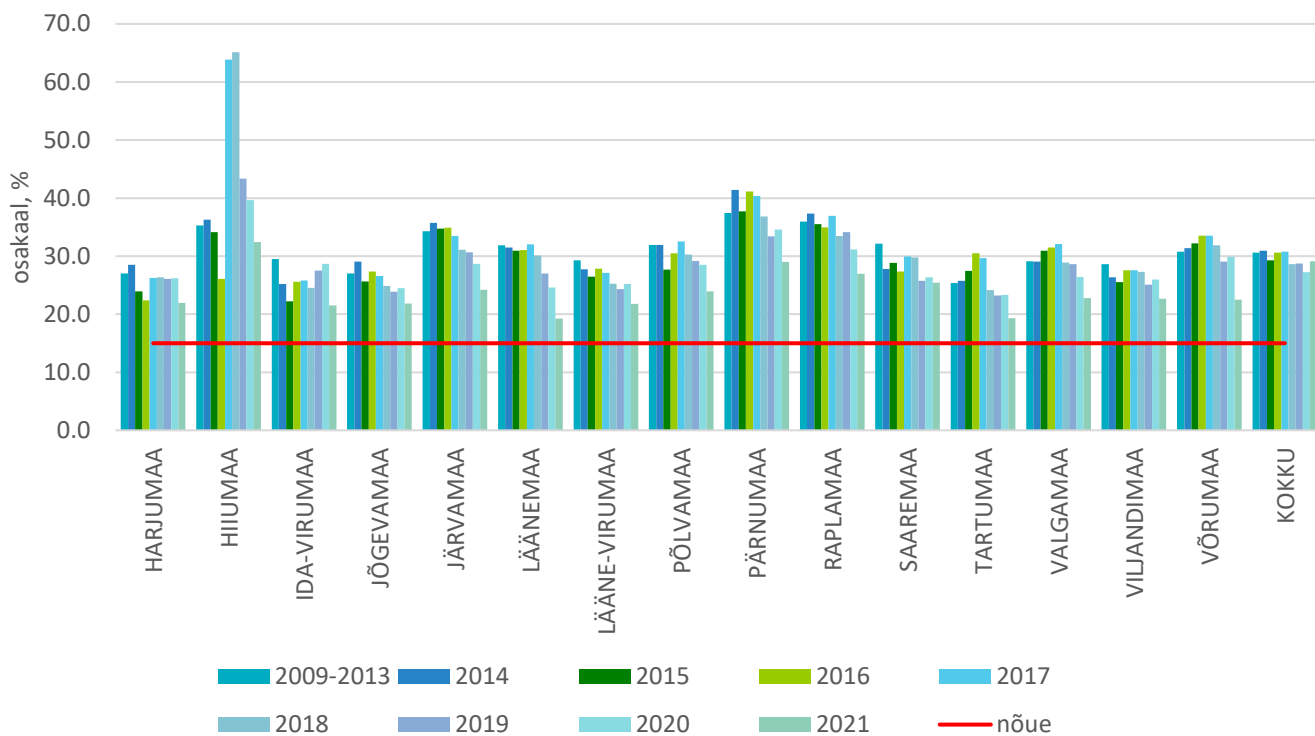
Teraviljade järgnevuse katkestamiseks külvikorras on järjest enam hakatud kasutama maisi ja tatart. Nimetatud kultuure viljeldi toetustüübiti erinevalt: ÜPT ja KSM tootjad eelistasid maisi, MAHE tootjad tatart. 2021. aastal on maisi külvipind jäänud KSM tootjatel samasse suurusjärku võrreldes möödunud aastaga ulatudes 2021. aastal 11 175 hektarini. Tatart kasvatati vaid 436 hektaril (Joonis 30).

Joonis 30. Maisi ja tatra külvipind erineva toetustüübiga ettevõtetes aastatel 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind oli 2021. aastal 131 646 hektarit.

Nõue, et taotleja kasvatab vähemalt 15% toetusõiguslikul maal liblikõieliste sugukonda kuuluvaid põllumajanduskultuure, täideti Eesti keskmisena ligi kahekordselt. Nõue täideti kõigis maakondades. Eesti keskmisena on liblikõieliste kasvupinna osakaal KSM taotlusalusest pinnast viimastel aastatel (2017-2020) veidi vähenenud, kuid 2021. aastal suurenes nende osakaal uuesti 29,1%-ni (Joonis 31). Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all olev kogupind oli 2021. aastal 131 646 hektarit.

Joonis 31. Liblikõieliste ja liblikõieliste/kõrreliste segu all oleva pindala osakaal kogu KSM taotlusalusest pindalast perioodi 2009-2013 keskmisena ja 2015.-2021. aastal maakonniti (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Talvine taimkatte on KSM toetuses esitatud nii baasnõudena kümnes Lõuna-Eesti vallas kui põhitegevuse nõudena kõikidele KSM toetuse taotlejatele. Maaeluministri määruse „Keskkonnasõbraliku majandamise toetus“ kohaselt peab Haanja, Otepää, Valgjärve, Vastseliina, Rõuge, Antsla, Kambja, Kanepi, Nõo ja Võru vallas asuvast põllumajandusmaast vähemalt 30 protsenti olema talvise taimkatte all. Nimetatud valdade piirideks loetakse haldusreformi seaduse alusel ja korras muudetud haldusterritoriaalsele korraldusele eelnenud valla piirid. Neis valdades on talvise taimkatte 30% osakaalu nõue põllumajandusmaast täidetud. Talvise taimkatte osakaal valla kogu põllumajandusmaast kõigub piirides 40-97% (Tabel 3). Haanja vallas on ühe tootja püsirohumaa osakaal nii kõrge (80%), et ületab baasnõude määra. Ülejäänud valdades aitavad talvise taimkatte nõuet täita põllumaal kasvatatavad kultuurid. Kõik tootjad täitsid ka individuaalselt talvise taimkatte baasnõude.

Tabel 3. Talvise taimkatte baasnõude täitmine Lõuna-Eesti valdades 2021. aastal (PR – püsirohumaa ja tagasirajatud rohumaa, TTK – talvine taimkate põllumaal) (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

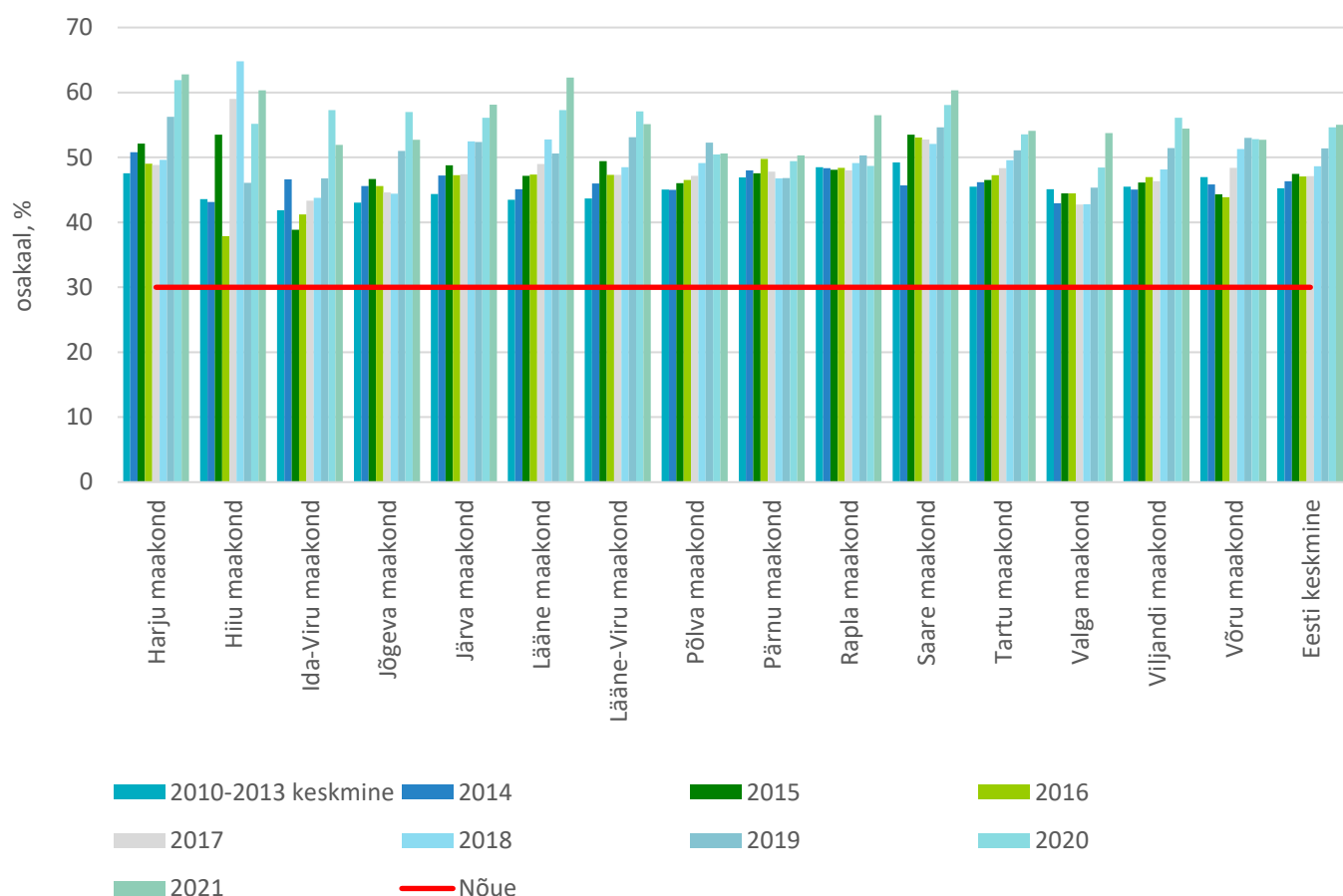
Vald	TTK pind, ha	PR pind, ha	TTK %
Antsla vald	845	306	66
Haanja vald	41	212	97
Kambja vald	274	12	50
Kanepi vald	1878	196	60
Nõo vald	2232	147	62
Otepää vald	74	14	57
Rõuge vald	214	15	70
Valgjärve vald	559	27	40
Vastseliina vald	369	90	67
Võru vald	940	170	65

KSM põhitegevuse nõude kohaselt peab taotleja hoidma vähemalt 30% toetusõiguslikust maast kohustuseaasta 1. novembrist kuni sellele järgneva kohustuseaasta 31. märtsini põllumajanduskultuurist koosneva talvise taimkatte all.

Talvise taimkatte moodustavad taliviljad ja mitmeaastased rohttaimed. Kui rohttaimede osa on aastati suhteliselt stabiilne, siis taliviljade osakaal muutub suuresti. 2019. aastal suureneski taliviljade osa talvises taimkattes märgatavalt. Kui 2018. aastal taotleti KSM taliteraviljadele 78 461 ha ja talirapsi ning –rüpsi 22 847 ha, siis 2019. aastal suurenesid taotletavad pinnad vastavalt 128 005 ja 42 821 hektarini. 2020. aastal suurenes nende talikultuuride külvipind veel 1600 ha võrra. Ka 2021. aastal jätkus talikultuuride pindala kasv – taliteravilju kasvatati 140 470 ha ja talirüpsi ning -rapsi 54 224 ha. 2021. aasta KSM kohustuseperioodil ulatus talvise taimkatte kogupind 248 910 hektarini. Võrreldes 2020. aastaga suurenes talvise taimkatte pindala KSM taotlejatel 8 366 hektari e 3,5% võrra.

Talvine taimkate moodustas 55% KSM taotlusalusest pinnast.

Talvise taimkatte pind on arvatud toetuse taotluste alusel, mis kajastab prognoositavat pinda põllumaal. Taotluste vastuvõtmise järgsel perioodil võivad pindalad ja seal kasvatatavad kultuurid muutuda, seepärast on sellised talvise taimkatte numbrid ligikaudsed. Taotluste põhjal oli talvise taimkatte all olev pind maakondades küllaltki ühtlane, ulatudes 52%-st Ida-Virumaal kuni 63%-ni Harjumaal. Kõikides maakondades oli täidetud ka 30% talvise taimkatte nõue. Kogu KSM taotlusalusest pinnast moodustas talvine taimkate keskmisena 55%, seega veekaitseline eesmärk taimetoiteelementide leostumisriski vähendamiseks täideti (Joonis 32).

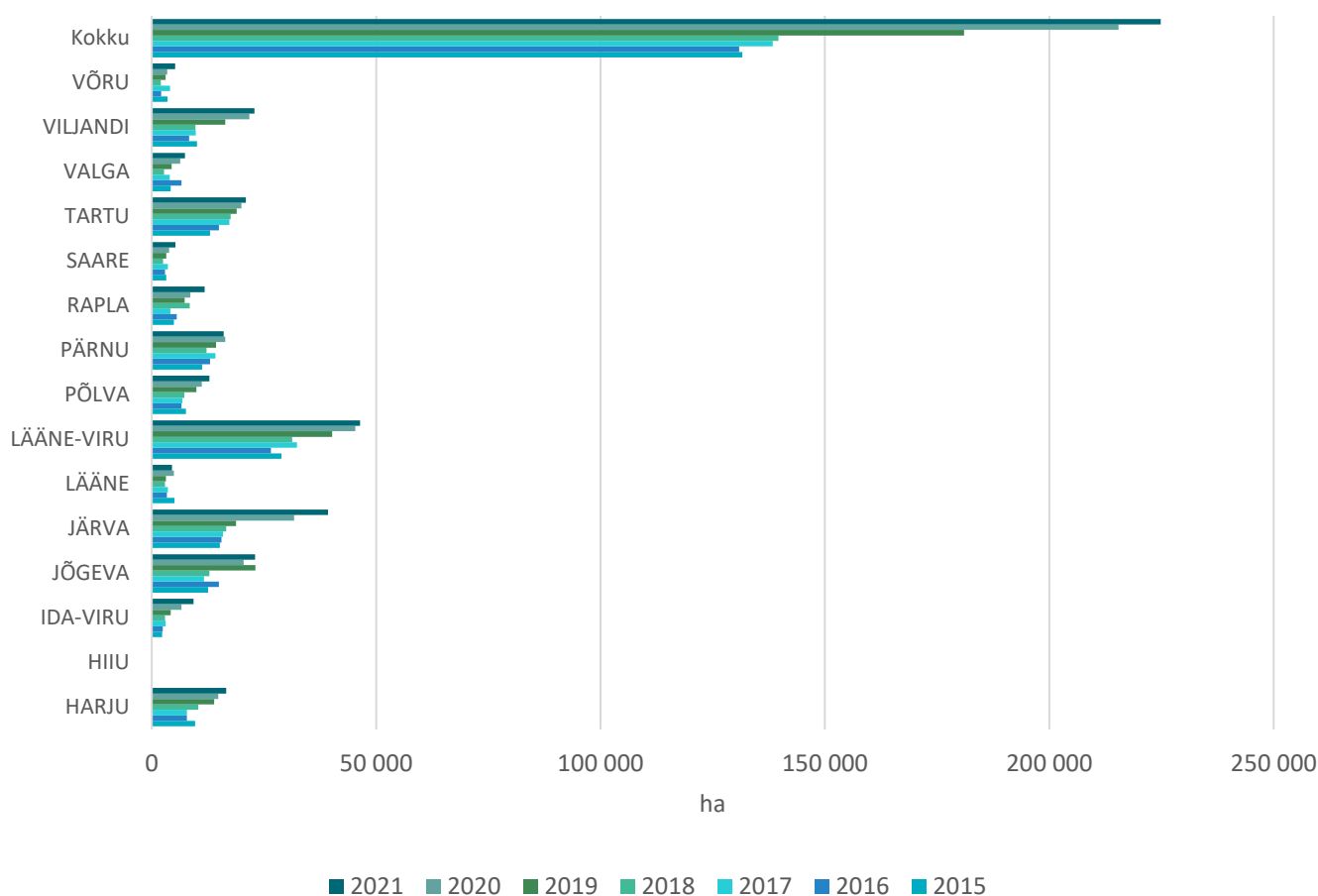

Joonis 32. Talvise taimkatte osakaal KSM taotlusalasusest pinnast aastatel 2009-2013 ja 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

2017. aastal alustati täienduskoolituste läbiviimist KSM taotlejatele, mille läbisid 401 tootjat, 2018. aastal läbisid täienduskoolituse 403 tootjat, 2019. aastal 702 tootjat, 2020. aastal 63 tootjat ja 2021. aastal 16 tootjat, seega kokku 1585 tootjat. Kuna oli võimalik võtta ka uus KSM kohustus, siis läbis algkoolituse 162 tootjat (Lisa 13) (PRIA, 26.01.2022a andmetel).

Veekaitse lisategevus

Keskkonna, eelkõige pinna- ja põhjavee kaitseks on KSM toetuse taotlejatel võimalik valida veekaitse eesmärgiga lisatoetus, mille tingimuseks on talvise taimkatte vähemalt 50% osatähtsus toetusõiguslikust maast. Lisategevuse toetust määrati 610 tootjale (44% kõigist KSM tootjatest). Nende tootjate kasutada oli 224 839 ha põllumajandusmaad, millest siis vähemalt pool e üle 112 420 ha jäi talvise taimkatte alla. 2021. aastal suurenes toetuse taotlejate arv 58 taotleja ning nende kasutuses olev taotlusala pind 9 397 ha võrra võrreldes 2020. aastaga (Joonis 33). Lisategevuse toetuse saajate arvu ja pinna jätkuv järsk tõus viimastel aastatel näitab seda, et see toetuseliik on tootjate poolt omaks võetud.

Joonis 33. KSM veekaitse lisategevuse talvise taimkatte pindala maakonniti aastatel 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Mesilaste korjealade rajamise lisategevus

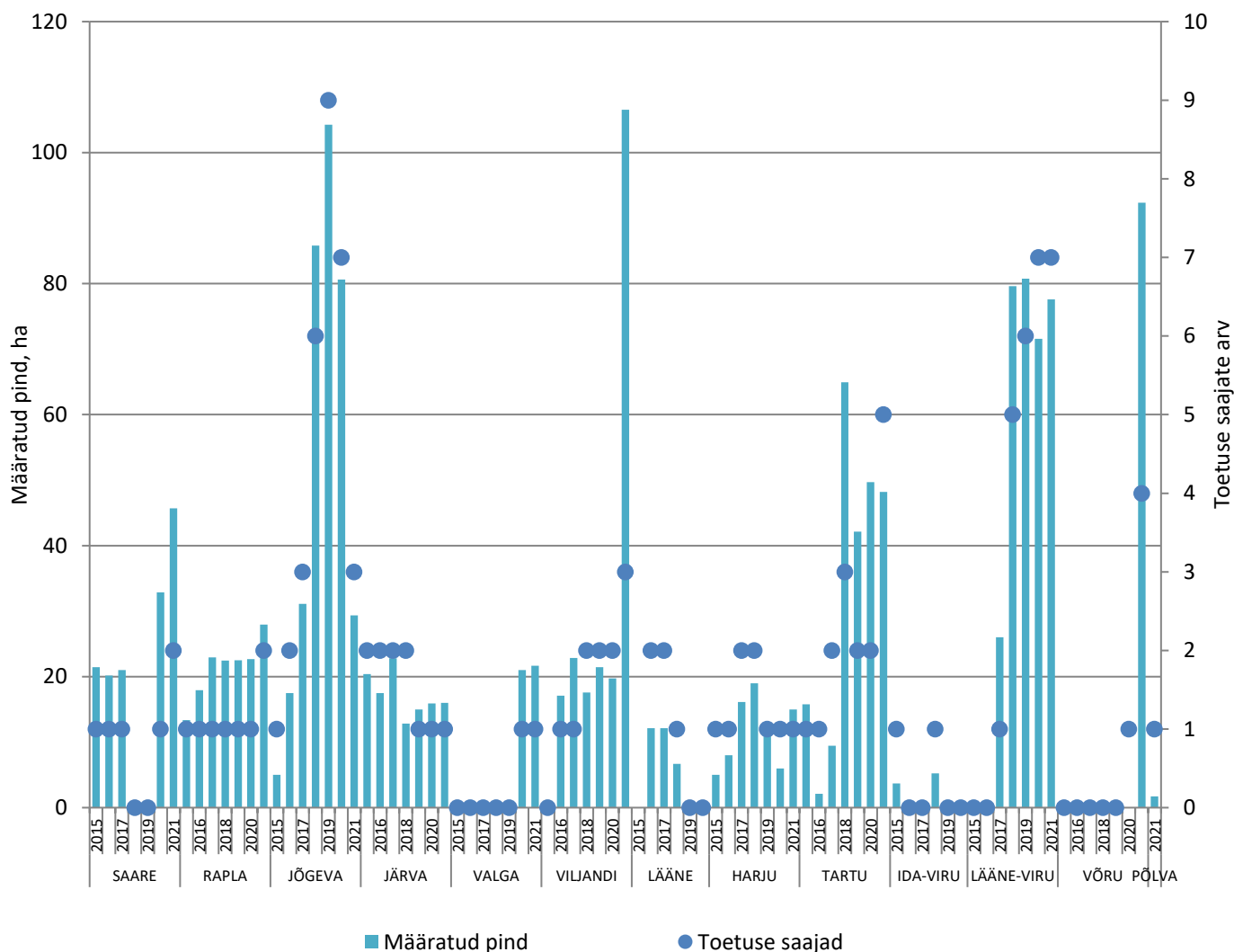
Tolmeldamiskriisi leevendamiseks ja intensiivistunud põllumajanduse mõju vähendamiseks on KSM toetuse taotlejal võimalik valida lisategevuse toetust mesilaste korjealade rajamise eest.

Alates 2010. aastast kehtib Eestis kohustus registreerida kõik mesilaspered PRIA põllumajandusloomade registris. Kui 2017. aasta 1. jaanuari seisuga olid registrisse kantud andmed 24 480 mesilaspere kohta, siis 01.05.2017 seisuga oli registris juba 27 975 mesilasperet ning seisuga 31.12.2018 koguni 35 655 mesilasperet. 2019. aasta lõpuks oli PRIA loomade registris 40 752 mesilasperet. 2020. aasta 01.05. seisuga oli registreeritud mesilasperede arv mõnevõrra vähenenud ulatudes 39 806 mesilaspereni (PRIA, 29.01.2021 andmetel). 2021. aastal suurenes registreeritud mesilasperede arv ulatudes 42 566 mesilaspereni (PRIA, 02.03.2022 andmetel).

Lisaks tavamesilastele peetakse Eestis ka mahemesilasi, 31.12.2021 seisuga oli PMA loomade registris registreeritud 3 065 mahemesilasperet, millest 58 peret oli veel üleminekuperioodil (PTA, 26.01.2022 andmetel).

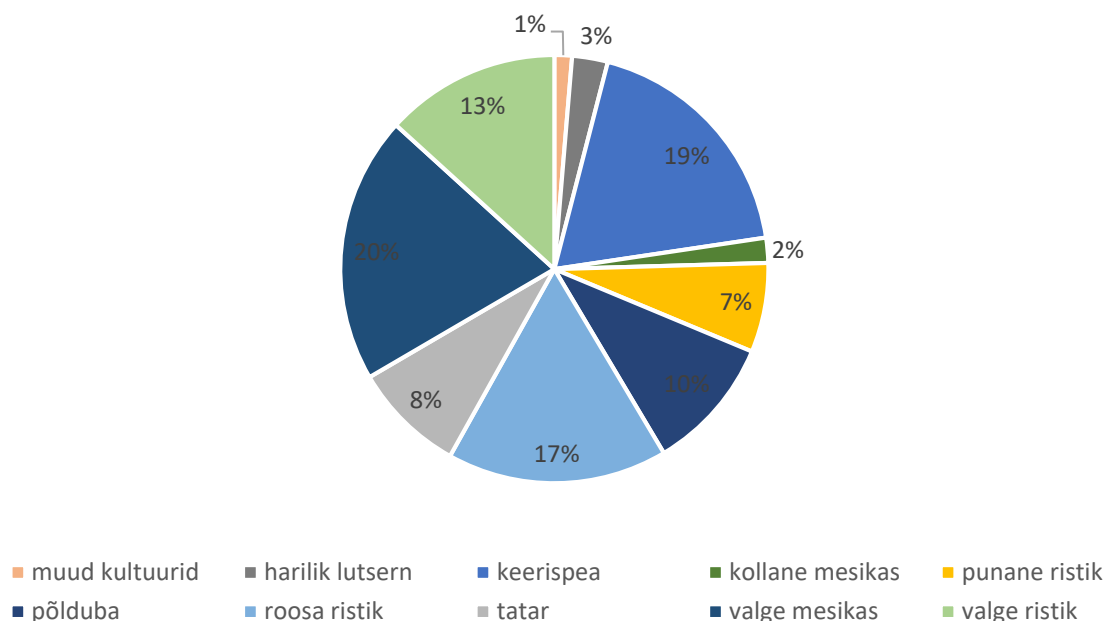
Lisategevuse toetust mesilaste korjealade rajamise eest taotles 2021. aastal 32 tootjat ja 30-le neist ka toetus määrati. (PRIA, 02.03.2022c andmetel). Korjealade pindala suurenes võrreldes 2020. aastaga oluliselt – 162 ha võrra ja moodustas 482 ha (Joonis 34).

Nendest, kellele toetus määrati, oli vaid 8 mesinikku 158 mesilasperega. Ülejäänud 22 toetusesaajat olid siis korjetaimede kasvatajad, kelle põldudele oli kasutada antud 881 mesilasperet (PRIA, 02.03.2022c andmetel).

Joonis 34. KSM mesilaste lisategevuse toetuse saajate arv ja määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021 (PRIA, 02.03.2022c andmetel)

Korjetaimede struktuuri saab selgitada taotluste põhjal, kuna taotlustele märgitakse kasvatatava põllumajanduskultuuri nimi. Taotletud pind on mõnevõrra suurem kui määratud pind. Korjetaimede struktuuri analüüsil selgus, et 32-st nimekirja kantud korjetaimede liigist kasvatati 13 (Joonis 35). Suuremal pinnal viljeldi valget mesikat (101 ha), keerispead (93 ha), roosat ristikut (83 ha) ja valget ristikut (66 ha). Punase ristiku kui väheväärtusliku meetaime pindala on hakanud vähenema. Seda kultuuri kasvatati 34 hektaril, mis moodustas taotletud korjetaimede kogupinnast 7%.

Joonis 35. Mesilaste korjealadel kasvatatavate taimede osakaal 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Muud kultuurid: harilik esparsett, harilik ussikeel, kurgirohi, valge sinep

Väetiste ja pestitsiidide kasutamine

Väetiste ja pestitsiidide kasutamise mõju hindamisel vee kvaliteedile lähtuti PMK seire ja hindamise käigus teostatud uuringute „Taluvärava toiteelementide bilansi ja kasutuse uuring“ ja „Pestitsiidide kasutuskooormus“ tulemustest. KSM ja ÜPT tootjagruppide võrdlus võimaldab hinnata KSM mõju.

Taluvärava toiteelementide bilanss oli Eestis 2020. aastal kõikide elementide osas positiivne. Keskmine N bilanss oli 34,7 kg/ha, fosforil 1,8 kg/ha ja kaaliumil 11,0 kg/ha. KSM tootjatel ületas N bilanss mõnevõrra Eesti keskmist (37,5 kg/ha), kuid oli tunduvalt kõrgem võrreldes ÜPT ettevõtetega (7,4 kg/ha). Ka P ja K bilanss oli KSM ettevõtetes kõrgem kui ÜPT ettevõtetes, kuid jäi Eesti keskmise lähedale. Probleemiks on MAHE ettevõtetes süvenev P ka K puudujääk. (PMK, 2022b).

Peamise osa kogu lämmastiku, fosfori, kaaliumi sisendist KSM-s, ÜPT-s ja Eesti keskmisena moodustasid 2020. aastal mineraalväetised (56-92%), suurim oli väetiste osakaal NPK sisendist ÜPT ettevõtetes (78-92%). Liblikõieliste poolt sümbiootiliselt seotud õhulämmastiku osakaal oli aga 2020. aastal KSM ettevõtetes suurem (11%) kui ÜPTs (7%).

Uuringu tulemused näitasid, et 2020. aasta tasemel lämmastiku bilansiga majandamine ei ohusta otseselt keskkonda, samas püsib lämmastiku võimaliku leostumise oht veekeskkonda. Mullaviljakuse säilitamise ja paranemise seisukohalt tuleb suuremat tähelepanu pöörata fosfori ja kaaliumi tasakaalustatud kasutamisele. Mitte alati ei kata sisendina antavad fosfori ja kaaliumi kogused tegelikku toiteelementide vajadust ja toiteelementide kasutamise efektiivsus on keskkonna seisukohalt madal.

KSM ettevõtete keskmisena pritsiti 2020. aastal 68% ja ÜPT keskmisena 64% seirealusest põllumajandusmaast, võrreldes referentsperioodi (2010-2013) keskmisega suurenes KSM ettevõtete pritsitud pind 2020. aastal 18% ja vähenes ÜPT puhul 15%.

KSM ja ÜPT ettevõtetes kasutati 2020. aastal pestitsiidide toimeainet pritsitud pinnale vastavalt 0,848 ja 0,613 kg/ha ning põllumajandusmaale 0,579 ja 0,392 kg/ha.

Kokkuvõttes seireperioodil 2007-2020 pestitsiidide kasutuskooormus suurenes ja sellega seoses püsib oht, et pinna- ja põhjavee saastumine võib suurened, mullakeskkond halveneda ja elurikkus väheneda (PMK, 2022p).

Uuringust „Taimetoiteelementide kontsentratsioon dreenees“ selgus, et KSM toetustüübiga põldude seiretulemused ei erinenud oluliselt möödunud aasta tulemustest. Nitraatiooni aasta keskmine kontsentratsioon

dreenivees oli väetamata mahepõllul 0,9 mg/l, KSM põldudel 45,5 mg/l ja ÜPT põllul 46,9 mg/l. Nitraatiooni keskmine kontsentratsioon jäi ÜPT ja KSM toetustüübiga põldudel napilt alla piirnormi. Võrreldes referentsperioodiga (2007-2013) suurenes keskmine kontsentratsioon nii KSM kui ÜPT toetustüübiga põldudel.

Otsest ohtu pinna- ja põhjaveele iseloomustab täpsemalt toiteelementide leostumine. KSM põldudelt leostus lämmastiku veidi vähem kui ÜPT põllult vastavalt 17,6 ja 21,8 kg/ha. Toetusperioodide võrdluses suurenes aga lämmastiku leostumine nii KSM kui ÜPT toetustüübiga põldudel. (PMK, 2022d)

Kokkuvõte

- 2021. aastal määrati KSM toetust 1372 tootjale pinnaga 450 897 ha. Kuna aruandeaastal sai võtta uue üheaastase KSM kohustuse, siis toetusalune pind suurenes 15 092 ha võrra. Eestis tervikuna oli KSM katvus 65% taotlusalusest ÜPT põllumaast ehk potentsiaalsest pinnast.
- Pindaliselt taotleti toetust kõige rohkem endiselt Jõgeva-, Järva-, Lääne-Viru-, Tartu- ja Viljandimaal. ÜPT taotlusalune põllumaa pind neis maakondades oli 372 108 ha, KSM toetustega oli kaetud 259 279 ha, mis moodustas 70% kogu põllumaast. Seega väga suur hulk Eesti viljakamate muldade ja seega ka intensiivse põllumajandusega piirkonna tootjaid on võtnud endale kohustusi keskkonna säästmiseks.
- NTA-I oli KSM osakaal ÜPT taotlusalusest pinnast veelgi suurem. NTA ÜPT toetusalune põllumaa pind (ilma püsirohumaata) oli 2021. aastal taotluste alusel 118 026 ha. KSM toetusalune pind kattis sellest 81%. Kui lisada juurde ka MAHE toetusalune pind (samuti ilma püsirohumaata), siis katab keskkonnasäästlik majandamine 90% NTA põllumaast.
- Külvipinna struktuuri muutusi peegeldab paremini ajavahemike võrdlus, mis hõlmab tervet külvikorda või isegi pikemat ajavahemikku. Kui võrrelda perioode 2009-2013 ja 2014-2021, siis selgub, et külvipinna struktuuris on teraviljade osa suurim mõlema perioodi keskmisena. KSM toetusalusest pinnast enam kui poolel kasvatatakse teravilju. Perioodil 2009-2013 ulatus teraviljade külvipind 230 446 ha, mis kasvas käesolevaks toetusperioodiks 250 204 ha-ni. Samuti on märgata allakülvidega teraviljade osa vähenemist. Suuresti on see tingitud sellest, et viimastel aastatel on suurenenud taliteraviljade kasvatamine. Intensiivselt viljeldavatest kultuuridest on vähenenud õli- ja kiukultuuride pind. Käesoleva toetusperioodi suurimaks erinevuseks külvipinna struktuuris on kaunviljade pindala suurenemine 7769 kuni 33 164 ha-ni. Samas on vähenenud teiste liblikõieliste kasvatamine, kuid summaarselt on kaunviljade ja teiste liblikõieliste pindala isegi veidi kasvanud. Lühiajaliste rohumaade pind on aga sel toetusperioodil oluliselt vähenenud – 24 125-lt kuni 13 453 ha ni. Seega teraviljade järgnevust külvikorras katkestatakse rohkem liblikõieliste kasvatamisega.
- Eesti keskmisena on liblikõieliste kasvupinna osakaal KSM taotlusalusest pinnast viimastel aastatel (2017-2020) veidi vähenenud, kuid 2021. aastal suurenes nende osakaal uuesti 29,1%-ni ja hõlmas 131 646 hektarit.
- 2021. aasta KSM kohustuseperioodil ulatus talvise taimkatte kogupind 248 910 hektarini. Võrreldes 2020. aastaga suurenes talvise taimkatte pindala KSM taotlejatel 8 366 hektari e 3,5% võrra.
- Veekaitse eesmärgiga lisategevuse toetust määrati 610 tootjale (44% kõigist KSM tootjatest). Nende tootjate kasutada oli 224 839 ha põllumajandusmaad, millest siis vähemalt pool e üle 112 420 ha jäi talvise taimkatte alla. 2021. aastal suurenes toetuse taotlejate arv 58 taotleja ning nende kasutuses olev taotlusalune pind 9 397 ha võrra võrreldes 2020. aastaga. Lisategevuse toetuse saajate arvu ja pinna tõus näitab seda, et see toetuseliik on tootjate poolt omaks võetud.
- Lisategevuse toetust mesilaste korjealade rajamise eest määrati 2021. aastal 30 tootjale. Korjealade pindala suurenes võrreldes 2020. aastaga oluliselt – 162 ha võrra ja moodustas 482 ha. Nendest, kellele toetus määrati oli vaid 8 mesinikku 158 mesilasperega. Ülejäänud 22 toetusesaajat olid korjetaimede kasvatajad, kelle põldudele oli kasutada antud 881 mesilasperet. Kuigi kasvatatavate korjetaimede liikide arv suurenes

võrreldes 2020. aastaga, kasvatati 32-st nimekirja kantud korjetaimede liigist 13. Suuremal pinnal viljeldi valget mesikat (101 ha), keerispead (93 ha), roosat ristikut (83 ha) ja valget ristikut (66 ha). Punase ristiku kui väheväärtusliku meetaime pindala on hakanud vähenema. Seda kultuuri kasvatati 34 hektaril, mis moodustas taotletud korjetaimede kogupinnast 7%.

- KSM ettevõtetes oli lämmastiku bilanss kõrgem (37,5 kg/ha) kui ÜPT ettevõtetes (7,4 kg/ha), kuid seda võib siiski pidada keskkonda vähe ohustavaks.
- Võrreldes referentsperioodi (2010-2013) keskmisega suurenes KSM ettevõtete pritsitud pind 2020. aastal 18% ja vähenes ÜPT puhul 15%. Seega säilib oht, et pinna- ja põhjavee saastumine võib suurened, mullakeskkond halveneda ja elurikkus väheneda.
- Nitraatiooni keskmine kontsentratsioon jäi KSM ja ÜPT toetustüübiga põldude napilt alla piirnormi. KSM põldudelt leostus lämmastiku veidi vähem kui ÜPT põllult vastavalt 17,6 ja 21,8 kg/ha.

MEEDE M10.1.2 – PIIRKONDLIK VEEKAITSE TOETUS

Sisukord

Meede M10.1.2 – piirkondlik veekaitse toetus.....	54
Meetme analüüs.....	55
Kokkuvõte	57

Jooniste loetelu

Joonis 36. KSM taotlejate talvise taimkatte (TTK) pindala aastatel 2018-2021 NTA-l	56
Joonis 37. Piirkondliku veekaitse toetust saanud pindala aastatel 2018-2021	57

Lisade loetelu

Lisa 50. Piirkondliku veekaitsetoetuse toetusluse pindala ja toetuse saajate arv tegevuste kaupa aastatel 2018-2020

Kasutatud kirjanduse loetelu

PRIA, 20.03.2019a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2018. a kohta
 PRIA, 28.02.2020a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2019. a kohta
 PRIA, 01.03.2021a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2020. a kohta
 PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. aasta kohta
 PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal

Meetme analüüs

Piirkondliku veekaitse (VESI) toetuse eesmärgiks on põllumajandusest lähtuva surve vähendamine keskkonnale nitraaditundlikul alal (NTA-I). Toetatakse kahte tegevust:

- maa hoidmine osaliselt talvise taimkatte all (VESIT) vähemalt viie järjestikuse kalendriaasta jooksul;
- maa hoidmine rohumaa all vähemalt viie järjestikuse kalendriaasta jooksul (VESIR). Kohustuse jätkamist tuleb kinnitada igal aastal VESIR toetuse taotlemisega.

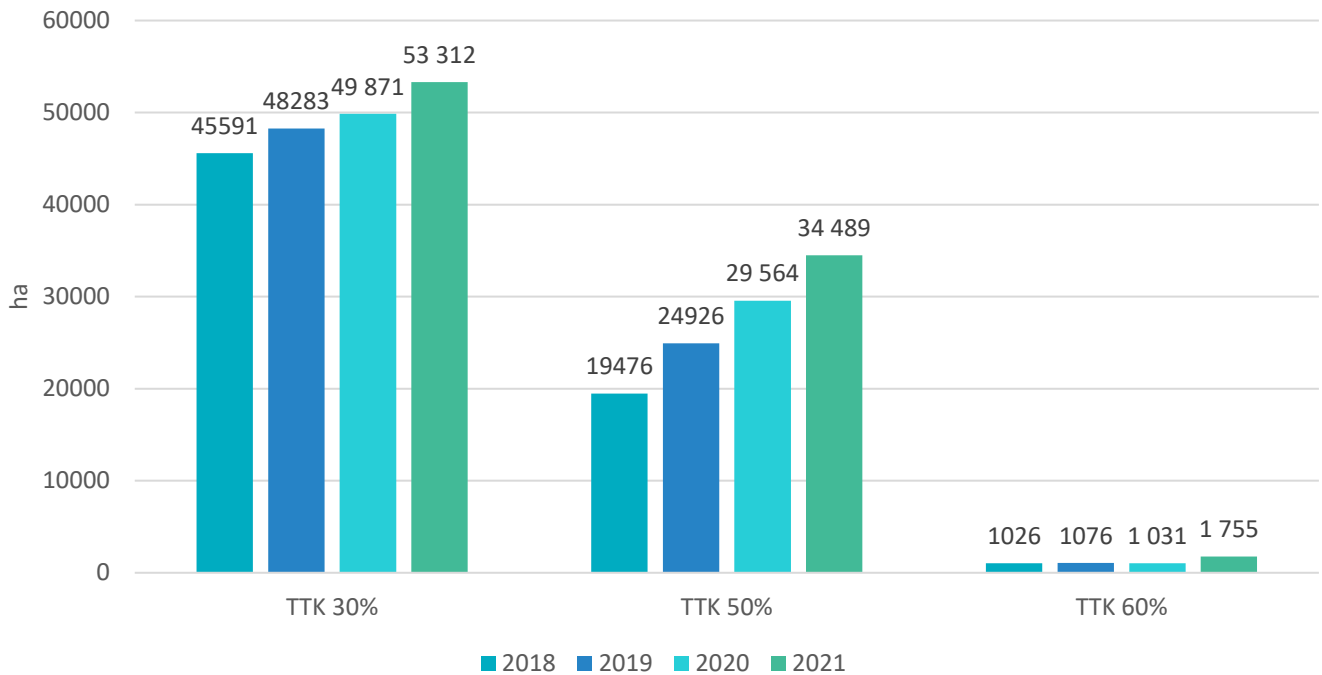
VESI toetus on 5-aastase kohustusega. Kohustuseperioodi esimesel aastal peab taotlejal olema kehtiv KSM kohustus. 2021. aastal sai võtta uue üheaastase VESI toetuse kohustuse või juhul kui taotleja suurendas oma 5-aastast kohustust üle 20% võrreldes kohustuse võtmise aastaga, algas uus kohustus, mille kestus on samuti üks kalendriaasta.

Toetuse mõlemal tegevusel on erinevaid piiranguid. Maa hoidmist osaliselt talvise taimkatte all saab taotleda põllumaale, millel kasvatatakse teravilja, kaunvilja, rühvelkultuuri, õli- või kiukultuuri, muud tehnilist kultuuri, ravim- või maitsetaimi, köögivilja või maasikat. Samuti saab toetust taotleda ka põllumaale, millel kasvatatakse kuni neljal järjestikusel aastal heintaimi ja hiljemalt heintaimede kasvatamise neljandale aastale järgneva kohustuseaasta 15. juunil kasvatatakse seal põllukultuuri, ravim- või maitsetaimi, köögivilja, maasikat või hoitakse seda maad mustkesas.

Toetust maa hoidmine rohumaa all vähemalt viie järjestikuse kalendriaasta jooksul (VESIR) võib taotleda NTA-I asuvale põllule, mis asub vähemalt 50% ulatuses kaitsmata põhjaveega alal või olulisel allika- ja karstialal või millel asub allikas või karstilehter. Toetust võib taotleda rohumaa (P, PR, TAR) kohta ja ei või taotleda keskkonnatundliku püsirohumaa (TPR) kohta.

VESIT toetusõiguslik maa on NTA-I asuv põllumaa, millel kasvatatakse põllukultuure, ravim- või maitsetaimi, köögivilja või maasikat. Samuti see põllumaa, kus kasvatatakse kuni neljal järjestikusel aastal heintaimi ja hiljemalt heintaimede kasvatamise neljandale aastale järgneva kohustuseaasta 15. juunil kasvatatakse seal põllukultuuri, ravim- või maitsetaimi, köögivilja, maasikat või hoitakse seda maad mustkesas ning põllumaa, millel kasvatatakse heintaimi seemne tootmiseks ja mis on Põllumajandusameti poolt põldtunnustatud. Toetuse saamiseks peab taotleja hoidma vähemalt 60% maaeluministri 29. aprilli 2015. a määruse nr 49 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetus” § 5 lõigetes 1–6 sätestatud toetusõiguslikust maast kohustuseaasta 1. novembrist kuni sellele järgneva kohustuseaasta 31. märtsini põllumajanduskultuurist koosneva talvise taimkatte all.

KSM põhitegevuse ja lisategevusena toetatud talvise taimkatte osakaal suurenes jätkuvalt ka 2021. aastal. KSM põhitegevusena sätestatud talvise taimkatte 30% nõuet rakendati NTA-I 53 312 ha-l, lisategevust, kus talvise taimkatte all peab olema 50% toetusõiguslikust maast, 34 489 ha-l. Talvise taimkatte all olnud pinnad suurenesid vastavalt 7 ja 17% võrra. Kui piirkondlikku veekaitse meedet, kus talvise taimkatte all peab olema 60% toetusõiguslikust maast, määrati 2020. aastal vaid ühele tootjale pinnaga 1031 hektarit, siis 2021. aastal oli toetuse saajaid juba 5 pinnaga 1755 ha ([Joonis 36](#), [Lisa 50](#)). Samas oli NTA-I 38 KSM tootjat pinnaga 7453 ha, kes seda toetust ei taotlenud, kuigi talvise taimkatte osakaal ulatus neil üle 60% taotlusalusest pinnast ja kes ei taotlenud toetust KSM talvise taimkatte lisategevuse ega MAHE toetust. Toetuse taotlemata jätmise põhjuseks võib olla suhteliselt madal toetuse määr (7€/ha).

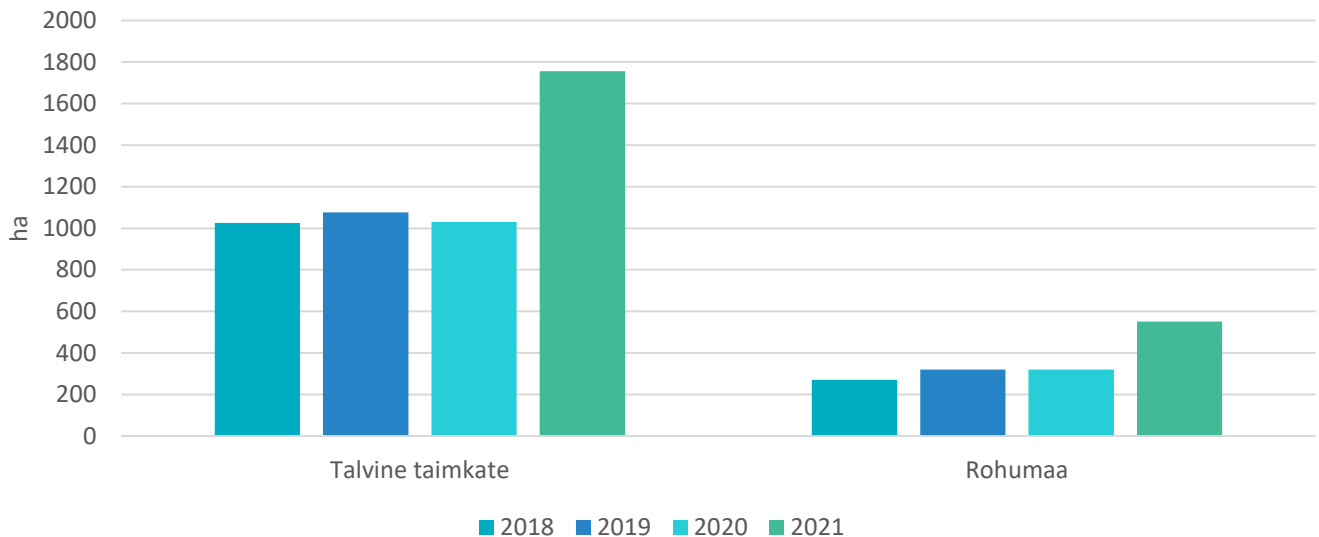

Joonis 36. KSM taotlejate talvise taimkatte (TTK) pindala aastatel 2018-2021 NTA-I (PRIA, 02.03.2022a, PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Piirkondliku veekaitse toetusega alustati 2018. aastal. See võib olla ka üheks põhjuseks, miks algusaastatel määrati toetust maa hoidmiseks rohumaa all (VESIR) vaid vähestele tootjatele kuni 319 hektarile (Joonis 37). Toetust maa hoidmiseks rohumaa all võib taotleda nii põllumaa kui ka püsirohumaa kohta, mis asub NTA-I ja mis asub vähemalt 50% ulatuses kaitsmata põhjaveega alal või olulisel allika- ja karstialal või millel asub allikas või karstilehter. 2021. aastal määrati seda toetust 15 tootjale. Seitsmele neist viieteistkümnest, kellele VESIR toetus määrati, hoidsid lühiajalise rohumaa kokku 92 ha oma põllumaast, mis moodustas 20% nende lühiajalise rohumaa pinnast. Kümnele tootjale määrati toetus püsirohumaaale kokku 459 ha-le, mis moodustas 48% nende püsirohumaa pinnast. Vaatamata sellele, et põllumaal peale 5-aastast rohumaa viljelemist maakasutus ei muutu, siis nii pikaks ajaks põllumaad rohumaa alla kinni panna väga suures ulatuses ei soostuta.

Piirkondlikku veekaitse toetust anti talvise taimkatte puhul 1755 ha ja rohumaaade puhul 552 ha.

Piirkondliku veekaitsetoetuse mõlemad tegevused suurenesid 2021. aastal oluliselt. VESIT määratud pind suurenes 70% ja VESIR pind 72% võrra võrreldes eelmise aastaga. Selle põhjuseks võib lugeda asjaolu, et toetust sai küsida vaid üheks aastaks, mis võimaldas tootjatel paindlikumalt külvikorda planeerida.

Joonis 37. Piirkondliku veekaitse toetust saanud pindala aastatel 2018-2021 (PRIA, 20.03.2019a; PRIA, 28.02.2020a, PRIA, 01.03.2021a, PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Kokkuvõte

- Meetme tegevust, kus maa hoitakse osaliselt talvise taimkatte all vähemalt viiel järjestikusel kalendriaastal, toetati 1755 hektaril. Meetme teist tegevust, kus maa hoitakse rohumaa all vähemalt viiel järjestikusel kalendriaastal, toetati 552 hektaril.
- NTA-I oli 38 KSM tootjat, kellel talvise taimkatte osakaal ulatus üle 60% taotlusalusest pinnast ja kes ei taolenu toetust KSM talvise taimkatte lisategevuse ega ka VESIT eest. VESIT toetusele vastavat talvise taimkatte pinda oli neil 38 tootjal 7453 ha.
- Piirkondliku veekaitsetoetuse mõlemad tegevused suurenesid 2021. aastal oluliselt. VESIT määratud pind suurenes 70% ja VESIR pind 72% võrra võrreldes eelmise aastaga. Selle põhjuseks võib lugeda asjaolu, et toetust sai küsida vaid üheks aastaks.
- Potentsiaalset pinda jätkub NTA-I nii talvise taimkatte kui ka rohumaa pinna suurendamiseks.

Meede M10.1.3 – piirkondlik mullakaitse toetus

Sisukord

Meede M10.1.3 – piirkondlik mullakaitse toetus.....	58
Meetme eesmärk.....	59
Meetme analüüs.....	59
Kokkuvõte	69

Jooniste loetelu

Joonis 38. MULD toetust saanud toetuslune põllumajandusmaa pind ja toetusesaajate arv tegevuskoha maakonniti 2015–2021 ..	62
Joonis 39. MULD toetusesaajate osakaal suurusgrupiti MULD määratud pinna ja MULD toetusesaajate kogu deklareeritud pinna alusel 2021. a	63
Joonis 40. MULD määratud pind ja osakaal kogu MULD määratud pinnast suurusgrupiti 2021. a	64
Joonis 41. MULD taotletud pinna kultuurigruppide struktuur aastatel 2015–2021	65
Joonis 42. Kõik MULD turvas- ja erodeeritud muldade pinnad ja osatähtsused maakondade lõikes 2021. a	66
Joonis 43. Kõikide MULD massiivide pind KSM, MAHE, ÜPT tootjate vahel ning osatähtsus kõikide MULD massiivide pinnast 2021 ..	66
Joonis 44. MULD toetusõiguslikud turvas- ja erodeeritud mullaga massiivid KSM ja MAHE tootjate maadel 2021	67

Tabelite loetelu

Tabel 4. MULD toetusõiguslikud ja taotletud pinnad turvas- ja erodeeritud muldadel ning MULD taotlemise osatähtsus toetusõiguslikust MULD pinnast asukohapõhiste maakondade lõikes 2021. a	60
--	----

Lisade loetelu

- Lisa 14. MULD toetuse kõigi massiivide pind maakonniti aastatel 2016–2021
- Lisa 15. MULD toetuse toetuslune pind ja toetusesaajate arv maakonniti aastatel 2015–2021
- Lisa 16. MULD taotlejate määratud summad (eur) maakonniti aastatel 2015–2021
- Lisa 17. MULD toetuse võtmiseks sobilike põllumassiivide pind KSM ja MAHE tootjate maadel maakonniti aastatel 2018–2021

Kasutatud kirjanduse loetelu

- Paganos, P., Borelli, P., Poesen, J., Ballabio, C., Lugato, E., Meusburger, K., Montanarella, L., Alewell, C. (2015). The new assessment of soil loss by water erosion in Europe. *Elsevier. Volume 54*, 438-447.
- PMK, 2015a. *Eesti maaelu arengukava 2007-2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta. Saku. 620 lk.* Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/01/Aruanne_2014_aasta-kohta_2_juuni_2015.pdf
- PMK, 2022u. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne. 343 lk.* Allikas: <https://pmk.agri.ee/et/MAK-hindamine/2014-2020>.
- PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. a kohta.
- PRIA, 16.03.2020 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 31.01.2020 ja määramised 20.02.2020 seisuga. .
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.

Meetme eesmärk

MULD toetuse eesmärkideks on piirata kasvuhoonegaaside emissiooni ja mullaerosiooni (sh tuuleerosiooni), vähendada toitainete leostumist ning säilitada ja suurendada mulla orgaanilise aine sisaldust ([Seletuskiri, 2015](#)). Turvas- ja erodeeritud muldade puhul on oluline tagada nende jätkusuutlik kasutamine ning minimeerida muldade degradatsiooni.

Turvas- ja erodeeritud muldade eripärad

Turvasmullad on levinud kõikjal Eestis, suurem osakaal põllumajandusmaast on neil Harju, Lääne ja Saare maakonnas ning väiksem osakaal Kagu-Eestis ja Hiiumaal. Kogu Eesti põllumajandusmaadel on turvasmuldade osakaal u 8%. Turvasmuldade harimisel orgaanilise aine rikas turvas laguneb ja mineraliseerub ning õhku eraldub märkimisväärselt CO₂. Turvasmuldade majandamisel tuleks eelkõige vältida ilma taimkatteta mulda, sest orgaanilise aine lagunemise kiirus mullas on sel ajal intensiivsem kui taimekattega kaetud mullal. Taimekasvatustes seisnevad nende muldade puudused nt sügiseses liigvees ja kesksuvises veepuuduses, väheses fosfori sidumise võimes ja ebasoodsas soojusrežiimis – soojenedes aeglaselt. Turvasmuldade seisundi säilitamisele juhitakse tähelepanu riiklikult olulistes dokumentides. Turvasmuldade säästvat kasutamist on käsitletud suunisena „[Kliimapoliitika põhialustes aastani 2050](#)“ (Riigikogus heaks kiidetud 5. aprillil 2017. a). Euroopa üleselt on roheline kokkuleppega tihedalt seotud „[Mullastrateegia 2030](#)“, kus toonitatakse vajadust piirata turvasmuldade kuivendamist ja muuta viljelustavasid nii, et turvasmullad seoks süsinikku, mitte ei emiteeriks.

Erodeeritud mullad paiknevad põhiliselt Kagu-Eesti künklikul pinnamoel. Erodeeritud mullad esinevad tavaliselt koos deluviaalmuldadega, mis tekivad reljeefi madalamatesse osadesse ümberjaotumise tulemusena. Erodeeritud ja deluviaalmuldade kompleksid moodustavad 5,5% põllumajandusmaast. Erodeeritud muldi ohustab mullaviljakuse vähenemine, sest mulla pindmine kiht kantakse tuule või vee mõjul põldudelt minema ning mullad vaesuvad seeläbi toitainetest. Pidevalt talitleval rohelisel taimkattel on mullale positiivne mõju. Eestis on probleem lokaalne, tuuleerosioonist on enim mõjutatud Lääne-Eesti saared ja rannikualad ning vee-erosioonist kallakulised piirkonnad peamiselt Lõuna-Eestis. Samas Euroopa kontekstis on erosioon tõsine oht muldade vaesumisele. Keskmise mullakadu Euroopa Liidus erosioonile kalduvatel maadel (põllumajandusmaa, metsad, poollooduslikud kooslused) oli 2010. a andmete põhjal 2,46 t/ha/a (Paganos *et al.*, 2015). Keskmise mullakadu Eestis oli USLE¹ mudeli põhjal 2014. a maakasutuse järgi märgatavalt madalam 0,0647 t/ha/a (PMK, 2015a).

Meetme analüüs

MULD meetme näitajad toetusaluse pinna ja toetust saavate tootjate kohta on arvatud määratud toetuste alusel (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Muutus Eesti administratiivses jaotuses 2017. a tõi kaasa sh mõnede maakondade piiride muudatuse. Seetõttu arvutati aastate 2015-2018 kohta toetusalused pinnad ja toetuse saajate arvud vastavalt uutele maakonnapiiridele (PRIA, 22.03.2019e andmetel)([Lisa 15](#)). Määratud toetuse andmetes ei kajastu maakasutuse täpsem jaotus sh kultuuride lõikes, seetõttu põhineb maakasutuse analüüs PRIA-st taotletud pinnal ehk taotlusele märgitud põllu pindalal, mis pole läbinud administratiivset ega kohapealset kontrolli (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Seepärast on taotletud pind mõneti suurem määratud pinnast. MULD toetust saanud pinnad ja toetusesaajad ning taotlejatele määratud summad (PRIA, 21.03.2022 andmetel) on aastate 2015–2021 kohta esitatud maakonnapõhiselt [lisas 15](#) ja [lisas 16](#). Kõikide MULD massiivide pinnad maakonnapõhiselt on aastatel 2015–2021 esitatud [lisas 14](#) ning KSM ja MAHE tootjate maadele kuuluvate MULD massiivide pinnad on toodud aastate 2018-2021 kohta [lisas 17](#).

¹ USLE (*Universal Soil Loss Equation*)

Sihttasemete täitmine

MULD toetust määrati ja ka maksti 2021. a kokku 227 tootjale 11 863 ha pinna eest, mis moodustas toetusesaajate sihtarvust 32% (700 toetusesaajat) ja pinna sihtalast 59% (20 000 ha). PRIA-sse esitati taotlus MULD toetuse saamiseks 11 961 ha-le, millest 99,74% (11 930 ha) taotleti turvasmuldadele ja 0,26% (31 ha) erodeeritud muldadele. KSM tootjate maadele jäi 2021. a MULD toetusõiguslikku pinda 20 609 ha, sealjuures turvasmuldi oli ülekaalukalt rohkem 91% (18 792 ha) võrreldes erodeeritud muldodega 9% (1816 ha). MULD toetusõiguslikust pinnast (20 609 ha) moodustas 2021. a taotletud pind 58% (11 961 ha) (Tabel 4).

Aastal 2021 määrati MULD toetust 227 tootjale 11 863 ha eest.

Tabel 4. MULD toetusõiguslikud ja taotletud pinnad turvas- ja erodeeritud muldadel ning MULD taotlemise osatähtsus toetusõiguslikust MULD pinnast asukohapõhiste maakondade lõikes 2021. a (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Maakond	Toetusõiguslik turvasmullale, ha	Toetusõiguslik erodeeritud mullale, ha	Toetusõiguslik MULD kokku, ha	Taotletud turvasmullale, ha	Taotletud erodeeritud mullale, ha	Taotletud MULD kokku, ha	MULD taotlemise osatähtsus toetusõiguslikust pinnast, %
Harju	3753		3753	2910		2910	78
Hiiu							
Ida-Viru	145		145	20		20	14
Jõgeva	1453	35	1488	1076		1076	72
Järva	1639		1639	1168		1168	71
Lääne	1100		1100	562		562	51
Lääne-Viru	1889	2,27	1892	1228		1228	65
Põlva	589	491	1080	240	2,03	242	22
Pärnu	1904		1904	1567		1567	82
Rapla	1836		1836	1030		1030	56
Saare	1501		1501	1120		1120	75
Tartu	887	249	1136	201	1,96	203	18
Valga	216	451	666	99		99	15
Viljandi	1399	50	1449	521	11	532	37
Võru	482	538	1020	189	16	205	20
Kokku	18 792	1816	20 609	11930	31	11961	58

MULD toetusõiguslikust 20 609 ha pinnast moodustas taotletud pind 58% (11 961 ha) 2021. a.

Kui vaadata MULD taotlemist maakondades, siis Hiiu maakonnas ei taotlenud keegi MULD toetust, sest KSM kohustusega maadel ei olnud maakonnas sobilikke põllumassiive (Tabel 4). Kõige enam taotleti MULD toetust Pärnu 82% ja Harju 78% maakonna ning kõige vähem Ida-Viru 14% ja Valga 15% maakonnas. Ühtlasi oli Ida-Viru maakonnas MULD toetusõiguslikku pinda 2021. a kõige vähem – 145 ha ja

taotlemiseks sobilikud massiivid asusid ainult turvasmuldadel. Erodeeritud muldadele taotleti toetust 2021. a sarnaselt eelnevatele aastatele (2015–2020) vähe – taotlemise osatähtsus oli kõigest 1,7% (31 ha-le 1816 ha-st), samas turvasmuldadele oli taotlemise osatähtsus u 64% (11 930 ha-le 18 792 ha-st).

Aastatel 2015-2019 toetusalune pind (määrati toetus) ja toetusesaajate arv suurenes igal aastal võrreldes eelnevaga. Aastal 2020 toimus märgatav langus nii toetusaluses pinnas (2,3% võrra) kui toetusesaajate arvus (4,6% võrra) võrreldes 2019. a. Kirjeldatud muutust saab seostada asjaoluga, et osadel taotlejatel lõppes viieaastane kohustusperiood seisuga 31.12.2019. MULD toetuse kohustust võimaldati 2020. a ühe kalendriaasta võrra pikendada, kuid uut viieaastast kohustusperioodi alustada ei saanud (Piirkondlik mullakaitse toetus, 2020). Aastad 2021 ja 2022 on Eesti MAK 2014-2020 üleminekuaastad. Mistõttu sai 2021.a ja saab 2022. a võtta MULD toetuse üheaastast kohustust (Piirkondlik mullakaitse toetus, 2021). Kokku oli 2021. a MULD toetusalust pinda 2,9% võrra (333 ha) rohkem ja toetusesaajaid 0,44% võrra (üks tootja) rohkem võrreldes 2020. a (Joonis 38). See trend viimase kahe aasta jooksul näitab, et kuigi viieaastased kohustusperioodid osadel tootjatel jooksvalt lõppevad, siis jätkati üleminekuaastal 2021. a üheaastase MULD kohustustega.

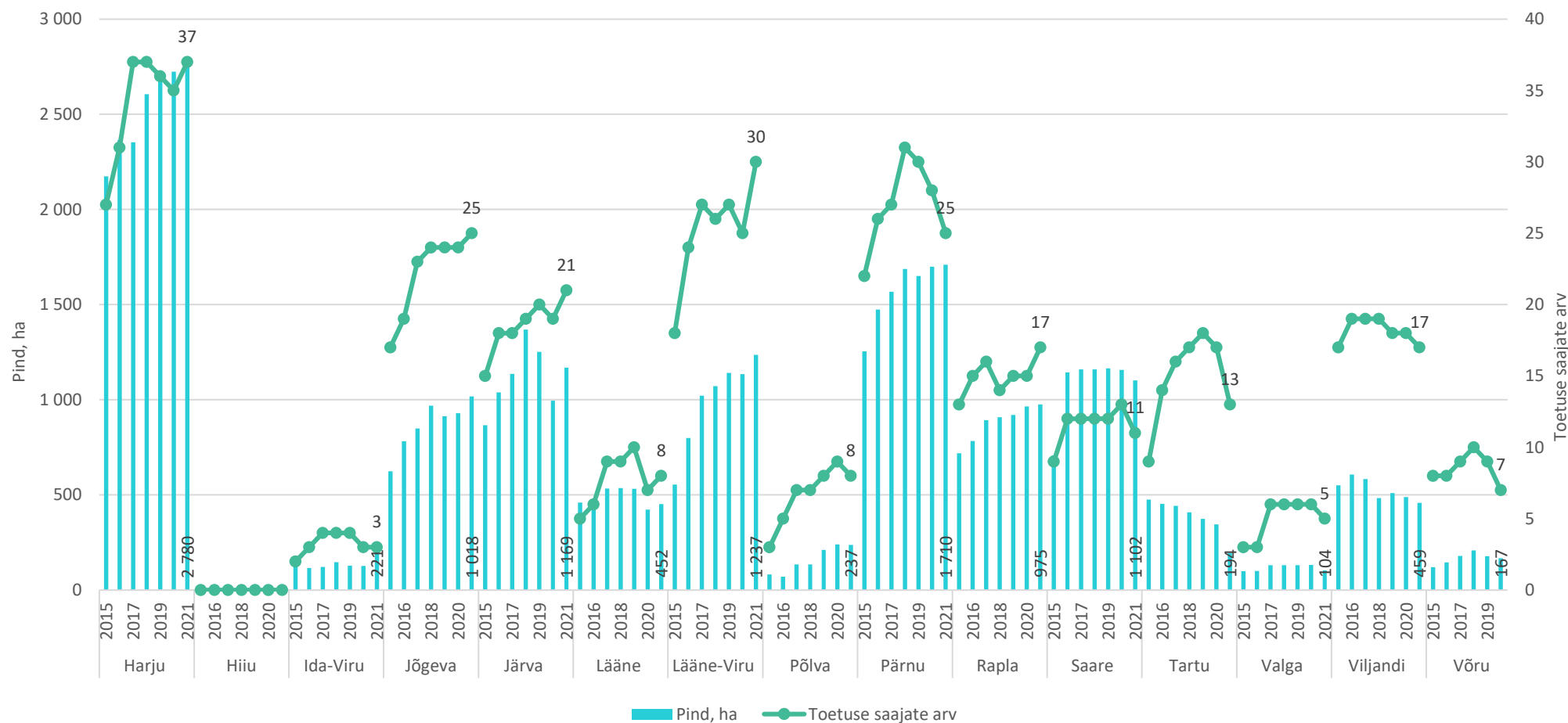
Toetusalust pinda oli 2021. a 2,9% võrra ja toetusesaajaid 0,44% võrra rohkem võrreldes 2020. a.

Aastatel 2021 oli võimalik võtta üheaastane MULD toetusekohustus, sest tegu oli MAK 2014-2020 üleminekuaastaga.

Kogu vaadeldava perioodi jooksul 2015-2021 on toetusalune pind vähenenud kõige enam Tartu maakonnas – 59% ning suurenenud Lääne-Viru maakonnas 2,2 korda ja Põlva maakonnas 2,8 korda.

Toetusalune pind ja toetusesaajate arv olid kuni 2018. a enamuses maakondades tõusuteel või stabiilsed (Joonis 38). Aastal 2021 vähenes toetusalune pind võrreldes 2020. a viies maakonnas (Põlva, Saare, Tartu, Valga ja Viljandi), neist suurim oli vähenemine Tartu 44% ja Valga 22% maakonnas. Enim vähenes toetusalune pind kogu toetusperioodi vältel 2015–2021 Tartu maakonnas 59% (476 ha-lt 2015. a, 194 ha-ni 2021. a). Samas on mitmes maakonnas toetusalune pind kordades kasvanud – Lääne- Viru maakonnas 2,2 korda (555 ha-lt 2015. a 1237 ha-ni 2021. a) ja kuigi Põlva maakonnas 2021. a toetusalune pind vähenes 3 ha võrra, siis kogu perioodi 2015–2021 iseloomustab 2,8- kordne toetusaluse

pinna kasv (83 ha-lt 237 ha-ni). Kõige enam toetusalust pinda ja toetusesaajaid oli perioodil 2015- 2021 Harju maakonnas, 2021. a vastavalt 2780 ha ja 37 toetusesaajat (Joonis 38), moodustades 23% kogu toetusalusest pinnast (11 863 ha) ja 16% kõigist toetusesaajatest (227 toetusesaajat).

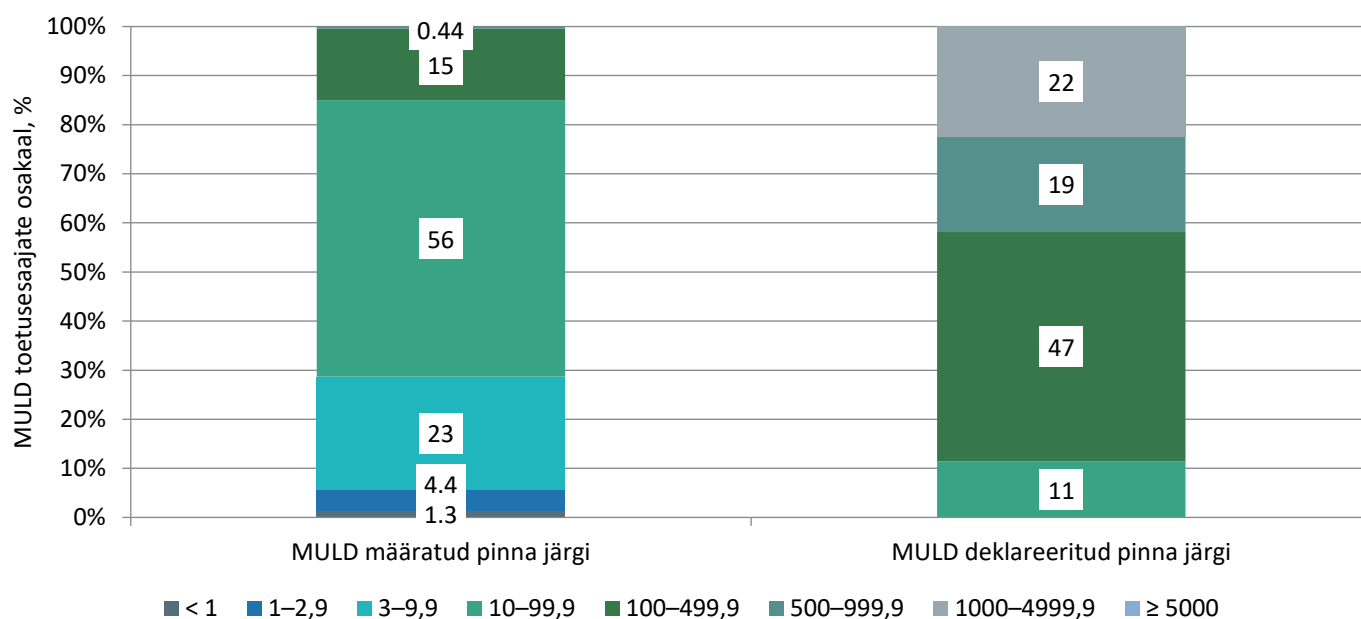

Joonis 38. MULD toetust saanud toetuslune põllumajandusmaa pind ja toetusesaajate arv tegevuskoha maakondade kaupa² aastatel 2015–2021 (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

² Joonisel 1 on korrigeeritud toetuslune pinda ja toetusesaajate arve 2015. ja 2016. a kohta vastavalt 2017. a haldusreformi piiridele. Andmete paremaks võrdlemiseks analüüsitakse vastavaid näitajad kogu perioodil 2015-2021 haldusreformi järgsetes piirides.

MULD toetusesaajate jagunemine suurusgruppidesse määratud ja deklareeritud pinna alusel

Toetusesaajate arv suurusgrupis sõltub, kas võtta aluseks MULD määratud pind ehk toetusalune pind või tootja kogu deklareeritud³ pind. Määratud pinna järgi kuulus 2021. a enim toetusesaajaid ehk 56% suurusgruppi 10–99,9 ha (Joonis 39). MULD määratud pinda kuni 100 ha oli kokku 85%-l toetusesaajatest ning ülejäänud 15%-l toetusesaajatest oli pinda vähemalt 100 ha, seevastu deklareeritud pinna alusel kuulus suurusgruppidesse kuni 100 ha 11%-l toetusesaajatest ning 89%-l toetusesaajatest oli maad vähemalt 100 ha. Suurusgruppidesse 1000–4999,9 ha ja ≥5000 ha ei kuulunud 2021. a MULD määratud pinna alusel ühtegi tootjat ning suurusgruppidesse <1 ha, 1–2,9 ha, 3–9,9 ha ja ≥5000 ha ei kuulunud ükski tootja deklareeritud pinna alusel. Kõige suurem osa tootjaid ehk 47% kuulus deklareeritud pinna alusel suurusgruppi 100–499,9 ha.

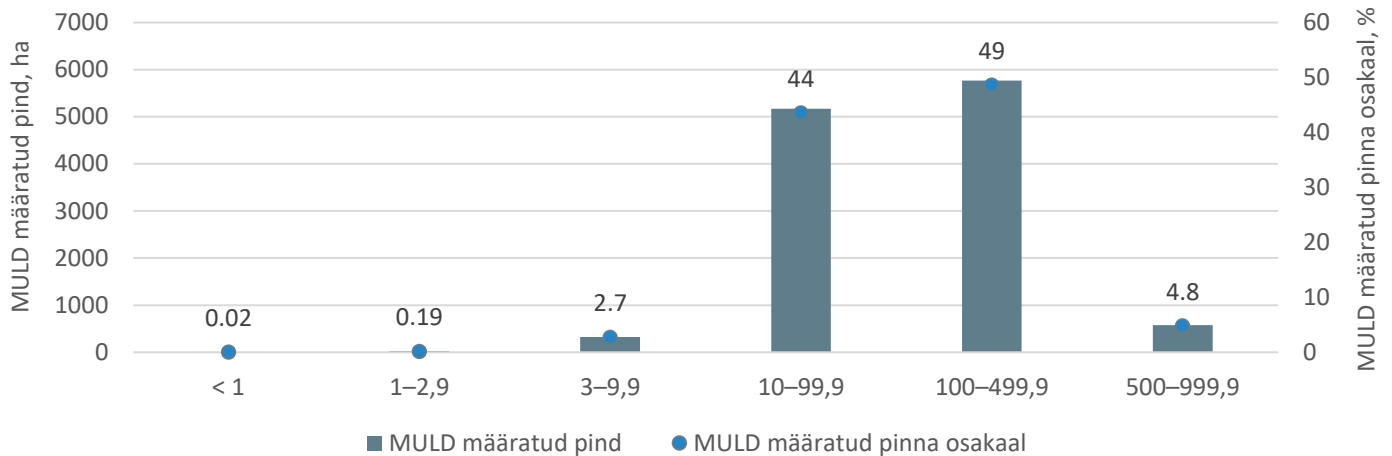
Joonis 39. MULD toetusesaajate osakaal suurusgrupiti MULD määratud pinna ja MULD toetusesaajate kogu deklareeritud pinna alusel 2021. a (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Enamuses 56% kuulusid MULD toetusesaajad määratud pinna järgi suurusgruppi 10–99,9 ha ja deklareeritud pinna järgi 47% suurusgruppi 100–499,9 ha (2021. a).

MULD toetusesaajate puhul on tavapärane, et nad taotleavad neile kuuluvale ülejäänud maale teisi MAK toetusi. Seepärast analüüsitakse MULD tootjate kogu deklareeritud pinda. Kuna MULD toetuse saamiseks on esimesel taotlemise aastal vajalik kehtiv KSM kohustus, siis on eelduseks, et need KSM tootjad saavad KSM toetust (MULD toetusest erinevale pinnale). Ootuspäraselt sai märkimisväärne osa ehk 97% MULD toetusesaajatest 2021. a KSM toetust (227-st MULD toetusesaajast määrati KSM toetus 221-le tootjale). Samuti on MULD toetusesaajatele iseloomulik, et määratud pind moodustab enamasti tootja kogu deklareeritud pinnast tagasihoidliku osakaalu. Kõigi 2021. a MULD toetuse saajate deklareeritud pind oli kokku 155 696 ha, millest MULD määratud pind moodustas 7,6% (11 863 ha).

Veel uuriti MULD määratud pinna ja selle osakaalu jagunemist erinevatesse suurusgruppidesse kuuluvate tootjate vahel. MULD toetust määrati vahemikku 10-99,9 ha jääva pinna eest kokku 44%-le tootjatest ja vahemikku 100-499,9 ha jääva pinna eest 49%-le tootjatest (Joonis 40). Kuigi Joonis 39 on näha, et toetusesaajaid jäi ülekaalukalt (56% toetusesaajatest) suurusgruppi 10-99,9 ha, siis neile tootjatele kokku määrati toetust 44% MULD pinnast 2021. a (Joonis 40). Ülejäänud suurusgruppides <1 ha, 1-2,9 ha, 3-9,9 ha ja 500-999,9 ha määrati kokku toetust vähe – vaid 7,8%-le tootjatest.

³Deklareeritud pind on kogu põllumajandusmaa pind, mille taotleja on pindalatoetuste taotlusele märkinud, k.a selline pind, millele ühtegi toetust ei taotle (taotlejal on kohustus märkida taotlusele kogu tema kasutuses olev põllumajandusmaa).

Joonis 40. MULD määratud pind ja osakaal kogu MULD määratud pinnast suurusgrupiti 2021. a (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

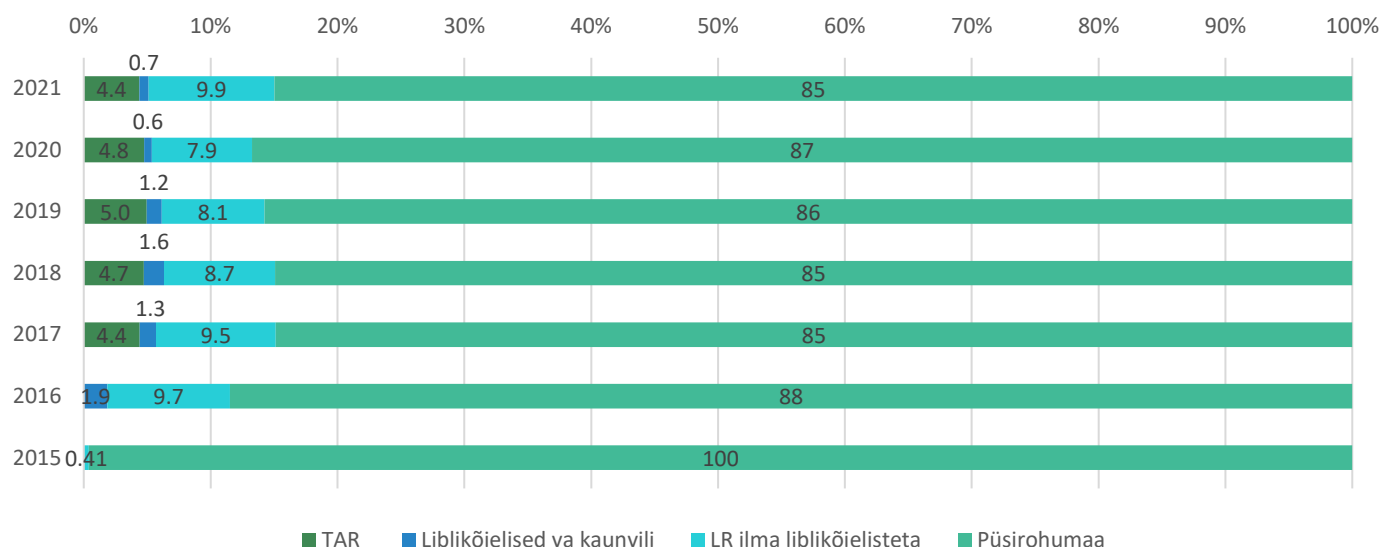
Maakasutus

MULD toetusalusel maal tuleb hoida või viia maa püsiva taimkatte alla. Selleks loetakse püsirohumaa või viljapuu- ja marjaaed. Täpsemalt võib MULD toetust taotleda vähemalt 0,30 hektari suuruse rohumaa (maakasutuse tüübi järgi: P – põllumajanduskultuurid ja lühiajaline rohumaa, PR – püsirohumaa, TAR – tagasirajatud püsirohumaa) või põllumajandusmaa kohta, millel kasvatatakse viljapuid või marjapõõsaid (PK – püskikultuurid). Toetust ei tohi taotleda keskkonnatundliku püsirohumaa (TPR) kohta (Piirkondlik mullakaitse toetus, 2021). PRIA taotlemise andmetel 2021. a märkis üks MULD taotleja maakasutuseks (PMK kultuurigrupp alusel) püskikultuurid (0,13 ha). Kõikidele MULD massiividele jäi 2021. a püskikultuure vaid 85 ha ehk püskikultuure kasvatatakse MULD toetusõiguslikul maal siiski suhteliselt vähe. Pindalatoetustest ainsana on võimalik MULD toetusega sama maa kohta taotleda SORT (kohalikku sorti taimede kasvatamise) toetust. Samas pole loodud võimalus ühegi tootja poolt kasutust leidnud alates toetuse taotlemisest (2015. a). MULD toetusalusel maad saab tootja kasutada loomade karjatamiseks. Loomkoormuse piiranguid tootjatele seatud pole, kuid eeldatakse maa heaperemehelikku kasutamist. Vältida on vajalik ülekarjatamisest tulenevat rohukamara kahjustamist. Loomade heaolu toetust ja MULD toetust on koos taotletud 5277 ha-le ehk u 44%-l MULD taotlusalusel maal võib eeldada loomade karjatamist.

Enamus ehk 85% MULD toetusest võeti 2021.a. olemasolevatele püsirohumadele. Vahemikus 2017-2021 toimunud muutused taotletud MULD pinna maakasutuses on pigem tagasihoidlikud.

Kokku taotleti MULD toetust 11 961 ha pinnale. Maakasutus MULD taotletud pinnal jagunes 2021. a püsirohumade 85% (10 180 ha), lühiajaliste rohumade (LR) ilma liblikõielisteta 9,9% (1186 ha), tagasirajatud rohumade (TAR) 4,4% (523 ha) ja liblikõieliste kultuuride 0,7% (88 ha) vahel (Joonis 41). Kuigi väga väike MULD taotletud pind 0,001% (0,13 ha) asus 2021. a püskikultuuridel, pole seda marginaalse osakaalu tõttu mõtetas Joonis 41 välja tuua. Kõige enam 85% võetakse MULD toetust jätkuvalt püsiva taimkattega kaetud maale –

püsirohumadele. PMK kultuurigruppide järgi on peamiselt muutumises lühiajaliste rohumade ja liblikõieliste osatähtsus. Toetuse esimesel taotlemise aastal (2015) moodustas lühiajaliste rohumade pind vaid 0,41% maakasutusest, tõusis 2016. a 9,7%-ni ning vähenes stabiilselt kuni 2020. a-ni (7,9%-ni). Aastal 2021 tõusis lühiajaliste rohumade (ilma liblikõielisteta) osakaal maakasutusest 2% võrra (kuni 9,9%-ni) ja seda püsirohumade arvelt, mis vähenes 2020. a võrreldes 2% võrra (87%-lt 85%-ni). Analüüsides eraldi liblikõieliste (va kaunvili) kultuuride pinda, moodustasid need 2015-2021 väikseima osa >2% MULD taotlejate maakasutusest. Liblikõieliste osatähtsus on 2021. a võrreldes 2016. a kahanenud 63% võrra (1,9%-lt 0,7%-ni). TAR osakaal moodustas vahemikus 2017-2021 kuni 5,0% MULD taotletud maast. Vahemikus 2017-2021 toimunud muutused taotletud MULD pinna maakasutuses on pigem tagasihoidlikud.

Joonis 41. MULD taotletud pinna kultuurigruppide struktuur aastatel 2015–2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

KSM tootjate kogu MULD maast asus 2021. a enamus ehk 65% püsirohumaadel ja 35% põllumaadel.

KSM tootjate, kui võimalike MULD toetuse saajate, püsirohumaade osatähtsus moodustas 2021. a 12% kogu põllumajandusmaast (MAK 2014-2020 perioodi 4. ja 5. prioriteedi meetmete maakasutusanalüüs). KSM tootjate maafondi kuuluvast kõikidest MULD massiivide pinnast (20 609 ha) oli 2021. a enamus ehk 65% püsirohumaadel (13 421 ha) ja 35% põllumaadel (7188 ha). Püsirohumaadele KSM toetust taotleda ei saa. Seeläbi pakub MULD toetus KSM tootjatele võimaluse püsirohumaasid säilitades või sobivatele põllumassiividele püsiva taimkatte rajades, saada kompensatsiooni saamata jäänud majandusliku tulu eest, juhul kui seda maad haritaks. MULD taotletud pinnast (11 961 ha) jäi 2021. a nitraaditundlikule alale (NTA) 8,0% (960 ha) (PRIA, 28.01.2022a andmetel). NTA-d on tundlikud põllumajandusest lähtuvalle pinna- ja põhjaveereostusele. Seetõttu on NTA-del piiratud väetiste kasutamist ja seatud nõuded loomakasvatushoonetele. Püsiv taimkate põldudel, milleks MULD toetus kohustab, on NTA-l soovitud lahendus reostuskoormuse vähendamiseks.

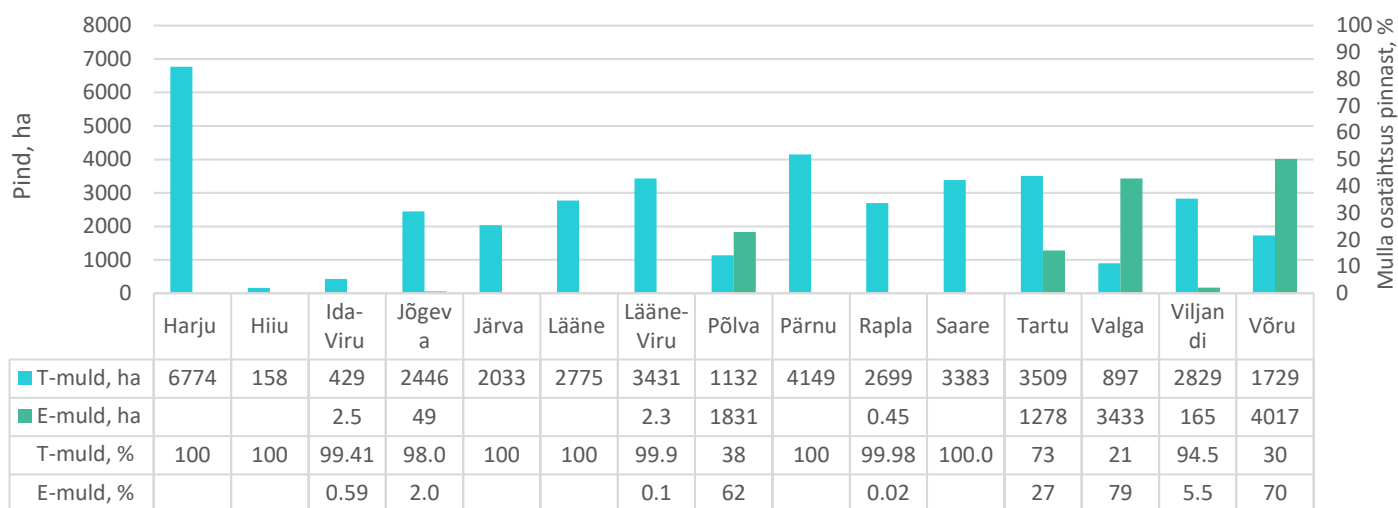
Turvas- ja erodeeritud muldade levik maakondades ning toetustüüpide vahel

Kõikide MULD massiivide pinnaks kokku loetakse põllumassiivid, mis vastavad kriteeriumile – 90% põllumassiivist peab olema turvasmuld või erodeeritud ja deluviaalmuldade kompleks. Sellist maad 2021. a oli põllumajandustoetuste taotlejate hulgas kokku 49 149 ha⁴ (Lisa 14).

Turvasmullad moodustasid 49 149 ha-st 2021. a 78% (38 371 ha) ja erodeeritud ja deluviaalmuldade kompleksid 22% (10 778 ha). Hiiu, Järva ja Lääne maakonna põllumassiividel olid toetusõiguslikud ainult turvasmullad. Erodeeritud mullad asuvad peamiselt Lõuna-Eestis. Enam jäi erodeeritud muldi Võru, Valga ja Põlva maakonda. Ühtlasi oli samades maakondades suurem erodeeritud muldade osatähtsus Valga 89%, Võru 70% ja Põlva 59% maakonnas võrreldes turvasmuldadega (11%, 30%, 41%) (Joonis 42).

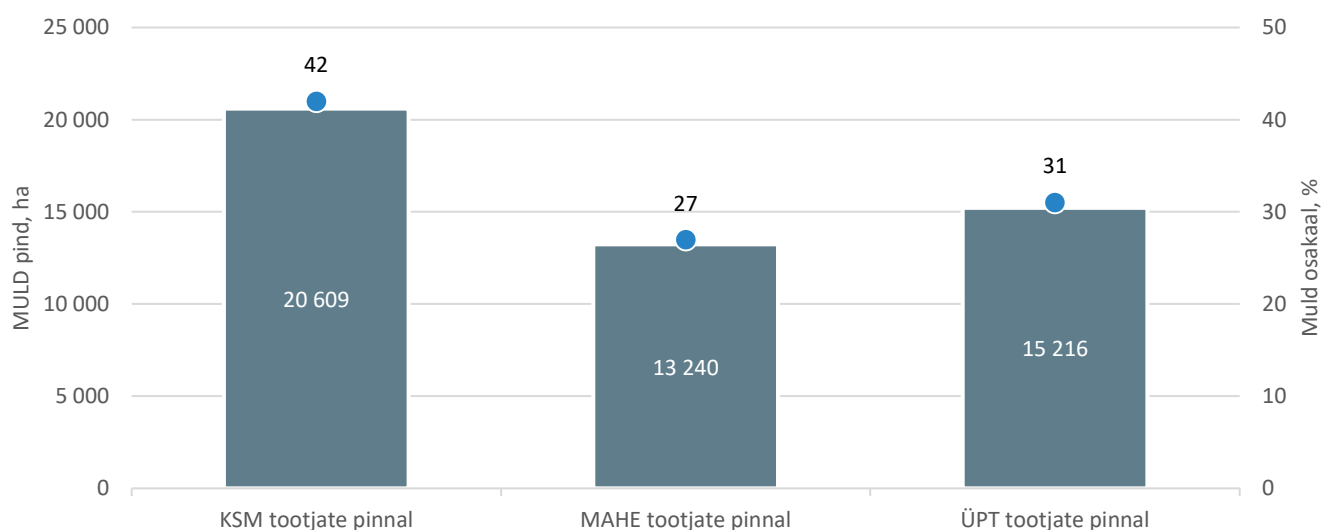
Kõikide MULD massiivide pind kokku oli 2021 a 49 149 ha.

⁴ Pinna 49 149 ha arvestamise aluseks on PRIA-st 2021. a kogu keskkonna- ja otsetoetusteks taotletud maa.

Joonis 42. Kõik MULD turvas- ja erodeeritud muldade pinnad ja osatähtsused maakondade lõikes 2021. a (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kõik MULD pinnad (Lisa 14) on aastate 2016-2021 kohta esitatud PRIA taotletud pinna alusel. Aastal 2015 kasutati PRIA põllumassiivide registri andmeid (49 742 ha), sest taotlemise andmed ei sisaldanud siis märget nõ MULD toetusõigusliku põllumassiivi (kõikide MULD massiivide) kohta. Jooksvalt uuenev PRIA hallatav põllumassiivide register sisaldab andmeid kõikide põllumassiivide kohta, sh põllumassiivid, millele pole toetust taotletud. Seetõttu erinevad omavahel põllumassiivide registri ja taotletud pinna andmed MULD massiivide kohta. Aastatel 2016-2021 kõigi reeglitele vastavate MULD massiivide kogupind suurenes 6,4% võrra (46 202 ha-lt 49 149 ha-ni) (Lisa 14).

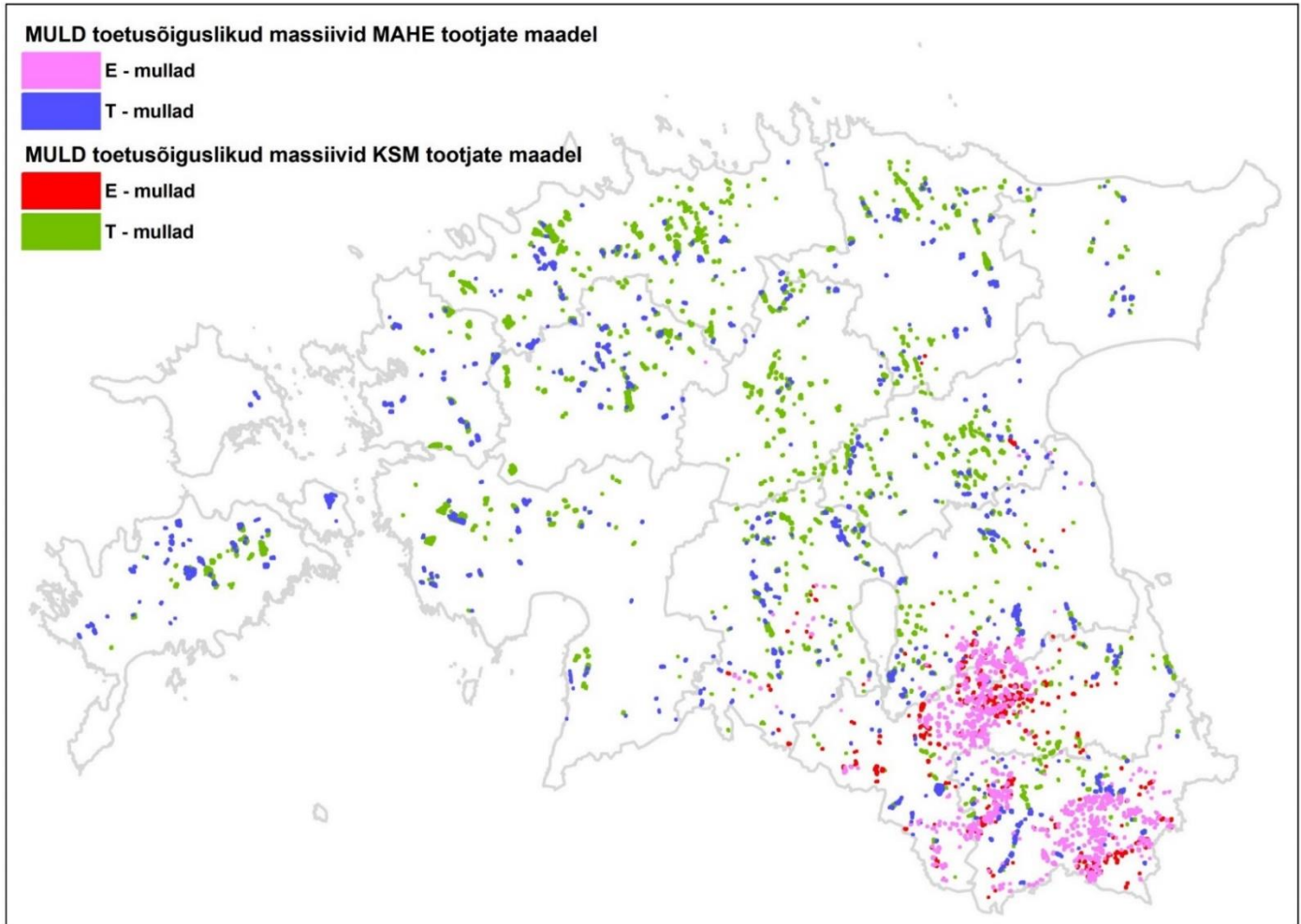
Joonis 43. Kõikide MULD massiivide pind KSM, MAHE ja ÜPT tootjate vahel ning osatähtsus kõikide MULD massiivide pinnast 2021. a (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kõikidest MULD massiivide pinnast jäi 2021. a enamuse KSM tootjate maale 42% (20 609 ha) (Joonis 43) (Lisa 17). Sealjuures ongi MULD toetust võimalik taotleda ainult olemasoleva KSM kohustusega maale. KSM tootjatele on MULD toetus suunatud, hoidmaks nende kasutuses olevaid degradeerimisohus muldi püsiva taimkatte all. MAHE taotletud maale jäi 27% (13 240 ha) kõikidest MULD massiivide pinnast. Kuigi MAHE tootjate

põllumajandusmaast moodustab püsirohuma endiselt märkimisväärse osa (35% 2021. a), siis pikema aja jooksul on püsirohuma osakaal vähenenud. Kui püsirohumaade osakaal MAHE toetuse toetuspinnal oli varem 48% (2009.-2013. a keskmisena), siis 2021. a langes see 35%-ni (Meede M11 – mahepõllumajandus). Tulevikus MAHE püsirohumaade osakaalu säilitamiseks, saaks MULD toetust võimaldada MAHE tootjatele. Võimalikku mõeldavat

KSM tootjatel moodustas MULD pind 42% ja MAHE tootjatel 27% ning ÜPT tootjatel 31% kõikidest MULD massiivide pinnast 2021. a.

pinda selleks oli 13 240 ha (2021. a) (Joonis 43). ÜPT tootjate maadele jäi 31% (15 216 ha⁵) kõikidest MULD massiivide pinnast (49 149 ha). Turvasmuldade säästvama kasutamise üldisi suundumusi silmas pidades on asjakohane laiendada MULD toetust võimalikult paljudele toetustüüpidele.

Joonis 44. MULD toetusõiguslikud turvas- ja erodeeritud mullaga massiivid KSM ja MAHE tootjate maadel 2021. a. Taustaks Eesti maakonnapiiride kaart (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

MULD toetusõiguslike massiivide paiknemist MAHE ja KSM tootjate maadel iseloomustab Joonis 44. Sellelt on näha, et märkmisväärne erodeeritud muldade pind jääb Valgamaal 1190 ha ja Võrumaal 1762 ha MAHE tootjate maadele (Lisa 17). Sealjuures erodeeritud muldade pind KSM tootjate maadel oli suurim Valga 451 ha ja Võru maakonnas 538 ha (Tabel 4), mida on vastavalt 2,6 korda ja 3,3 korda vähem, kui erodeeritud mulla pinda MAHE tootjate maadel samades maakondades. MULd toetuse laienemisel MAHE tootjatele lisanduks valikusse samuti turvasmuldadega põllumassiiv. Enam jäi turvasmuldadega massiive 2021. a MAHE tootjate maadele Saare 1254 ha, Harju 967 ha ja Tartu 916 ha maakonnas. Toetusõiguslike erodeeritud muldade pinda oli 2021. a 10,4 korda vähem kui turvasmuldade pinda (Lisa 17).

Ülevaade uuringust „Erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumine“

Aastal 2021 viidi läbi kordusuuring erodeeritud- ja turvasmuldade omaduste muutumise kohta. Uuringus analüüsiti mullaparametreid eraldi kolmes maakasutuse grupis: alal jätkus maakasutus püsirohumaana (ER alad), alale rajatati põllumaa asemele püsirohumaana (EP alad) ja võrduseks EP aladele alad, kus maakasutus jätkus põllumaana (EP referentsalad). Erodeeritud muldade uurimisasaladid oli 2021. a kokku 18 ja turvasmuldade uurimisasaladid 21 ehk

⁵ 2021. a ei asunud MULd toetusõiguslikest põllumassiividest 85 ha ÜPT taotletud maal. ÜPT põllumassiividel asuva toetusõigusliku MULd pinna leidmiseks on kogu toetusõiguslikust MULd pinnast maha arvestatud kattumine KSM (20 609 ha) ja MAHE pinnaga (13 240 ha) ning ÜPT pinnaga mittekattumine (85 ha).

kokku analüüsiti tulemusi 39 uurimisalal. Ülevaates tuuakse välja muutused erodeeritud- ja turvasmuldade huumushorisoni ja turbahorisoni tuseduses ning mulla orgaanilise süsiniku (Corg) sisalduse ja varu kohta. Terviklikus uuringu aruandes (PMK, 2022u) analüüsitakse lisaks muutusi mulla reaktsioonis, taimetoiteelementide sisalduses, lasuvustiheduses ja mulla poorsuses.

Erodeeritud muldadel toimus kuue aasta jooksul huumushorisoni tuseduse vähenemine keskmiselt EP ja nende referentsaladel 13% (4 cm võrra), sealjuures kõrgem oli huumushorisoni tusedus EP aladel (27 cm 2021. a). ER aladel jäi huumushorisoni tusedus alade keskmiselt mõlema alg- kui kordusaastal 26 cm juurde. Ilmselt põhjustas huumushorisoni tuseduse vähenemist kuiv ja kuum suvi, mil mulla pind kuivas nõ kokku. Erodeeritud muldade süsinikunäitajad Corg sisaldus ja Corg varu suurenesid kuue aasta jooksul märkimisväärselt uurimisalade keskmiselt kõigi maakasutuste juures. Corg sisaldus oli 2021. a uurimisalade keskmiselt kõigeim ER aladel 1,94%, järgnesid EP alad 1,80% ja EP referentsalad 1,62%. Sealjuures enam suurenes Corg sisaldus EP aladel 67% ja ER aladel 50% ning vähem EP referentsaladel 25%. Corg varu oli kuue aasta jooksul keskmiselt kõrgeim ER aladel 74 t/ha, järgmisena EP aladel 70 t/ha ja EP referentsaladel vähem 62 t/ha. Enim suurenes Corg varu kuue aasta jooksul ER aladel keskmiselt 25%, EP aladel 24% ja vähem EP referentsaladel 12%. Erodeeritud muldade süsiniku näitajate Corg sisalduse ja varu suurenemine erinevatel maakasutustel näitab, et muldade seisund sellest vaatepunktist paraneb. Sealjuures olid endistele põllumaadele rajatud püsirohumaal mulla süsinikuga seotud parameetrite tulemused paremad kui nende referentsaladel. Seega erodeeritud muldadega alade viimine püsirohumaaks omab mulla seisundile positiivsemat mõju, kui seal põllukultuuride kasvatamine. Veelgi kõrgemad olid süsinikunäitajad jätkuvatel püsirohumaadel.

Turvasmuldades toimus kuue aasta jooksul turbahorisoni tuseduse vähenemine EP aladel keskmiselt 5% (4 cm võrra), nende referentsaladel 9% (4 cm võrra) ja ER aladel 3% (2 cm võrra). Seejuures EP referentsalade suurem muutus võrreldes EP aladega näitab põllumuldade suuremat turba „kulumise“ astet. Turbahorisoni kahanemine püsirohumaadel võib olla mõjutatud pindmise turbakihi kuivamisest ja seeläbi väiksemast tusedusest just 2021. a suvel võrreldes tavapärase sademehulga ja temperatuuridega suvega. See asjaolu mõjutab eeskätt k turba lagunemist – kui veetase langeb väga madalale, siis on ka mineraliseerumine suurem ning turbakiht muutub õhemaks. Turvasmuldade Corg sisaldus vähenes EP ja ER aladel ning pisut suurenes EP referentsaladel. Nii EP aladel kui nende referentsaladel olid üksikuid uurimisalasid, kus alg- ja kordusaasta vahel toimusid anormaalsed muutused Corg sisalduses, mis mõjutasid ka nende maakasutuse keskmisi tulemusi. Kõige suurem oli Corg sisaldus siiski 2021. a sarnaselt algaastale püsirohumaadel ER aladel keskmiselt 33% ja EP aladel 30% ning väiksem EP referentsaladel keskmiselt 23%. Turvasmuldade keskmine Corg varu oli 2021. a kõige suurem EP referentsaladel 597 t/ha ning märgatavalt väiksem EP aladel keskmiselt 465 t/ha ja ER aladel 400 t/ha. Turvasmuldade Corg varu keskmine tulemus maakasutuse kohta oli suuresti mõjutatud lasuvustihedusest, mis referentsaladel oli märgatavalt suurem võrreldes EP aladega (samuti ER aladega), ülemises kihis 1,2 korda ja alumises kihis kaks korda kõrgem.

Kokkuvõte

- Aastal 2021 määrati MULD toetus 227 tootjale 11 863 ha eest, moodustades 32% toetusesaajate sihtarvust (700 toetusesaajat) ja 59% pinna sihtalast (20 000 ha). Võrreldes eelmise taotlemise aastaga 2020 suurenes toetuslune pind 2,9% ja tootjate arv 0,44%.
- Kõige enam ehk 56% MULD toetusesaajatest kuulus suurusgruppi 10–99,9 ha määratud pinna järgi ja 47% suurusgruppi 100–499,9 ha deklareeritud pinna järgi (2021. a).
- Erodeeritud muldadele oli taotlemise osatähtsus väga madal kogu perioodi 2015–2021 vältel. MULD toetust taotleti erodeeritud muldadele 31 ha-le moodustades 0,26% ning turvasmuldele 11 930 ha-le moodustades 99,74% kogu taotletud maast (11 961 ha). MULD toetusõiguslikust 20 609 ha pinnast moodustas taotletud pind 58% (11 863 ha) 2021. a.
- Vahemikus 2015–2018 MULD toetuslune pind suurenes ja taotlejate arv kasvas või püsis stabiilsena enamuses maakondadest. Aastal 2021 vähenes toetuslune pind kokku viies maakonnas võrreldes 2020. a. seda märkimisväärselt Tartu 44% ja Valga 22% maakonnas. Kogu vaadeldava perioodi jooksul 2015–2021 vähenes toetuslune pind Tartu maakonnas – 59% ja suurenenud Lääne-Viru maakonnas 2,2 korda ning Põlva maakonnas 2,8 korda.
- MULD toetust eelistatakse taotleda juba püsiva taimkattega aladele – püsirohumaadele 85%, vähem tagasirajatavatele rohumaadele 4,4% ja lühiajalistele rohumaadele 9,9% ning liblikõielistele kultuuridele 0,6% (2021. a).
- Turvas- ja erodeeritud muldi, mis moodustasid põllumassiivi pinnast vähemalt 90% levis 2021. a 49 149 ha-il. See maa moodustab kõikide MULD massiivide pinna, mis tähendab, et arvestatud on kõikide 90% kriteeriumi alla minevate põllumassiividega. MULD toetust saab aga taotleda vaid tootja, kellel on esimesel aastal olemasolev KSM kohustus.
- KSM tootjate maafondi (20 609 ha) kuuluvast MULD toetusõiguslikust maast asus 2021. a enamuses 65% (13 421 ha) püsirohumaadel ja 35% (7188 ha) põllumaaadel.
- Kõikidest MULD massiivide pinnast (49 149 ha) asus 2021. a enamuses KSM tootjate maal 42% (20 609 ha), MAHE taotletud maal 27% (13 240 ha) ja ülejäänud ÜPT maal 31% (15 216 ha).
- Pidades silmas üldisi suundumusi turvasmuldade säästvamaks kasutamiseks, oleks asjakohane rakendada MULD toetust maksimaalselt erinevatele toetustüüpidele.

MEEDE M10.1.4 - KESKKONNASÕBRALIKU AIANDUSE TOETUS

Sisukord

Meede M10.1.4 - keskkonnasõbraliku aianduse toetus	70
M10.1.4.1. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse puuvilja- ja marjakasvatuse tegevuse analüüs	72
M10.1.4.2. Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse tegevuse analüüs.....	79
M10.1.4.3. Keskkonnasõbraliku maasikakasvatuse tegevuse analüüs	84
M10.1.4.4. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse sihttaseme täitmine	89
M10.1.4.5. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse tegevuste kokkuvõte	91

Jooniste loetelu

Joonis 45. KSA määratud toetuslune pind ja toetuse saajate arv maakonniti aastatel 2015-2021	74
Joonis 46. KSA taotletud kultuurid ja taotluslused pinnad aastatel 2015-2021	75
Joonis 47. Viljapuu- ja marjaaedade taotluslune pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal	76
Joonis 48. Kümne viljapuu- ja marjaaedades enamkasvatatud kultuuri pind ning osakaal deklareeritud viljapuu-ja marjaaedade kogupinnast aastal 2021	77
Joonis 49. Põhjused, miks viljapuu- või marjakultuure kasvatavad tootjad ei ole taotlenud keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse (KSA) toetust (üks vastaja võis valida mitu vastust)	77
Joonis 50. KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust saanud tootjate arv ja määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021	80
Joonis 51. KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetuse raames kümne enamtaotletud köögivilja taotluslune pind aastatel 2015-2021.....	82
Joonis 52. KSK köögivilja, ravim- ja maitsetaim toetust taotlenud tootja kohta taotletud kultuuride arv 2021.aastal.....	83
Joonis 53. Köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede taotluslune pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal.....	84
Joonis 54. Kümne enamdeklareeritud köögivilja, ravimtaime ja maitsetaim pind ja osakaal deklareeritud kogupinnast 2021 ..	84
Joonis 55. KSK maasikakasvatuse toetust saanud tootjate arv ja toetuslune määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021 ...	86
Joonis 56. Maasikate taotluslune pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal.....	87
Joonis 57. Põhjused, miks köögivilja, ravim- ja maitsetaimi või maasikat kasvatavad tootjad ei ole taotlenud KSK toetust	88

Tabelite loetelu

Tabel 5. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse saajate arv ja toetuslune pind (ha) ning saavutustase eesmärgist 2014-2021 ..	90
--	----

Lisade loetelu

Lisa 18. Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetust saanud tootjate arv ning toetuslune määratud pind (ha) maakonniti 2015.-2021. aastal
Lisa 19. Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetuse raames taotletud kultuurid ja taotluslune pind maakonniti (ha) aastatel 2015-2021
Lisa 20. Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust saanud tootjate arv ning toetuslune määratud pind (ha) maakonniti aastatel 2015-2021
Lisa 21. Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetuse taotletud kultuurid ja taotluslune pind (ha) maakonniti aastatel 2015-2021
Lisa 22. Keskkonnasõbraliku maasikakasvatuse toetust saanud tootjate arv ning toetuslune määratud pind (ha) maakonniti aastatel 2015-2021
Lisa 23. Keskkonnasõbraliku aianduse toetust saanud tootjate arv ning toetuslune määratud pind (ha) maakonniti 2015.-2021

Kasutatud kirjanduse loetelu

- MEM, 2022. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 programmdokument. Versioon 9.1 seisuga 17. veebruar 2022. Allikas: <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-9-1.pdf>.
- PMK, 2016a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta. Saku. Allikas: http://pmk.agri.ee/mak/wp-content/uploads/sites/2/2017/01/meetmed_2015_muudetud_18.05.2016.pdf. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/01/meetmed_2015_muudetud_18.05.2016.pdf
- PMK, 2017a. MAK 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete; 3. prioriteedi loomade heaolu meetme ja 2. prioriteedi tegevuse "kiviaia taastamine" hindamisaruanne 2017. aasta kohta. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2018/05/PMK_meetmed_kokku_2017_kohta_29.05.2018.pdf
- PMK, 2019a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete; 3. prioriteedi loomade heaolu meetme ja 2. prioriteedi tegevuse "kiviaia taastamine" püsihindamisaruanne 2018. aasta kohta, 178 lk. Allikas: <https://pmk.agri.ee/sites/default/files/2019-10/MAK-2014-2020-keskkonnameetmete-hindamise-aruanne-2018-kohta-27-05-2019.pdf>
- PMK, 2021a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf
- PMK, 2022e. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 hindamise raames 2021. aastal teostatud keskkonnateadlikkuse e-küsitlus.
- PMK, 2022p. Pestitsiidide kasutuskooormuse uuring 2007-2020 kohta.
- PMK, 2022tvk. Taimekaitsevahendite jääkide sisaldus mullas.
- PMK, 2022u. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Uuringute_aruanne_2021_kohta_2022.pdf
- PMK, 2022u. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne.
- PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. a kohta.
- PRIA, 02.03.2022b andmetel. KSK ja KSA (2014-2020) kontrolli andmed 2021. aasta kohta.
- PRIA, 26.01.2022a andmetel. MAK keskkonnatoetustega seotud koostatuste info maakonniti 2021. aastal.
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.
- PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.

M10.1.4.1. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse puuvilja- ja marjakasvatuse tegevuse analüüs

Sissejuhatus

Keskkonnasõbraliku aianduse toetust saab alates 2015. aastast taotleda keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse eest (KSK), mis on keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (KSM) lisatoetus. Toetust on võimalik taotleda ka keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse eest (KSA), mis on põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) eritoetus.

Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetust (KSK) saab taotleda üheks aastaks, toetuse määr ühe hektari köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse eest on 344 ning maasikakasvatuse eest 248 eurot aastas. KSK toetuse taotlemisel peab taotleja täitma KSM kohustust. Toetust on võimalik taotleda põllukülvikorras olevale maale.

Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetust (KSA) saab taotleda viieks aastaks, toetuse määr ühe hektari kohta on 160 eurot aastas. Toetust on võimalik taotleda püsikultuuride all olevale maale.

KSK toetuse taotlemise täpsed tingimused ja kord on sätestatud maaeluministri 29.04.2015. a määrusega nr 51 „Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetus“.

KSA toetuse täpsemad tingimused on sätestatud maaeluministri 29.04.2015. a määrusega nr 50 „Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetus“.

Meetme eesmärk

Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse üldeesmärgiks on soodustada keskkonnasõbralikumate praktikate rakendamist aianduskultuuride kasvatamisel. Spetsiifilisteks eesmärkideks vähendada pestitsiidide kasutamist, tagada tarbijatele tervislikum toit, vähendada toitainete leostumist mullast ning aidata kaasa bioloogilise mitmekesisuse säilimisele (MEM, 2022).

Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse analüüs

Aruandes esitatakse KSA keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse ja KSK köögivilja-, maitsetaim- ja ravimtaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetuse tulemused 2021. aasta kohta. Toetuste saajate arv ja toetusalsused pinnad esitatakse PRIA määratud toetuste järgi (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Kuna täpsem jaotus kultuuride lõikes nendes andmetes puudub, analüüsitakse KSA ja KSK toetuse taotlejate kultuuride jaotumist ühtse pindalatoetuse taotlusala pinna ja PMK tegevusmaakonna⁶ põhjal (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Ülevaade antakse veel KSA ja KSK toetuse taotlejatele kehtestatud nõuete täitmisest ja meetmega seonduvate muude uuringute tulemustest.

Toetusalsused pinnad, toetuse saajate arv

2021. aastal määrati Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetust (KSA) 113,33 ha eest 22 tootjale (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

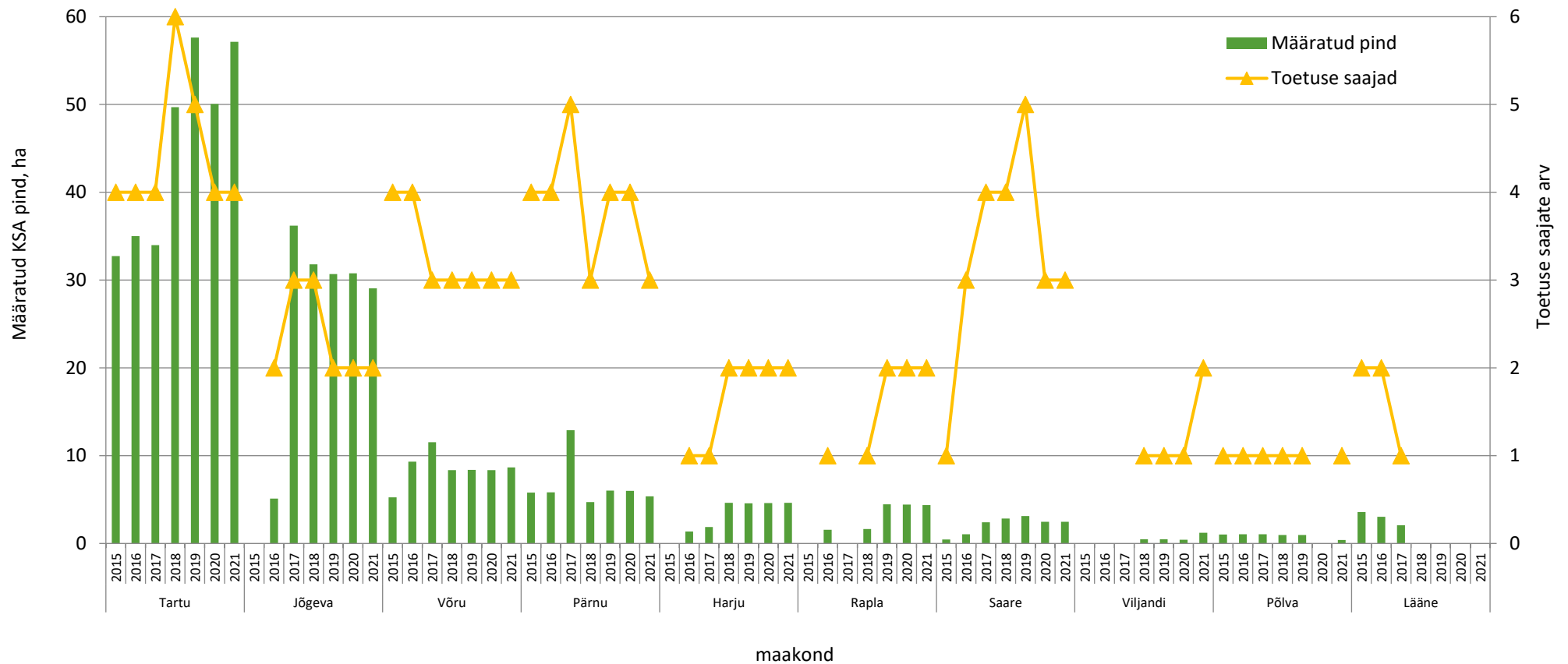
Võrreldes 2020. aastaga suurenes KSA toetusala pind 2021. aastal 6,24 ha ja toetuse saajate arv ühe tootja võrra.

Maakondade arvestuses määrati toetust üheksas maakonnas (Joonis 45; lisa 18). Suurematele pindadele määrati KSA toetust Tartu (50%; 57,15 ha ; 4 tootjat) ja Jõgeva maakonnas (26%; 29,06 ha; 2 tootjat), teistes maakondades varieerus toetusala pind 0,38-8,66 ha, tootjate arv ühe ja kolme vahel. Toetust ei määratud 2021. aastal kuues maakonnas (Lääne, Hiiu, Ida-Viru, Järva, Lääne-Viru ja Valga maakonnas).

⁶ PMK tegevusmaakond – ühe tootja põldude asukoht on märgitud maakonda, kus toetusala põld reaalset (geograafiliselt) asub. Ühe tootja põllud võivad asuda mitmes maakonnas.

2021. aastal määrati KSA toetust puuvilja- ja marjakasvatuse tegevuse eest 22 tootjale 113,33 ha eest.

Võrreldes 2020. aastaga suurenes KSA toetusalune pind 2021. aastal Tartu, Võru, Harju, Põlva ja Lääne maakonnas, ülejäänud juhtudel püsis pind sama mis 2020. aastal või vähenes. Toetuse saajate arv suurenes 2021. aastal ühe tootja võrra Põlva ja Lääne ning vähenes ühe tootja võrra Pärnu maakonnas.

Joonis 45. KSA määratud toetuslune pind ja toetuse saajate arv maakonniti aastatel 2015-2021 (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

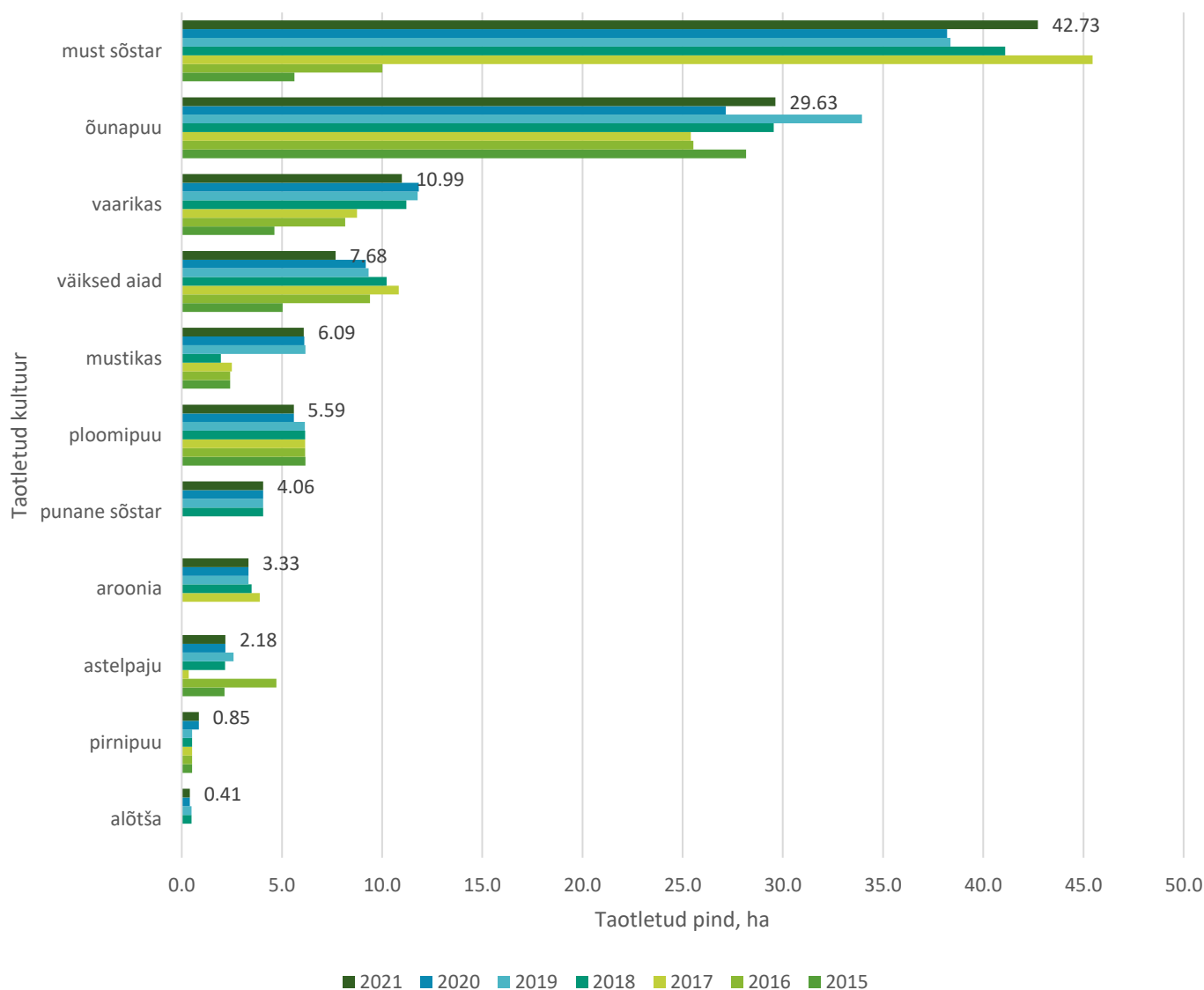
Taotletud kultuurid, pinnad, tootjate arv

2021.aastal taotleti KSA toetust 113,54 ha kohta 22 tootja poolt kokku kümnele kultuurile (va viljapuu- ja marjaaiad väikesel pinnal). Musta sõstra pind moodustas KSA taotlusalusest pinnast 38% (42,73 ha; 4 tootjat), õunapuud 26% (29,63; 7 tootjat), vaarikad 10% (10,99 ha; 6 tootjat), teiste kultuuride osakaal oli väiksem (Joonis 46).

Võrreldes 2020. aastaga taotleti 2021. aastal suuremale pinnale KSA toetust õunapuu ja musta sõstra (4,5 ha; 2,5 ha) ja väiksemale pinnale vaarika kasvatamise eest, ülejäänud kultuuride arvestuses jäi pind samaks.

2021. aastal taotlesid 16 tootjat KSA toetust ühe, neli tootjat kahe kultuuri, üks tootja kolme ja üks tootja viie viljapuu- või marjakultuuri kasvatamise eest.

2021. aastal taotleti KSA toetust 10 kultuurile, millest musta sõstra taotlusalune pind moodustas 38% (42,73 ha), õunapuud 26% (29,63 ha), vaarikad 10% (10,99 ha) kogu KSA toetusalusest pinnast (113,54 ha).

numbriliselt on välja toodud KSA puu- ja marjakultuuride pind 2021. aastal

Joonis 46. KSA taotletud kultuurid ja taotlusalused pinnad aastatel 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

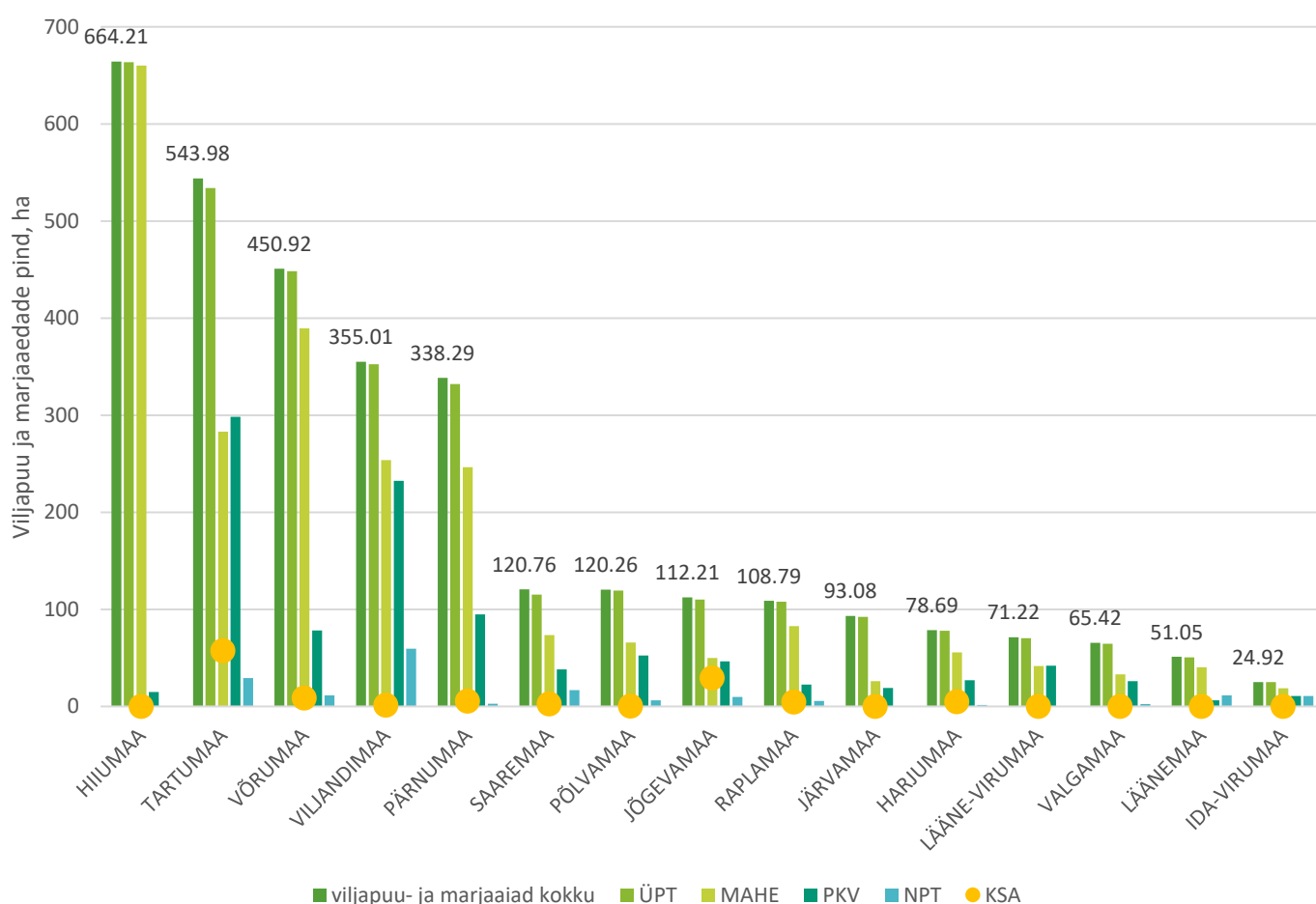
KSA taotletud kultuurid ja pinnad maakondade lõikes aastate 2015-2021 kohta esitatakse aruande lisas (Lisa 19).

Viljapuu- ja marjaaedade pind, kultuurid ja tootjate arv erinevate toetuste taotlemisel

KSA toetuse ulatuse hindamiseks analüüsiti 2021. aasta PRIA pindalatoetuste taotlustel deklareeritud viljapuu- ja marjaaedade pindasid erinevate toetuste lõikes (PRIA, 28.01.2022a andmetel).

2021. aastal deklareeriti viljapuu- ja marjaaedade kogupindalaks Eestis 3198,81 ha (1360 tootjat), millest ühtset pindalatoetust (ÜPT) taotleti 99%-le (3163,40 ha; 1259 tootjat), MAHE toetust 73%-le (2381,77 ha; 335 tootjat), puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetust (PKV) 32%-le (937,31 ha; 156 tootjat), noore põllumajandustootja (NPT) toetust 5%-le (155,26 ha; 61 tootjat) ning KSA puuvilja- ja marjakasvatuse toetust (KSA) 4%-le (113,54 ha; 22 tootjat) kogu deklareeritud viljapuu- ja marjaaedade pinnast.

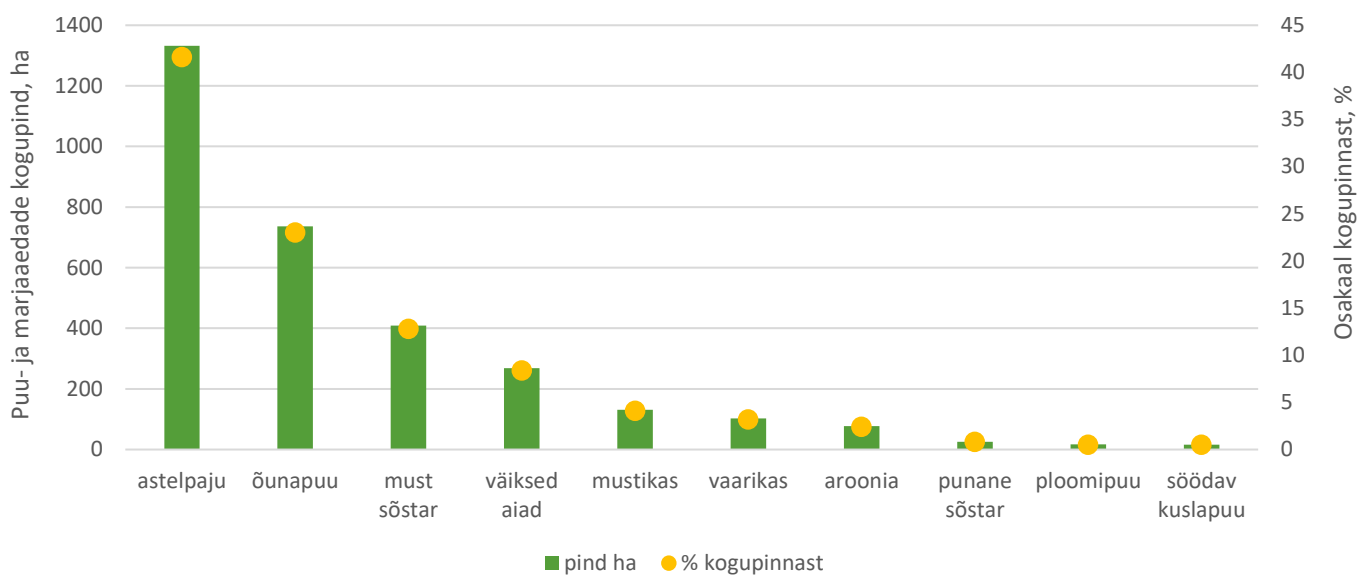
Maakondade arvestuses oli viljapuu- ja marjaaedade kogupind 2021. aastal suurim Hiiu (664,21 ha; 21% kogu viljapuu- ja marjaaedade pinnast) ja Tartu maakonnas (543,98 ha; 17%), väikseim Ida-Virumaal (24,92 ha; <1%) (Joonis 47).

* numbriliselt on välja toodud deklareeritud viljapuu- ja marjaaedade kogupindala 2021. aastal

Joonis 47. Viljapuu- ja marjaaedade taotlusala pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

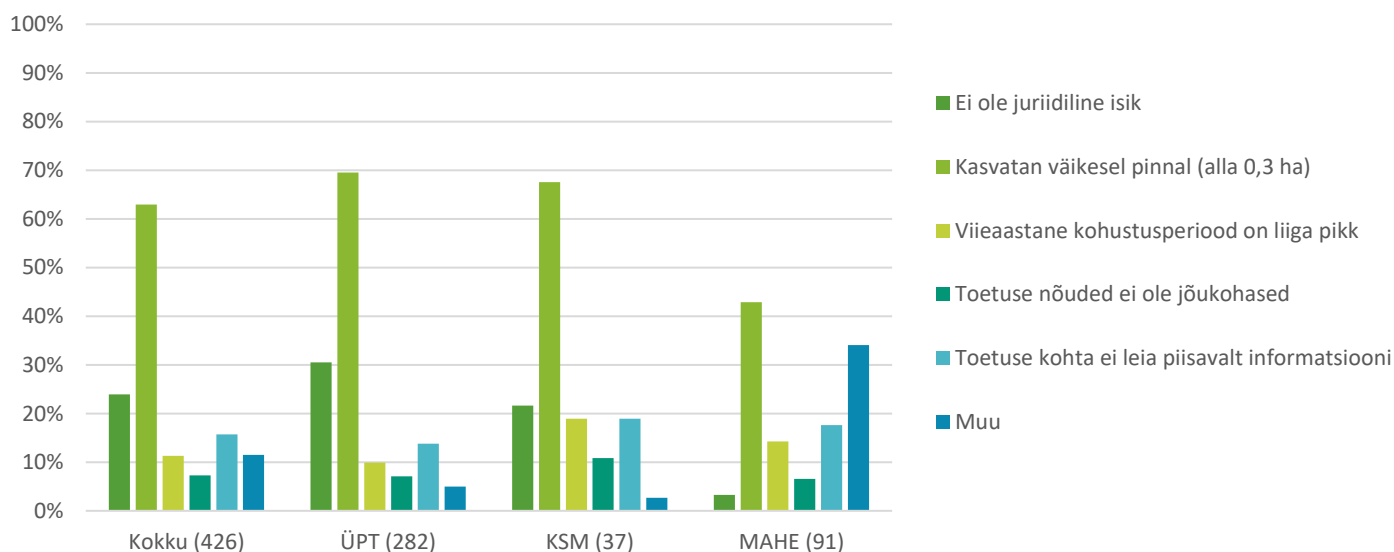
Kokku kasvatati 2021. aastal Eestis 21 erinevat viljapuu ja marjakultuuri, millede kogupindalast (3198,81 ha) moodustas astelpaju 42% (1331,68 ha), õunapuud 23% (736,24 ha) ja must sõstar 13% (409,21 ha), ülejäänud 16. kultuuri osakaal kokku moodustas 22% (Joonis 48).

Joonis 48. Kümne viljapuu- ja marjaaedades enamkasvatatud kultuuri pind ning osakaal deklareeritud viljapuu-ja marjaaedade kogupinnast aastal 2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

2021. aastal PMK poolt läbi viidud e-küsitluses uuriti põllumajandustootjate üldist teadlikkust ja informeeritust keskkonda puudutavates küsimustes ning koguti tagasisidet arvamuste kohta maaelu arengukava 2014-2020 toetuste (nõuete) kohta (PMK, 2022e). Tootjatelt, kes 2020. aastal ei taotlenud KSA toetust puuvilja- ja marjakasvatuse ning sellega seotud tegevuste elluviimise eest, kuid kasvasid marja- või puuviljakultuure (n=426), küsiti, et millised on nende KSA toetuse mittetaotlemise peamised põhjused (Joonis 49).

Enamik vastajatest (63%) ei saa KSA toetust taotleda, sest kasvatab viljapuid või marjapõõsaid alla 0,3 ha suurusel pinnal (KSA toetust võib taotleda vähemalt 0,3 ha suuruse põllumajandusmaa kohta). Mittetaotlemise põhjustena toodi välja ka, et vastanu pole juriidiline isik (24%), toetuse kohta ei leia piisavalt informatsiooni (16%), viieaastane kohustusperiood on liiga pikk (11%) ning toetuse nõuded ei ole jõukohased (7%). Vastusevariandi „Muu“ valis ning valikut kommenteeris 12% vastanutest. MAHE tootjatest enamik kommenteeris, et ei taotle KSA toetust, kuna on juba mahetootja. ÜPT toetuse taotlejad tõid peamiste KSA mittetaotlemise põhjustena välja, et saadav toetus ei ole nõuetega proportsioonis ning, et puuvilja ja marjakultuure kasvatatakse oma tarbeks.

Joonis 49. Põhjused, miks viljapuu- või marjakultuure kasvatavad tootjad ei ole taotlenud keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse (KSA) toetust (üks vastaja võis valida mitu vastust) (PMK, 2022e andmetel)

KSA toetuse nõuete täitmine

KSA toetuse üheks nõudeks on esimese kohustuseaasta 1. detsembriks keskkonnasõbraliku aianduse koolituse läbimine. 2021. aastal määrati KSA toetus 22-le tootjale, KSA koolituse läbis kolm tootjat (PRIA, 26.01.2022a andmetel). PRIA poolt 2021. aastal teostatud administratiivse kontrolli käigus tuvastati, et ühel KSA toetuse taotlejal oli koolitus läbimata. (PRIA, 02.03.2022b andmetel).

KSA toetuse taotleja on kohustatud võtma toetusõiguslikult maalt mullaproovid ning saatma need analüüsimiseks akrediteeritud laboratooriumisse esimese kohustuseaasta 1. detsembriks, arvesse lähevad viimasel viiel aastal võetud mullaproovid. Iga kuni kolme hektari toetusõigusliku maa kohta tuleb tootjal võtta üks mullaproov, millest määratakse mulla happesus ning taimedele omastatava fosfori ja kaaliumi sisaldus. Mullaproovide nõude täitmist kontrollitakse ettevõttes kohapeal, analüüsi teostanud laboratooriumi väljastatud laboriprotokollid analüüsitulemustega peavad olema kohapeal kontrollimiseks kättesaadavad.

PRIA poolt 2021. aastal KSA ettevõtetes kohapeal tehtud kontrolli tulemustel mullaproovide võtmise ja edastamisega seotud nõuete rikkumisi ei fikseeritud (PRIA, 02.03.2022b andmetel).

Esines aga teisi rikkumisi. PRIA administratiivne kontroll tuvastas 2021. aastal kaheksal korral KSA kohustuse mittelubatud vähendamise; kahel korral oli KSA taotleja suurendanud ülevõetud kohustust üle lubatud normi; kahel korral oli taotleja võetud KSA kohustus suurenenud üle sätestatud piiri; ühel korral oli põllu massiivnumbriks märgitud katastritunnus; ühel juhul oli põhitaotlusvorm esitamata.

PMK 2021. aasta e-küsitluses uuriti ka KSA tootjate üldist hoiakut toetuse nõuete suhtes (PMK, 2022e). Vastajatel, kes taotlesid 2020. aastal keskkonnasõbraliku aianduse toetust puuvilja- ja marjakasvatuse ning sellega seotud tegevuste elluviimise eest (n=18), paluti hinnata, millised nõuded on kõige raskemini täidetavad (üks vastaja sai valida kuni kaks vastusevarianti). 56%-le tootjatest olid kõik toetuse nõuded jõukohased, võrdsest 17% vastajatest hindasid kõige raskemini täidetavaks olemasoleva aia uuendamisel nõutava istutustiheduse saavutamise, taimekahjustajate seire, bioloogilist mitmekesisust toetavate elementide rajamise ja kaitseheki rajamise nõudeid, 11%-le vastajatest oli kõige raskemini täidetav toetusõiguslikul maal rohu 30 cm kõrgusena hoidmise nõue. Keegi vastanutest ei märkinud raskesti täidetavaks nõudeks reavahede vähemalt kahe kolmandiku ulatuses rohukamaras hoidmist, mullaproovide võtmist, koolitustel osalemist ja glüfosaadi kasutamise keeldu.

Aastatel 2015-2020 KSA tootjate hulgas korraldatud toetuse nõudeid puudutava e- küsitluse tulemused esitati PMK poolt koostatud Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete varasematest püsihindamisaruannetes. (PMK 2016a); (PMK, 2017a); (PMK, 2019a); (PMK, 2021a).

2021. aastal PRIA poolt KSA ettevõtetes teostatud kohapealse kontrolli käigus tuvastati, et kahel tootjal puudus kaitsehekk (PRIA, 02.03.2022b andmetel).

KSA meetmega seotud muud uuringud

PMK „Pestitsiidide kasutuskooormuse uuring“ raames analüüsiti 2021. aastal 120. seireettevõtte pestitsiidide kasutamist, kus toodi välja ka pestitsiidide kasutamine erinevate kultuuride lõikes. Uuringut teostatakse aastase tagasinihkega ehk et 2021. aastal analüüsiti 2020. aasta pestitsiidide kasutamist (PMK, 2022p). 2020. aastal pritsiti pestitsiididega 44% (2019. a 43%) PMK uuringu seireettevõtete aiakultuuride pinnast (14,31 ha) (2019.a 8,76 ha), pestitsiidide toimeainet kasutati aiakultuuride pritsitud pinna kohta 0,304 kg/ha (2019.a 0,570 kg/ha). Kogu aiakultuuridel kasutatud toimeainest moodustasid 2020.aastal 66% herbitsiidid (H) (umbrohutõrjevahendid), 31% fungitsiidid (F) (haigustõrjevahendid) ja 3% insektitsiidid (I) putukatõrjevahendid) (2019. a H – 74%; F - 22%; I - 4%).

Võrreldes 2019. aastaga püsis seireettevõtetes aiakultuuride pestitsiididega pritsitud pind enamvähem 2020. aasta tasemel, kasutatud pestitsiidide toimeaine kogus pritsitud pinnale vähenes 42% (0,635 kg/ha). Osaliselt tulenes see 2020. aasta ilmastikust, mis võimaldas aiakultuuridel kasutada vähem herbitsiide ja insektitsiide, kuna haigustekitajate surve oli aga 2020. aastal suurem, suurenes fungitsiidide kasutamine võrreldes 2019. aastaga.

Keskkonnasõbraliku aianduse tootjate sotsiaal-majanduslike näitajate analüüs esitatakse PMK poolt MAK 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruandes (PMK, 2022u).

M10.1.4.2. Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse tegevuse analüüs

Toetusalused pinnad ja toetuse saajate arv

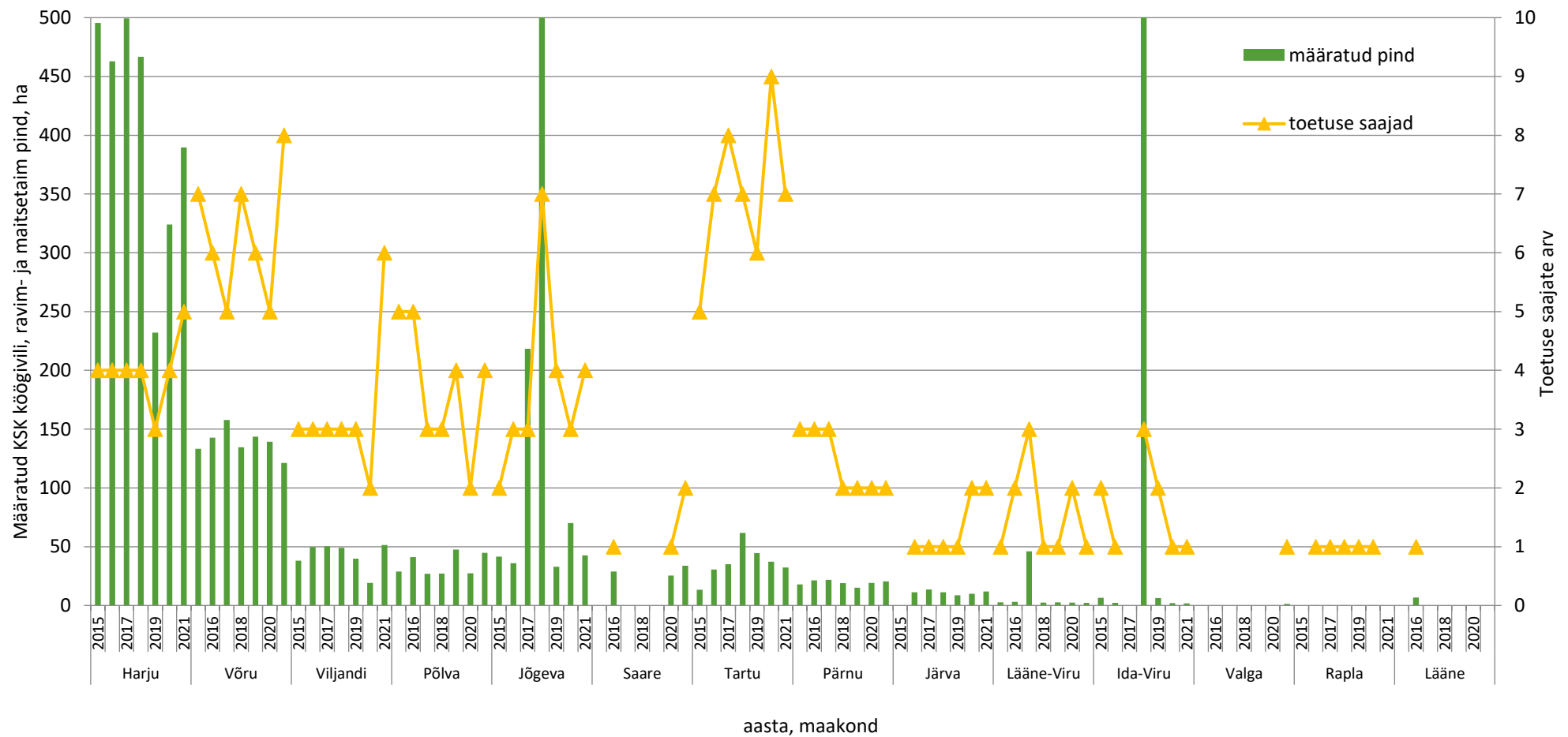
2021. aastal määrati KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust 753,47 ha eest 43 tootjale. (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

2021. aastal määrati KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust 43 tootjale 753,47 ha kohta.

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal toetuslune pind 77,13 ha, toetuse saajate arv üheksa tootja võrra.

2021. aastal määrati KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse eest toetust kaheteistkümnes maakonnas, suurematele pindadele Harjumaal (48%; 389,60 ha; 5 tootjat) ja Võrumaal (16%; 121,32 ha; 8 tootjat), mis moodustas kogu KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede toetuslusest pinnast kokku 68% ja tootjate arvust 30% (Joonis 50; lisa 20). Ülejäänud maakondades varieerus toetuslune pind vahemikus 1,37-51,4 ha ja tootjate arv ühe ja kuue vahel.

Võrreldes 2020. aastaga suurenes KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetuslune pind 2021. aastal Harju, Viljandi, Põlva, Saare, Pärnu, Järva ja Valga maakonnas, kuues maakonnas pind vähenes. Esmakordselt määrati toetust Valga maakonnas (1,37 ha; 1 tootja). Üldse ei määratud 2021. aastal toetust Rapla, Lääne, ja Hiiu maakonnas. Toetuse saajate arv suurenes 2021. aastal nelja tootja võrra Viljandi, kolme tootja võrra Võru, kahe tootja võrra Põlva ja ühe tootja võrra kolmes maakonnas.

Joonis 50. KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust saanud tootjate arv ja määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021 (PRIA, 02.03.2022 andmetel)

Taotletud kultuurid, pinnad, tootjate arv

2021. aastal taotleti KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust kokku 761,20 hektari kohta, 46 tootja poolt, 28 kultuuri kasvatamise eest (PRIA, 28.01.2022a andmetel).

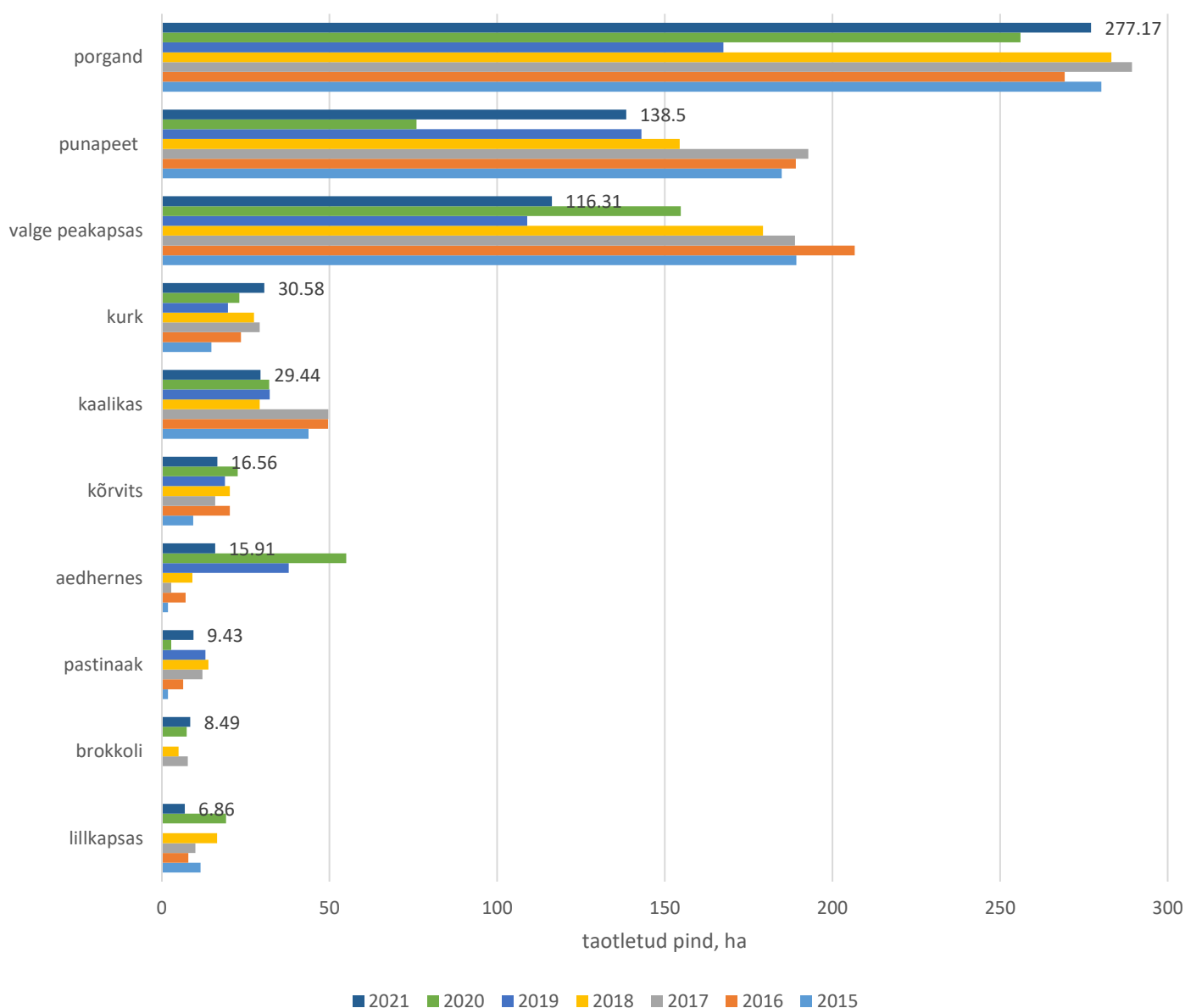
KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse taotletud kultuurid ja taotlusalsused pinnad tegevusmaakondade lõikes aastate 2015-2021 kohta esitatakse aruande lisas ([Lisa 21](#)).

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse taotluslune pind kokku 65,98 ha, taotlejate arv 11-ne võrra.

Järgnevalt esitatakse eraldi ülevaade KSK raames taotletud köögiviljadest ja ravim- ning maitsetaimedest. Köögiviljade kasvatamiseks taotleti 2021. aastal toetust 678,82 hektarile, 20 kultuuri kohta (2020. a 680,37 ha). Suuremale pinnale taotleti toetust porgandi (36%; 277,17 ha; 17 taotlejat), punapeedi (18%; 138,50 ha; 16 taotlejat) ja valge peakapsa (15%; 116,31 ha; 12 taotlejat) kasvatamise eest, ülejäänud köögiviljade taotluslune pind moodustas kokku 30% KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse kogu taotluslusest pinnast ([Joonis 51](#)).

**Köögiviljade kasvatamise eest taotleti
2021. aastal KSK köögivilja-, ravimtaime-
ja maitsetaimakasvatuse toetust 678,82
ha-le, ravimtaimede ja maitsetaimede
kasvatamise eest 82,38 ha-le.**

Võrreldes 2020. aastaga vähenes KSK köögiviljade taotluslune pind 2021. aastal 1,55 ha. Osade köögiviljade puhul kasvupind suurenes, osadel juhtudel vähenes. 2021. aastal suurenes enam punapeedi (2021.a 138,50 ha; 2020. a 75,96 ha) porgandi (2021.a 277,17 ha 2020. a 256,08 ha) ja kabatšoki (2021.a 30,58 ha; 2020. a 23,14 ha) kasvupind. Aedherne, spargelkapsa ja lehtkapsa taotluslune pind vähenes märkimisväärselt ([Lisa 21](#)).

Numbriliselt välja toodud taotletud pind 2021. aastal

Joonis 51. KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetuse raames kümne enamtaotletud köögivilja taotlusalune pind aastatel 2015-2021 (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Ravim- ja maitsetaimede nimekirjas⁷ olevast 54-st kultuurist taotleti 2021. aastal KSK toetust kaheksa kultuuri (aedkoriander, harilik saialill, aedtill, aedpetersell, moldaavia tondipea, mets-kassinaeris, teekummel, aed-apteegitill) kasvatamiseks. KSK toetust taotleti kokku 82,38 hektarile (2020. a 14,85 ha), mis moodustas 11% kogu KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede taotlusalusest pindalast (Lisa 21).

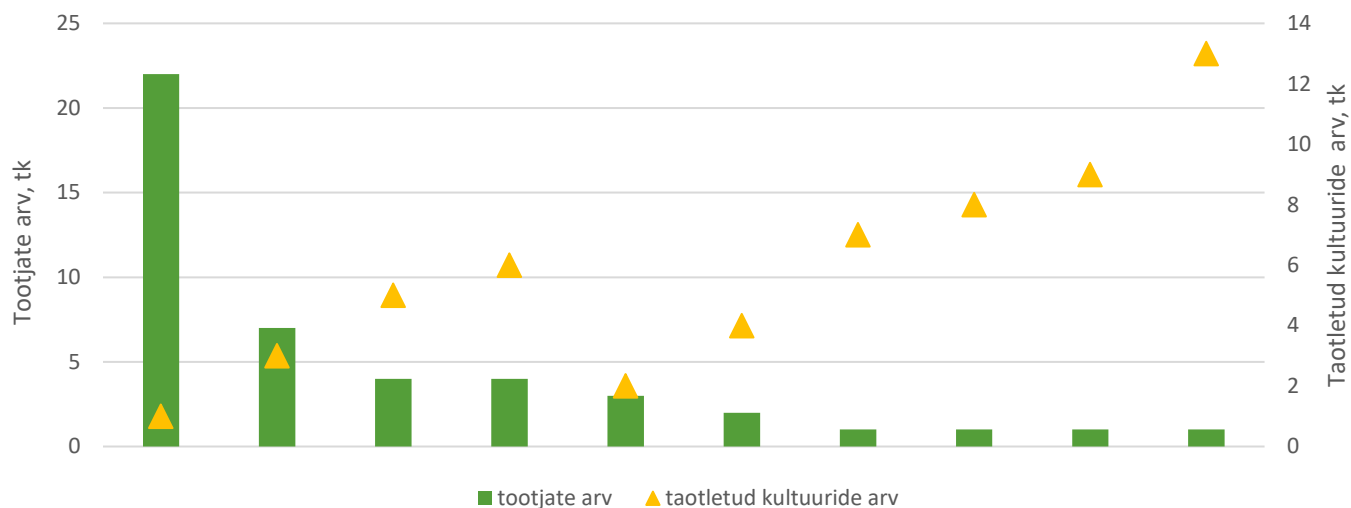
Aedkoriandri kasvatamise eest taotleti toetust 52,38 ha-le (7 tootjat), hariliku saialille eest 12,56 ha-le (1 tootja), mets-kassinaerise eest 5,75 ha-le (1 tootja), teiste kultuuride taotletud pinnad jäid alla 5 ha.

Võrreldes 2020. aastaga suurenes KSK ravim- ja maitsetaimede taotlusalune pind 2021. aastal 67,53 ha, peamiselt aedkoriandri taotlusaluse pinna suurenemise tõttu. Esmakordselt taotleti 2021. aastal toetust moldaavia tondipea (3,33 ha, 1 tootja) ja teekummeli (0,72 ha, 1 tootja) kasvatamise eest.

⁷ Ravim- ja maitsetaimede nimekirja –[Ravim-maitsetaimede nimekirja 4.pdf \(pria.ee\)](#)

Alates 2019. aastast makstakse KSK toetust maksimaalselt kuni kümne hektari ravim- ja maitsetaimede kasvatamise eest tootja kohta. Tundub, et aastatel 2019-2021 on see piirang KSK ravim- ja maitsetaimede kasvatamise eest toetuse taotlemist mõjutanud positiivselt ja nn „toetuse taotlemist toetuse pärast“ suurtel pindadel ei ole kolmel viimasel aastal esinenud.

Kasvatatavate kultuuride arv, mille kohta KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimed kasvatuse toetust 2021. aastal taotleti varieerus tootjate lõikes (Joonis 52). 22 tootjat taotles toetust ühe kultuuri kasvatamise eest, üks tootja 13 kultuuri kasvatamise eest.

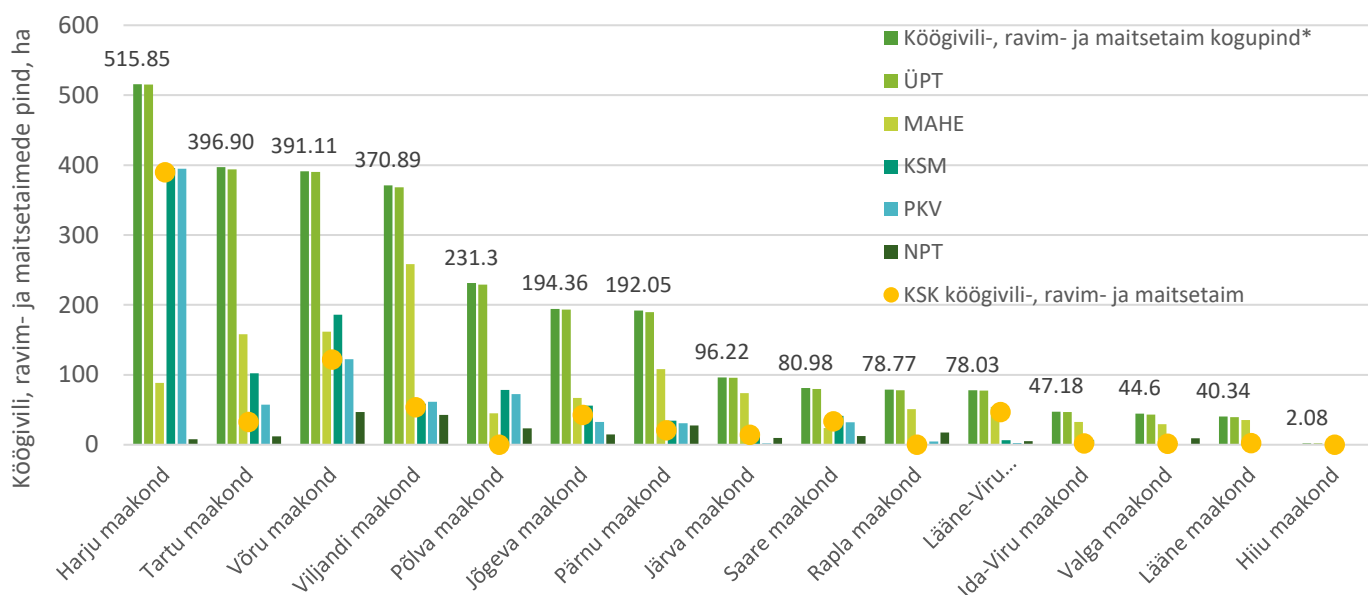
Joonis 52. KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede toetust taotlenud tootja kohta taotletud kultuuride arv 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede pind, kultuurid ja tootjate arv erinevate toetuste taotlemisel

2021. aastal deklareeriti pindalatoetuste taotlusel köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede kogupindalaks Eestis 2760,66 ha (1871 tootjat), millest ühtset pindalatoetust (ÜPT) taotleti 99%-le (2742,09 ha; 1727 tootjat), MAHE toetust 43%-le (1187,14 ha; 292 tootjat), keskkonnasõbraliku majandamise toetust (KSM) 36%-le (984,17 ha; 93 tootjat), puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetust (PKV) 30%-le (814,52 ha; 67 tootjat), KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede toetust 28%-le (761,20 ha; 46 tootjat), ning noore põllumajandustootja toetust (NPT) 8%-le (228,58 ha; 93 tootjat) kogu deklareeritud köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede kogupinnast (PRIA, 28.01.2022a andmetel).

Võrreldes 2020. aastaga vähenes 2021. aastal köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede deklareeritud kogupindala Eestis 1925,71 ha, taotlusalune pind vähenes ÜPT-s, MAHE-s, KSM-s, NPT-s, PKV-s ning suurenes KSK-s. Peamiseks deklareeritud pinna vähenemise põhjuseks oli arvatavasti see, et MAHE nõuetes vähendati ravim- ja maitsetaimede kasvatamise eest makstava toetuse pinda. Alates 2021. aastast makstakse ravim- ja maitsetaimede kasvatamise eest toetust maksimaalselt 4 ha hektari eest. MAHE taotlusalune ravim- ja maitsetaimede pind vähenes aastaga 1563,14 ha.

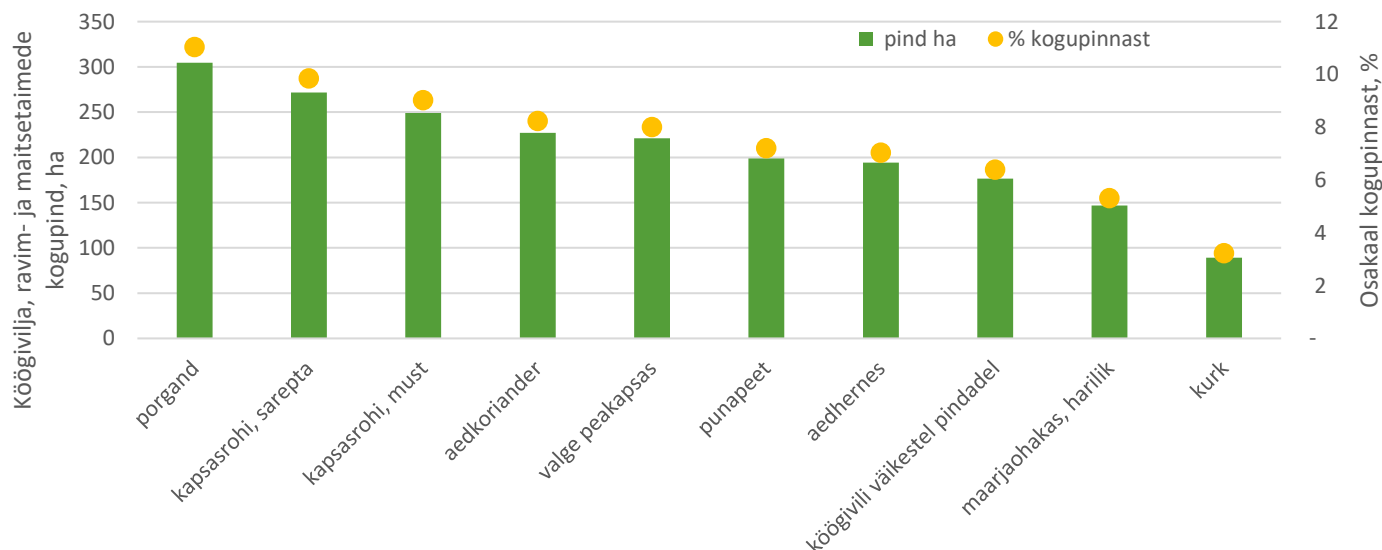
Suurematel pindadel köögivilja-, ravim- ja maitsetaimi kasvatati Harju (515,85 ha), Tartu (396,90 ha) ja Võru maakonnas (391,11 ha), väikseim oli pind Hiiu maakonnas (2,08 ha) (Joonis 53).

*- numbriliselt on välja toodud köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede kogupindala

Joonis 53. Köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede taotlusala pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Kokku kasvatati 2021. aastal Eestis 66. erinevat köögivilja, ravim- ja maitsetaime (2760,66 ha), millest porgand moodustas 11% (304,64 ha), sarepta kapsasrohi 10% (271,77 ha), must kapsasrohi 9% (249,09 ha), ülejäänud kultuuride osakaal köögivilja, ravim- ja maitsetaimede kogupindalast oli väiksem (Joonis 54).

Joonis 54. Kümne enamdeklareeritud köögivilja, ravimtaime ja maitsetaimede pind ning osakaal nende deklareeritud kogupinnast 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

M10.1.4.3. Keskkonnasõbraliku maasikakasvatuse tegevuse analüüs

Toetusalused pinnad, toetuse saajate arv

2021. aastal määrati KSK maasikakasvatuse toetust 246,81 hektari eest 28 tootjale (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

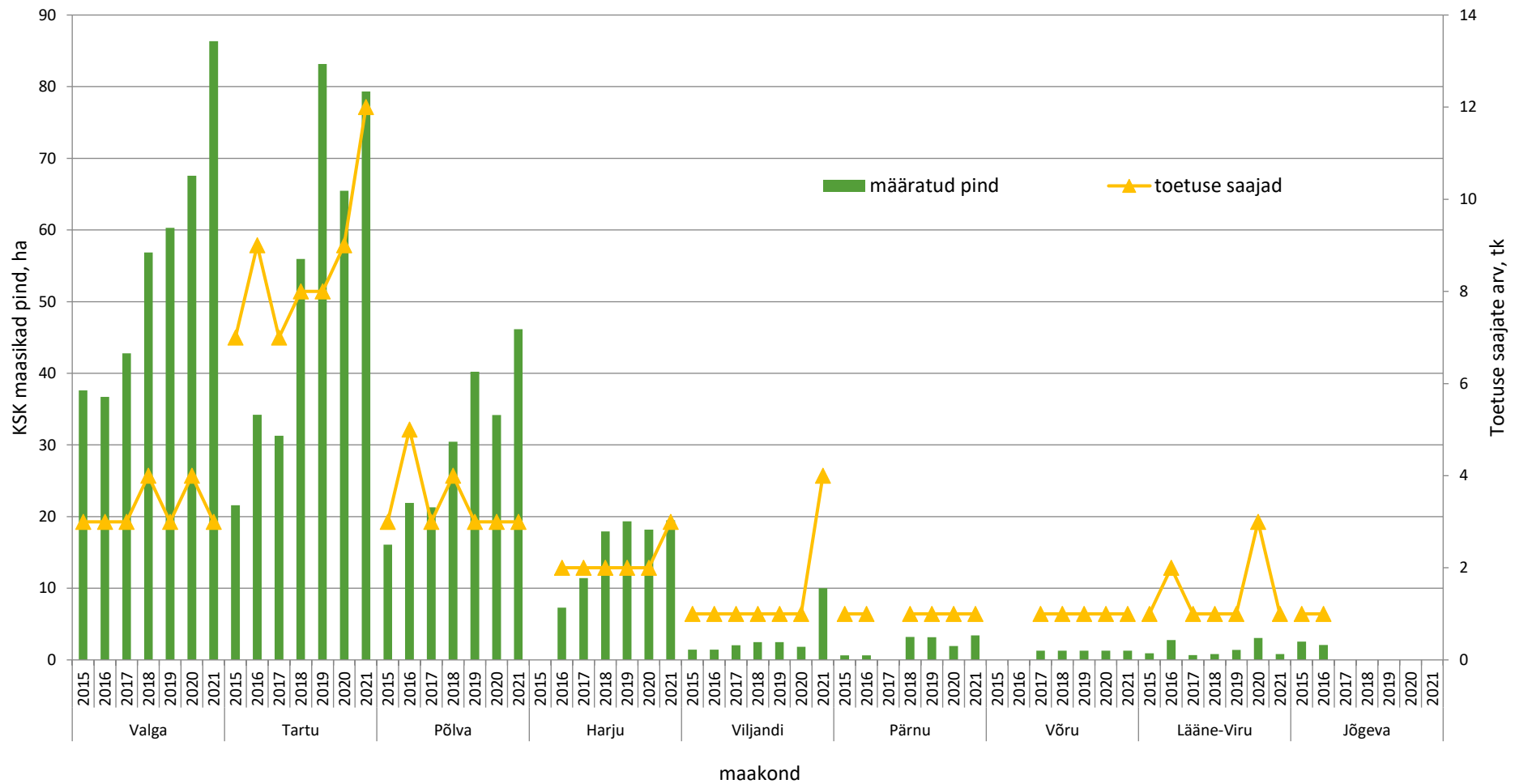
**2021. aastal määrati KSK toetust
maasikakasvatuse eest 28 tootjale 246,81
ha kohta.**

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal toetusalune pind 53,29 ha, toetuse saajate arv nelja tootja võrra.

KSK maasikakasvatuse toetust määrati 2021. aastal kaheksas maakonnas. Suurim oli toetatav pind Valga 35% (86,34 ha; 3 tootjat), Tartu 32% (79,32 ha; 12 tootjat) ja Põlva maakonnas 19% (46,16 ha;

3 tootjat), mis moodustas kogu KSK maasikakasvatuse toetusalusest pinnast 86% ja toetuse saajate arvust 64%. Üldse ei määratud 2021. aastal toetust seitsmes maakonnas (Ida-Viru-, Jõgeva-, Järva-, Lääne-, Saare-, Rapla- ja Hiiu). (Joonis 55; lisa 22).

Võrreldes 2020. aastaga vähenes toetusalune maasika pind 2021. aastal Lääne-Viru maakonnas (vähenemine 2,25 ha), ülejäänud maakondades, kus toetust määrati, pind suurenes. Toetuse saajate arv suurenes ühe tootja võrra Harju ja kolme tootja võrra Tartu ja Viljandi maakonnas, ülejäänud juhtudel jäi samaks või vähenes. Maakondade arv kus KSK maasikakasvatuse eest toetust määrati oli 2021. aastal sama mis 2020. aastal.

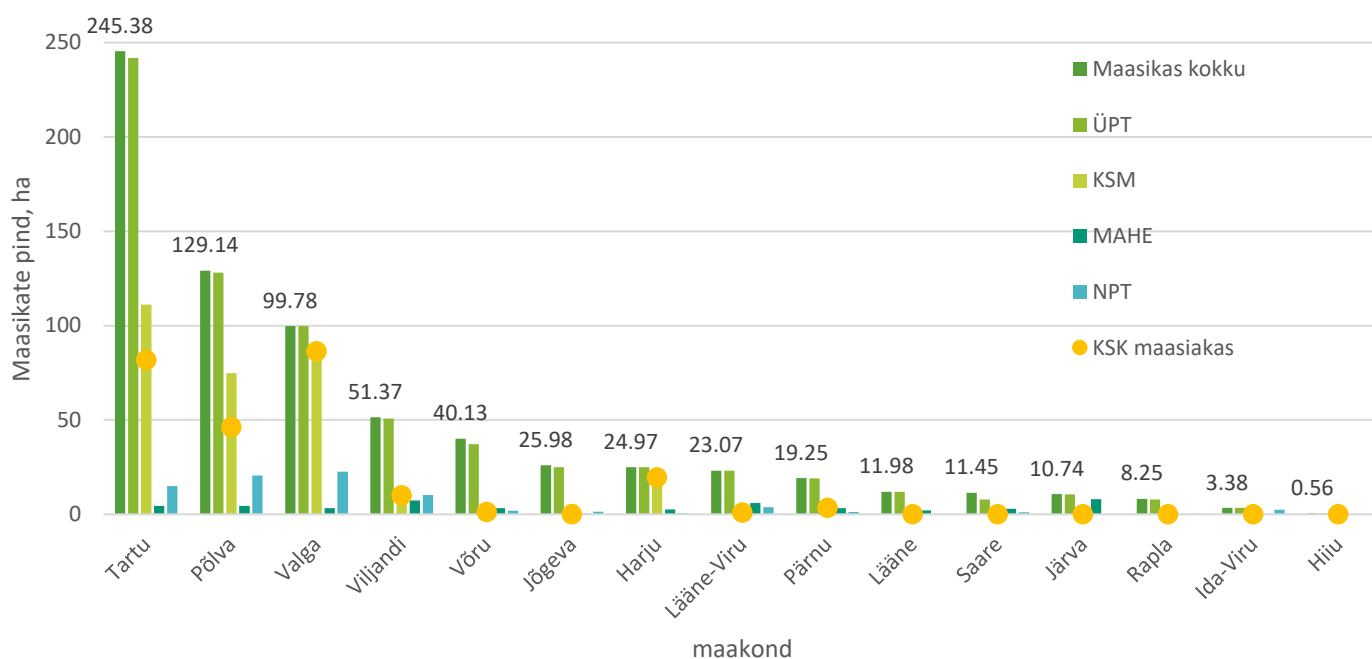
Joonis 55. KSK maasikakasvatuse toetust saanud tootjate arv ja toetusalune määratud pind maakonniti aastatel 2015-2021 (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Maasikate pind ja tootjate arv erinevate toetuste taotlemisel

2021. aastal deklareeriti pindalatoetuste taotlusel maasikate kogupindalaks Eestis 705,43 ha ja kasvatajate arvuks 536 tootjat (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Ühtset pindalatoetust (ÜPT) taotleti 2021. aastal 98%-le (691,76 ha; 497 tootjat), keskkonnasõbraliku majandamise toetust (KSM) 45%-le (315,03 ha; 46 tootjat), KSK maasikakasvatuse toetust 35%-le (249,34 ha; 29 tootjat), noore põllumajandustootja toetust 12%-le (81 ha; 40 tootjat) ja MAHE toetust 7%-le (47,67 ha; 49 tootjat) kogu deklareeritud maasikakasvatuse pinnast.

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal maasikakasvatuse kogupindala Eestis 58,1 ha, taotlusalune pind suurenes kõikides toetustüüpides. Kasvatajate arv vähenes 2021. aastal 30 võrra.

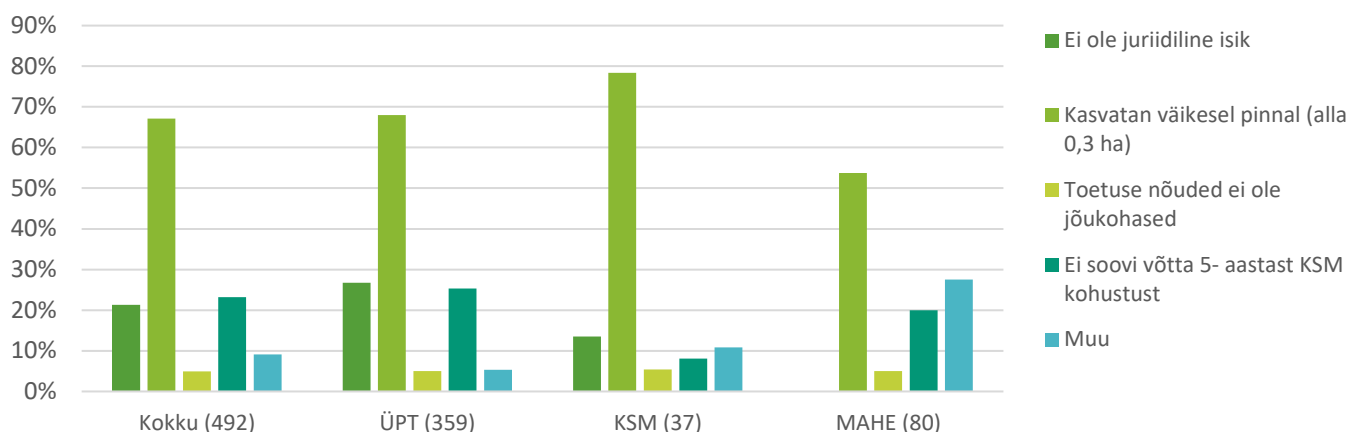
Maakondade arvestuses kasvatati 2021. aastal maasikaid suuremal pinnal Tartu (245,38 ha ha), Põlva (129,14 ha ha) ja Valga maakonnas (99,78 ha ha), väikseim oli kasvupind Hiiu maakonnas (0,56 ha) (Joonis 56).

*- numbriliselt on välja toodud maasikate kogupindala

Joonis 56. Maasikate taotlusalune pind erinevate toetuste taotlemisel maakonniti 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

PMK 2021. aasta e-küsitluses küsiti tootjatelt, kes kasvatavad köögivilja, ravim- ja maitsetaimi või maasikat, ent ei taotlenud 2020. aastal keskkonnasõbraliku aianduse toetust köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimikasvatuse ning maasikakasvatuse tegevuse elluviimise eest (KSK), et millised on toetuse mittetaotlemise peamised põhjused (Joonis 57). Vastajatest (n=492) enamik (67%) kasvatab väiksel pinnal (alla 0,3 ha), 23% ei soovi võtta 5-aastast KSM kohustust, 21% ei taotle KSK toetust kuna ei ole juriidiline isik ning 5% ei ole toetuse nõuded jõukohased (üks vastaja sai valida mitu vastusevarianti). Vastajatest 5% valis vastusevariandi „Muu“ ning lisas vastusele kommentaari. 42% valiku „Muu“ tegijatest lisas selgituseks, et on mahetootja, lisaks toodi välja ka, et nõuded ei ole proportsioonis toetusega ning kasvatatakse vaid omatarbeks.

Joonis 57. Põhjused, miks köögivilja, ravim- ja maitsetaimi või maasikat kasvatavad tootjad ei ole taotlenud KSK toetust (PMK, 2022e andmetel)

KSK toetuse nõuete täitmine

KSK toetuse taotlejad peavad esimese kohustuseaasta 1. detsembriks läbima keskkonnasõbraliku aianduse koolituse. 2021. aastal määrati keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimikasvatuse ning maasikakasvatuse toetust kokku 63-le tootjale, seitsmele tootjale määrati toetust nii köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimikasvatuse kui ka maasikakasvatuse eest (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

PRIA koolituste info põhjal läbis 2021. aastal kohustusliku aianduse koolituse neliteist KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimikasvatuse ning maasikakasvatuse toetuse tootjat (PRIA, 26.01.2022a andmetel).

PRIA 2021. aasta administratiivse kontrolli tulemustel tuvastati, et kahel KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimikasvatuse toetuse tootjal oli aianduse koolitus läbimata (PRIA, 02.03.2022b andmetel).

Mullaproovid peavad olema võetud esimese kohustuseaasta 2. maiks. Mullaproovid tuleb teha vaid selle toetusõigusliku maa kohta, millel kasvavad need kultuurid, mille kohta taotleja toetust taotleb. Iga kuni kolme hektari toetusõigusliku maa kohta tuleb võtta üks mullaproov, arvesse lähevad ka varem võetud mullaproovid. Kui toetusõiguslikult maalt on mullaproovid võetud varem, peab taotleja hoolitsema selle eest, et uued proovid saaks võetud ja laborisse toimetatud eelmise mullaproovi võtmise aastale järgneva viienda aasta 1. detsembriks. Mullaproovid tuleb võtta iga kuni kolme hektari toetusõigusliku maa kohta, proovidest tuleb määrata taimedele omastatava magneesiumi, kaltsiumi, vase, mangaani ja boori sisaldus.

PRIA poolt 2021. aastal KSK ettevõtetes kohapeal teostatud kontrolli tulemustel tuvastati kolm tootjat, kellel ei olnud täidetud mullaproovide võtmise ja edastamisega seotud nõuded (PRIA, 02.03.2022b andmetel).

Lisaks tuvastati PRIA poolt teostatud administratiivse kontrolli käigus, et neljal juhul ei olnud põllul kasvatatvad kultuurid toetusõiguslikud; ühel juhul oli toetust taotletud põllule, mis asus 0 massiivil; ühel juhul oli põllul korraga märgitud erinevate toetuste ('LHT rvm' ja MAH/MES/KSK) märke; ühel juhul oli PT50A-le lisatud põld, mille kultuur vajab täpsustamist.

PMK 2021. aasta e-küsitluses paluti toetuse nõuete täitmise raskust hinnata ka KSK toetuse taotlejatel (n=16) (üks vastaja võis valida mitu vastusevarianti (PMK, 2022e). Vastajatest 56%-le (9 vastust) olid kõik toetuse nõuded jõukohased, 19% (3 vastust) tõid välja taimekahjustajate seire, võrdselt 13% vastanutest hindas kõige raskemini täidetavaks maasikaistanduses multši kasutamise ja toetusõiguslikul maal rohukamara 30 cm kõrgusena hoidmise nõudeid, 6% (1 vastus) tõi välja olemasoleva maasikaistanduse uuendamiseks nõutava istutustiheduse saavutamise. Keegi vastanutest ei märkinud raskesti täidetavaks nõudeks keskkonnasõbraliku aianduse koolitusel osalemist, mullaproovide võtmist ja glüfosaadi kasutamise keeldu.

KSK meetmega seotud muud uuringud

PMK „Pestitsiidide kasutuskooormuse uuring“ raames analüüsiti 2021. aastal 120. seireettevõtte pestitsiidide kasutamist, kus toodi välja ka pestitsiidide kasutamine erinevate kultuuride lõikes. Uuringut teostatakse aastase tagasinihkega ehk et 2021. aastal analüüsiti 2020. aasta pestitsiidide kasutamist (PMK, 2022p). 2020. aastal pritsiti pestitsiididega 61% (2019. a 31%) PMK uuringu seireettevõtete köögiviljade pinnast (3,7 ha) (2019.a 1,5 ha), pestitsiidide toimeainet kasutati köögiviljade pritsitud pinna kohta 0,338 kg/ha (2019.a 1,800 kg/ha). Kogu köögiviljadel kasutatud toimeainest moodustasid 2020.aastal 73% herbitsiidid, 25% fungitsiidid ja 2% insektitsiidid (2019. a 100% herbitsiidid).

Võrreldes 2019. aastaga suurenes seireettevõtetes 2020. aastal köögiviljade pritsitud pind 30%, kasutatud pestitsiidide toimeaine kogus pritsitud pinnale vähenes 15%.

2021. aastal PMK mullabüroo poolt teostatud uuringu „Taimekaitsevahendite jääkide sisaldus mullas“ raames koguti KSK toetusega liitunud tootjate ühelt maasika- ja ühelt porrulaugu põllult mullaproovid, millest määrati pestitsiidide jääkide sisaldus (PMK, 2022tvk). Maasikapõllu mullaproovist leiti kaheksa erinevat pestitsiidi toimeaine jääki ja neli jälge (toimeaine sisaldus alla määramispiiri), mille summa kokku oli 0,644 mg/kg. Leitud toimeainetest üheksa olid fungitsiidi, kolm herbitsiidi ja üks insektitsiidi toimeaine jääki või jälge. Porrulaugu põllu mullaproovist leiti kahe pestitsiidi toimeaine jääki, mille summa kokku oli 0,36 mg/kg ja mõlemal juhul oli tegemist fungitsiidide toimeaine jäägiga (Boscalid, Azoxystrobin).

Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal maasikapõllult võetud mullaproovides taimekaitsevahendite jääkide arv ja ka toimeainete summaarne sisaldus. Porrulaugu kohta võrdlusandmed puuduvad.

M10.1.4.4. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse sihttaseme täitmine

2021 aastal oli keskkonnasõbraliku aianduse toetuslune pind kokku 1113,61 ha, MAK 2014-2020 sihttasemest täideti 66%.

MAK 2014-2020 programmidokumendis on kogu keskkonnasõbraliku aianduse toetusluse pinna sihttasemeks seatud 1700 ha. 2021. aastal oli keskkonnasõbraliku aianduse toetuslune pind kokku 1113,61 ha, sihttasemest täideti 66%, toetust määrati kokku 80 tootjale (kuuele tootjatele määrati nii KSA kui KSK toetust; seitsmele tootjale mõlemat KSK toetust; ühele tootjale määrati KSA toetust ja KSK mõlemat toetust) (Tabel 5); (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

Võrreldes 2020. aastaga suurenes keskkonnasõbraliku aianduse toetuslune pind 2021. aastal 136,66 ha, tootjate arv suurenes 12 tootja võrra, sihttaseme täitmine paranes 2021. aastal 8%.

Keskkonnasõbraliku aianduse toetust saanud tootjate arv ning toetuslune määratud pind maakondade lõikes aastate 2015-2021 kohta esitatakse aruande lisas (Lisa 23).

Tabel 5. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse saajate arv ja toetusalune pind (ha) ning saavutustase eesmärgist perioodil 2014-2021 (PRIA, 02.03.2022a andmetel) (PRIA, 21.03.2022 andmetel)

Toetus	Aasta	Toetuse saajate arv	Pindala, ha	Eesmärk, ha	Täitmine, %
Keskkonnasõbralik köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatus	2015	32	777,62		
	2016	38	836,39		
	2017	34	1069,45		
	2018	39	1868,37		
	2019	33	573,22		
	2020	34	676,34		
	2021	43	753,47		
Keskkonnasõbralik maasikakasvatus	2015	17	80,87		
	2016	24	107,02		
	2017	18	110,82		
	2018	22	169,03		
	2019	20	211,42		
	2020	24	193,52		
	2021	28	246,81		
Keskkonnasõbralik puuvilja- ja marjakasvatus	2015	16	48,80		
	2016	22	63,34		
	2017	22	101,79		
	2018	24	105,09		
	2019	25	116,34		
	2020	21	107,09		
	2021	22	113,33		
Keskkonnasõbralik aiandus kokku*	2015	56	907,29	1700	53
	2016	71	1006,75		59
	2017	65	1282,06		75
	2018	75	2142,49		126
	2019	72	900,98		53
	2020	68	976,95		58
	2021	80	1113,61		66

*tootjad kes taotlesid mõlemat KSK toetust või KSA ja KSK toetust korraga arvestatud ühekordselt.

M10.1.4.5. Keskkonnasõbraliku aianduse toetuse tegevuste kokkuvõte

- Keskkonnasõbraliku puuvilja- ja marjakasvatuse toetust määrati 2021. aastal üheksas maakonnas 113,33 ha eest 22. tootjale. KSA toetust taotleti kümne erineva viljapuu- ja marjakultuuri kasvatamise eest, millest must sõstar moodustas 38% (42,73 ha), õunapuud 26% (29,63 ha), vaarikad 10% (10,99 ha), teiste kultuuride osakaal oli väiksem.
- 2021. aastal deklareeriti viljapuu- ja marjaaedade kogupindalaks Eestis 3198,81 ha, millest KSA puuvilja- ja marjakasvatuse toetust taotleti 4%-le (113,54 ha) kogupinnast. Kokku kasvatati Eestis 21 erinevat viljapuu ja marjakultuuri, millest astelpaju moodustas 42% (1331,68 ha), õunapuud 23% (736,24 ha) ja must sõstar 13% (409,21 ha), ülejäänud 16. kultuuri osakaal kokku moodustas viljapuu- ja marjaaedade kogupindalast 22%.
- Keskkonnasõbraliku köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetust määrati 2021. aastal kaheteistkümnemes maakonnas 753,47 ha eest 43 tootjale. KSK toetust taotleti 20 kultuuri kasvatamise eest, millest porgand moodustas 36% (277,17 ha), söögi- ehk punapeet 18% (138,50 ha), valge peakapsas 15% (116,31 ha), ülejäänud kultuuride taotlusalune pind kokku moodustas 30% KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse kogu taotlusalusest pinnast.
- Ravim- ja maitsetaimede nimekirjas olevast 54-st kultuurist taotleti 2021. aastal toetust aedkoriandri, hariliku saialille, aedtilli, aedpeterselli, moldaavia tondipea, mets-kassinaerise, teekummeli ja aed-apteegitilli kasvatamise eest kokku 82,38 hektarile, mis moodustas 11% kogu KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede taotlusalusest pindalast. Esmakordselt taotleti toetust moldaavia tondipea ja teekummeli kasvatamise eest.
- 2021. aastal deklareeriti köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede kogupindalaks Eestis 2760,66 ha, millest KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimede kasvatamise toetust taotleti 28%-le (761,20 ha) kogupinnast. Kokku kasvatati Eestis 66. erinevat köögivilja-, ravim- ja maitsetaime.
- Keskkonnasõbraliku maasikakasvatuse toetust määrati 2021. aastal kaheksas maakonnas 246,81 hektari eest 28 tootjale.
- 2021. aastal deklareeriti maasikate kogupindalaks Eestis 705,43 ha, millest KSK maasikakasvatuse toetust taotleti 35%-le (249,34 ha) kogu deklareeritud maasikate pinnast.
- MAK 2014-2020 programmidokumendis on kogu keskkonnasõbraliku aianduse toetusala pinna sihttasemeks seatud 1700 ha. 2021. aastal oli keskkonnasõbraliku aianduse toetusala pind kokku 1113,61 ha, sihttase täideti 66%, toetust määrati kokku 80 tootjale.
- Kokkuvõttes on toetusperioodil 2015-2021 keskkonnasõbraliku aianduse toetuse osas tootjate poolne huvi olnud suurem KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse ning maasikakasvatuse toetuse vastu. Tõenäoliselt on toetusena makstav 334 eurot ja 248 eurot hektari kohta piisavalt motiveeriv summa meetmega liitumiseks. Positiivne on, et aastatel 2019-2021 ei olnud enam suurtel pindadel KSK köögivilja-, ravimtaime- ja maitsetaimakasvatuse toetusega „trikitamist“. KSK köögivilja-, ravim- ja maitsetaimede toetuse nõuetesse 2019. aastal sisse viidud muudatus, mille kohaselt makstakse ravim- ja maitsetaimede kasvatamise eest toetust maksimaalselt 10 hektari kohta on ennast õigustanud.

MEEDE M10.1.5 - KOHALIKKU SORTI TAIMEDE KASVATAMISE TOETUS

Sisukord

Meetme analüüs.....	93
Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus 2019. aastal	93
Kohalikku sorti põllukultuuride toetusosalused pinnad ja toetuse saajate arv	93
Kohalikku sorti viljapuude ja marjapõõsaste ning toetuse saajate arvud	97
Kokkuvõte	100

Jooniste loetelu

Joonis 58. SORT taotluseliste põllukultuuride pind tegevusmaakonniti 2021. aastal	94
Joonis 59. 2021. aastal taotletud SORT toetusõiguslike põllukultuuride SORT toetusega ja toetuseta pind	95
Joonis 60. SORT toetust põllukultuuridele saanud tootjate arv ja määratud pind tegevusmaakonniti 2015-2021	96
Joonis 61. SORT taotletud taimede arv aastatel 2015 – 2021.....	98
Joonis 62. SORT taotluseliste viljapuude ja marjapõõsaste sortide struktuur 2021. aastal.....	99

Lisade loetelu

- Lisa 24. MAK 2014-2020 kohalikku sorti taimede (põllukultuuride) kasvatamise toetuse saajate arv ja määratud pind (ha) tegevusmaakonniti aastatel 2015-2021
- Lisa 25. MAK 2014-2020 kohalikku sorti taimede kasvatamise toetuse taotlejate ja taotluseliste viljapuu ja marjapõõsaste arvud (tk) aastatel 2015 – 2021

Kasutatud kirjanduse loetelu

- PMK, 2021a. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta*, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf
- PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. a kohta.
- PRIA, 02.03.2022d andmetel. *SORT (2014-2020) andmed 2021. aasta kohta*.
- PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.
- PTA, 08.03.2022 andmetel. *Sertifitseeritud seemnepartiid 01.07.2018 - 30.06.2022*. Allikas: <https://pta.agri.ee/pollumehele-ja-maaomanikule/taimekasvatus/seemned#sertifitseeritud-seemnepartiid>

Meetme analüüs

Kohalikku sorti taimede nimekirjas on 5 põllukultuuri ning 43 puuvilja- ja 12 marjakultuuri. Toetuse täpsemad nõuded on esitatud maaeluministri määruses nr 52 „Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus“. Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust (edaspidi SORT) saab MAK 2014-2020 perioodil taotleda olenevalt kultuurist kas pinna- või taimepõhiselt.

Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus 2021. aastal

SORT toetust määrati 50 tootjale kokku 364 ha põllukultuuri ja 6608 viljapuude ja marjapõõsa eest.

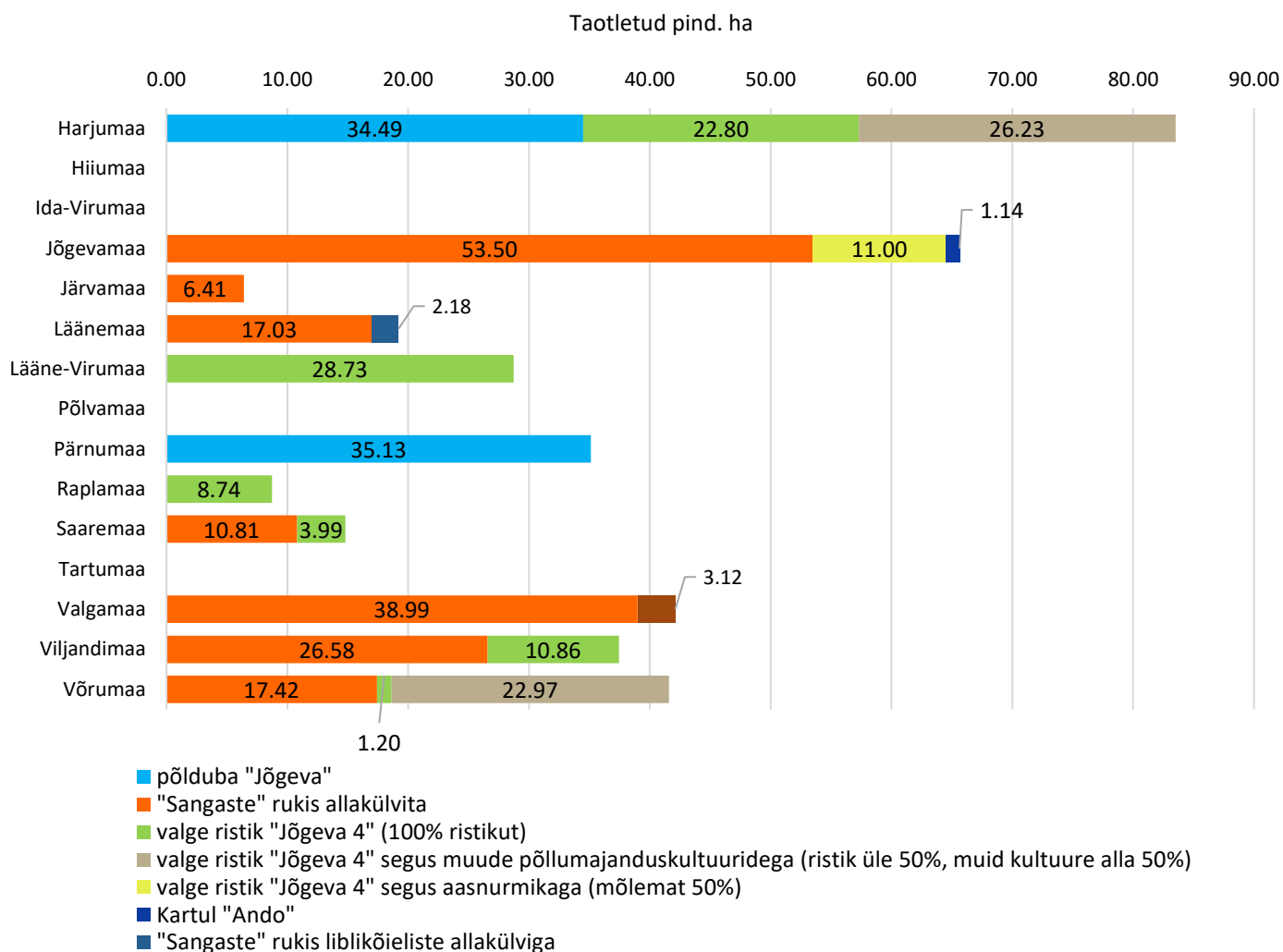
2021. aastal taotles MAK 2014-2020 SORT toetust kokku 54 taotlejat, viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest 27 taotlejat (6663 istikule) ning põllukultuuride kasvatamise eest samuti 27 taotlejat (383 ha) (PRIA, 21.03.2022 andmetel).

Kohalikku sorti taimede kasvatamise meetme kogu perioodi eelarve on planeeritud 5,7 miljonit eurot ja sihttaseme pindala 1700 hektarit. Viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest määrati SORT toetust 27 tootjale (100% taotlejatest; 6608 taimet; 47 888 eurot), 23 neist said toetust täies ulatuses, neli tootjat vähendamistega. Põllukultuuride kasvatamise eest määrati SORT toetust 23 tootjale 364 hektari eest (22 919 eurot), mis on 85% taotlejate arvust ja 95% taotletud pinnast (2020. aastal said toetust 24 tootjat kokku 353 hektarile). (PRIA, 02.03.2022d andmetel)

Määratud SORT toetussumma kokku 50 tootjale oli 2021. aastal 70 807 eurot (PRIA, 21.03.2022 andmetel). Kogu perioodi pindalale seatud eesmärgist täideti 2021. aastal 21%.

Kohalikku sorti põllukultuuride toetusosalused pinnad ja toetuse saajate arv

SORT toetust põllukultuuridele taotleti 2021. aastal üheteistkümnelt maakonnas (v.a. Hiiumaa, Ida-Virumaa, Põlvamaa ja Tartumaa) 27 taotleja poolt kokku 383 hektarile (2020. a. 353 hektarile). 2021. aasta taotletud SORT pinnast 42% on keskkonnasõbralikult majandatav (KSM) pind (158 ha) ja 59% (225 ha) mahepõllumajanduspind (MAHE). (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Suurim taotletud pind (176 ha, 45% taotletud pinnast) oli „Sangaste“ rukkil. Suur osa (114 ha, 65%) „Sangaste“ rukki pinnast oli MAHE. Järgnes 36% (137 ha) valge ristik „Jõgeva 4“ (puhaskultuuri 76 ha, segus muude põllumajanduskultuuridega 49 ha, segus aasnurmikaga 11 ha). Valge ristiku pinnast 100 ha (73%) oli MAHE ja 35 ha (26%) KSM toetusala. Põldoa „Jõgeva“ SORT pind oli 70 ha (18% taotletud pinnast). Kartulile „Ando“ taotles SORT toetust üks tootja (1 ha, alla 1% taotletud pinnast). Toetust ei taotletud põldhernele „Mehis“ (Joonis 58).

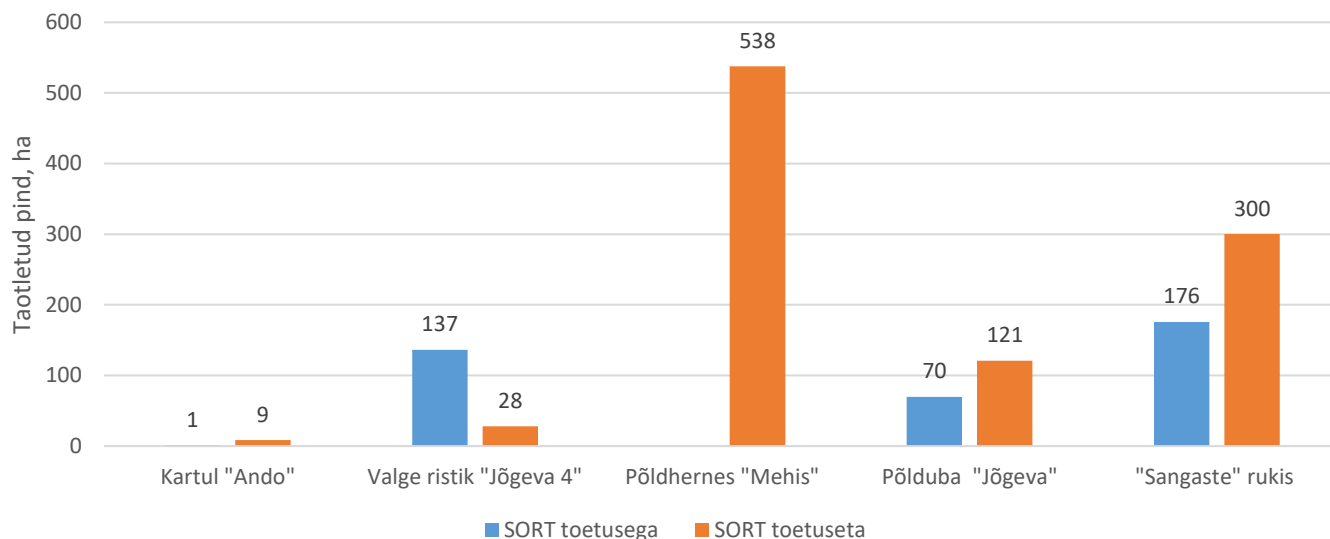

Joonis 58. SORT taotluseluste põllukultuuride pind tegevusmaakonniti 2021. aastal (PRIA, 21.03.2022 andmetel)

Põldherne „Mehis“ kasvupind oli 2021. aastal kokku 538 hektarit, sellest 435 ha (81%) KSM, 20 ha (4%) MAHE ja 83 ha (15%) ÜPT toetuslune (pind, millele on taotletud ÜPT toetust ning samal ajal ei ole taotletud KSM ega MAHE toetust) (Joonis 59). SORT toetusega põldhernest „Mehis“ 2021. aastal ei kasvatatud. Põhjus, miks põldherne „Mehis“ kasvatamiseks SORT toetust ei taotletud, võib olla sertifitseeritud seemne puudumine. Põllumajandus- ja Toiduameti andmetel sertifitseeriti 2020. aastal 2685 kg seemet ning 2019. ja 2021. aastal ei sertifitseeritud ühtegi põldherne „Mehis“ seemnepartiid (PTA, 08.03.2022 andmetel). Valget ristikut „Jõgeva 4“ kasvatati SORT toetuseta 28 hektaril (17% põllukultuuri kogupinnast). Valge ristik „Jõgeva 4“ seemet sertifitseeriti 2019. aastal 1235 kg ning 2020. ja 2021. aastal „Jõgeva 4“ seemet ei sertifitseeritud. Põldoa „Jõgeva“ SORT toetuseta kasvupind oli 121 ha (37% põllukultuuri kogupinnast) ja aastal 2019 sertifitseeriti 36 tonni seemet ning 2021. aastal 40 tonni, 2020. aastal seemet ei sertifitseeritud. „Sangaste“ rukki kasvupinnast oli 300 ha (63%) SORT toetuseta. Talirukis „Sangaste“ seemet sertifitseeriti 2018. aastal 126 tonni, 2019. aastal 152 tonni, 2020. aastal 33 tonni ning 2021. aastal 115 tonni.

Põllukultuuridele määrati SORT toetust 95% taotletud pinnast:

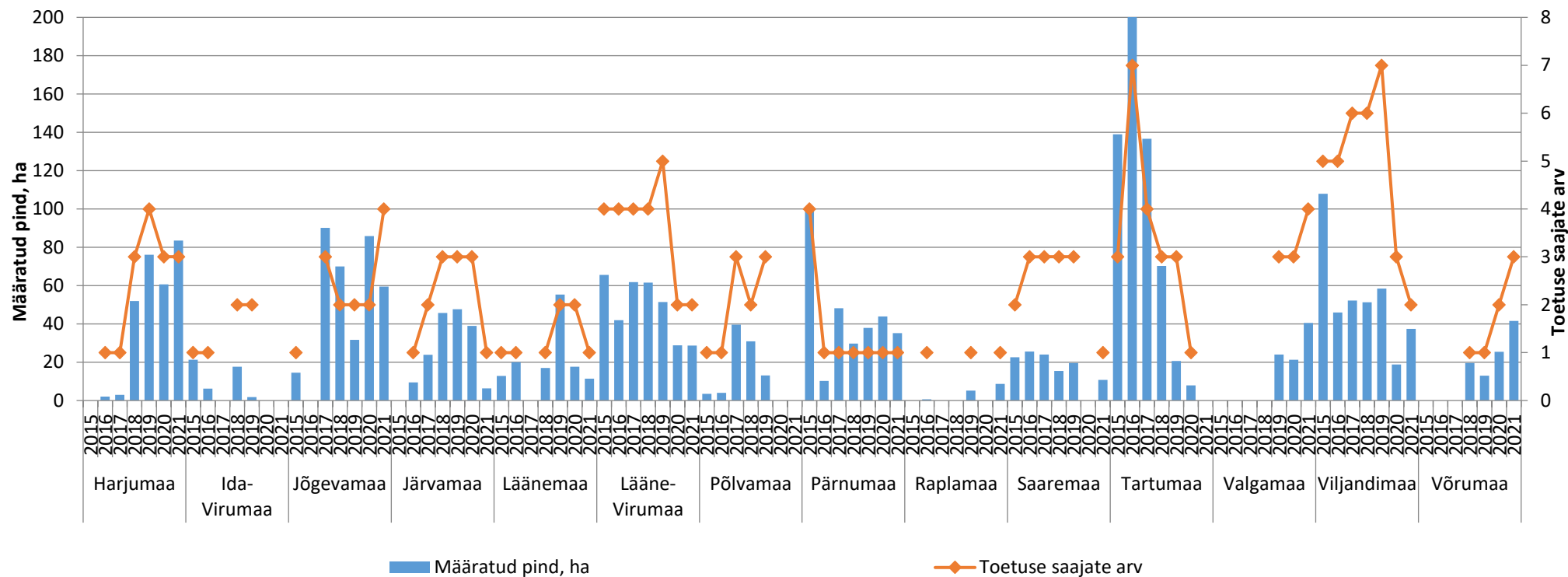
- talirukis „Sangaste“ 161 ha,
- valge ristik „Jõgeva 4“ 133 ha,
- põlduba „Jõgeva“ 70 ha,
- Kartul „Ando“ 1 ha

Joonis 59. 2021. aastal taotletud SORT toetusõiguslike põllukultuuride SORT toetusega ja toetuseta pind (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

SORT põllukultuuride toetust määrati 23 tootjale (1 tootja võis taotleda toetust mitmele kultuurile) (364 ha) (PRIA, 02.03.2022d andmetel), sellest talirukis „Sangaste“ (14 toetuse saajat, 161 ha), valge ristik „Jõgeva 4“ (10 toetuse saajat 133 ha), põlduba „Jõgeva“ (2 toetuse saajat, 70 ha) ja kartul „Ando“ (1 toetuse saaja, 1 ha). SORT põllukultuuride toetuse saajate arv ja määratud pind tegevusmaakondade⁸ lõikes aastatel 2015-2021 on esitatud [Lisas 24](#) ja [Joonis 60](#). Suurimad SORT määratud põllukultuuride pinnaga maakonnad olid Harjumaa (84 ha) Jõgevamaa (60 ha) ja Võrumaa (42 ha) ([Joonis 60](#)).

⁸ PRIA tegevusmaakond - ühe tootja kõikide põldude asukoht on märgitud maakonda, kus asub suurem osa tootja põldudest, mitte selle järgi, kus vastav toetuslune pind reaalselt (geograafiliselt) asub

Joonis 60. SORT toetust põllukultuuridele saanud tootjate arv ja määratud pind tegevusmaakonniti aastatel 2015-2021 (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022d andmetel)

Kohalikku sorti viljapuude ja marjapõõsaste toetus ning toetuse saajate arv

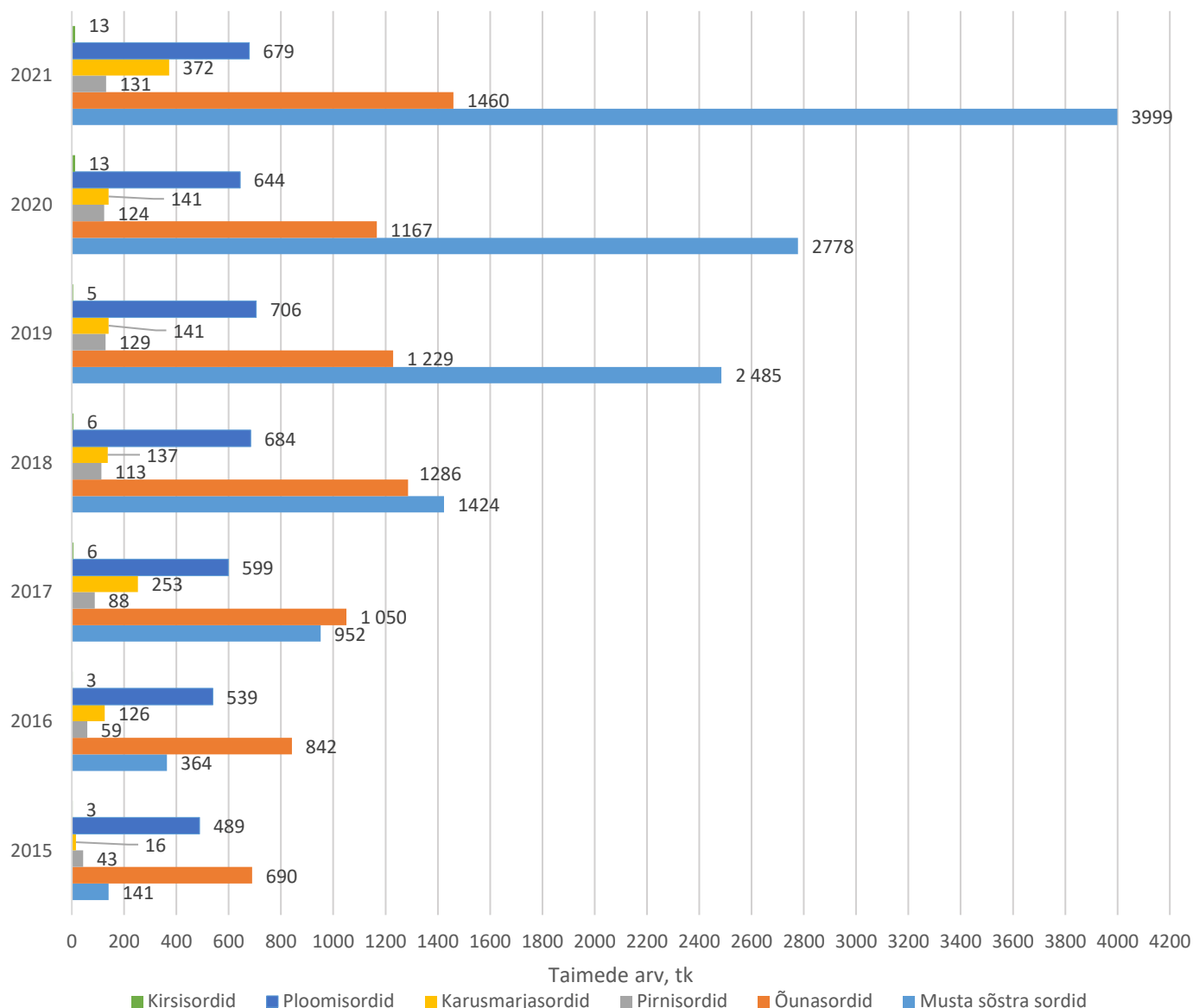
2021. aastal taotles SORT toetust viljapuudele ja marjapõõsastele 27 tootjat kokku 6646 taimele (2020. aastal 23 tootjat, 4876 taimele) ([Joonis 61](#)), (PRIA, 02.03.2022d andmetel).

Taimede arv, millele toetust taotleti, suurenes 2021 aastal võrreldes 2020. aastaga summaarselt 1770 taimet võrra (marjapõõsaste arv suurenes 1452 ning viljapuude arv 318 taimet võrra). Võrreldes 2020. aastaga suurenes märgatavalt taotluseluste musta sõstra taimede arv (1221 taimet võrra), 23 taotleja lisandumisega. Taotluseluseid õunapuid tuli juurde 285, pirnipuu taimede arv vähenes 2 võrra.

Punase sõstra taimede arv on alates 2015. aastast olnud sama (9 taimet). Taotletud taimedest 66% olid marjapõõsad ja 34% viljapuud. Puuvilja- ja marjakultuuride lõikes taotleti enim toetust mustadele sõstardele (3999 taimet, 60% taotletud taimede koguarvust) ja õunapuudele (1452 taimet, 22% taotletud taimede koguarvust). Ploomipuude taotletud taimede arv (679) moodustas 10% taotletud taimede koguarvust. Ülejäänud puuvilja- ja marjakultuurid moodustasid kokku 8% taotluselustest viljapuudest ja marjapõõsastest. MAK 2014-2020 perioodi algusega võrreldes on taotlejate arv suurenenud 3 korda ja taotluseluste viljapuu ja marjapõõsaste arv 4,8 korda ([Lisa 25](#)).

MAK 2014-2020 perioodi algusest alates on taotlejate arv suurenenud 3 korda ja taotluseluste viljapuude ja marjapõõsaste arv ligi 5 korda.

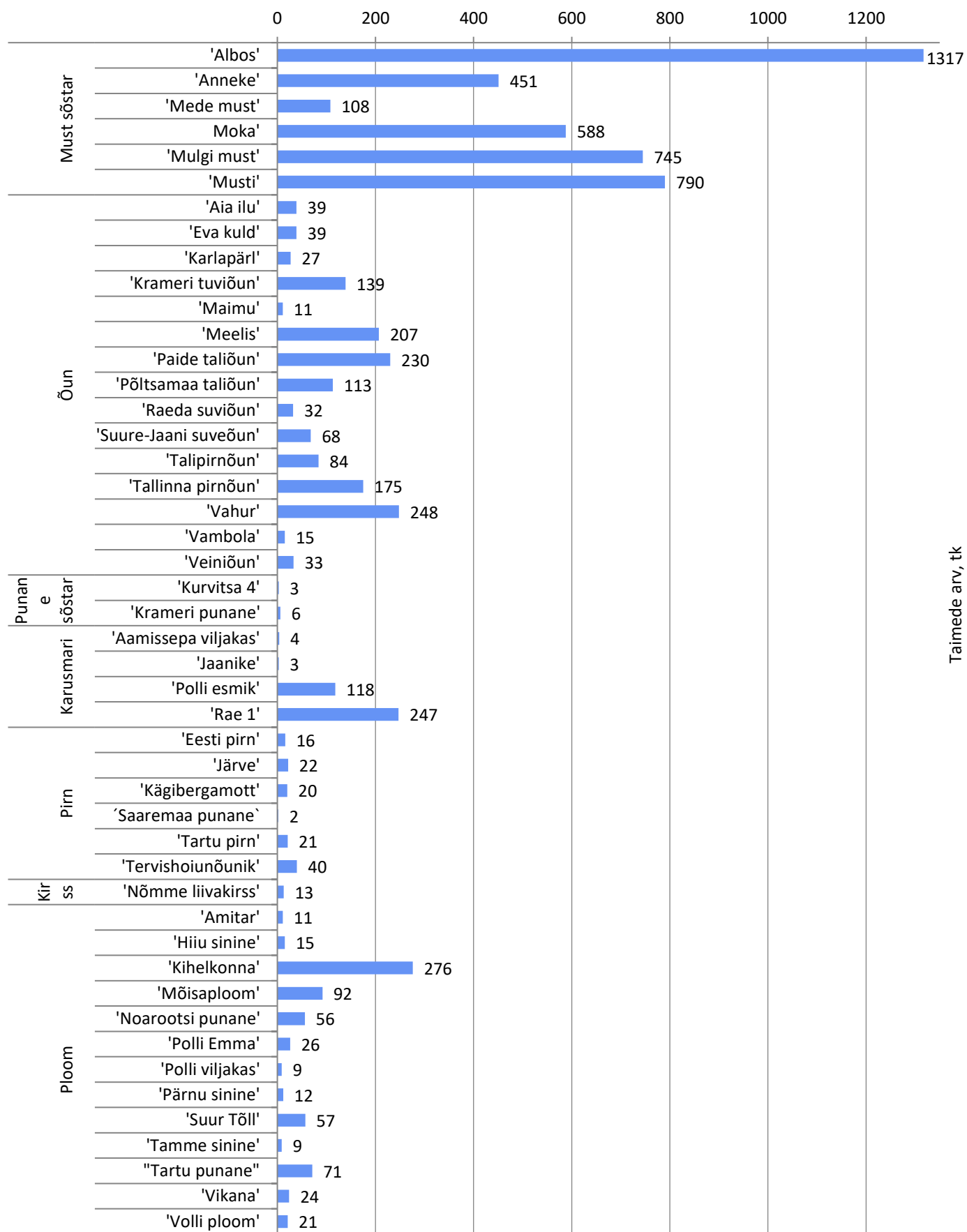
Punase sõstra sorte igal aastal 9 taime

Joonis 61. SORT taotletud taimede arv aastatel 2015 – 2021 (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022d andmetel)

SORT toetust viljapuudele ja marjapõõsastele määrati 2021. aastal 27 tootjale 6608 taime eest (99.4% taotluselustest taimedest) kogusummaga 47 888 eurot. 2235 viljapuu eest määrati 26 448 eurot toetust 17 tootjale. 4373 marjapõõsa eest määrati toetust 21 440 eurot 16 tootjale. Täies ulatuses määrati toetus 26-le ja vähendamistega ühele puuvilja- ja/või marjakasvatajale (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

Sorditi taotleti kõige rohkem toetust karusmarjadest sordile „Rae 1“ (247 taime), punase sõstra sordile „Krameri punane“ (6 taime) ning musta sõstra sortidele „Albos“ (1317) (Joonis 62). Pirni sortidest taotleti kõige rohkem toetust sordile „Tervishoiunõunik“ (40), õunasortidest sordile „Vahur“ (248), ploomisortidest oli populaarseim „Kihelkonna“ (276). Marjapõõsastest (12 sorti) ja kirssidest (1 sort) taotleti toetust kõikidele toetusõiguslikele sortidele. Õunapuudest ei taotletud toetust sordile „Roogoja“. Toetust ei taotletud ka pirnisortidele „Liivi roheline võipirn“ ja „Tallinna pikk“ ning ploomisortidele „Kullamaa suur“, „Lahtise luuga kreek“, „Noarootsi kollane“, „Tartu kaunitar“ ja „Tartu kollane“.

Joonis 62. SORT taotluseluste viljapuude ja marjapõõsaste sortide struktuur 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022d andmetel)

Kokkuvõte

- 2021. aastal taotles MAK 2014-2020 kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust (SORT) kokku 54 taotlejat, viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest 27 (6646 istikule) ja põllukultuuride kasvatamise eest 27 taotlejat (383 ha). Toetust määrati kokku 50 tootjale 364 hektari ja 6608 taime eest kokku summas 70 807 eurot.
- Põllukultuuride kasvatamise eest määrati SORT toetust 23 tootjale 364 hektari eest (22 919 eurot), mis on 85% taotlejate arvust ja 95% taotletud pinnast. Suurima SORT pinnaga oli 2021. aastal talirukis „Sangaste“ (14 toetuse saajat, 161 ha), järgnesid valge ristik „Jõgeva 4“ (10 toetuse saajat 133 ha), põlduba „Jõgeva“ (2 toetuse saajat, 70 ha) ja kartul „Ando“ (1 toetuse saaja, 1 ha). Suurimad SORT määratud põllukultuuride pinnaga maakonnad olid Harjumaa (84 ha), Jõgevamaa (60 ha) ja Võrumaa (42 ha).
- Viljapuude ja marjapõõsaste kasvatamise eest määrati SORT toetust 27 tootjale (6608 taimele, kogusummaga 47 888 eurot). 2235 viljapuu eest määrati 26 448 eurot toetust 17 tootjale. 4373 marjapõõsa eest määrati toetust 21 440 eurot 17 tootjale.
- Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal summaarselt SORT taotletud viljapuude ja marjapõõsaste arv 1770 taime võrra (marjapõõsaste arv suurenes 1452 ning viljapuude arv 318 taime võrra). Märgatavalt suurenes taotluseluste musta sõstra taimede arv (1221 taime võrra), 23 taotleja lisandumisega. Taotluseluseid õunapuid tuli juurde 285, pirnipuu taimede arv vähenes 2 võrra. Puuvilja- ja marjakultuuride lõikes taotleti enim toetust mustadele sõstardele (3999 taime, 60% taotletud taimede koguarvust) ja õunapuudele (1452 taime, 22% taotletud taimede koguarvust). Ploomipuudele taotletud taimede arv (679) moodustas 10% taotletud taimede koguarvust.
- MAK 2014-2020 perioodi algusega võrreldes on taotlejate arv suurenenud 3 korda ja taotluseluste viljapuu ja marjapõõsaste arv 4,8 korda.
- SORT toetust ei taotletud õunapuu sordile „Roogoja“, pirnisortidele „Liivi roheline võipirn“ ja „Tallinna pikk“ ning ploomisortidele „Kullamaa suur“, „Lahtise luuga kreek“, „Noarootsi kollane“, „Tartu kaunitar“ ja „Tartu kollane“.

MEEDE M10.1.6 – OHUSTATUD TÕUGU LOOMA PIDAMISE TOETUS

Sisukord

Meede M10.1.6 – ohustatud tõugu looma pidamise toetus	101
Meetme analüüs.....	102
Kokkuvõte	113

Jooniste loetelu

Joonis 63. 2021. aastal OTL taotluseluste hobuste sooline jaotus tõugude lõikes	102
Joonis 64. 2020. aastal OTL taotluseluste hobuste vanuseline jaotus	103
Joonis 65. Toetatud eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveohobuse, eesti maatõugu veise, kihnu maalamba ja eesti vuti ning toetuse saajate arvud perioodil 2014-2021	104
Joonis 66. OTL toetust saanud hobuste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal	105
Joonis 67. 2021. aastal toetatud ohustatud tõugu hobuste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes.....	106
Joonis 68. 2021. aastal toetatud maakarja veiste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes	107
Joonis 69. OTL toetust saanud maakarja veiste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal.....	108
Joonis 70. 2021. aastal toetatud kihnu maalammaste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes	109
Joonis 71. OTL toetust saanud kihnu maalammaste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal	110
Joonis 72. 2021. aastal toetatud eesti vuttide jaotus (arv) omavalitsuste lõikes.....	111
Joonis 73. OTL lisatoetus eesti maakarja tõugu veiste eest aastatel 2015-2021	112

Lisade loetelu

Lisa 26. Toetatud OTL arvud tõugude lõikes maakonniti perioodil 2007-2021

Lisa 27. Toetatud OTL arvud tõugude lõikes 2015-2021. aastal

Kasutatud kirjanduse loetelu

- EHKAS, 28.01.2022 andmetel. Vastuskiri, eesti hobuste andmed 2021. aastal.
- EHS, 07.03.2022 andmetel. Vastuskiri, tori, eesti raskeveo ja eesti tõugu hobuste andmed 2021 aastal.
- ELS, 24.02.2022 andmetel. Vastuskiri, eesti vuti andmed 2021. aastal.
- EMKS, 27.01.2022 andmetel. Vastuskiri, eesti maatõugu veiste andmed 2021. aastal.
- KMKS, 01.02.2022. Vastuskiri, kihnu maalamba andmed 2021. aastal.
- MTÜ Eesti Vutt 10.02.2022 andmetel. MTÜ Eesti Vutt eesti vuti andmed 2021. aastal.
- PMK, 2021a. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta, 197 lk.* Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf
- PRIA, 02.03.2022e andmetel. *OTL (MAK 2014-2020) toetuse andmed 2021. aasta kohta.*
- PRIA, 04.02.2022 andmetel. Vastuskiri. PRIA hobuslaste registri andmetel 01.12.2020 seisuga Eestis karjas olevate loomade arv.
- PRIA, 14.03.2022 andmetel. *PRIA hobuslaste registri avalike andmete otsing.*
- PRIA, 15.03.2021 andmetel. PRIA hobuslaste registri avalike andmete otsing. Allikas: <https://ariel.pria.ee/hobu/>
- Vana-Tori Hobuse Ühing, 24.01.2022 andmetel. Vastuskiri, vana-tori alampopulatsiooni andmed 2021. aastal.

Meetme analüüs

Ohustatud tõugu looma pidamise toetuse (OTL) eesmärk on tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike ohustatud tõugude - eesti maatõugu veise, eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveohobuse, kihnu maalamba ja eesti vuti säilimine. OTL toetuse täpsemad tingimused on esitatud maaeluministri määruses nr 55 "Ohustatud tõugu looma pidamise toetus".

Taotletud loomade arv, taotletud hobuste sooline ja vanuseline struktuur

2021. aastal taotles OTL toetust 671 taotlejat (ühe taotlusega saab toetust taotleda mitme erineva tõu kohta) 24 795 looma eest. Toetust taotleti 20 667 eesti vutile (9 taotlejat), 1039 maatõugu veisele (107 taotlejat), 688 kihnu maalambale (40 taotlejat) ja 2401 hobusele (541 taotlejat). (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Kasutades PRIA hobuslaste registri avaliku vaate võimalust, analüüsiti taotletud hobuste soolist ja vanuselist jaotust. 2401-st taotletud hobusest 63% (1528) olid märad, 24% (569) ruunad ja 13% (290) täkk (Joonis 63); (PRIA, 14.03.2022 andmetel).

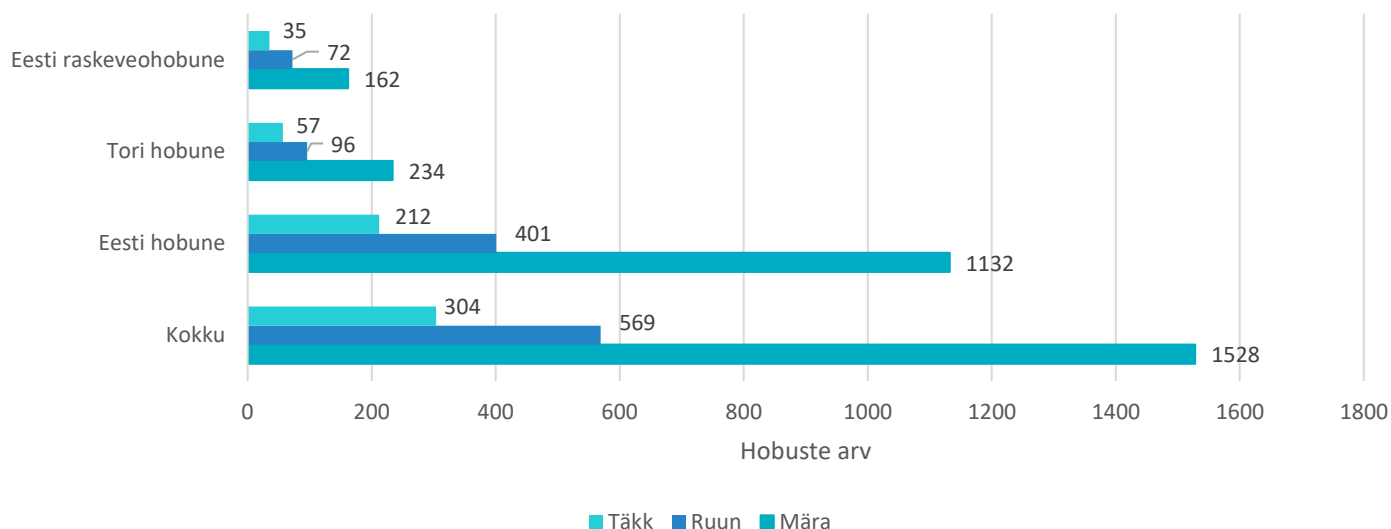
OTL toetust taotleti:

1039 maakarja veise,

2401 hobuse,

688 kihnu maalamba,

20 667 eesti vuti eest.

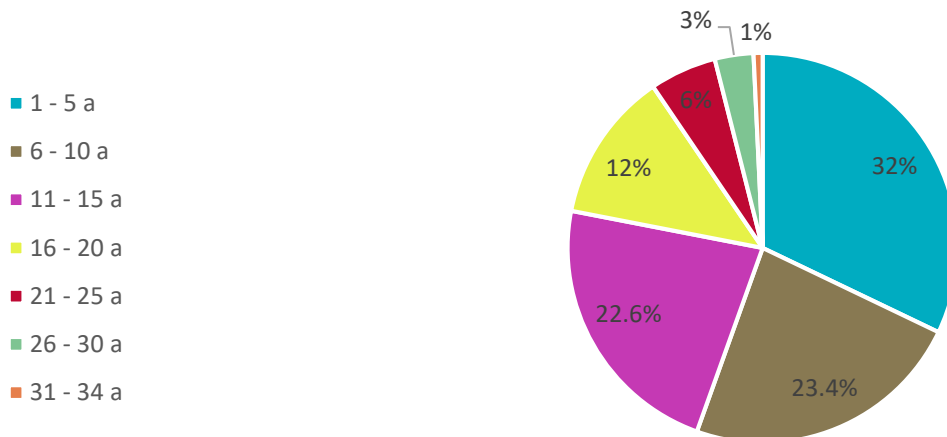

Joonis 63. 2021. aastal OTL taotluseluste hobuste sooline jaotus tõugude lõikes (PRIA, 02.03.2022e andmetel); (PRIA, 14.03.2022 andmetel)

Erinevate tõugude lõikes oli sooline jaotus suhteliselt sarnane. Märade osakaal oli tori tõul ja eesti raskeveo hobustel 60% ning eesti hobusel 65%. Täkkude osakaal oli tori tõul 15%, eesti raskeveo hobustel 13% ning eesti hobusel 12%. Ruunade osakaal oli eesti raskeveo hobustel 27%, tori hobusel 25% ning eesti hobusel 23%.

Kõige rohkem oli hobuseid vanuses 1.-5. aastat (32%, 771 hobust) ja kõige vanemad hobused jäid vanuseklassi 31.-34. aastat (1%; 11 hobust) (Joonis 64). 561 hobust (23,4%) jäid vanusevahemikku 6-10. a., 542 hobust (22,6%) 11-15. a. ja 299 hobust (12%) 16-20. aastat. 21 - 25 aasta vanuseid hobuseid oli 133 (6%) ning 26 – 30 aastaseid hobuseid oli 18 (1%).

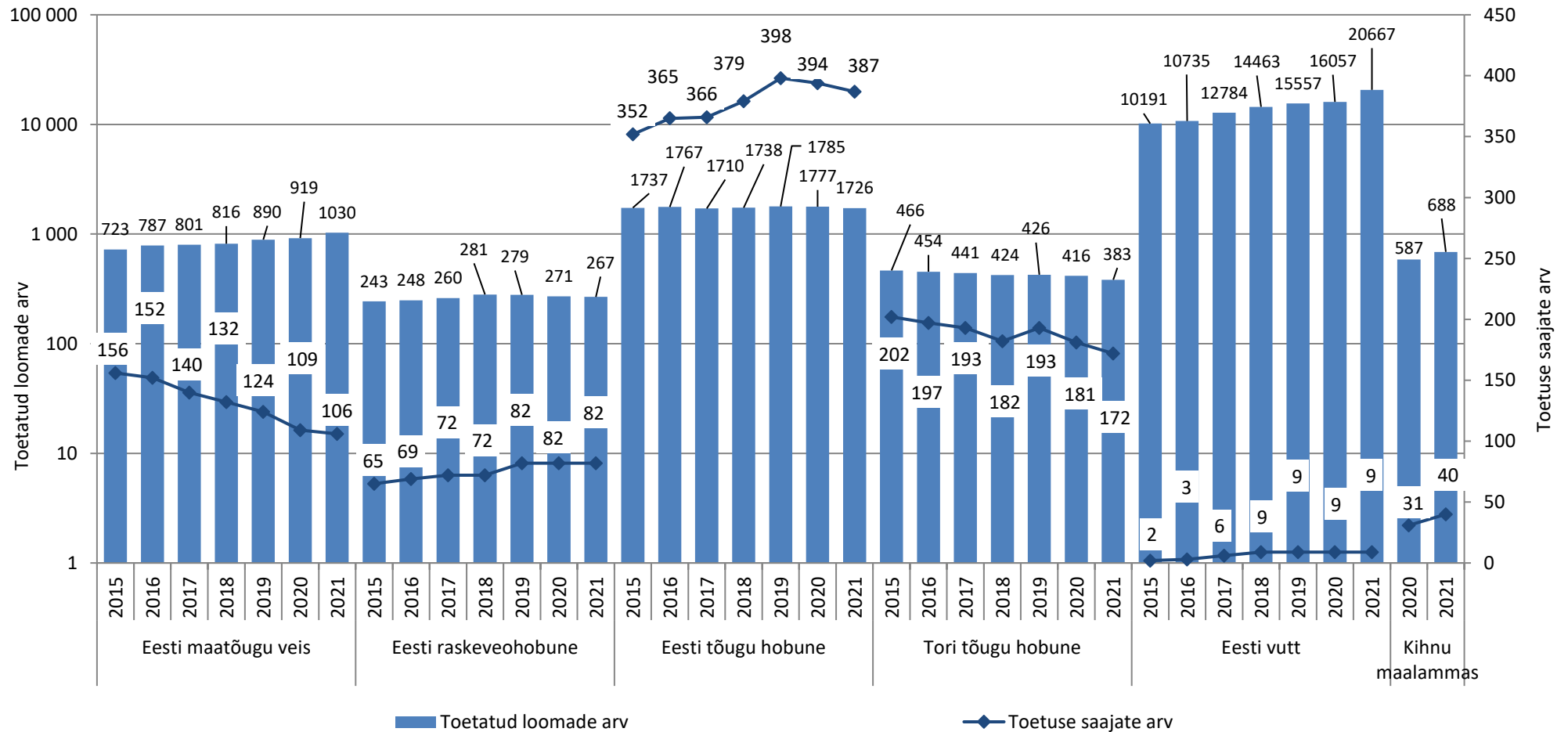
2021. a OTL taotluseluste hobuste vanuseline jaotus

Joonis 64. 2021. aastal OTL taotluseluste hobuste vanuseline jaotus (PRIA, 02.03.2022e andmetel); (PRIA, 14.03.2022 andmetel)

Toetuse saajate ja toetatud loomade arv

2021. aastal määrati OTL toetust 661 taotlejale (üks taotleja võis toetust saada mitme liigi pidamise eest) 24 761 looma eest ([Lisa 26](#), [Joonis 65](#)) summas 1 042 725 eurot (PRIA, 02.03.2022e andmetel).

Joonis 65. Toetatud eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveohobuse, eesti maatõugu veise, kihnu maalamba ja eesti vuti ning toetuse saajate arvud perioodil 2014-2021 (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Arvuliselt toetati kõige rohkem vutte (OTV) – 20 667 lindu (80% toetatud loomadest). Eesti tõugu hobuseid (OTE) oli 1726 (7% toetusallustest loomadest), eesti maatõugu veiseid (OTM) 1030 (4%), kihnu maalambaid (OTK) 688 (3%), tori tõugu hobuseid (OTT) 383 (2%) ja eesti raskeveo hobuseid (OTR) 267 looma (1%). Võrreldes 2020. aastaga suurenes toetatud loomade koguarv 4734 võrra: vuttide arv 4610 lindu, maakarja veiste arv 111 ja kihnu maalammaste arv 101 looma. Hobuste arv vähenes võrreldes 2020. aastaga 88 looma võrra (eesti tõugu hobuste arv vähenes 51, eesti raskeveo hobuste arv 4 ja tori tõugu hobuste arv 33 looma võrra)(Lisa 27).

OTL toetust määrati:

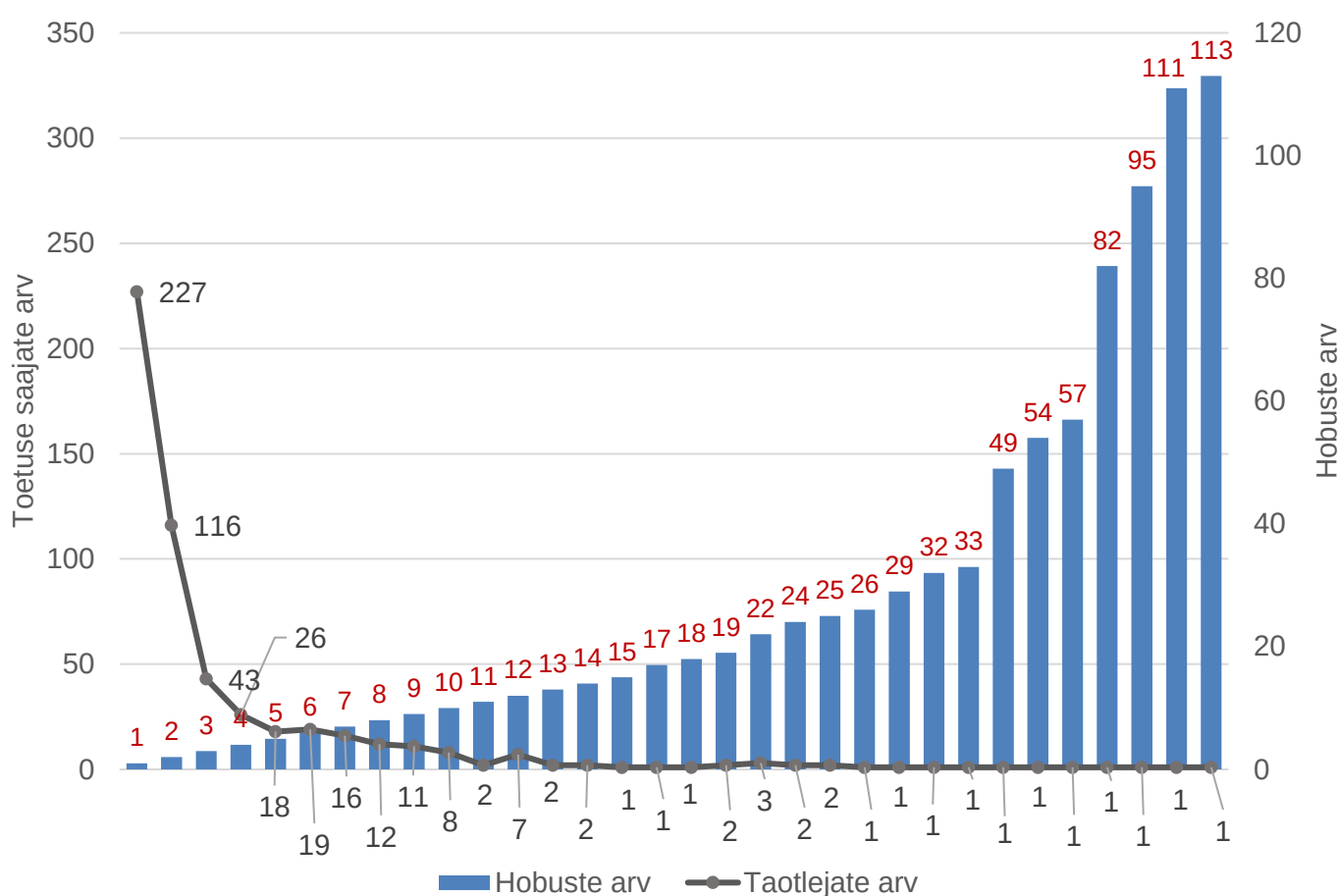
1030 maakarja veise,

2376 hobuse,

688 kihnu maalamba,

20 667 eesti vuti eest.

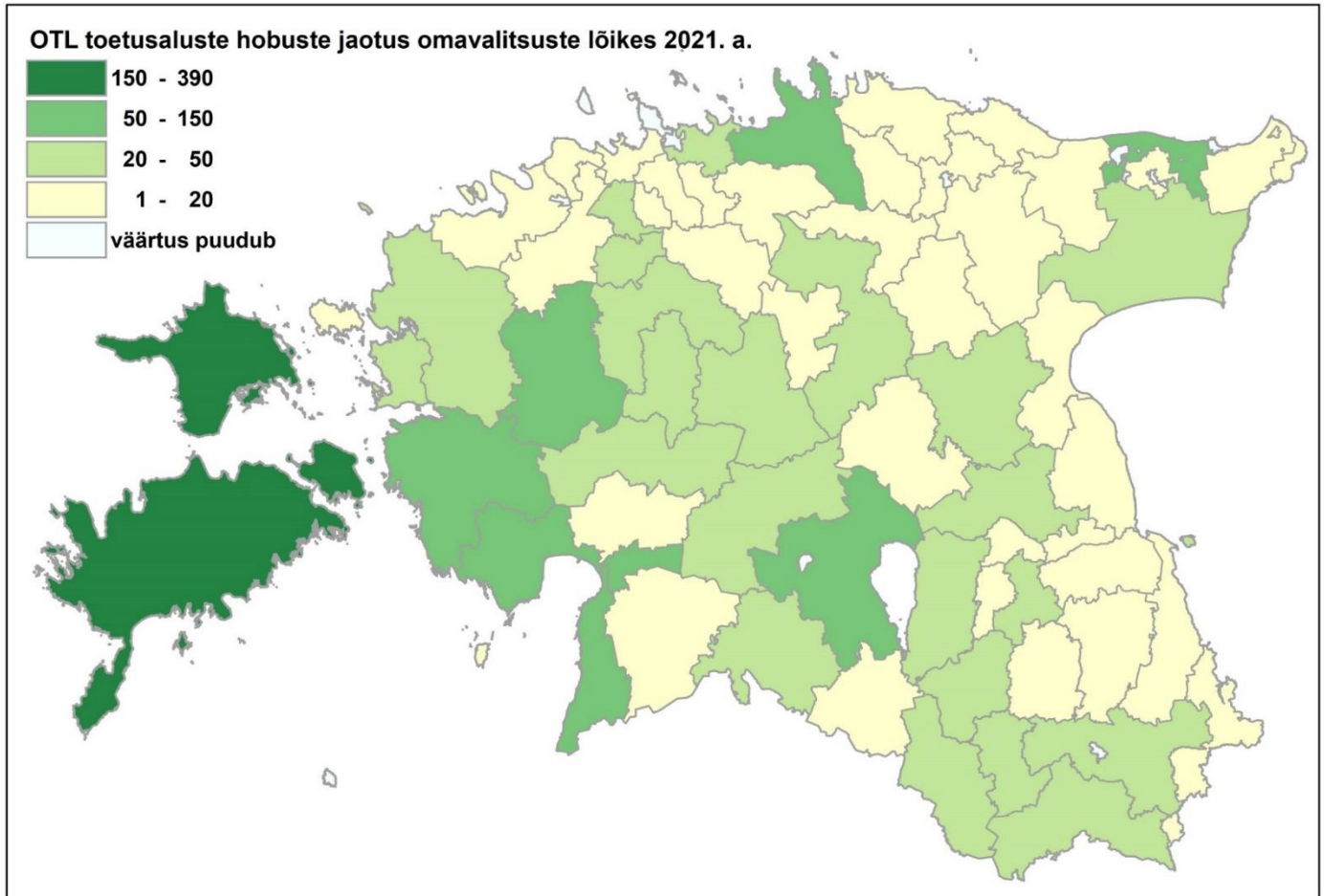
Kokku määrati toetust 2376 hobuse eest 532 loomapidajale (Joonis 66). Kõige rohkem – 227 taotlejat (35%), oli neid, kes said toetust ühele ohustatud tõugu hobusele. Kahele hobusele said toetust 116 (18%), kolmele hobusele 43 (7%) ja neljale hobusele 26 (4%) hobusekasvatajat. Kõige suuremas toetusalluses karjas oli 113 ohustatud tõugu hobust. Neid OTL toetuse saajaid, kellel oli rohkem kui 25 OTL hobust, oli kokku 11 (2% taotlejatest). Kindlasti tuleb meeles pidada, et need on OTL toetuse andmed, mis ei pruugi näidata nende toetuse taotlejate kõikide karjas olevate hobuste arvu.

Joonis 66. OTL toetust saanud hobuste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

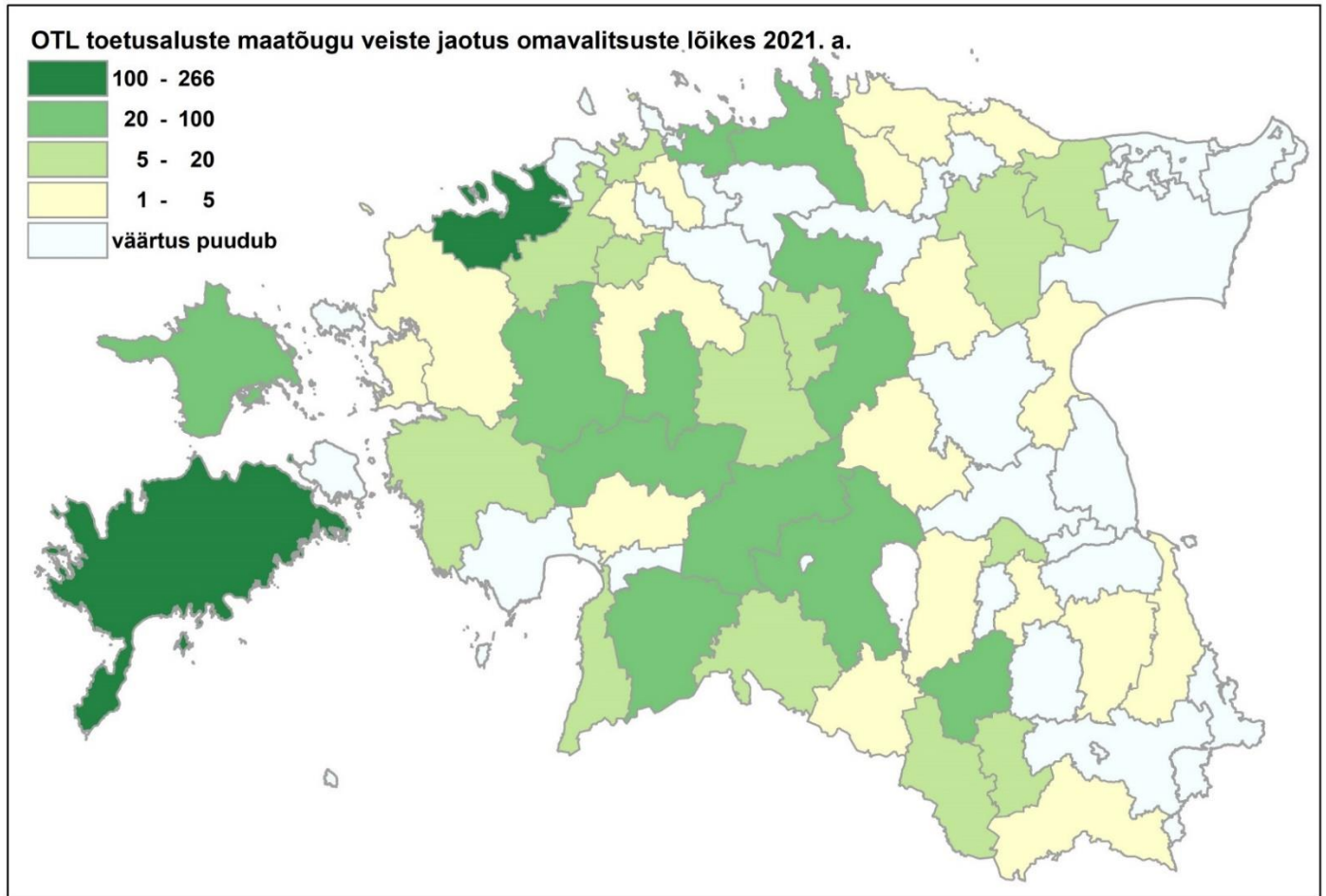
Toetatud ohustatud tõugu hobuseid oli kõige rohkem Lääne-Eesti saartel: Saaremaal 390, Hiiumaal 257 ning Muhumaal 189 (Joonis 67). Omavalitsusi, kus 2021. aastal oli kuni 10 toetusallust hobust oli 20 (neist viies omavalitsuses oli 1-2 OTL hobust).

Eesti tõugu hobuse eest taotleti 2021. aastal 394 loomapidaja poolt toetust 1745 hobusele, toetati 1726 looma (387 toetuse saajat). Tori tõugu hobustele (387 looma) taotleti toetust 176 loomapidaja poolt, toetust määrati 377 hobuse kohta (172 loomapidajat). Eesti raskeveohobustele (269 hobust) taotles toetust 83 loomapidajat, toetati 82 loomapidaja 267 hobust.

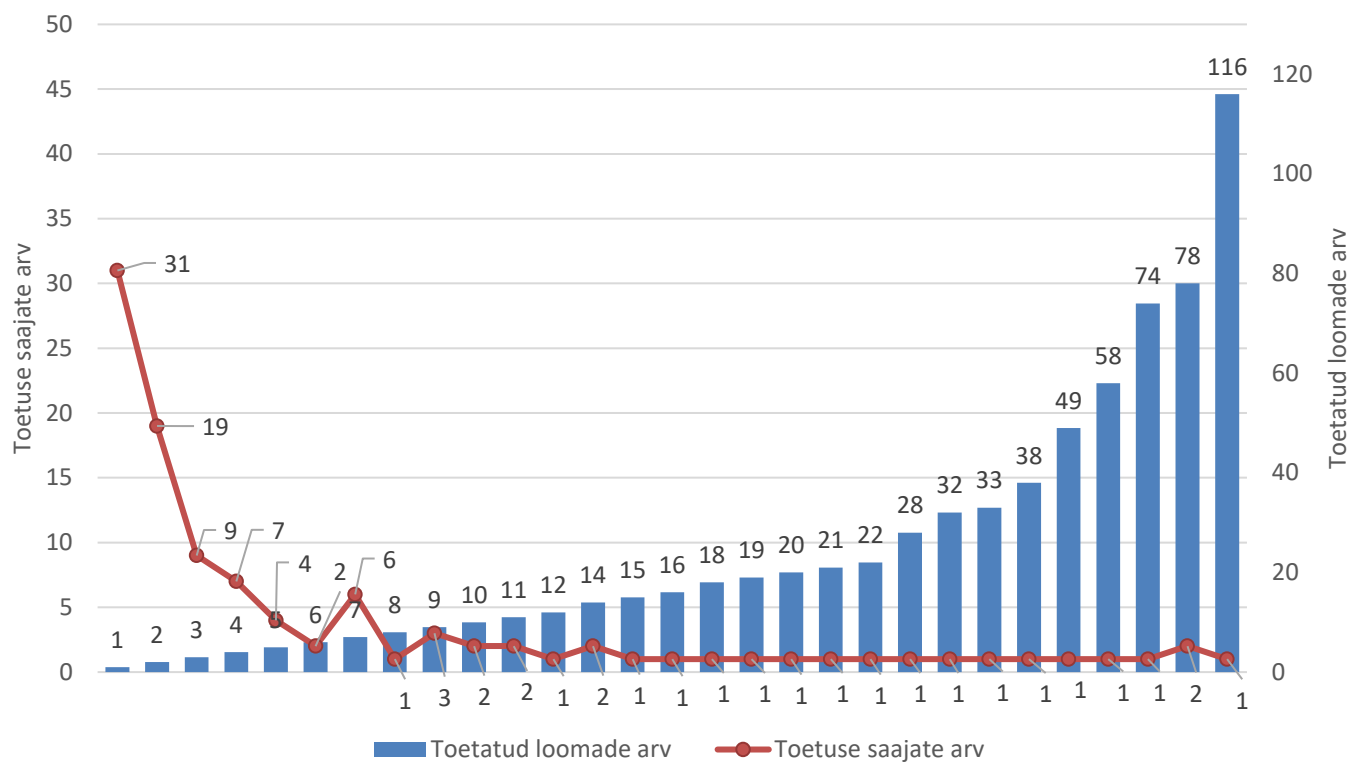
Joonis 67. 2021. aastal toetatud ohustatud tõugu hobuste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Maakarja kasvatajatest sai toetust 106 veisekasvatajat 1030 loomale (taotlejaid oli 107 ja 1039 loomale). Toetatud maakarja veiseid oli kõige rohkem Saaremaa vallas (266 looma), järgnes Lääne-Harju vald (116 veist), rohkem kui 50 toetusalust maakarja veist oli veel Põhja-Pärnumaa, Märjamaa, Järva, Kehtna ja Viljandi vallas. Kuueteistkümnes omavalitsustes oli 1-3 toetusalust maakarja veist (Joonis 68). Maakondlik toetatud OTL loomade jagunemine on esitatud [Lisas 26](#).

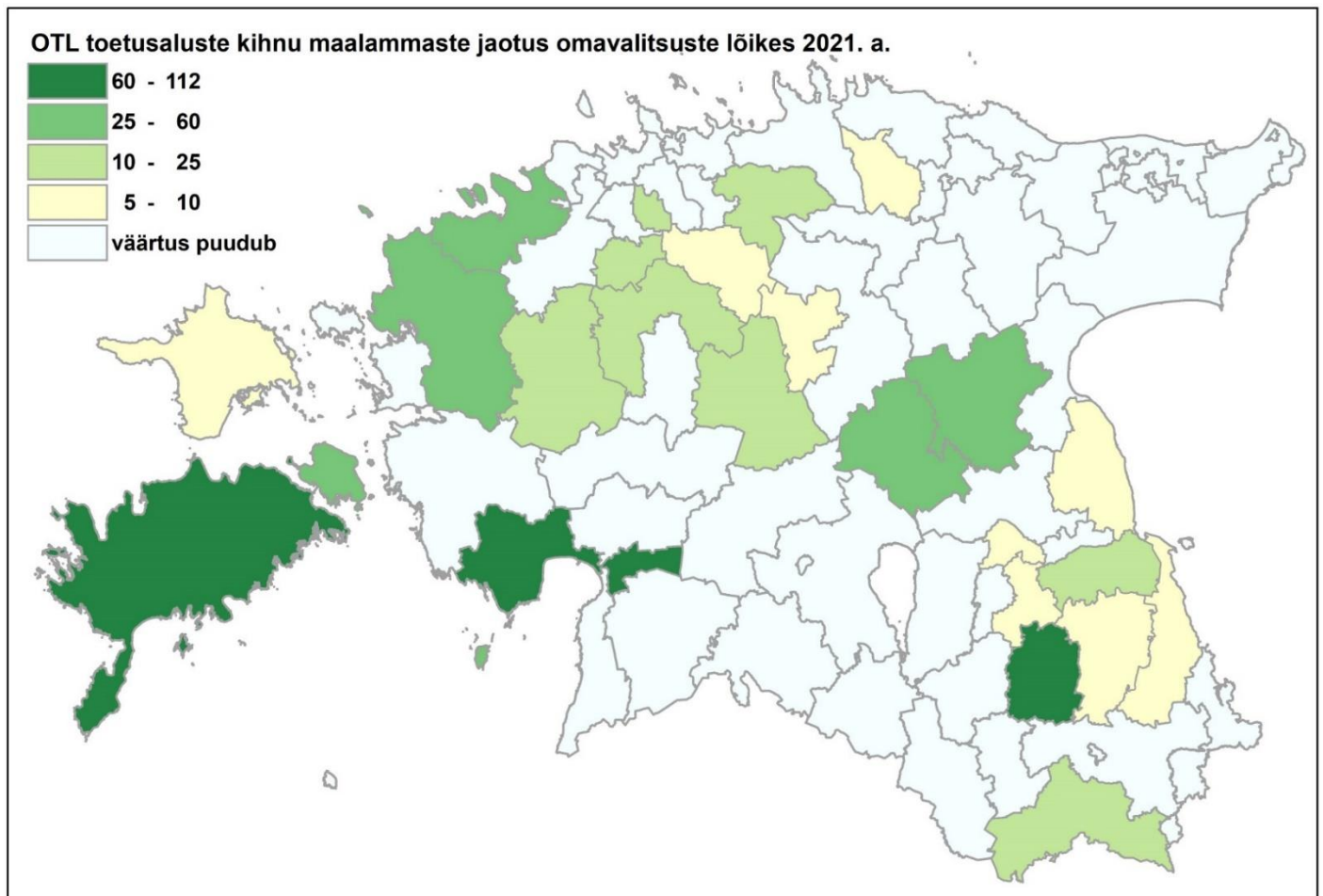
Joonis 68. 2021. aastal toetatud maakarja veiste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Toetusosaluste maakarja veiste arv oli 2021. aastal 111 looma võrra suurenenud võrreldes 2020. aastaga (2020. a. 919 veist). Üksik toetusosalune maakarja veis oli 31 toetuse saajal, kahe veisega oli 19 ja kolme veisega 9 loomapidajat (Joonis 69). Kõige suurem toetusosalune maakarja veise kari oli 116 loomaga.

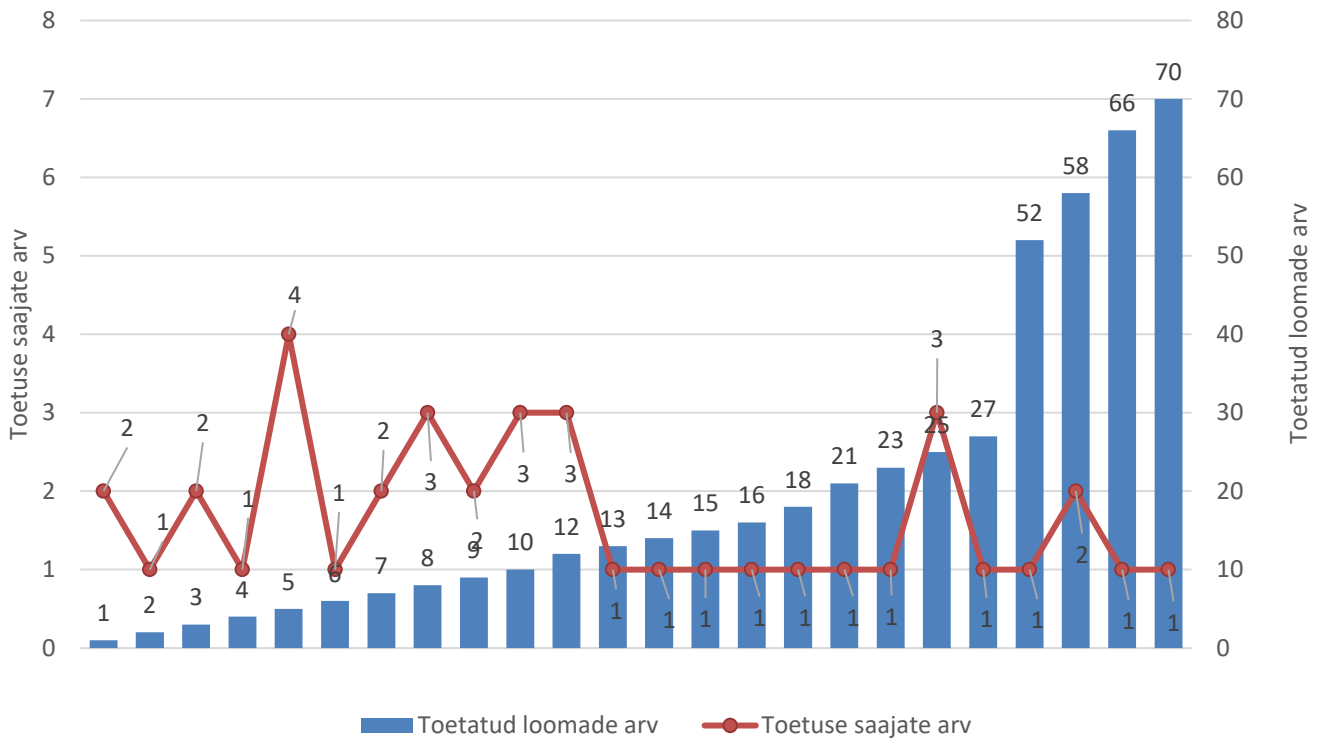
Joonis 69. OTL toetust saanud maakarja veiste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Alates 2020. aastast saab OTL toetust taotlelda ka puhtatõulise kihnu maalamba kasvatamise eest. 2021. aastal taotleti 40 lambakasvataja poolt toetust 688 loomale ning kõikidele loomadele määrati ka toetus. Üle saja toetusalususe lamba oli Saaremaa vallas (112 looma), võrdset 74 kihnu maalammast oli Kanepi vallas ning Pärnu linnas. Kõige vähem (omavalitsustest, kus OTL kihnu maalambaid oli), 5 OTL toetusalust kihnu maalammast oli Põlva vallas ning Tartu ja Paide linnas (Joonis 70).

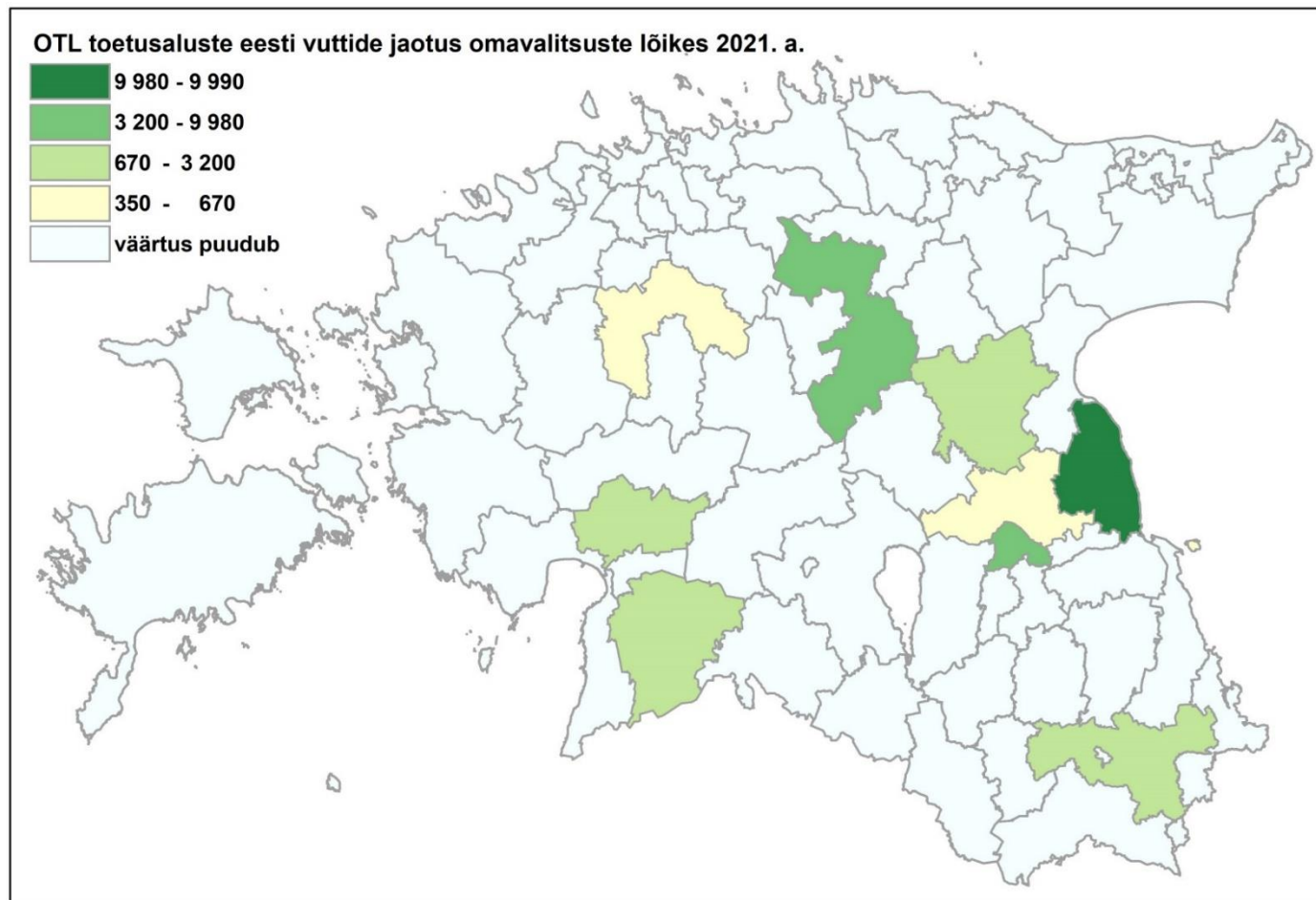
Joonis 70. 2021. aastal toetatud kihnu maalammaste jaotus (arv) omavalitsuste lõikes (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Kaheksateistkümnelt OTL taotlejal oli vähem kui kümme toetusalust kihnu maalammast. Kümme kuni kakskümmend OTL lammast oli üheteistkümnelt lambakasvatajal ning üheteistkümnelt oli OTL toetusaluselid kihnu maalambaid karjas 21-70 (Joonis 71).

Joonis 71. OTL toetust saanud kihnu maalamaste arv toetuse saajate karjades 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Eesti vuti kasvatajaid, kes toetust taotlesid ja said, oli üheksa. Toetust taotleti 20 667 linnule ning toetus määrati kõigile taotletud lindudele. 66% (13 635 lindu) toetusalustest vuttidest asuvad Tartumaal (Joonis 72). Veel kasvatatakse toetusaluseid vutte Järva (3205 lindu), Pärnu (1658), Võru (878), Jõgeva (723) ja Rapla maakonnas (568 lindu).

Joonis 72. 2021. aastal toetatud eesti vuttide jaotus (arv) omavalitsuste lõikes (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Eesti maakarja tõugu veiste lisatoetus

Alates 2015. aastast on maakarja tõugu veise pidajal võimalus taotleda ka OTL MAK 2014-2020 lisatoetust veiste osas, kes vastasid ühele või mitmele lisatingimusele. Toetust sai taotleda: tõuraamatusse kantud pulli (taotlusaasta 2. mai seisuga vähemalt ühe aasta vanune) pidamise eest; taotlusaastal jõudluskontrollis osaleva lehma pidamise eest; eelmisel aastal puhtatõulise järglase andnud lehma eest.

Eesti maakarja tõugu veiste puhul on tõuraamat jaotatud kaheks – tõuraamatu põhiossa A kantakse loomad rangematel alustel (põlvnemine, toodangu nõue ja mõõtmisandmed, hindamine). Põhiosas B on vajalikud kahe põlvkonna põlvnemise andmed. Lisaosa R1 jaoks on vajalik kahe põlvkonna põlvnemisandmed ja lubatud on võõrtõugude veresus kuni 25%, tingimusel, et isa ja emaisa on maatõu lubatud tõuraamatu pullid. Tõuraamatu registri ossa R2 kantakse veis, kelle põlvnemises on vähemalt 50% maakarjale lubatud põlvnemist. Ohustatud tõu toetust saavad A ja B osa lehmad ja üle 6-kuused B-osa lehmikud ja tõuraamatupullid. Toetust ei saa R1 osa veised ja R2 osa veised, kuna nad on ristandid.

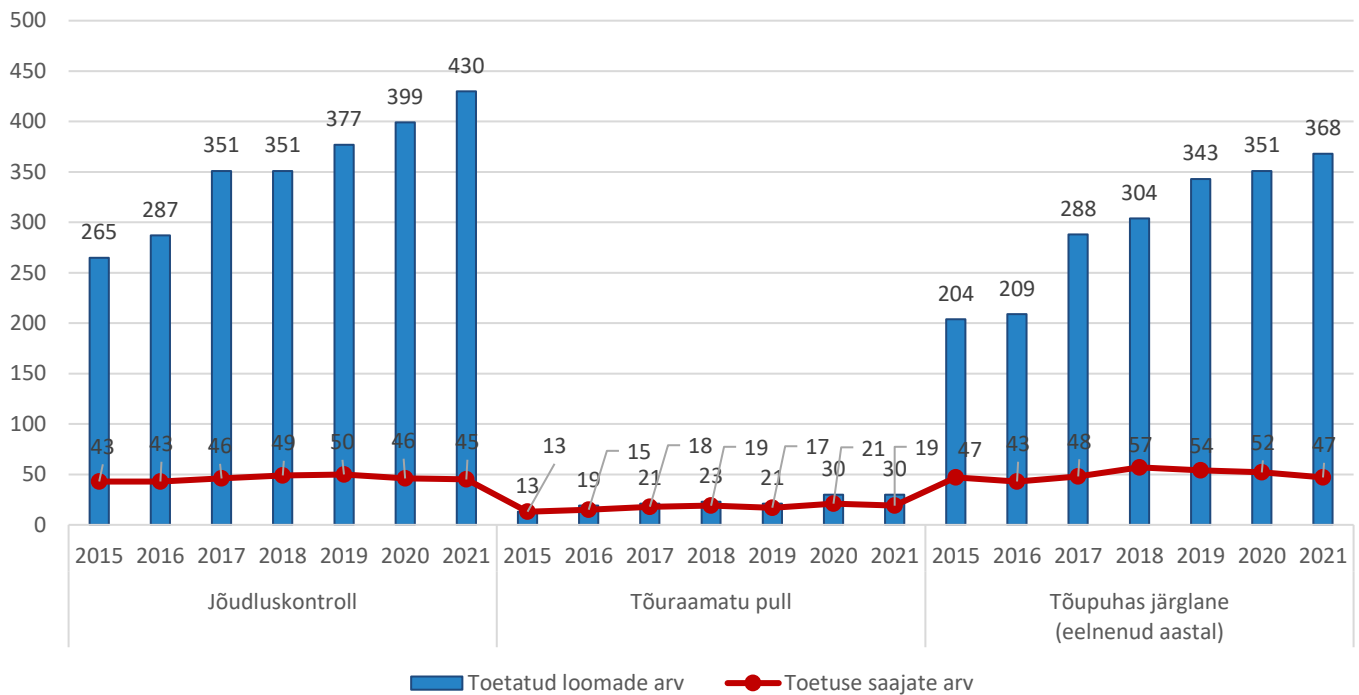
2021. aastal määrati jõudluskontrollis oleva maakarja tõugu veise lisatoetust 45 loomapidajale 430 looma eest 43 000 eurot (Joonis 73). Kui toetusperioodi alguses oli toetusaluseid jõudluskontrolli lehma 265, siis 2021. aastaks oli see arv 1,6 korda suurenenud. Toetati 19 veisekasvataja 30 tõuraamatusse kantud pulli summaga 3000 eurot. Võrreldes perioodi algusega on toetusaluste tõuraamatu pullide arv kasvanud 1,5 korda. Taotlusaastal puhtatõulise elussündinud järglase andnud maakarja tõugu lehma pidamise eest määrati lisatoetust 47 taotleja 368 lehmale summas 36 800 eurot Tõupuhta järglase andnud lehmade arv on suurenenud alates 2015. aastast, samas kui toetuse saajate arv oli 2021. aastal samal tasemel 2015. aastaga.

OTL lisatoetust määrati:

430 jõudluskontrollis oleva lehma,

368 puhtatõulise järglase andnud lehma,

30 tõupulli eest.

Joonis 73. OTL lisatoetus eesti maakarja tõugu veiste eest aastatel 2015-2021. (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022e andmetel)

Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsile (EMKS), kui maatõugu veise aretus- ja säilitusorganisatsioonile, on kõige olulisemad A ja B osa lehmad ja tõuraamatu pullid. Seltsi andmetel on maatõugu veiste A ja B osa jõudluskontrollialuste lehmade arv kuni 2020. aastani järjest suurenenud ning 2021. aastal veidi langenud (389 looma 2015. aastal; 489 looma 2020. aastal 472 looma 2021. aastal).

Tõuraamatu andmed ja tõugude säilimine

Eesti Hobusekasvatajate Selts (EHS) omab tegevusluba tori, eesti raskeveo ja eesti tõugu hobuste tõuraamatu pidamisel. Eesti tõugu hobusete tõuraamatu pidaja on ka MTÜ Eesti Tõugu Hobuse Kasvatajate ja Aretajate Selts. Vana-Tori Hobuse Ühing omab tegevusluba tori tõugu hobuste vana-tori suuna tõuraamatu pidamisel. Eesti Linnukasvatajate Selts ja MTÜ Eesti Vutt omavad tegevusluba eesti vuti kui ohustatud tõu säilitamisel ja jõudluskontrolli läbiviimisel. Eesti Maakarja Kasvatajate Selts (EMKS) omab tegevusluba eesti maatõugu veiste tõuraamatupidamisel. Kihnu maalamba tõuraamatupidamisega ja jõudluskontrolli läbiviimisega tegeleb Kihnu Maalambakasvatajate Selts.

PRIA põllumajandusloomade registrisse kantakse põllumajandusloomade, loomapidajate ja tegevuskohtade andmed. Hobuslase pidajal tuleb registreerida tegevuskoht, kus hobuslasi peetakse. Hobuslaste identifitseerimine, passide väljastamine ja andmete registreerimine on antud Eestis tunnustatud aretusühingutele. Andmed hobuslase ja väljastatud passi kohta kannab hobuslaste keskregistrisse aretusühing. Põllumajandusloomade registri põhimääruse alusel kantakse registrisse ka põllumajanduslooma tõug, aga näiteks ei pruugi see maatõugu veiste puhul vastata tõuraamatu andmetele (st. aretusühingu poolt kontrollitud tõupuhaste maatõugu veiste (EK) arv on reeglina väiksem kui PRIA loomade registris EK-märkega loomi).

EMKS andmetel oli 01.12.2021. seisuga eesti maatõugu emasloomi (tõuraamatu A, B, R1, R2 osad) 1625 (2020. aastal 1666). Sealhulgas kokku 750 A ja B osa lehma ning 38 tõuraamatu pulli (EMKS, 27.01.2022 andmetel).

Eesti vutte oli 2021. aastal jõudluskontrollis 24 212 lindu, neist emaslinde 16 381 ja isaslinde 7831. Individuaalset jõudluskontrolli tehti 4510 vutile (neist emas- ja isaslinde võrdselt 2255) (MTÜ Eesti Vutt 10.02.2022 andmetel) (ELS, 24.02.2022 andmetel).

Eesti Hobusekasvatajate Seltsi andmetel oli 2021. aastal eesti raskeveohobuste tõuraamatus 353 hobust. Tori hobuseid oli kokku 1047, neist 577 looma TA universaalsuunas ja 470 TB aretussuunas (EHS, 07.03.2022 andmetel).

Hobuste puhul raskendab tõugude lõikes statistiliste andmete kajastamist paralleeltõuraamatute olemasolu. EHS-i andmetel oli nende tõuraamatus eesti hobuseid 1626 (EHS, 07.03.2022 andmetel) ja MTÜ Eesti Tõugu Hobuse Kasvatajate ja Aretajate Seltsi tõuraamatus 980 eesti hobust (EHKAS, 28.01.2022 andmetel). PRIA hobuslaste registri andmetel oli 31.12.2021 seisuga tõuraamatusse kantud Eestis karjas olevate eesti hobuste arv 2510 (PRIA, 04.02.2022 andmetel).

Tori hobuse vana-tori suuna alampopulatsioonis oli 2021. aastal 33 hobust (neist Eestis 6 takku ja 10 mära) (Vana-Tori Hobuse Ühing, 24.01.2022 andmetel).

Kihnu maalambaid oli jõudluskontrolli karjades 01.12.2021 seisuga 993 ning lisaks 69 jõudluskontrolli mitte kuuluvat looma (KMKS, 01.02.2022).

Kokkuvõte

- 2021. aastal määrati OTL toetust 661 loomapidajale 24 761 looma eest summas 1 042 725 eurot Toetust määrati 1030 eesti maatõugu veise, 267 eesti raskeveohobuse, 1726 eesti tõugu hobuse, 383 tori tõugu hobuse ja 688 kihnu maalamba eest (kokku 4094 karjatatava looma eest). Eesti vuttide pidamise eest sai toetust 9 linnukasvatajat 20 667 vutile.
- Toetati 106 veisekasvataja 1030 maakarja looma. Maatõugu veiseid oli kõige rohkem Saaremaal (266 looma). Üksik toetuslune maakarja veis oli 31 toetuse saajal, kõige suurem toetuslune maakarja veise kari oli 116 loomaga. Maakarja eest määrati lisatoetust 430 jõudluskontrollis osaleva ja 368 eelmisel aastal elusjärglase andud lehma kohta. Toetati 30 tõuraamatusse kantud pulli.
- 2021. aastal taotles OTL toetust hobustele 541 loomapidajat. 2401-st taotletud hobusest 63% (1528) olid märad, 24% (569) ruunad ja 13% (290) takud. Kokku määrati toetust 2376 OTL hobuse eest 532 loomapidajale.
- 2021. aastal taotleti 40 lambakasvataja poolt toetust 688 kihnu maalambale ning kõikidele loomadele määrati ka toetus. Üle saja toetusluse lamba oli Saaremaa vallas (112 looma). Kaheksateistkümnelt OTL taotlejal oli vähem kui kümme toetuslust kihnu maalammast. Kümme kuni kakskümmend OTL lammast oli üheteistkümnelt lambakasvatajal ning üheteistkümnelt oli OTL toetusluseid kihnu maalambaid karjas 21-70.
- Eesti vuti kasvatajaid, kes toetust taotlesid ja said, oli üheksa Toetust taotleti 20 667 linnule ning toetus määrati kõigile taotletud lindudele. 66% (13 635 lindu) toetuslustest vuttidest asuvad Tartumaal.

Meede M10.1.7 - poolloodusliku koosluse hooldamise toetus

Sisukord

Meede M10.1.7 - poolloodusliku koosluse hooldamise toetus	92
Meetme eesmärk.....	116
Meetme analüüs.....	116
Kokkuvõte	130

Jooniste loetelu

Joonis 74. PLK toetuse saajate arv ja toetuslune pind 2007.–2021. a (määramiste alusel, 2015.–2017. a kohta MAK 2007–2013 ja MAK 2014–2020 perioodi näitajad kokku)	117
Joonis 75. PLK toetuse saajate arv ja toetuslune pind maakonniti 2007.–2021. a (määramiste ja PRIA tegevusmaakonna alusel; 2007.–2014. a kohta on maakonnad esitatud haldusreformi eelsete, alates 2015. a haldusreformi järgsete piiride järgi)	119
Joonis 76. PLK toetuse liigikaitseliselt oluliste rannaalade lisategevuse taotlejate arv ja taotletud pind 2016.–2021. a	120
Joonis 77. PLK toetuse saajate osakaal suurusgrupiti lähtuvalt 2021. a PLK toetuslusest ja deklareeritud pinnast.....	122
Joonis 78. PLK toetuslune pind ja osakaal kogu PLK toetuslusest pinnast suurusgrupiti 2021. a	123
Joonis 79. PLK toetuse saajate osakaal suurusgrupiti lähtuvalt 2021. a PLK toetuslusest pinnast maakonniti (PRIA tegevusmaakonna alusel; haldusreformi järgsed piirid)	123
Joonis 80. PLK toetuse taotletud pinnad ja osakaalud lähtuvalt PLK tüübist ja hooldamisviisist 2015.–2021. a.....	124
Joonis 81. KeA PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pinnad elupaigatüüpide kaupa 2015.–2021. a	126
Joonis 82. Keskkonnaregistri PLK-de ja PLK toetuse taotletud pinnad ja viimase osakaal esimesest elupaigatüübist 2021.....	127

Tabelite loetelu

Tabel 6. PLK toetuse aluse pinna saavutustase eesmärgist perioodil 2007–2021 (määratud pinna alusel).....	121
Tabel 7. PLK-de elupaigatüübid ja nende kuuluvus eri PLK toetuse ühikumääraga tüüpide alla	125

Lisade loetelu

Lisa 28. PLK toetuse saajate arv ja toetuslune pind (määramiste alusel) maakonniti 2007.-2021. a
Lisa 29. PLK toetuse määratud summad maakonniti 2015.-2021. a
Lisa 30. PLK toetuse liigikaitseliselt oluliste rannaalade lisategevuse taotlejate arv ja taotletud pind maakonniti 2016.-2021. a
Lisa 31. PLK toetuse taotletud pinnad ja osakaalud lähtuvalt PLK tüübist ja hooldamisviisist 2015.-2021. a
Lisa 32. PLK toetuse KeA kooskõlastatud pinnad PLK elupaigatüüpide kaupa 2015.-2021. a
Lisa 33. Keskkonnaregistri PLK-de ja PLK toetuse taotletud pinnad elupaigatüüpide kaupa ning viimase osakaal esimesest 2021. a

Kasutatud kirjanduse loetelu

EELIS, 02.03.2022a andmetel. Natura 2000 loodus- ja linnualad.
EELIS, 02.03.2022b andmetel. Keskkonnaregistri andmed poollooduslike koosluste kohta.
EELIS, 02.03.2022c andmetel. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse KeA kooskõlastatud alad 2021. aastal.
Kalamees, R. (2019). <i>Meetme 8.1 tulemuste hindamise metoodika välja töötamine: niiduelupaikade sihttaastamise tulemuslikkuse hindamise metoodika ja tulemuslikkuse seire kava koostamine</i> . Tartu Ülikool.

- KAUR, 2019. Pool-looduslike koosluste hooldustoetuse efektiivsuse hindamine elurikkuse riiklike keskkonnaseirete põhjal. Tartu. Allikas: <https://keskkonnaagentuur.ee/media/942/download>
- KAUR, 2020. Poollooduslike koosluste hoolduse mõju päevaliblikatele riikliku seire andmete põhjal. Allikas: <https://keskkonnaagentuur.ee/media/941/download>
- KeA. (03. 03 2022. a.). *Keskkonnaameti koduleht: kaitse planeerimine*. Allikas: <https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/looduskaitse/looduskaitse-planeerimine>
- KeA, 2013. Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014-2020. 22. Allikas: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjpw4ndgcj2AhWXzosKHQO6A7sQFnoECAQQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.pky.ee%2Fsiselinkide_materjalid%2FPLK_tegevuskava130913.odt&usg=AOvVaw3T8ML67ksuK1O4GUSwP42v
- KeA, 2020. *Pärandniitude tegevuskava 2021-2027*. Allikas: <https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/looduskaitse/parandniitude-hooldamine>
- KeM, 2012. Looduskaitse arengukava aastani 2020. Tallinn. Allikas: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjx_a_bgsj2AhXIpYsKHa7vDLkQFnoECAwQAQ&url=https%3A%2F%2Fenvir.ee%2Fmedia%2F50%2Fdownload&usg=AOvVaw0_G3GrlxQ5c590bJTVzXBZ
- MEM, 2022. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 programmdokument. Versioon 9.1 seisuga 17. veebruar 2022. Allikas: <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-9-1.pdf>.
- PMK, 2020a. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2019. aasta kohta*, 181 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/2020-06-meetmete_aruanne_2019_01.06.2020.pdf.
- PMK, 2021a. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta*, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf
- PMK, 2021a. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta*. Allikas: Allikas: <https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/2020-06-meetmete>
- PMK, 2022u. *Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne*. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Uuringute_aruanne_2021_kohta_2022.pdf
- PRIA, 29.01.2020e andmetel. PRIA e-põldude kiht koos maakasutuse infoga 2019. aasta kohta.
- PRIA, 28.01.2021e andmetel. PRIA e-põldude kiht koos maakasutuse infoga 2020. aasta kohta.
- PRIA, 26.01.2022a andmetel. MAK keskkonnatoetustega seotud koolituste info maakonniti 2021. aastal.
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.
- PRIA, 28.01.2022c andmetel. PRIA e-põldude kiht koos maakasutuse infoga 2021. aasta kohta.
- PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. a kohta.
- PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.

Poollooduslikud kooslused (PLK-d) on tekkinud inimtegevuse tulemusena. Ühelt poolt iseloomustab neid suur looduslik liigirikkus, teiselt poolt on tegemist traditsiooniliste põllumajandusmaastikega. Seetõttu on PLK-d olulised nii looduskaitse kui ka põllumajanduse seisukohast. PLK-dele iseloomuliku suure elurikkuse säilitamiseks on vajalik nende järjepidev hooldamine – traditsiooniliselt niitmine ja karjatamine, vastasel juhul alad võsastuvad või roostuvad. 20. sajandi jooksul vähenes poollooduslike rohumaade kasutus oluliselt (65%-lt sajandi alguses 30%-le sajandi lõpuks). [EL-i loodusdirektiivi \(92/43/EMÜ\)](#) kohaselt tuleb säilitada või taastada kõigi üle-euroopaliselt ohustatud liikide ja elupaigatüüpide soodne seisund.

Eestis on alates 2001. aastast toetatud poollooduslike koosluste taastamist ja hooldamist riigieelarvest, alates 2007. aastast on hooldamist toetatud peamiselt läbi MAK meetmete, kus PLK hooldamise toetus oli üks põllumajandusliku keskkonnatoetuse alameetmetest. 2015.–2017. a sai taotleda nii kehtivate MAK 2007–2013 kohustuste kui ka MAK 2014–2020 alusel poolloodusliku koosluse hooldamise toetust (edaspidi ka PLK toetus ja PLK hooldamise toetus). Kohustuseperioodi pikkus on üldjuhul viis aastat. 2019. aasta lõpus sai paljudel PLK toetuse saajatel läbi viieaastane kohustus, mida oli alustatud 2015. aastal. Kuna uus toetuste periood ei ole veel alanud, sai 2021. ja 2022. a taotleda PLK 1-aastast kohustust.

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse nõuded sõltuvad hooldamise võttest – kas toetuse taotleja hooldab poollooduslikku kooslust karjatamise või niitmise teel – ning koosluse tüübist, mille kohta toetust taotletakse. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse andmise tingimused ning kord MAK 2014–2020 raames on kehtestatud maaeluministri [määrusega](#) „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“. Hinnanguliselt vajab Eesti kaitstavatel aladel säilitamist 60 000 ha erinevaid niidukooslusi, käesoleva toetuse eesmärgiks oli tagada aastaks 2020 regulaarne hooldus vähemalt 40 000 hektaril (MEM, 2022). MAK 2007–2013 alusel PLK hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord on kehtestatud samuti [määrusega](#).

Meetme eesmärk

MAK 2014–2020 poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse üldeesmärk on parandada poollooduslike koosluste ja nendega seotud liikide seisundit, spetsiifilisteks eesmärkideks on parandada poollooduslike koosluste hooldamise kvaliteeti, sealjuures suurendada põllumajandusloomade abil hooldatavate poollooduslike koosluste osa, parandada poollooduslike kooslustega seotud liikide seisundit, suurendada hooldatavate alade pindala ning säilitada ja suurendada elurikkust ja maastikulist mitmekesisust (MEM, 2022).

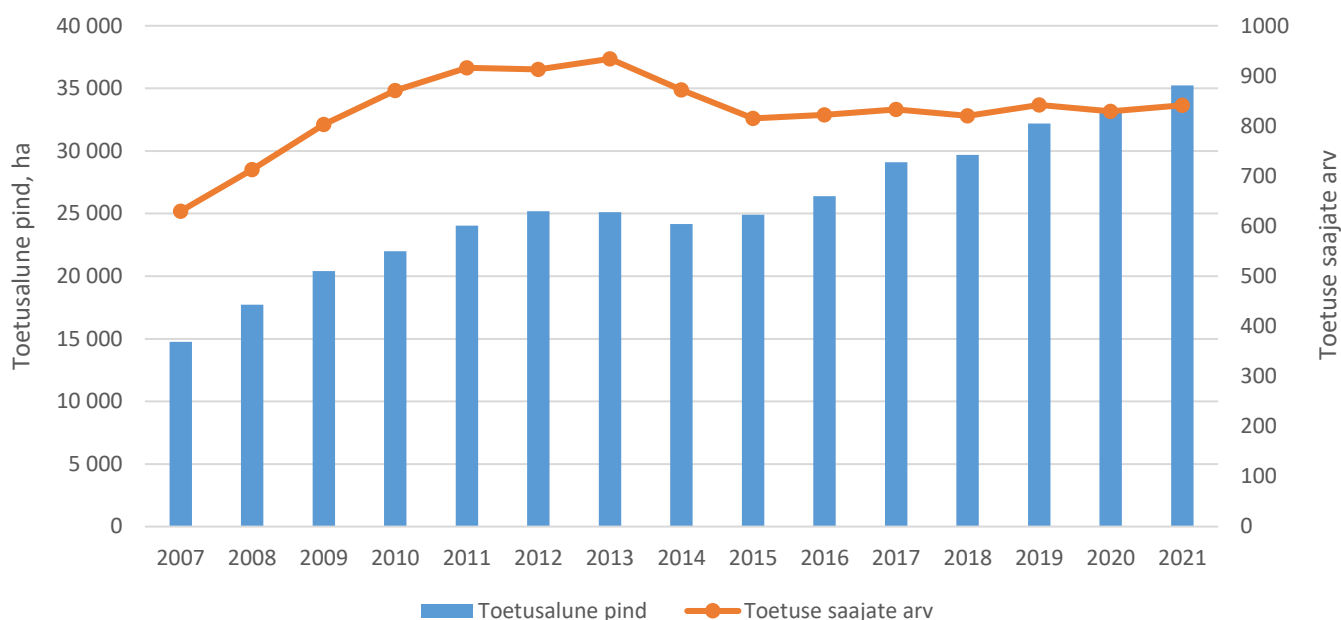
Meetme analüüs

Toetusalused pinnad, toetuse saajate arv ja mittetaotlemise põhjused

PLK toetuse 2021. a taotlejatele määrati PLK toetust kokku 35 247 hektarile ja 841 taotlejale ([Joonis 74](#)); (PRIA, 02.03.2022a andmetel). 2007. aastast kuni 2012. aastani PLK toetuslune pind kasvas, 2013. a püsis samal tasemel ning 2014. a veidi langes – ilmselt tulenevalt sellest, et 2014. a oli kahe MAK perioodi vaheaasta, mil paljud viieaastased kohustused lõppesid, kuid samas võis soovi korral MAK 2007–2013 raames võetud PLK kohustust pikendada. 2015.–2021. a jooksul PLK toetuslune pind aasta-aastalt jälle suurenes – vastavalt 24 919 hektarilt 35 247 hektarile ([Lisa 28](#)). Kasv toimus ka 2020. ja 2021. aastal, vaatamata sellele, et 2020. a lõppes paljudel tootjatel 2015. aastal alustatud 5-aastane PLK toetuse kohustus. Samas jäi 2020. aastal võrreldes 2019. aastaga PLK toetuse alt välja ~1000 ha ning 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga ~600 ha varem hooldatud PLK-sid (PRIA, 29.01.2020e andmetel); (PRIA, 28.01.2021e andmetel); (PRIA, 28.01.2022c andmetel). Pärandniitude tegevuskavas 2021–2027 (KeA, 2020) kirjutatakse põhjuste kohta, miks 2020. a võrreldes

PLK toetuse alune pind on aastate 2007–2021 jooksul pidevalt kasvanud.

2019. aastaga osadele aladele enam PLK toetust ei taotletud⁹, järgmist: „Keskkonnaamet kaardistas alapõhiselt toetusest loobumise põhjused, milleks on peamiselt rasked looduslikud hooldamise olud (ligipääs, liigniiskused), rendilepingute mittepikendamine, tervislikud põhjused, toetuse tingimused. Osaliselt jätkati alade hooldamist ÜPT toetuse abil 120 hektari ulatuses, samuti jätkati hooldamist toetuseid taotlemata 60 hektaril. Märkimisväärne osa (peaaegu 1/3) välja langenud aladest on seotud maaomaniku huvi puudumise või rendilepingu probleemidega, mistõttu ei ole teada nende alade edasise majandamise võimalikkus. Ülejäänud välja langenud alad vajavad heasse seisundisse viimiseks lisategevusi. Üksikute alade puhul tuleb kaaluda looduslikule arengule jätmist, kuna hooldustegevus on osutunud äärmiselt keeruliseks ja hooldustulemust ei ole võimalik saavutada.“

Joonis 74. PLK toetuse saajate arv ja toetuslune pind 2007.–2021. a (määramiste alusel, 2015.–2017. a kohta MAK 2007–2013 ja MAK 2014–2020 perioodi näitajad kokku) (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

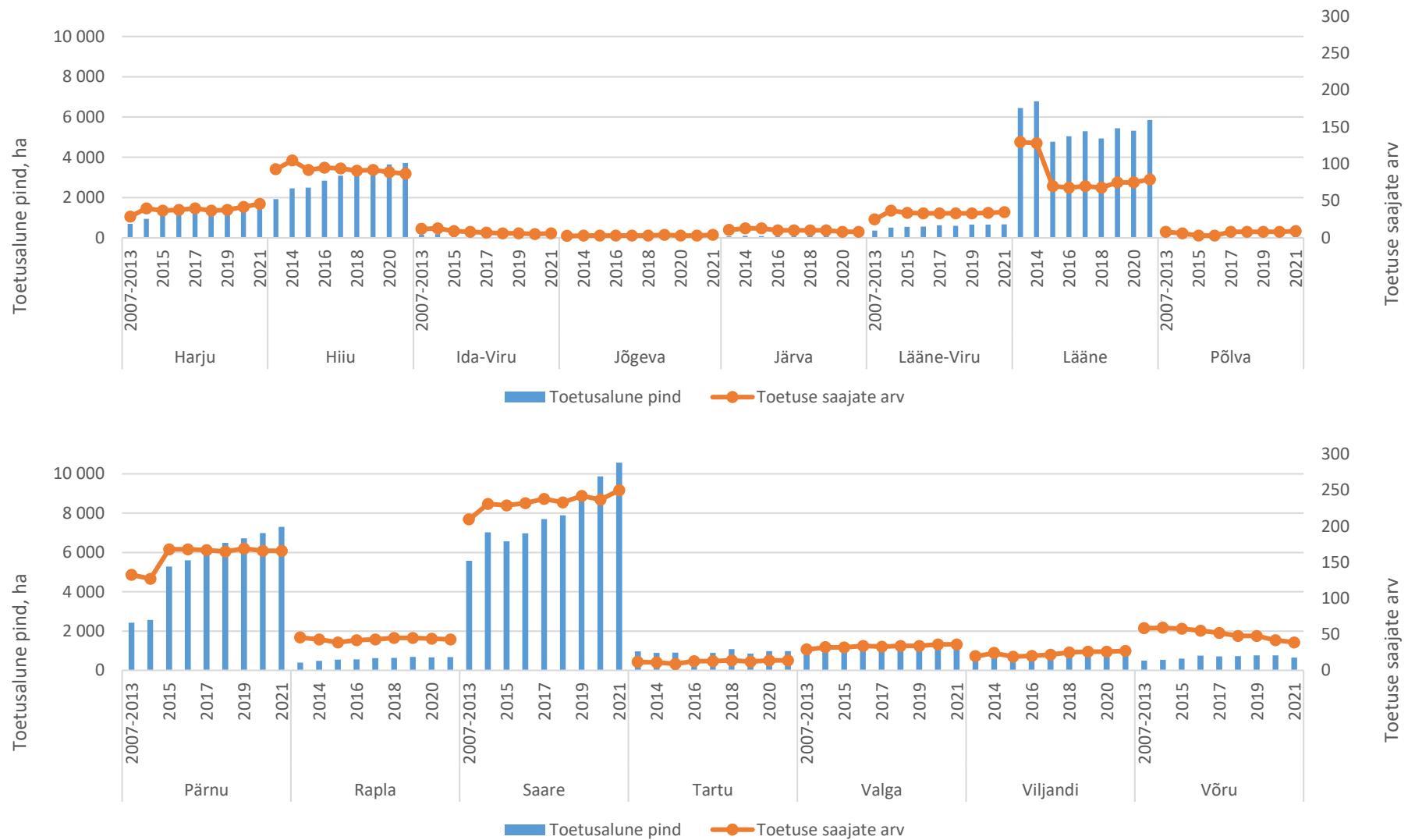
PMK 2021. a põllumajandustootjate e-küsitlusele vastanud 2712 tootjast 250 (9.2%) olid PLK toetuse taotlejad ning neist 17% arvates kompenseerib PLK toetus nõuetest tulenevad lisakulutused ja saamata jäänud tulu täielikult, 29% arvates osaliselt, 14% arvates ei kompenseeri, 29% ei osanud vastata ning 10% arvates ei põhjusta piirangud täiendavaid kulutusi. Küsimuse kohta lisati 76 kommentaari. Tuuakse välja PLK-de hooldamisega seonduvad suured kulud – alad asuvad sageli logistiliselt raskesti ligipääsetavates kohtades, on kivisuse ja ebatasasuse tõttu raskesti hooldatavad, samas on pinnas õrn ega võimalda suurte masinatega ja igal ajal seal toimetamist, kulukad on ka aedade ehitamine ja loomade sage külastamine. Juhul kui hooldatavad PLK alad asuvad väikesaarel, siis on veel lisapiiranguid peale seadusandlike õigusaktide, nt praktiliselt puudub võimalus lisaõõda ostmiseks ja hankimiseks ning kariloomade realiseerimiseks, samas kui kontrolli käigus leitakse puudusi, vähendatakse olulisel määral toetust. Korduvalt märgiti, et PLK-de taastamis- ja hooldustööde kulu on suurem kui selle eest saadav toetus. Lisaks selgus e-küsitluse põhjal, et vastajatel, kelle omandis või kasutuses on PLK-sid ja neid vähemalt osaliselt hooldatakse (710 vastajat ehk 26% kõigist vastajatest), moodustab PLK-de hooldamisest saadav tulu põhisissetuleku (üle poole kogu sissetulekust) vaid 5%-l, lisasissetuleku 46%-l ning 49% ei osanud vastata. (PMK, 2022u)

⁹ PLK tegevuskava 2021–2027 (KeA, 2020) toob välja, et „2019. aastal täitus käesoleva perioodi esimene viieaastane hoolduskohustuse periood ning võrreldes 2020. aastaga ei jätkatud poolloodusliku koosluse hooldustoetuse taotlemist ligikaudu 600 hektaril“. Käesolevas aruandes leiti aga, et see pind oli 1000 ha ehk 400 ha suurem. Erinevuse põhjus võib olla, et PLK tegevuskavas on lähtutud KeA kooskõlastatud pinnast, mitte PRIA-s taotletud pinnast – kogu KeA kooskõlastatud pinnale aga enamasti PRIA-st toetust ei taotleta. PMK 2020. a kohta käivas aruandes (PMK, 2021a) toodi välja, et silmapaistvam erinevus KeA kooskõlastatud ja taotletud pinna vahel oli lamminiitude puhul – ligi 400 ha, mis võibki olla väljalangenud pindade erinevuse põhjus

E-küsitluses uuriti ka millist tuge PLK-de hooldajad vajavad: 57% hinnangul oleks vajalik saada rohkem infot erinevatest toetusvõimalustest, 28% peab vajalikuks koolitusi PLK-de hoolduskavade kohta, 25% rohkem PLK-dega seotud koolitusi erinevatel teemadel ja 24% personaalset nõustamist PLK hooldamiseks. Küsimuse kohta lisati 68 kommentaari. Soovitakse pigem praktilist abi – bürokraatlike nõuete vähendamist ning riigipoolset abi teede ja vajalike rajatiste rajamisel, väiketapamajade ehitamisel, hooldustehnika soetamisel või korraldamisel ning laidude hooldamisel; suuremat rahalist toetust, hoolduse kvaliteetsust tõestanud hooldaja eelisõigust rentida riigi PLK-sid piirkonnas ja kindlust rendilepingute jätkumisel ning kohalike eelistamist kaugemalt tulevate PLK hooldajate ees. (PMK, 2022u)

Üheks MAK 2014–2020 PLK toetuse eesmärgiks on suurendada hooldatavate alade pindala ning see eesmärk on eeltoodud pindade põhjal siiski saavutatud. Toetuse saajate arv aastani 2013 kasvas ning seejärel langes ja jäigi perioodil 2015–2021 püsivalt madalamaks – kuna PLK toetusalune pind siiski kasvas, on tootja kohta hooldatav PLK pind järelikult kasvanud. PLK toetuse määratud summad jäid perioodil 2015–2021 olenevalt aastast vahemikku 3,8 kuni 5,9 miljonit eurot (PMK, 2021a); (PRIA, 21.03.2022 andmetel); ([Lisa 29](#)).

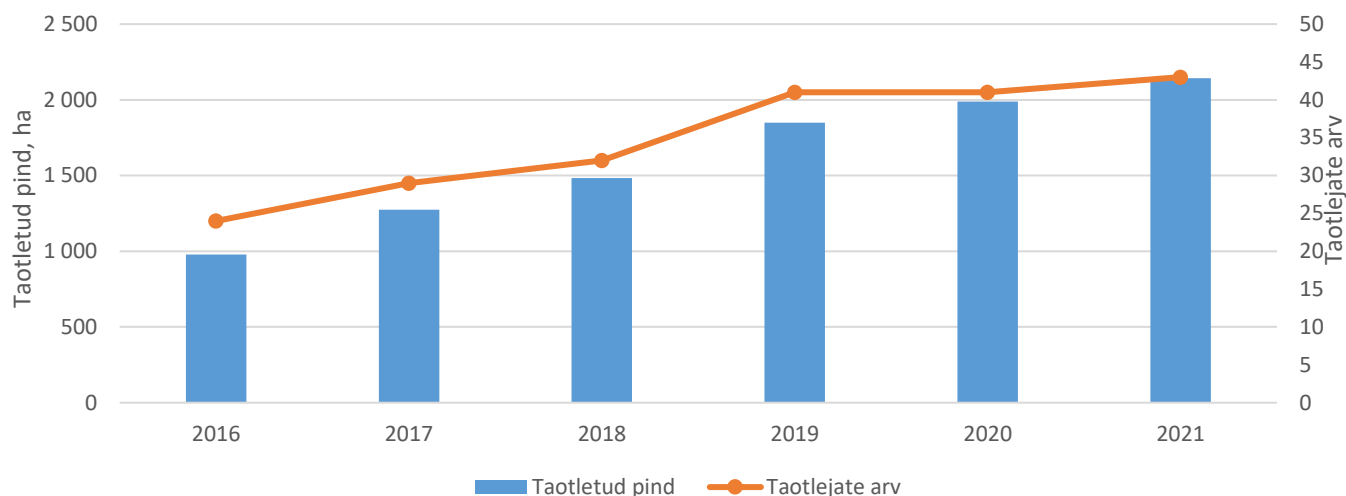
PLK-sid leidub teatud piirkondades nagu näiteks Lääne-Eestis ja saartel rohkem, seetõttu on neis piirkondades ka PLK toetuse alune pind suurem. Maakonniti olid läbi aastate suurimad PLK toetusalused pinnad Saare, Lääne, Pärnu ja Hiiu maakonnas ([Joonis 75](#); [Lisa 28](#)). Suurimad muutused maakonniti toimusid Lääne ja Pärnu maakonnas, mis tuleneb haldusreformi järgsest maakonnapiiride muutumisest. Joonisel on maakondlik jaotus 2007.–2014. a PLK toetusaluste ehk määratud pindade kohta esitatud haldusreformi eelsete, 2015.–2021. a kohta haldusreformi järgsete piiride järgi. Sellest tulenevalt toimuski Lääne maakonnas 2015. a hüppeline pinna vähenemine, Pärnu maakonnas aga hüppeline kasv. Perioodi 2007–2013 kohta on joonisel toodud näitajate aastate keskmised väärtused, kuid detailselt vaadates toimus nende aastate jooksul pidev tõus nii hooldatavas pinnas kui ka toetuse saajate arvus (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel).

Joonis 75. PLK toetuse saajate arv ja toetuslune pind maakonniti 2007.–2021. a (määramiste ja PRIA tegevusmaakonna alusel; 2007.–2014. a kohta on maakonnad esitatud haldusreformi eelsete, alates 2015. a haldusreformi järgsete piiride järgi) (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

PLK toetuse liigikaitseiselt oluliste rannalade lisategevuse taotletud pinnad ja taotlejate arv

Alates 2016. a sai taotleda PLK toetuse liigikaitseiselt oluliste rannalade lisategevust. Nii taotletud pind kui ka taotlejate arv on aastate jooksul kasvanud: vastavalt 979 hektarilt 2144 hektarini ning 24 taotlejalt 43 taotlejani (Joonis 76; Lisa 30); (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Taotletud alade reaalse asukoha järgi esines neid vaid Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakonnas. Keskkonnaregistris on liigikaitseiselt oluliste rannaladena märgitud 7625 ha (EELIS, 02.03.2022b andmetel), millest oli taotletud 2021. aastal PLK hooldamise toetust 5675 hektarile ehk 74%-le, lisategevust aga 2144 hektarile ehk 28%-le. Sellest ilmneb, et ~3500 ha liigikaitseiselt olulistele rannaladele taotleti küll PLK toetust, aga mitte lisategevust.

Joonis 76. PLK toetuse liigikaitseiselt oluliste rannalade lisategevuse taotlejate arv ja taotletud pind 2016.–2021. a (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Meetmele seatud sihttaseme saavutamine

Looduskaitse arengukava (KeM, 2012) kohaselt vajab Eestis kaitstavatel aladel säilitamist umbes 60 000 ha erinevaid poollooduslikke kooslusi, millest aastaks 2020 tuli tagada regulaarne hooldus vähemalt 45 000 hektaril (baastase 2011. aastal oli 25 000 ha). 2021. a oli PLK toetuse alune pind 35 247 ha ehk 78% looduskaitse arengukavas 2020. aastaks seatud eesmärgist.

Samas on PLK-sid hoolduses ka väljaspool MAK PLK toetusega alasid ning

seega tegelik saavutustase kõrgem. Pärandniitude tegevuskava 2021–2027 kohaselt oli 2020. aastal kaitstavatel aladel PLK-sid hoolduses kokku ligi 38 000 ha (KeA, 2020), mis on looduskaitse arengukavas seatud eesmärgist 84%. Juhul, kui PLK-sid hooldatakse, aga neile pole taotletud PLK toetust, ei ole kohustuslik järgida mitmeid PLK toetusega seatud pärandkoosluste hooldamise olulisi nõudeid (hilisem niitmise alustamise kuupäev, hekseldamise keeld niidetavatel PLK-del jne). 2019. aastal tegi KeA paikvaatlusi aladel, kus PLK-dele taotleti ühtset pindalatoetust (aga mitte PLK toetust), ning tuvastas, et ligikaudu 20% nendest aladest majandatakse hekseldades (KeA, 2020). Liigirikaste alade valede meetoditega või valel ajal hooldamine võib viia liigirikkuse vähenemiseni. Seetõttu on soovitatav innustada PLK hooldajaid taotlema PLK toetust ning ka muudel PLK hooldatavatel aladel järgima PLK toetusega seatud nõudeid, milleks on vajalik teadlikkuse tõstmine.

2021. a moodustas PLK toetuslune pind 88% MAK 2014–2020 raames seatud sihttasemest (40 000 ha) ehk seatud eesmärk on saavutamata.

PLK toetuse aluse pinna sihttase MAK 2014–2020 alusel on 40 000 ha (MAK 2014–2020 perioodil tõsteti võrreldes MAK 2007–2013 perioodiga sihttasest 5000 ha võrra). 2021. aastaks oli sihttasemest saavutatud 88% (Tabel 6) – saavutuse tase on aasta-aastalt küll suurenenud, kuid sihttasemest on puudu veel ~4700 ha. Eesmärgi saavutamine sõltub otseselt ka

PLK-de taastamisest, sest PLK toetust saab taotlelda vaid keskkonnaregistrisse kantud hoolduskõlblikele PLK-dele. Lisaks ei taotleta kogu hoolduskõlblike PLK-de pinnale PLK toetust – tootjal on PLK alade osas valida PLK toetuse või teiste MAK pindalatoetuste vahel, sest PLK toetusega samale maale teisi MAK pindalatoetusi taotlelda ei saa.

Pärandniitude tegevuskava 2021–2027 (KeA, 2020) toob välja, et kui 2020. aastal oli kaitstavatel aladel PLK-sid hoolduses ligi 38 000 ha, siis ülejäänud keskkonnaregistris oleval ligi 39 000 hektaril puudub hooldustegevus ja majandamisest väljas olevad alad vajavad esmalt taastamist (võsa ja roostiku eemaldamist, puittaimestiku liituvuse vähendamist, mätaste purustamist jms) ja vajaduse korral ka ligipääsude rajamist. Kaitstavatel aladel oli 2020. aastal taastamises ligikaudu 3200 hektarit pärandniite. Pärandniitude tegevuskava 2021–2027 seab eesmärgiks taastada aastaks 2027 täiendavalt 12 230 ha, mis võimaldaks saavutada eesmärgi, et 2027. aastal oleks hoolduses 50 000 ha pärandniite.

Tabel 6. PLK toetuse aluse pinna saavutustase eesmärgist perioodil 2007–2021 (määratud pinna alusel) (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Aasta	2007– 2013 keskmine	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toetusalune pind, ha	21 317	24 156	24 919	26 400	29 113	29 679	32 186	33 435	35 247
Saavutustase eesmärgist*, % (toetusalune pind)	61	69	62	66	73	74	80	84	88

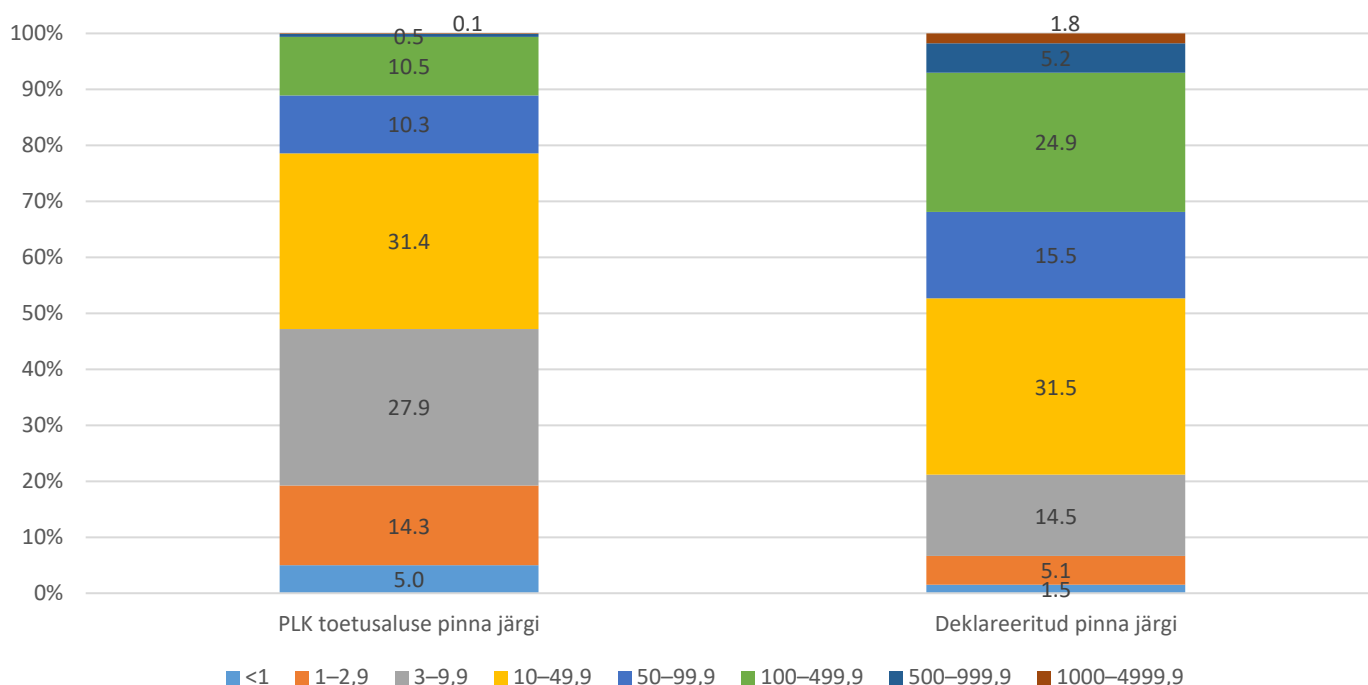
* Perioodi 2007–2014 saavutustaseme arvutamisel on aluseks MAK 2007–2013 sihttase 35 000 ha, 2015.–2021. a saavutustaseme arvutamisel on aluseks MAK 2014–2020 sihttase 40 000 ha. 2015.–2017. a pinnad sisaldavad nii MAK 2007–2013 kui ka MAK 2014–2020 raames toetatud PLK alasid.

Toetuse saajate jaotumine suurusgruppidesse lähtuvalt määratud ja deklareeritud pinnast

89% PLK toetuse saajatest kuulusid PLK toetusluse pinna järgi 2021. a suurusgruppidesse alla 100 ha.

PLK toetuse saajad jagati PLK toetuse 2021. a toetusluse ehk määratud pinna järgi suurusgruppidesse, mille tulemusel leiti, et kõige rohkem kuulus suurusgruppidesse 10–49,9 ha ning 3–9,9 ha (vastavalt 31 ja 28%) (Joonis 77); (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Vähemalt 100 ha PLK toetuse alust pinda oli 2021. a ligi 11%-l PLK toetuse saajatest – seega 89% kuulusid suurusgruppidesse alla 100 ha. PLK toetuse saajatel on enamasti aga ka muud maad kui ainult PLK-d: 2021. a võrdus 841-st PLK toetuse saajast 80-l ehk 9,5%-l PLK toetusluse pind kogu deklareeritud pinnaga¹⁰. Samas 64%-il moodustas PLK toetusluse pind kogu deklareeritud pinnast vähem kui poole. Seetõttu uuriti lähemalt ka PLK toetuse saajate jagunemist suurusgruppidesse lähtuvalt deklareeritud pinnast ning leiti, et suurusgruppidesse alates 100 ha ja rohkem kuulus 32%.

¹⁰ Deklareeritud pinna all mõeldakse kogu põllumajandusmaa pinda, mille taotleja on pindalatoetuste taotlusele märkinud, k.a selline pind, millele ühtegi toetust ei taotleta (taotlejal on kohustus märkida taotlusele kogu tema kasutuses olev põllumajandusmaa)

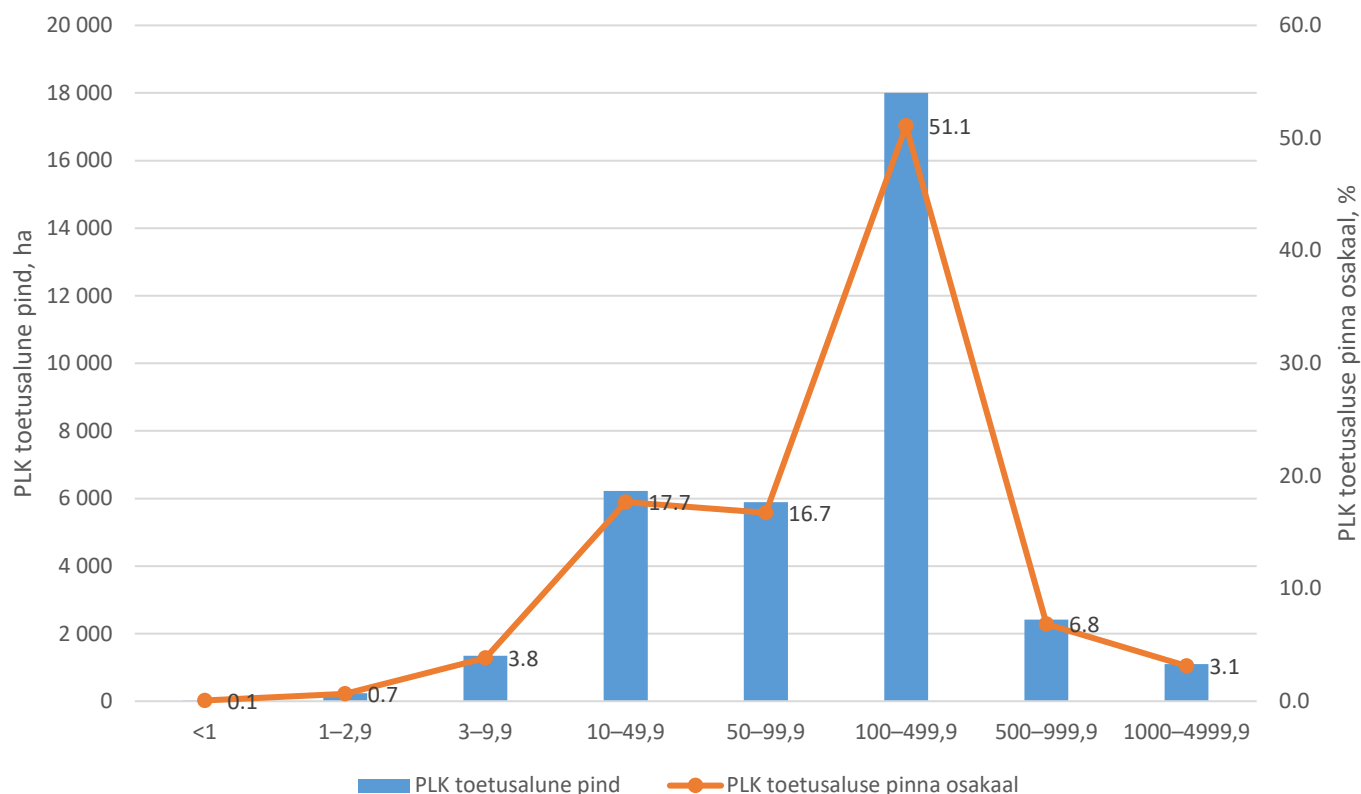

Joonis 77. PLK toetuse saajate osakaal suurusgrupiti lähtuvalt 2021. a PLK toetuslusest ja deklareeritud pinnast (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Kõigi 2021. a PLK toetuse saajate deklareeritud pind oli kokku 118 189 ha, millest PLK määratud pind (35 245 ha) moodustas 30% (PRIA, 02.03.2022a andmetel). PLK toetuse saajatel oli PRIA maakasutuse info põhjal 24 754 ha põllukultuure, mis moodustab kogu deklareeritud pinnast 21% (PRIA, 28.01.2022c andmetel). PLK toetuse saajad olid pindalatoetuste taotluse vormil PT50A (pindalatoetuste taotlus ja maksetaotlus koos põldude loeteluga) märkinud 82 806 ha (70% kogu deklareeritud pinnast), millest 30% moodustasid põllukultuurid ning ligi 68% püsirohumaa ja keskkonnatundlik püsirohumaa (sisaldab osaliselt ka PLK toetusega kaetud alasid). Seega on PLK toetuse saajate peamine maakasutus püsirohumaad.

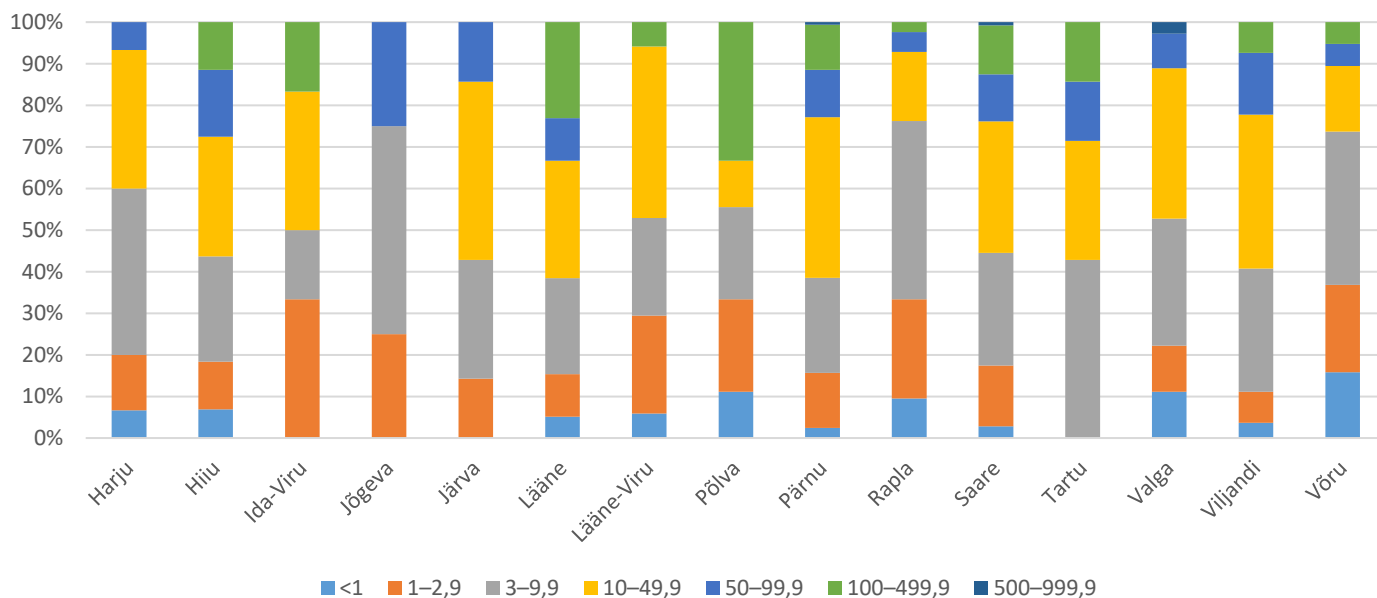
Lisaks uuriti PLK toetusluse ehk määratud pinna ja selle osakaalu jagunemist eri suurusgruppi kuuluvate tootjate vahel. Selgus, et suurimat pinda hooldavad tootjad suurusgrupist 100–499,9 ha – 51% PLK toetuslusest pinnast (Joonis 78). Nagu eespool välja toodud, kuulus 2021. a PLK toetusluse pinna järgi 89% toetuse saajatest suurusgruppidesse kuni 100 ha, samas ilmneb nüüd, et nende majandada oli vähem kui pool pinnast – 39%. Seega PLK toetuse saajad, kes kuulusid suurusgruppidesse 100 ha ja rohkem (neid oli 11%) majandasid 61% pinnast. Sarnased proportsioonid olid ka 2016.–2020. aastal.

PLK toetuse saajad, kes kuulusid suurusgruppidesse 100 ha ja rohkem (neid oli 11%) majandasid 2021. a 61% PLK toetuslusest pinnast.

Joonis 78. PLK toetuslune pind ja osakaal kogu PLK toetuslusest pinnast suurusgrupiti 2021. a (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

PLK toetuse saajate kuuluvust erinevatesse suurusgruppidesse lähtuvalt PLK 2021. a toetuslusest pinnast uuriti ka maakonniti (haldusreformi järgne PRIA tegevusmaakond). Väikestes suurusgruppidesse (<1 või 1–2,9 ha) kuulus kõige rohkem PLK toetuse saajaid Ida-Viru, Jõgeva, Lääne-Viru, Põlva, Rapla ja Võru maakonnas, kus vähemalt 25% PLK toetuse saajatest kuulusid nendesse suurusgruppidesse (Joonis 79). Suurusgruppidesse 100 ha ja rohkem kuulus enim PLK toetuse saajaid Põlva ja Lääne maakonnas (vastavalt 33 ja 23%).

Joonis 79. PLK toetuse saajate osakaal suurusgrupiti lähtuvalt 2021. a PLK toetuslusest pinnast maakonniti (PRIA tegevusmaakonna alusel; haldusreformi järgsed piirid) (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Taotletud pinnad ja osakaalud lähtuvalt PLK tüübist ja hooldamisviisist

Perioodil 2015–2021 taotleti kõigil aastatel enim PLK toetust muu niidu karjatamisele, seejärel muu niidu niitmisele ja kadakatega niidu karjatamisele.

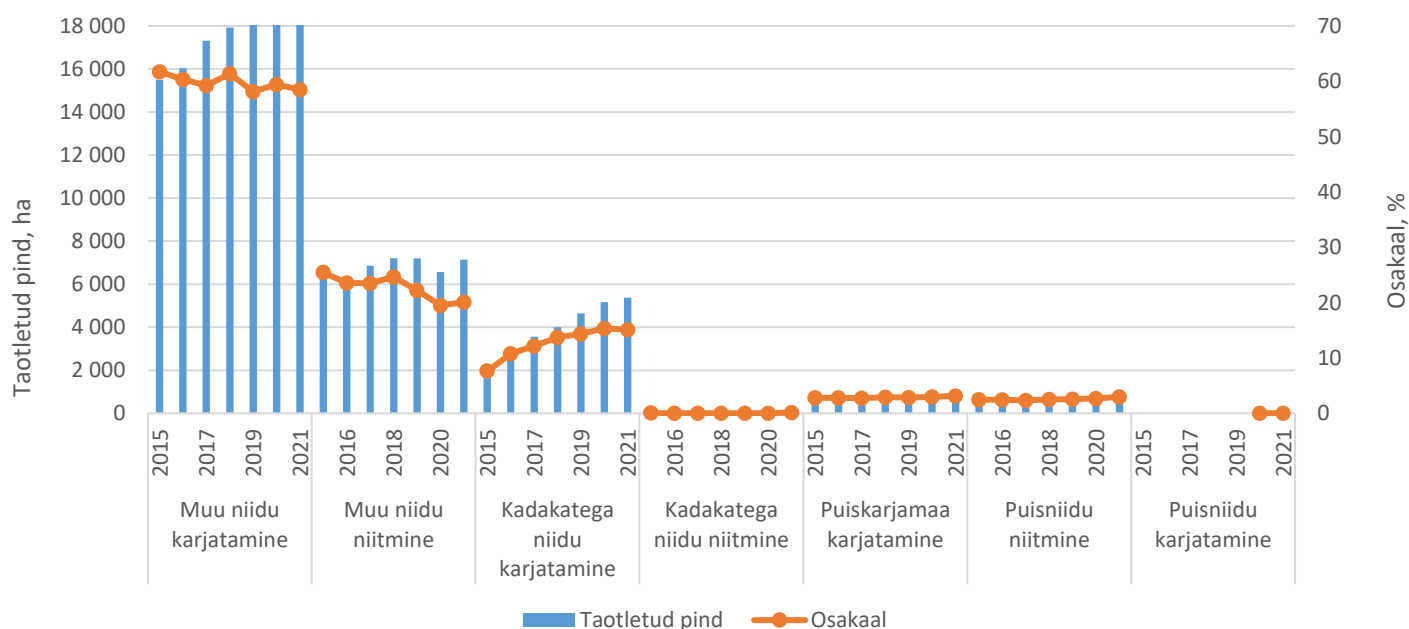
MAK 2014–2020 perioodil makstakse toetust poolloodusliku koosluse hooldamiseks nelja tüüpi koosluste kohta: puisniit (PN), puiskarjamaa (PK), kadakatega niit (KN) ja muu niit (MN). 2019. aastani kehtis seitse ühikumäära (PN niitmise, PK karjatamise, KN karjatamise, KN niitmise, MN karjatamise, MN niitmise ja liigikaitseks oluliste rannalade hooldamise kohta) ning 2020. aastal lisandus kaheksas ühikumäär PN karjatamise eest (varem oli puisniitudel lubatud vaid niitmine, nüüd on

lubatud ka karjatamine puisniidu taastamise järel niidutaimestiku taastumise eesmärgil või kui puisniitu on enne niidetud ja niide kokku kogutud). MAK 2007–2013 alusel sai taotleda toetust muu niidu ja puisniidu hooldamiseks, kuid majandamisviis muu niidu puhul oli KeA poolt vaid soovituslik. 2015.–2021. a jooksul taotleti enim PLK toetust muu niidu karjatamisele, seejärel muu niidu niitmisele ja kadakatega niidu karjatamisele (Joonis 80; Lisa 31) (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel).

PLK toetuse üheks eesmärgiks on suurendada põllumajandusloomade abil hooldatavate PLK-de osakaalu. Perioodil 2015–2020 kasvaski karjatamise teel hooldatavate PLK-de osakaal 72%-lt 78%-ni ning niitmise teel hooldatavate PLK-de osakaal langes 28%-lt 22%-ni (Lisa 31). 2021. aastal karjatamise teel hooldatavate alade osakaal langes ja niitmise teel hooldatavate alade osakaal kasvas 1% võrra võrreldes eelmise aastaga. Seejuures on karjatamise teel hooldatavate PLK-de pind siiski kuni 2021. aastani kasvanud: 18 103 hektarilt 2015. a 27 322 hektarini 2021. a. Niitmise teel hooldatavate alade pind on samuti kasvanud 6998 hektarilt 2015. aastal 8249 hektarini 2021. aastal.

PMK 2021. a põllumajandustootjate e-küsitlusele vastanud 2712 tootjast 298 (42%) omasid PLK-sid, mida hooldavad loomi karjatades (PMK, 2022u). Nendest 54% karjatavad veiseid, 39% lambaid/kitsi ja 24% hobuseid.

Perioodil 2015–2020 suurenes PLK toetuse taotletud pinnast karjatamise teel hooldatav ala 72%-lt 78%-ni, 2021. a aga langes 1% võrra.

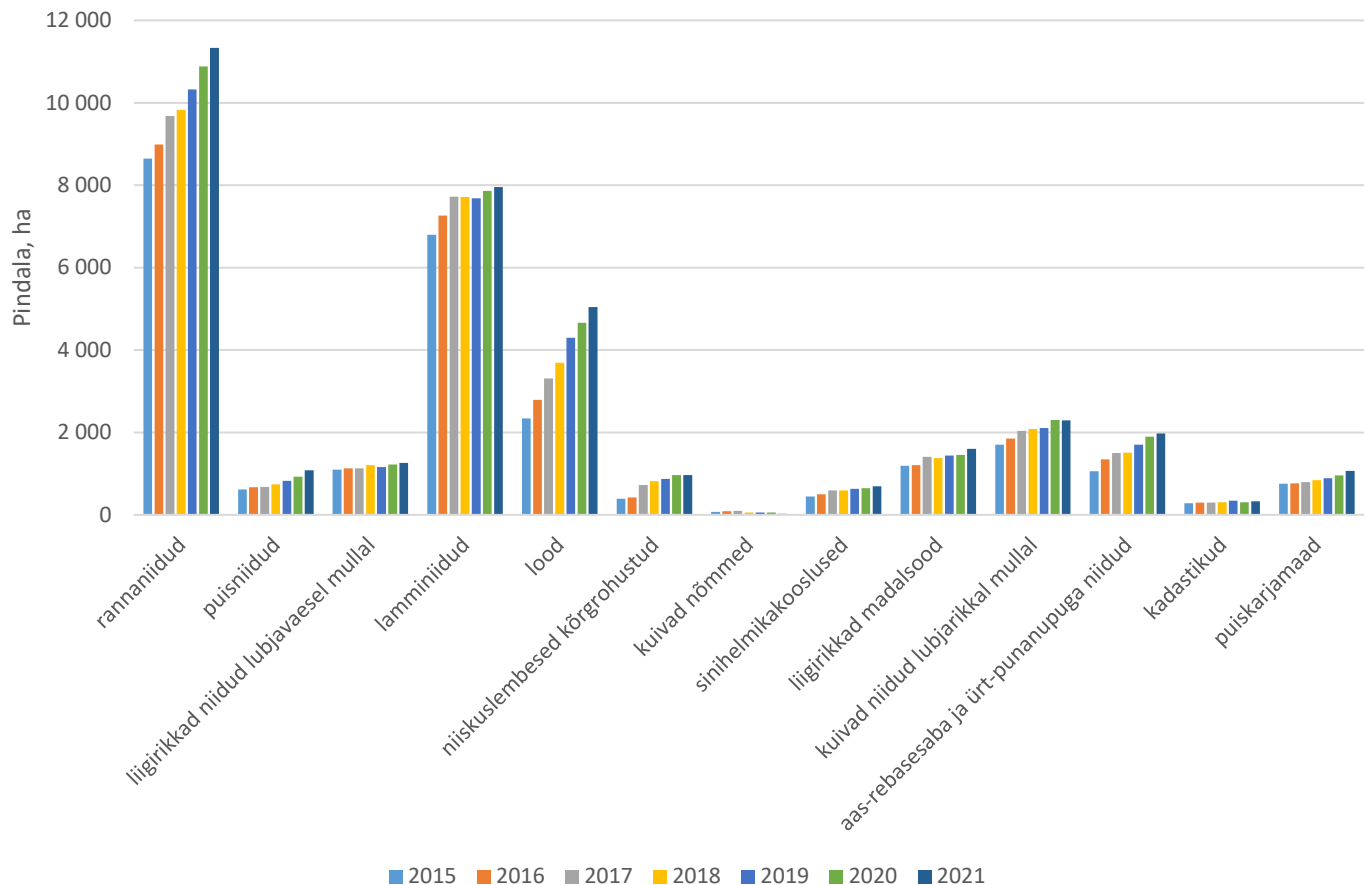
Joonis 80. PLK toetuse taotletud pinnad ja osakaalud lähtuvalt PLK tüübist ja hooldamisviisist 2015.–2021. a (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

PLK-de analüüs elupaigatüüpide kaupa

Nagu eespool välja toodud eristatakse PLK toetuse maksmisel nelja tüüpi: puisniit, puiskarjamaa, kadakatega niit ja muu niit. Need tüübid sisaldavad endas ka detailsemat PLK elupaigatüüpide jaotust (Tabel 7). Suurimate KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pindadega olid aastatel 2015–2021 ranna- ja lamminiidud ning loopealsed, väikseimate pindadega aga kuivad nõmmed ja kadastikud (Joonis 81; Lisa 32) (PMK, 2021a); (EELIS, 02.03.2022b andmetel); (EELIS, 02.03.2022c andmetel). Siin on aga esitatud elupaigatüüpide pinnad KeA kooskõlastatud pindade põhjal, millest kõigile ei pruugitud PRIA-st hiljem toetust taotleda. 2021. a oli KeA kooskõlastatud pind 35 628 ha, PRIA-s taotletud pind aga 35 571 ha ehk 57 ha väiksem. Lisaks selgus, et 7 ha PRIA-s taotletud pinnast ei kattunud keskkonnaregistri PLK-dega (mis on aga toetuse saamise eeltingimus) – seetõttu arvati see pind edasistest analüüsides välja ja taotletud pinnaks arvestati 35 564 ha.

Tabel 7. PLK-de elupaigatüübid ja nende kuuluvus eri PLK toetuse ühikumääraga tüüpide alla

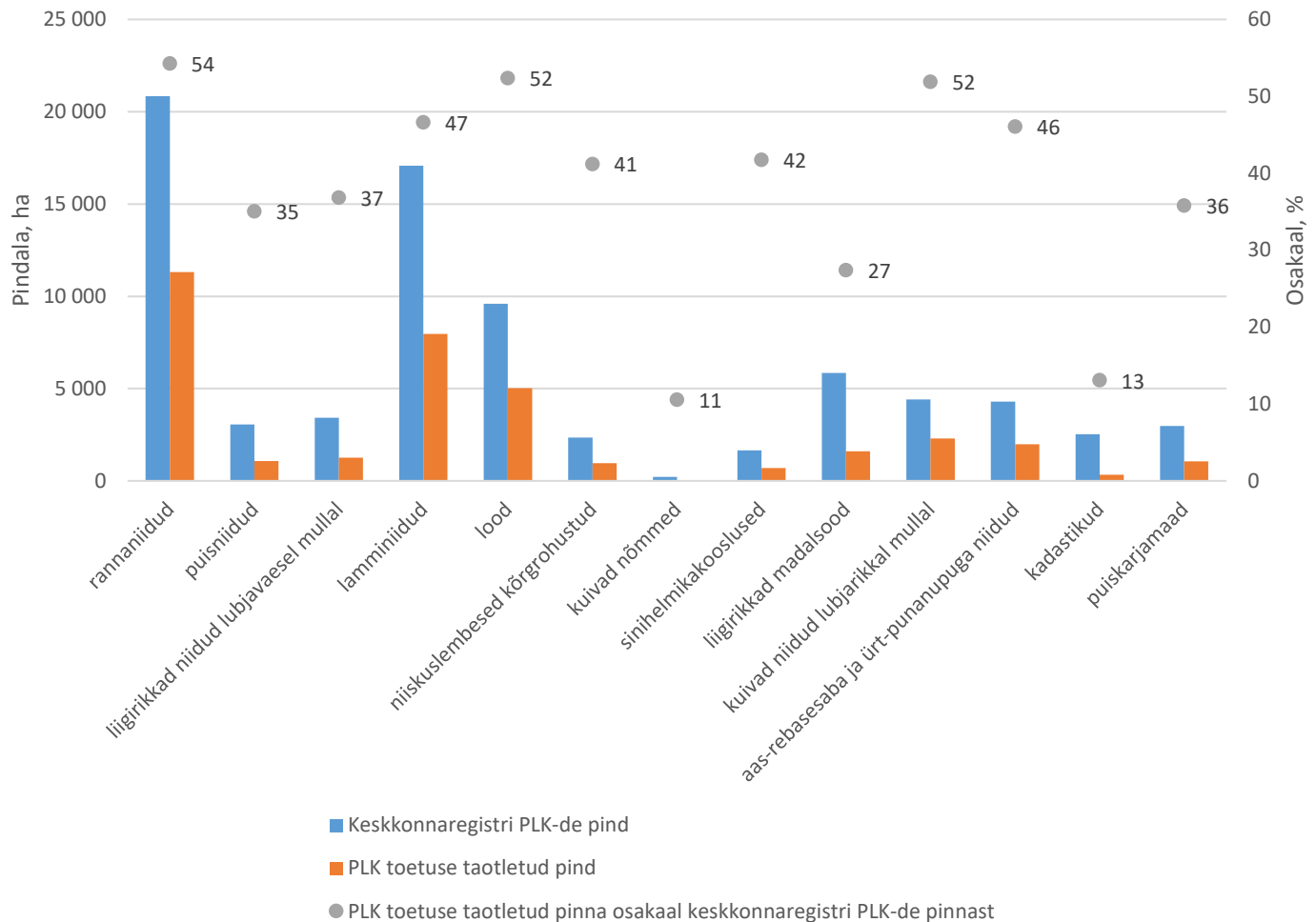
Elupaigakood	Elupaigakoodile vastav PLK tüüp	Muu niit	Kadakatega niit	Puisniit	Puis-karjamaa
1630*	rannaniidud	x			
6530*	puisniidud			x	
6270*	liigirikkad niidud lubjavaesel mullal	x			
6450	lamminiidud	x			
6280*, 8240(*)	lood	x	x		
6430	niiskuslembesed kõrgrohustud	x			
4030	kuivad nõmmed	x	x		
6410	sinihelmikakooslused	x			
7230	liigirikkad madalsood	x			
6210, 6210*	kuivad niidud lubjarikkal mullal	x	x		
6510	aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud	x			
5130	kadastikud		x		
9070	puiskarjamaad				x

Joonis 81. KeA PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pinnad elupaigatüüpide kaupa 2015.–2021. a (PMK, 2021a); (EELIS, 02.03.2022b andmetel); (EELIS, 02.03.2022c andmetel)

PLK toetust saab taotleda keskkonnaregistrisse kantud PLK-dele. Järgnevalt leiti kui suure osa moodustas 2021. aastal PLK toetuse taotletud pind keskkonnaregistri PLK-de pinnast elupaigatüüpide kaupa. Keskkonnaregistri PLK-de pind oli 02.03.2022 seisuga 78 262 ha (EELIS, 02.03.2022b andmetel) ning PRIA-st taotleti sellele alale 2021. aastal toetust 35 564 hektarile (PRIA, 28.01.2022c andmetel) ehk 45%-le (Lisa 33). Kõige suuremale osale keskkonnaregistri PLK-dest oli toetust taotletud rannaniitudele, loopealsetele ja kuivadele niitudele lubjarikkal mullal (vastavalt 54, 52 ja 52%) ning kõige vähem kuivadele nõmmedele ja kadastikele (vastavalt 11 ja 13%). PLK toetuse taotletud pinna osakaal keskkonnaregistri PLK-de pinnast jääb olenevalt elupaigatüübist vahemikku 11–54% – üks oluline tegur miks osakaalud suuremad ei ole on see, et PLK toetust saab taotleda vaid keskkonnaregistrisse kantud hoolduskõlblikele PLK-dele. 2020. aasta märtsi seisuga olid keskkonnaregistri PLK-dest hoolduskõlblikud ligi pooled (PMK, 2020a). Igal aastal taastatakse uusi PLK-sid, mida saab seejärel hooldama hakata. Nagu eespool välja toodud, seab pärandniitude tegevuskava 2021–2027 (KeA, 2020) eesmärgiks taastada aastaks 2027 täiendavalt 12 230 ha (võrreldes aastaga 2020), mis võimaldaks saavutada eesmärgi, et 2027. aastal oleks hoolduses 50 000 ha pärandniite. Ka keskkonnaregistri PLK-de pind on ajas muutuv, mille põhjusteks on nt uute kaitstavate loodusobjektide moodustamine või olemasolevate piiride muutmine, PLK-de kandmine erametsamaa toetustõiguslike alade kihile ja seega PLK-de kihilt väljaarvamine, lisaks võib muutuda PLK-de pind vastavalt inventeerimistulemustele.

PLK toetuse taotletud pind moodustas 2021. a keskkonnaregistri PLK-dest 45%, elupaigatüübiti jäi vahemikku 11–54%.

Joonis 82. Keskonnaregistri PLK-de ja PLK toetuse taotletud pinnad ja viimase osakaal esimesest elupaigatüüpide kaupa 2021. a (EELIS, 02.03.2022b andmetel) (PRIA, 28.01.2022c andmetel)

PLK alade kattuvus ÜPT ja MAK toetustega

Tootjal on PLK alade osas valida PLK toetuse või teiste MAK pindalatoetuste vahel, sest PLK toetusega samale maale teisi MAK pindalatoetusi taotleda ei saa. Küll saab aga PLK toetusega muu niidu ja niidetava puisniidu maale taotleda ÜPT toetust, kui need vastavad ÜPT toetuse tingimustele. 2021. a taotleti samale maale nii PLK kui ka ÜPT toetust muu niidu puhul 22 697 ha ning puisniidu puhul 302 ha, mis on kokku 22 999 ha (65% kogu PLK taotletud pinnast) (PRIA, 28.01.2022c andmetel). Lisaks kattus taotletud PLK-dest ÜPT taotletud pinnaga 114 ha kadakatega niite ja 18 ha puiskarjamaid, kuigi neile PLK tüüpidele ÜPT-d ei saa taotleda. Liigikaitseliselt oluliste rannaalade osas oli PLK ja ÜPT taotletud pinna kattuvus 2021. a 1774 ha (see pind sisaldub ka eelnevalt välja toodud muu niidu pinnas), ehk 83% PLK rannaalade lisategevuse taotletud pinnast. Aastate jooksul on väikeste sammudega kasvanud ÜPT toetusega alade osakaal PLK toetuse taotletud alade hulgas: 2018. a oli see 63%, 2021. a 65%.

2021. a taotleti samale maale nii PLK kui ka ÜPT toetust 65%-le kogu PLK taotletud pinnast.

Keskonnaregistri PLK kihi (EELIS, 02.03.2022b andmetel) ja PRIA e-põldude maakasutuse andmetega kihi (PRIA, 28.01.2022c andmetel) koosanalüüsi põhjal taotleti kogu keskonnaregistri PLK-dest (78 262 ha) ÜPT-d 26 669 hektarile ehk 34%-le, millest 3538 hektarile ei olnud PLK toetust taotletud. Lisaks taotleti keskonnaregistri PLK-dele 1307 ha MAHE ja 2350 ha NAT toetust. Enamus MAHE ja NAT toetusega alasid kattus aladega, millele taotleti ka ÜPT toetust (mittekattuv osa oli vaid 20 ha). Seega on ÜPT ning MAK PLK, MAHE ja NAT toetust taotletud keskonnaregistri PLK-dest ~39 100 hektarile, mis on 50%.

PLK-de kattumine Natura 2000 aladega jm kaitstavate loodusobjektidega

Aastani 2015 sai PLK toetust taotleda vaid Natura 2000 aladel asuvatele keskkonnaregistrisse kantud hoolduskõlblikele PLK-dele. MAK 2014–2020 raames tekkis võimalus PLK toetust taotleda ka väljaspool Natura 2000 alasid asuvatele, kuid keskkonnaregistrisse kantud kaitstavatel loodusobjektidel paiknevatele PLK-dele. 02.03.2022 seisuga keskkonnaregistri PLK kihi kogu pinnast (78 262 ha) asus väljaspool Natura 2000 alasid vaid 1728 ha ehk 2,2% (EELIS, 02.03.2022b andmetel); (EELIS, 02.03.2022a andmetel). 2021. a PLK toetuse taotletud pinnast asus väljaspool Natura 2000 alasid kaitstavatel loodusobjektidel 267 ha ehk 0,7% (EELIS, 02.03.2022a andmetel) (PRIA, 28.01.2022c andmetel).

2021. a PLK toetuse taotletud pinnast asus väljaspool Natura 2000 alasid paiknevatel kaitstavatel loodusobjektidel 0,7%.

Kaitstavatel loodusobjektidel asuvate PLK-de kaitse

PLK toetust saab vaid keskkonnaregistrisse kantud PLK-dele, mis asuvad kaitstaval loodusobjektidel (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad ja kaitstavad looduse üksikobjektid). Lähtuvalt [looduskaitseadusest](#) määratakse kaitsealade, püsielupaikade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitsekord kaitse-eeskirjaga ning lisaks võib kaitsealade ja hoiualade kaitse korraldamiseks koostada kaitsekorralduskava. Kui kaitse-eeskiri on õigusakt, mis määratleb kaitseala kaitse-eesmärgid ja valitseja, kaitseala piirid, lubatud, keelatud ja vajalikud tegevused kaitseala vööndites (loodusreservaat, sihtkaitsevöönd, piiranguvöönd), siis kaitsekorralduskava on rakenduslik tegevusplaan. Kaitsekorralduskavade koostamist korraldab Keskkonnaamet ning kavas kirjeldatakse ala väärtused, tuuakse välja loodusobjekti ohustavad tegurid ning nende mõju, seatakse kaitse eesmärgid, planeeritakse vajalikud tööd ja meetmed eesmärkide saavutamiseks, määratakse tööde tegemise eelisjärjestus, ajakava ja maht. (KeA, 2022). Vastavalt [kaitsekorralduskavade määrusele](#) on paika pandud kriteeriumid, mille järgi kava koostamise vajadust prioritseerida – seega on kava koostatud prioriteetsematele aladele. Lisaks toob [looduskaitseaduse](#) §17 lõige 1 välja, et kaitstava loodusobjekti poollooduslike koosluste esinemisaladel on vajalik nende ilmet ja liigilist koosseisu tagav tegevus, nagu niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine, mille ulatus määratakse hoiualadel kaitsekorralduskavadega, teistel kaitstavatel loodusobjektidel kaitse-eeskirjaga.

Lisaks võib lähtuvalt looduskaitseadusest koostada elupaiga tegevuskava, mis koostatakse elupaiga soodsa seisundi tagamiseks, kui teadusinventuuri tulemused või muud andmed näitavad, et seni rakendatud abinõud seda ei taga või kui seda nõuab rahvusvaheline kohustus. Elupaiga tegevuskava oli koostatud ka poollooduslikele kooslustele aastateks 2014–2020 (KeA, 2013) ning hetkel kehtib pärandniitude tegevuskava 2021–2027 (KeA, 2020) – eesmärk on pärandniitude elurikkuse säilitamine ja selleks kaitsemeetmete planeerimine. Lisaks on välja töötatud eri tüüpi PLK-de hoolduskavad, mis sisaldavad olulist informatsiooni erinevate elupaigatüüpide kaitseväärtuste ning hooldamis- ja taastamisvõtete kohta. Seega on poollooduslikud kooslused eraldi tähelepanu all. Kõik meie pärandkooslused on arvatud Euroopa Liidu tasandil kaitstavate elupaikade hulka. Nende soodsa seisundi säilitamine on vajalik nii Eestis kui ka mujal Euroopas ning nende hoidmine on meie looduskaitse väga oluline vastutusvaldkond.

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse koolitused

Tootjad, kes taotleavad oma valduses olevate PLK-de hooldamiseks PLK toetust, peavad osalema KeA korraldatud koolitustel, kus pööratakse tähelepanu PLK hooldamisega seotud spetsiifilisematele teemadele. Koolitusel antakse ülevaade PLK-dest, nende väärtustest, jagatakse juhiseid alade hooldamiseks ja selgitatakse toetuse saamise tingimusi. Koolituse läbis 2021. a kokku 67 tootjat, sh 8 Harju, 3 Hiiu, 1 Jõgeva, 1 Järva, 5 Lääne, 3 Lääne-Viru, 1 Põlva, 10 Pärnu, 6 Rapla, 24 Saare, 3 Viljandi ja 2 Võru maakonnast (PRIA, 26.01.2022a andmetel).

PLK-dega seotud liikide seisund

PLK toetuse üheks eesmärgiks on parandada PLK-dega seotud liikide seisundit ning suurendada elurikkust ja maastiku mitmekesisust. PLK meetme jaoks PMK koordineerimisel mõjunäitajate kohta andmeid eraldi ei koguta, mistõttu

kasutatakse üldiste PLK-dega seotud muutuste hindamiseks erinevaid kaudseid allikaid, millest peamiseks on KAUR-i koordineeritud riikliku keskkonnaseire tulemused. Viimaste põhjal on leitud, et seiratud taimekoosluste esinduslikkus, floristiline väärtus, funktsioonide säilimine ja looduskaitsealine väärtus olid kõigil uuritud kooslusetüüpidel (loopealsed, nõmmed, luha-, soostunud, pärisaru- ja rannaniidud) PLK toetusega aladel oluliselt kõrgemad kui toetuseta aladel (KAUR, 2019). Lisaks mõjus neile näitajatele positiivselt PLK toetuse kestus – mida pikemalt neile aladele toetust oldi makstud, seda kõrgemad olid taimenäitajad. Lindudest uuriti rannaniitude ja rohuneppide seire andmeid ja leiti, et rannaniitudel olid isendite arv, kaitsealuste liikide arv ja kaitsealuste isendite arv seda kõrgemad, mida suurem oli seirekohas PLK toetusega ala osakaal. Rohuneppide puhul leiti, et nende isendite arv oli seda kõrgem, mida rohkem PLK toetusega alasid seirepunktist 1000 m raadiuses esines. Päevaliblikate ja PLK toetuse näitajate vahel leiti kõige vähem olulisi seoseid, kuid leiti siiski, et päevaliblikate liikide arv oli seda kõrgem, mida suurem osa loendustransektist asus PLK toetusega aladel.

2020. aastal analüüsiti riikliku seire andmete põhjal täiendavalt PLK hooldamise mõju päevaliblikatele (KAUR, 2020) ning leiti, et poollooduslike koosluste hooldamine mõjub päevaliblikatele positiivselt. Hooldatud aladel oli kõrgem päevaliblikate arvukus kui hooldamata aladel. Leiti, et koos toetust saava poolloodusliku koosluse pindala kasvuga hooldatud alade ümbruses kasvab nii kõigi päevaliblikate kui ka niitudele spetsialiseerunud isendite arvukus ning niiduliblikate liikide arv. Niiduliblikatele, kes on elupaikade kinnikasvamise suhtes tundlikum päevaliblikate rühm, avaldas negatiivset mõju ka hooldusest möödunud aeg: mida rohkem aega oli möödunud viimasest hooldusest, seda vähem niiduliikide isendeid alalt leiti.

Riikliku seire tulemused viitavad, et kui kooslused on PLK toetuse abil hooldatud, siis on ka liikide seisund parem kui hooldamata aladel.

Riikliku seire tulemused näitavad seega, et kui kooslused on majandatud (PLK toetusega), siis on ka liikide seisund parem, kui majandamine puudub või ei ole piisavas ulatuses, siis kannatavad selle all ka liigid ja koosluste üldine seisund. 2010.–2017. a taimekoosluse seirepunktidest asusid PLK toetusega aladel loopealsetel ja nõmmedel 15%, luha- ja soostunud niitudel 29%, pärisaruniitudel 22% ja rannaniitudel 56% seirepunktidest (KAUR,

2019). Rannaniitudel on seega PLK toetusega alad kõige paremini esindatud.

Selleks et hinnata pärandniitude taastamise tulemuslikkust, on koostatud 2019. aastal pärandniitude taastamistulemuslikkuse hindamise metoodika (Kalamees, R., 2019). Töös tehakse ettepanekuid riikliku seire täiendamiseks ning antakse soovitusi, kuidas on võimalik hinnata hooldustegevuse mõju elupaigale ja sealsetele liikidele. On leitud, et igasugune toetus või investeering, mis toetab avatud niiduelupaikade taastamist või püsimist maastikul, on Eesti elurikkuse seisundile positiivse mõjuga. Lisahäiringute tekitamine ja valgustingimuste parandamine niiduelupaigas toetab selle liigilist mitmekesisust, mis omakorda toetab nii pärandniitude soodsat seisundit kui ka nende elupaikadele omaste liikide (sh paljude ohustatud ja kaitsealuste liikide) seisundit. (KeA, 2020)

Riiklikus seires hetkel siiski seirealade valikul PLK toetusega ei arvestata. Kuna PLK toetus panustab väga suurel määral PLK alade hooldamisse, peaks tulevikus suurendama ka PLK toetusega alade osa riiklikus seires. Seda teemat on käsitletud ka pärandniitude 2021–2027 tegevuskavas: „Kuigi riikliku seire eesmärgiks ei ole seatud seirata hooldustegevuse mõju, vaid selgitada välja liikide arvukuses ja levikus ning kooslustes toimuvad muutused, saab riikliku seire põhjal teha üldisi järeldusi hooldustegevuse mõjust liikidele. Selleks, et anda konkreetsemat hinnangut, kuidas pärandniitude eri hooldusvõtted ja tegevused (näiteks karjatamine vs. niitmine, niitmise aeg, majandamata jäetud alad) aitavad kaasa elupaikade ja liikide soodsa seisundi säilimisel, on vaja analüüsida ja hinnata, kas seireandmed ning hooldusmeetmete käigus kogutavad andmed on piisavad, et neid omavahel analüüsida ja anda hinnanguid tegevuse kohta. Samuti tuleb üha enam tähelepanu pöörata, kuidas alapõhise kaitse tulemuslikkuse hindamisel saab ära kasutada riiklikus seires kogutavaid andmeid.“ (KeA, 2020)

Põllumajandustootjate suhtumisest PLK-de väärtustesse annab aimu PMK 2021. a läbiviidud e-küsitlus, mille vastas 2712 tootjat. Kõige sagedamini hinnati PLK-de puhul kaunist ja mitmekesisust maastikku (52%), suurt liigirikkust ja

kaitseväärtusega liikide esinemist (50%), aga oluliseks peeti ka kultuuripärandi säilitamist (35%), karjatatavate loomade heaolu, näiteks puhta ja mitmekesise loomasööda olemasolu (33%), ning keskkonnasäästlikku maakasutust (samuti 33%). 4% vastanutest leidis, et PLK-del suured väärtused puuduvad ning 23% ei osanud vastata. (PMK, 2022u)

Kokkuvõte

- 2021. a määrati PLK toetust 35 247 hektarile ja 841 taotlejale. PLK toetuslune pind on aastate 2007–2021 jooksul pidevalt kasvanud – seega on täidetud PLK toetuse eesmärk suurendada hooldatavate alade pindala. Samas jäi 2020. aastal võrreldes 2019. aastaga PLK toetuse alt välja ~1000 ha ning 2021. aastal võrreldes 2020. aastaga ~600 ha varem hooldatud PLK-sid. 2019. a lõppesid paljudel PLK tootjatel 5-aastased PLK kohustused ning erinevatel põhjustel ei olnud hooldajatel huvi PLK toetusega jätkata. Maakonniti olid läbi aastate suurimad toetusalused pinnad Saare, Lääne, Pärnu ja Hiiu maakonnas.
- 2016.–2021. a jooksul kasvas ka PLK toetuse liigikaitseliselt oluliste rannaalade lisategevuse taotletud pind ja taotlejate arv: vastavalt 979 hektarilt 2144 hektarini ning 24 taotlejalt 43 taotlejani. Keskkonnaregistris on liigikaitseliselt oluliste rannaaladena märgitud 7625 ha, millest oli taotletud 2021. aastal PLK hooldamise toetust 5675 hektarile ehk 74%-le, lisategevust aga 2144 hektarile ehk 28%-le.
- 2021. a moodustas PLK toetuslune pind 88% MAK 2014–2020 raames seatud sihttasemest (40 000 ha) – saavutuse tase on aasta-aastalt küll suurenenud, kuid sihttasemest jäi puudu veel ~4700 ha. Eesmärgi saavutamine sõltub otseselt ka PLK-de taastamisest, sest PLK toetust saab taotleda vaid keskkonnaregistrisse kantud hoolduskõlblikele PLK-dele. Lisaks ei taotleta kõigile hoolduskõlblikele PLK-dele PLK toetust – tootjal on PLK alade osas valida PLK toetuse või teiste MAK pindalatoetuste vahel, sest PLK toetusega samale maale teisi MAK pindalatoetusi taotleda ei saa. Liigirikaste alade valede meetoditega või valel ajal hooldamine võib viia liigirikkuse vähenemisele. Seetõttu on soovitatav innustada PLK hooldajaid taotlema PLK toetust ning ka muudel PLK hooldatavatel aladel järgima PLK toetusega seatud nõudeid, milleks on vajalik teadlikkuse tõstmine.
- Enim PLK toetuse saajaid kuulus 2021. a PLK toetusluse pinna järgi suurusgruppidesse 10–49,9 ha ning 3–9,9 ha – vastavalt 31% ja 28%. PLK toetuse saajatest kuulusid 11% suurusgruppidesse vähemalt 100 ha, kes majandasid 61% kogu PLK toetuslusest pinnast.
- 2015.–2021. a taotleti enim PLK toetust muu niidu karjatamisele, seejärel muu niidu niitmisele ja kadakatega niidu karjatamisele. PLK toetuse üheks eesmärgiks on suurendada põllumajandusloomade abil hooldatavate PLK-de osakaalu. Perioodil 2015–2020 suurenes PLK toetuse taotletud pinnast karjatamise teel hooldatav ala 72%-lt 78%-ni, 2021. a aga langes 1% võrra (pind ise siiski kasvas).
- Elupaigatüübiti olid läbi aastate 2015–2021 suurimate KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pindadega ranna- ja lamminiidud ning loopealsed, väikseimate pindadega aga kuivad nõmmed ja kadastikud.
- PLK toetuse taotletud pind moodustas 2021. a keskkonnaregistri PLK-dest 45%. Lähtuvalt elupaigatüübist oli keskkonnaregistri PLK-dest suurimale osale PLK toetust taotletud rannaniitudele, loopealsetele ja kuivadele niitudele lubjarikkal mullal (vastavalt 54, 52 ja 52%) ning kõige vähem kuivadele nõmmedele ja kadastikele (vastavalt 11 ja 13%). Hoolduses olevate PLK-de osakaal sõltub palju ka alade hoolduskõlblikkusest, sest PLK toetust saab vaid hoolduskõlblikele PLK-dele – 2020. a märtsi seisuga olid keskkonnaregistri PLK-dest hoolduskõlblikud ligi pooled. Pärandniitude tegevuskava 2021–2027 seab eesmärgiks taastada aastaks 2027 täiendavalt 12 230 ha PLK-sid (võrreldes aastaga 2020), mis võimaldaks saavutada eesmärgi, et 2027. aastal oleks hoolduses 50 000 ha pärandniite.
- 2021. a taotleti samale maale nii PLK kui ka ÜPT toetust 22 999 hektarile (65% kogu PLK taotletud pinnast). Kogu keskkonnaregistri PLK-dest (78 262 ha) taotleti ÜPT-d 26 669 hektarile ehk 34%-le, millest 3538 hektarile ei olnud

PLK toetust taotletud. Lisaks taotleti keskkonnaregistri PLK-dele 1307 ha MAHE ja 2350 ha NAT toetust. ÜPT ning MAK PLK, MAHE ja NAT toetust taotleti 2021. a keskkonnaregistri PLK-dest ~39 100 hektarile (50%).

- PLK toetuse üheks eesmärgiks on parandada PLK-dega seotud liikide seisundit ning suurendada elurikkust ja maastikulist mitmekesisust. Selle eesmärgi hindamiseks PMK eraldi andmeid ei kogu. KAUR-i analüüsid PLK toetuse efektiivsuse hindamiseks riiklike keskkonnaseire andmete põhjal on leitud PLK toetuse oluline positiivne mõju taimedele, lindudele ja päevaliblikatele. Riikliku seire tulemused näitavad seega, et kui kooslused on majandatud (PLK toetusega), siis on ka liikide seisund parem, kui majandamine puudub või ei ole piisavas ulatuses, siis kannatavad selle all ka liigid ja koosluste üldine seisund. Samas on riiklikus seires enamasti PLK toetusega seirealade osakaal väike – kuna PLK toetus panustab küllaltki suurel määral PLK alade hooldamisse, peaks tulevikus suurendama PLK toetusega alade osa riiklikus seires. Seda teemat on käsitletud ka pärandniitude 2021–2027 tegevuskavas.

MEEDE M11 – MAHEPÕLLUMAJANDUS

Sisukord

Meede M11 – mahepõllumajandus	92
Meetme analüüs.....	134
Kokkuvõte	155

Jooniste loetelu

Joonis 83. MAHE toetuse määratud pind ja saajate arv maakonniti. Maakondade halduspiirid alates 2015. a 01.01.2018 kehtima hakanud piiride järgi.....	136
Joonis 84. MAHE toetuse määratud pinna ja toetuse saajate osakaal ÜPT toetuse määratud pinnast ja toetuse saajatest 2021	138
Joonis 85. MAHE toetuse taotluseluste kultuurigruppide pinna osakaal MAHE toetuse taotluselusest pinnast	141
Joonis 86. MAHE toetuse taotluseluse rohumaa pinna osakaal MAHE toetuse taotluselusest pinnast 2021. aastal.....	142
Joonis 87. MAHE toetuse taotluseluse püsirohumaa pinna ligikaudne asendumine teiste kultuuridega maakondades. 2018. a alates võrdlus uute maakondade halduspiiride järgi, varasem võrdlus vanade halduspiiride järgi	143
Joonis 88. MAHE toetuse taotluseluse põllumajandusmaa kultuurigruppide struktuurid erinevate MAHE pinna jaotuste alusel 2021. aastal	144
Joonis 89. MAHE toetuse taotluseluse põllumajandusmaa kultuurigruppide struktuur ettevõtete pinna suurusgruppides 2021.....	145
Joonis 90. MAHE toetuse taotlejate liblikõieliste heintaimede, liblikõieliste ja muude heintaimede segude, liblikõieliste heintaimede allakülvide ning kaunviljade koguosaal kohustuseluse põllumaa (ilma <0,3 ha põldudeta) pinnast maakondades. Maakonnad 2018. a alates uute halduspiiride järgi	147
Joonis 91. MAHE toetuse taotlejate liblikõieliste kultuurigruppide osakaal põllumaa liblikõieliste pinnast	148
Joonis 92. MAHE toetuse taotluseluse põllumaa struktuur 2021. aastal maakondades	149
Joonis 93. MAHE toetuse taotluseluse talvise taimkatte ligikaudne osakaal põllumaast 2021./2022. a maakondades	149
Joonis 94. MAHE toetuse taotlejate mustkesa pinna osakaal taotluselusest põllumaa kultuuride pinnast maakondades. Maakonnad 2018. a alates uute halduspiiride järgi	151

Tabelite loetelu

Tabel 8. MAHE toetuselune määratud pind ja toetuse saajate arv toetuseluse pinna suurusgruppide alusel 2021. aastal	137
Tabel 9. MAHE 2014+ tootjate sertifitseeritud maheteraviljaseemnega külvatud põllumaa lisamakse alune pind ja toetuse saajad 2021. aastal	139

Lisade loetelu

Lisa 34. Määratud MAHE toetuse toetuse alune pind ja toetuse saajate arv

Lisa 35. MAHE 2007+ toetuselused põllumajandusloomad ja põllumajandusloomad, mis on seotud MAHE 2014+ pinnale määratud lisamaksega

Lisa 36. MAHE põllumajandusloomad, mis on seotud MAHE 2014+ pinnale määratud lisamaksega maakondades 2021. aastal

Kasutatud kirjanduse loetelu

- PMK, 2018e. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 hindamise raames 2017. aastal teostatud keskkonnateadlikkuse e-küsitlus. Allikas: <https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/2017-E-kysitus-aruanne-PSUO.pdf>.
- PMK, 2021a. PMK, 2021a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_.
- PMK, 2022e. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 hindamise raames 2021. aastal teostatud keskkonnateadlikkuse e-küsitlus.
- PRIA, 02.03.2022b andmetel. MAH (2014-2020) määramine (lisatakse alusel olevad loomade arvud kliendi lõikes).
- PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.
- PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.
- PTA, 26.01.2022 andmetel. Mahepõllumajanduslik loomakasvatus, taimekasvatus ja korje mittehavitaval alal 2021. aastal.

Meetme analüüs

Mahepõllumajandustoetusi hakati Eestis tootjatele maksma riiklikul tasandil 2000. aastal. 2003. aastal oli mahetoetusega kaetud 38 588 ha. 2004. aastal, kui Eesti liitus Euroopa Liiduga, hakati ka mahepõllumajanduslikku tootmist arendama maaelu arengukavade (MAK) vastavate meetmete alusel. Tootjatel oli võimalik nende meetmetega liituda ja saada meetmete nõuete täitmise eest toetust. Praeguseks on MAHE toetuse alune pind mitmekordistunud ja toetuse saajate arv oluliselt suurenenud.

2018. a alates ei saanud enam toetust taotleda MAK 2007–2013 PKT alameetme 2.3.2 – mahepõllumajandusliku tootmise toetus alusel (MAHE 2007+), kuna kõigi selle meetmega seotud tootjatel kohustusperiood lõppes. Jätakuvalt said mahetootjad toetust taotleda MAK 2014–2020 meetme – mahepõllumajandus – M11 – (MAHE 2014+) alusel.

MAHE toetuse saajate koguarv ja toetusosalused pinnad

2021. a määrati MAHE toetust lisaks uutele mahetootjatele ka nendele tootjatele, kes hakkasid 2020. a küll mahetootjateks, kuid ei saanud tollal rahaliste vahendite puudusel MAHE toetust taotleda.

Eestis oli 2021. a kokku 1793 MAHE 2014+ toetuse saajat. 2009.–2013. a keskmisega võrreldes oli toetuse saajaid 39% ehk 505 võrra rohkem. 2020. a võrreldes suurenes toetuse saajate arv 1,4% e 24 võrra. MAHE toetuse saajaid oli 2021. a kõige rohkem Võru (240 ehk 13% MAHE toetuse saajatest) ja Pärnu maakonnas (212 e 12%) ([Joonis 83](#)), ([Lisa 34](#)). Kõige vähem oli MAHE toetuse saajaid Ida-Viru (42 e 2,3%) ja Jõgeva (65 e 3,6%) maakonnas.

Eestis oli 2021. aastal 1793 MAHE toetuse saajat ja toetusosalune pind 190 561 ha. Kõige rohkem toetusesaajaid oli Võru maakonnas (13%) ja suurim toetuspind Tartu maakonnas (14%).

Määratud MAHE 2014+ toetuse kogupind oli Eestis 2021. a 190 561 ha. See moodustas taotlusosalusest pinnast 94%. Mahepõllumajanduse registris (PTA, 26.01.2022 andmetel) olevast mahepinnast (242 654 ha) moodustas MAHE toetusosalune pind 79%. Toetuse saajaid oli registris olevatest mahetootjatest (2040) 88%. 2009.–2013. a keskmisega võrreldes oli MAHE toetusosalune pind 2021. a 79% (84 378 ha võrra) suurem. 2020. a võrreldes suurenes MAHE pind aga 7,5% e 13 332 ha ([Lisa 34](#)).

Suurimad MAHE toetuse alused pinnad olid 2021. a Tartu (26 604 ha e 14% MAHE pinnast) ja Pärnu (22 496 ha e 12%) maakonnas ([Joonis 83](#)). Kõige vähem oli MAHE pinda Põlva (4159 ha e 2,2%) ja Ida-Viru (7079 ha e 3,7%) maakonnas. Jõgeva maakonnas suurenes 2021. a MAHE pind kõige enam (27%). MAHE pind vähenes vaid Ida-Viru maakonnas (-4,5%), ülejäänud maakondades aga suurenes. Hiiu maakonnas oli 2021. aastal MAHE pind koguni 343, Saare maakonnas 1,7 ja Võru maakonnas 1,2 korda ja natuke ka Lääne maakonnas suurem kui KSM toetusosalune pind. Hiiu maakonnas sai vaid üks tootja 24 ha KSM toetust. Teistes maakondades ületas KSM toetusosalune pind MAHE pinna.

MAHE 2014+ toetusest määrati mahetootmisele üleminekutoetust 2021. a 53 tootjale (PRIA, 21.03.2022 andmetel) ([Lisa 34](#)). Kõige rohkem oli selle toetuse saajaid Pärnu (14) ja Põlva (7) maakonnas. Hiiu, Ida-Viru, Järva ja Tartu maakonnas polnud aga ühtegi selle toetuse saajat. Üleminekutoetuse kogupind oli 2170 ha, mida oli 130 ha vähem kui 2020. a ja üle kolme korra vähem kui 2019. a. Selle toetuse suurimad pinnad olid Pärnu (1285 ha) ja Lääne (256 ha) maakonnas.

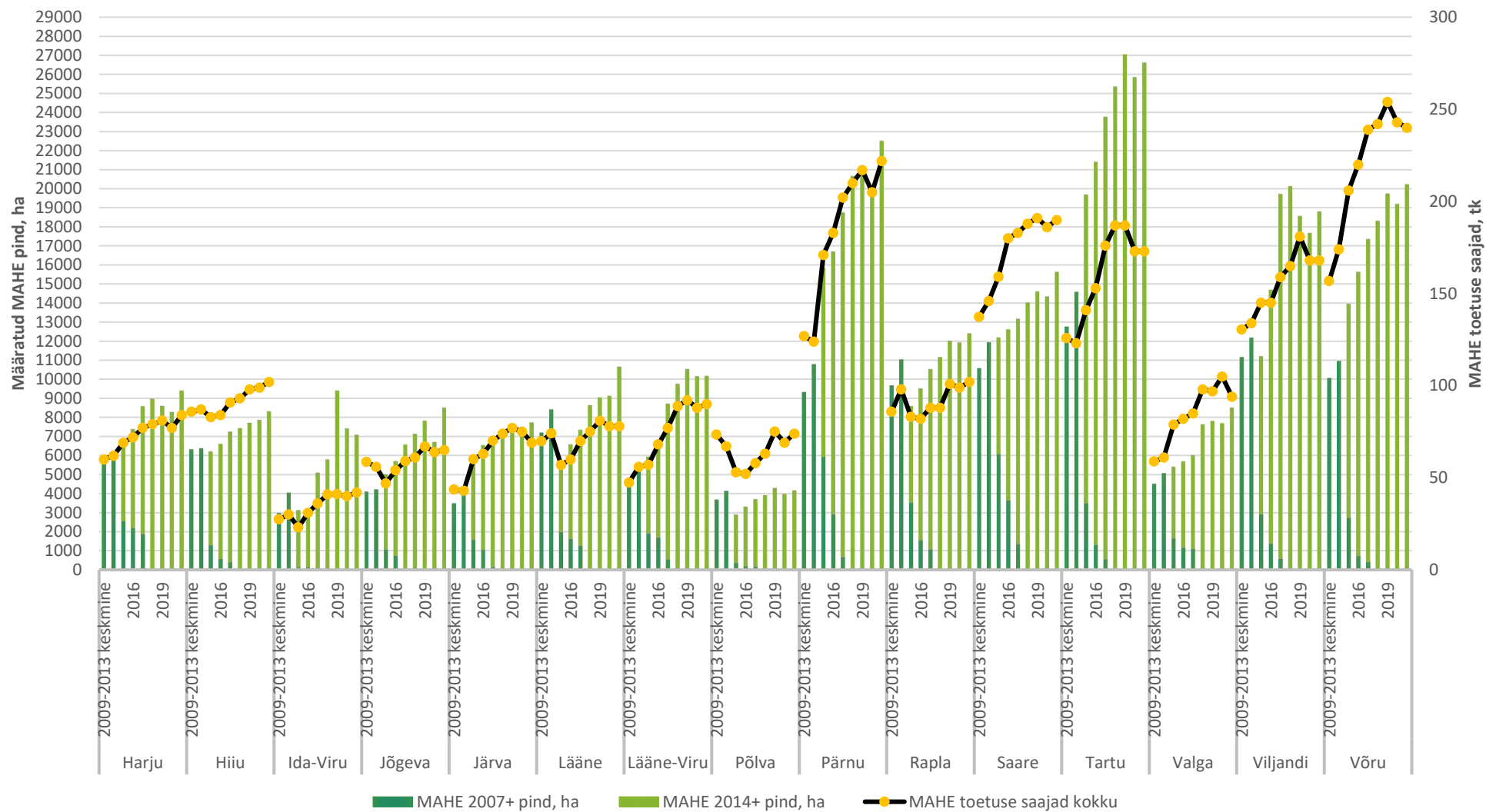
MAHE 2014+ toetusest MAHE tootmisega jätkamise toetust määrati 2021. a 1749 tootjale (PRIA, 21.03.2022 andmetel) ([Lisa 1](#)). Kõige rohkem oli selle toetuse saajaid Võru (238) ja Pärnu (208) maakonnas ja kõige vähem Ida-Viru (42) ning Jõgeva maakonnas (63). Toetuse kogupind oli 188 391 ha, mis oli 13 461 ha suurem kui 2020. a. Selle toetuse suurimad pinnad olid Tartu (26 604 ha) ja Pärnu (21 210 ha) maakonnas ja väikseimad pinnad Põlva (4051 ha) ja Ida-Viru (7079 ha) maakonnas.

MAHE toetuse keskmine pind toetuse saaja kohta oli 2021. aastal Eestis 106 ha (2020. a 100 ha). Kõige suurem keskmine pind toetuse saaja kohta oli Ida-Viru – 169 ha ja Tartu (154 ha) maakonnas. Kõige väiksemad keskmised pinnad olid aga Põlva (56 ha) ja Hiiu (81 ha) maakonnas.

MAK 2014–2020 on MAHE meetme hindamiseks kavandatud ka kaks pindalalist väljundnäitajat:

- üleminek mahepõllumajandusele, sihttasemega 60 000 ha;
- mahepõllumajandusega jätkamine, sihttasemega 133 000 ha.

Mahepõllumajandusele üleminekupind vahetub üleminekuperioodi lühikese kestuse (1–3 aastat) tõttu pidevalt, kuid selle kogupind ei suurene seetõttu oluliselt. Pealegi määratakse üleminekuperioodi toetust vaid esmakordselt mahetootmisega alustavate ettevõtete põllumajandusmaale. Hiljem juurde tulevale uuele põllumajandusmaale aga mahetoetust ei määrata, kuigi seadusandluse järgi kehtib ka sellele pinnale mahepõllumajanduse üleminekuperiood. Tegelik üleminekupind on olnud seetõttu mitu korda suurem, kui see pind, millele üleminekutoetust määratakse. Seetõttu pole kehtestatud väljundnäitaja selles sõnastuses vast kõige sobivam antud sihttaseme väljatoomiseks. 2015.–2021. a jooksul on mahepõllumajandusele üleminekutoetust (1.–3. a) määratud kokku 44 617 ha ([Lisa 34](#)). Toetusaluse mahepõllumajandusega jätkamise pind (188 391 ha) moodustas 2021. a aga sihttasemest 142%.

Joonis 83. MAHE toetuse määratud pind ja saajate arv maakonniti. Maakondade halduspiirid alates 2015. a 01.01.2018 kehtima hakanud piiride järgi (PMK, 2021a), (PRIA, 02.03.2022b andme

MAHE toetuse saajate erinevate suurusgruppide analüüsimisel (Tabel 8) selgus, et väikese toetusluse pinnaga suurusgruppides (<1 ha, 1–2,99 ja 3–9,99 ha) oli toetuse saajate arv sarnaselt varasematele aastatele 2021. a märkimisväärne (kokku 335 e 19% toetusesaajatest), kuid toetuslune kogupind väike (1478 ha e 0,8% toetuspinnast). Suurim toetuslune pind oli suurusgrupis 100–499,99 ha (99 724 ha, 52%) ja suurim toetuse saajate arv grupis 10–49,99 ha (634 toetuse saajat, 35%).

Suurim MAHE toetuse saajate arv oli 2021. aastal suurusgrupis 10–49,99 ha (35%) ja suurim toetuslune pind suurusgrupis 100–499,99 ha (52%).

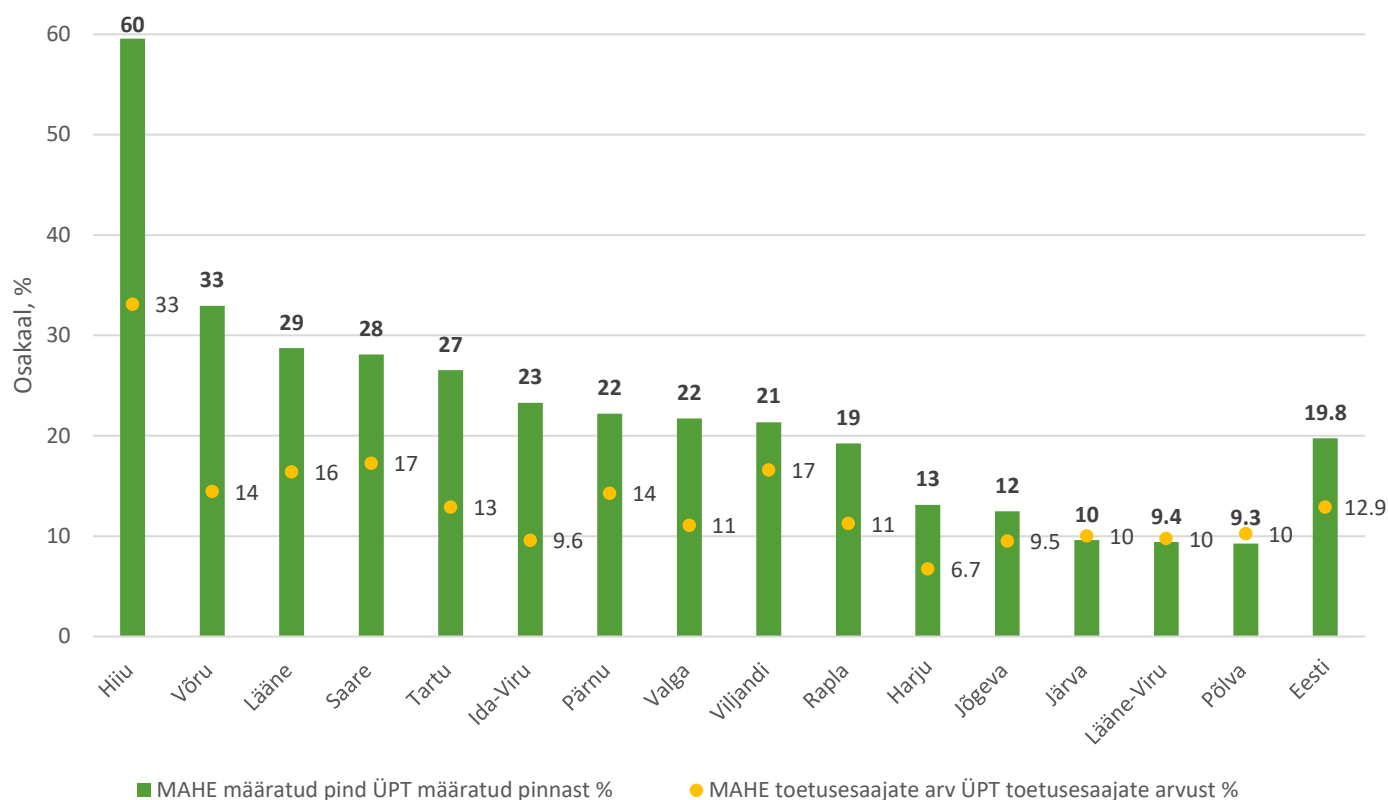
Tabel 8. MAHE toetuslune määratud pind ja toetuse saajate arv toetusluse pinna suurusgruppide alusel 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022b andmetel)

Suurusgrupp	Toetuslune pind kokku, ha	Toetusluse pinna osakaal kogupinnast, %	Toetusesaajate arv	Toetusesaajate osakaal, %
<1 ha	13	0,0	22	1,2
1–2,99 ha	198	0,1	108	6,0
3–9,99 ha	1267	0,7	205	11,4
10–49,99 ha	16 958	8,9	634	35,4
50–99,99 ha	21 937	11,5	307	17,1
100–499,99 ha	99 724	52,3	453	25,3
500–999,99 ha	36 622	19,2	55	3,1
1000–4999,99ha	13 843	7,3	9	0,5
Kokku, ha	190 561	100,0	1793	100,0

Kuna maakondades on kogu põllumajandusmaa ja ka ÜPT aluse põllumajandusmaa suurus erinev, annab mõnevõrra parema ülevaate mahepõllumajanduse proportsioonidest MAHE toetusluse pinna ja toetuse saajate osakaalu arvestamine maakondade ÜPT toetusealusest pinnast ja toetuse saajatest. Kõige suurem oli MAHE toetusluse pinna osakaal ÜPT toetuspinnast ja toetuse saajatest 2021. a sarnaselt varasematele aastatele Hiiu maakonnas ehk 60% (2020. a 54%). Toetuse saajate osakaal oli seal 33%. Need näitajad olid oluliselt suuremad kui teistes maakondades (Joonis 84).

Hiiu maakonnas sai 60% ÜPT toetuspinnast MAHE toetust, ülejäänud maakondades tunduvalt vähem.

Järgmisena oli Võru maakonnas MAHE pinna osakaal ÜPT pinnast 33%. Kõige väiksem oli MAHE pinna osakaal ÜPT pinnast Põlva ja Lääne-Viru maakonnas (vastavalt 9,3% ja 9,4%). MAHE toetusluse pinna osakaal ÜPT pinnast Eestis oli 2021. a keskmiselt 19,4% (2020. a 18,3%) ja toetuse saajate osakaal 12,9% (2021. a 12,6%).

Joonis 84. MAHE toetuse määratud pinna ja toetuse saajate osakaal ÜPT toetuse määratud pinnast ja toetuse saajatest 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022b andmetel)

Nitraaditundlikul alal (Lääne-Viru, Jõgeva ja Järva maakonnas) paiknevatele massiividele, mis on täies ulatuses nitraaditundlikul alal, makstakse 2018. a alates 30% suuremat MAHE toetust. 2021. a sai nitraaditundlikul alal suuremat MAHE toetust 132 tootjat kokku 12 523 ha (2020. a 129 tootjat 12 055 ha). Kõige suurem selle toetuse pind ja toetuse saajate arv oli Lääne-Viru maakonnas (5507 ha ja 61 tootjat). Sellele järgnesid Järva maakond (4775 ha ja 40 tootjat) ning Jõgeva maakond (1820 ha ja 21 tootjat). Samas oli selle toetuse saajaid ka teistes maakondades (10 tootjat), kuigi nende toetuspinnad (kokku 421 ha), pidid toetuse saamiseks paiknema nitraaditundlikul alal.¹¹

MAHE 2014+ taotlejatel suurendatakse MAHE toetuse ühikumäära, kui nad külvavad põllu mahepõllumajanduslikult toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega või kasutavad põllul sertifitseeritud kartuliseemet. 2018. ja 2019. a suurenes sertifitseeritud seemnega toetuslune põllupind oluliselt – vastavalt 86% ja 53% võrra (PMK, 2021a). Kuid 2020. a vähenes see pind samuti oluliselt (32%). Samuti suurenes 2018. ja 2019. a oluliselt toetusesaajate arv (2018. a 60% ja 2019. a 32% võrra). Kuid 2020. a oli toetusesaajaid 12% vähem. 2021. a suurenes see pind aga koguni 117% ja toetusesaajate arv 60%. Kusjuures külvati vaid sertifitseeritud teraviljaseemet.

Kokku oli toetatavat MAHE sertifitseeritud seemnega pinda 2021. a 5307 ha ja toetust sai 166 tootjat.

Kogu taotlusluse teravilja külvipinna suhtes on seda pinda siiski pigem vähe – 9,8%. Enim oli MAHE sertifitseeritud teraviljaseemnega külvipinda Lääne ja Tartu maakonnas ning toetuse saajaid Lääne ja Võru maakonnas.

**Mahepõllumajanduslikult toodetud
sertifitseeritud teraviljaseemne lisamaket
saav pind suurenes 2021. a 117% ja toetuse
saajate arv 60%. Kogu MAHE taotlusluse
teravilja pinnast moodustas see 9,8%.**

¹¹ Toetuse määramisel on PRIA aluseks võtnud taotleja taotlusel märgitud aadressi, seetõttu paigutub osade tootjate toetuspind märgitud aadressiga seotud maakonda (valda), kuigi realselt asub see pind teises maakonnas (vallas).

Tabel 9. MAHE 2014+ tootjate sertifitseeritud maheteraviljaseemnega külvatud põllumaa lisamakse alune pind ja toetusesaajad 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022b andmetel)

Maakond	Sertifitseeritud maheseemnega teravilja ha	Toetusesaajate arv
Harju	208	9
Hiiu	341	11
Ida-Viru	508	8
Jõgeva	39	3
Järva	638	13
Lääne	958	20
Lääne-Viru	170	9
Põlva	89	5
Pärnu	289	14
Rapla	410	12
Saare	123	10
Tartu	650	16
Valga	137	4
Viljandi	420	12
Võru	330	20
Eesti	5307	166

MAHE tootjad said põllumajandusmaale taotleda ka teisi PKT toetusi. Enim toetust saadi 2021. a poolloodusliku koosluse hooldamiseks 17 198 ha (2020. a 16 495 ha). Natura 2000 alusele põllumajandusmaale saadi toetusi 6734 ha ja kohalikku sorti taimede kasvatamiseks 213 ha (2020. a 147 ha).

MAHE toetusega seotud põllumajandusloomad

MAHE 2007+ toetuse taotlejatele määrati mahepõllumajanduslikult peetavate loomade puhul toetust otse looma kohta (lü alusel). MAHE 2014+ toetuse taotlejad enam otse loomatoetust taotleda ei saa, vaid mahepõllumajanduslikult peetavate loomade (lü) alusel on võimalik taotleda lisamaket MAHE toetuse aluse pinna (ha) kohta (väljaarvatud rühvel- ja püsiloomadele, köögiviljale, maasikale, ravim- ning maitsetaimedele). Kusjuures toetusaluste veiste, lammaste ja kitsede (varem ka hobuste) arv määratakse Põllumajandus- ja Toiduameti kohapealse kontrolli järel ja ülejäänud loomadel võetakse arvesse nende eelneva aasta keskmine arv. MAHE 2007+ toetust 2018. a alates enam ei määrata.

Enamuse MAHE 2014+ toetusega seotud loomaliikide loomade arv on võrreldes 2009.–2013. a keskmisega oluliselt suurenenud. Samas suurel osal liikidest on toetusega seotud loomade ja toetusesaajate arv viimastel aastatel siiski vähenenud.

MAHE veiste arv on 2021. aastal võrreldes 2009.–2013. aasta keskmisega suurenenud 78%. Märkimisväärselt on vähenenud aga lüpsilehmade arv (27%).

Arvuliselt kõige rohkem oli 2021. a MAHE 2014+ pinna lisamaksesse panustavaid veiseid koos noorkarjaga – kokku 47 764 (Lisa 35 ja Lisa 36). MAHE toetuse lisamaket vähemalt 6 kuu vanuste veiste eest sai 731 ja alla 6 kuu vanuste veiste eest 671 tootjat. Kõige enam oli veiseid Pärnu (8083 e 17% MAHE veistest) ja Saare (6183 e 13%) ning kõige vähem Põlva (1027) ja Järva (1132) maakonnas (Lisa 36). MAHE veiste

koguarv oli 2021. a 78% suurem kui nende 2009.–2013. a keskmine arv. Siiski vähenes nende arv 2020. a võrreldes 591 võrra.

MAHE toetusse panustavaid lüpsilehmi oli veiste hulgas suhteliselt vähe – 2084 ehk 4,4%. Nende arv suurenes eelneva aastaga võrreldes 20 võrra ehk esmakordselt nende arv MAHE 2014+ toetuste perioodil tõusis. Kõige enam oli MAHE lüpsilehmi Pärnu (385 e 18%) ja Saare (354 e 17%) ning kõige vähem Põlva (1) ning Tartu maakonnas (6). MAHE toetuse lisamaket lüpsilehmade eest sai 135 tootjat. MAHE lüpsilehmade arv on 2011. a alates oluliselt langenud (2009.–2013.

a keskmisega võrreldes 27%). Seda langust pole suutnud ära hoida ka MAHE 2014+ suurem lisamakse lüpsilehmade pidamisel.

MAHE toetusesse panustavaid lambaid (vähemalt aasta vanused) oli 2021. a kokku 24 894. Toetust sai 317 lambakasvatajat. Kõige enam oli MAHE lambaid 2021. a Saare (5067 e 20%) ja Rapla (3654 e 15%) maakonnas, kõige vähem Ida-Viru (154) ja Jõgeva maakonnas (240). Saare maakonnas on MAHE lammaste arv läbi aastate olnud oluliselt suurem kui teistes maakondades 2016. a alates on MAHE lammaste arv siiski vähenenud. Suurem vähenemine 2016. a tulenes ka sellest, et kui 2015. a said MAHE 2014+ taotlejad lisamaket alates kolme kuu vanuste lammaste eest, siis 2016. a alates ainult aasta vanuste lammaste eest. 2020. a võrreldes vähenes MAHE lammaste arv 564 võrra.

MAHE lammaste arv on vähenenud 2016. a alates. Saare maakonnas on toetusaluste lammaste arv olnud oluliselt suurem kui teistes maakondades.

MAHE toetusse panustavaid kitsi oli 2021. a 1056 ja nende arv vähenes eelneva aastaga võrreldes 147 võrra. Toetusaluseid kitsekasvatajaid oli 45. Kõige rohkem oli MAHE kitsi Ida-Viru maakonnas (414 e 39% kõigist MAHE kitsedest) ja need kõik kuulusid ühele toetusesaajale ning Lääne maakonnas (116 e. 11%). Lääne-Viru maakonnas toetusega seotud kitsi polnudki. MAHE kitsede arv on 2009.–2013. a keskmisega võrreldes suurenenud 54%. Siiski on MAHE kitsede arv 2019. a alates vähenenud.

MAHE toetusse panustavaid karjatatavaid loomi (veised, lambad, kitsed) oli 2021. a kokku kõige rohkem sarnaselt varasemale perioodile Saare maakonnas (11 645 e 15%). Pärnu maakonnas oli neid järgmisena 9974 e 13%. Kõige vähem oli MAHE karjatatavaid loomi kokku Jõgeva (1705) ja Ida-Viru (1964) maakonnas.

MAHE toetusesse panustavaid sigu oli 2021. a kokku 715. Nende arv suurenes eelneva aastaga võrreldes 87 võrra. 2009.–2013. a keskmisega võrreldes on MAHE sigade arv suurenenud 25%. Kolmest toetust saanud tootjast kuulusid peaaegu kõik MAHE sead kahele tootjale Viljandi ja Lääne-Viru maakonnas.

MAHE kodulindudest moodustasid 2021. aastal munakanad 75% ja broilerid 25%. MAHE toetusse panustavate kodulindude arv on võrreldes 2009.–2013. aasta keskmisega 4,5 korda suurenenud.

MAHE toetusesse panustavaid kodulinde (munakanad, broilerid) oli 2021. a kokku 26 821. Nende arv eelneva aastaga võrreldes mõnevõrra suurenes (3,5%). Munakanad moodustasid kodulindudest (75%) ja broilerid (25%). Munakanade eest sai MAHE toetust 55 ja munakanade eest 6 tootjat. Kõige rohkem oli MAHE kodulinde Lääne-Viru (9069 e 34%) ja Valga maakonnas (6168 e 23%). Harju, Hiiu ja Ida-Viru maakonnas polnud ühtegi MAHE kodulindu. MAHE kodulindude arv on

2009.–2013. a keskmisega võrreldes suurenenud 4,5 korda.

2021. a oli ka 250 ühele tootjale kuuluvat ja MAHE toetusse panustavat küülikut. Eelneval aastal MAHE küülikuid polnud.

MAHE toetusesse panustavaid mesilasperesid oli 2021. a kokku 2240 ja toetust said 38 tootjat. Põhiline osa MAHE mesilasperedest oli Lääne-Viru (709 e 32%) ja Saare (364 e 16%) maakonnas. Järva, Põlva ja Valga maakonnas polnud ühtegi MAHE mesilasperet. Mesilasperede arv suurenes 2020. a võrreldes 190 võrra ja 2009.–2013. a keskmisega võrreldes 4,7 korda.

MAHE 2014+ pinna lisamaksesse panustavate maheloomade arv on olnud üldiselt siiski märgatavalt väiksem kui mahepõllumajanduse registris olevate maheloomade arv. Erinevuse suurus sõltub aga loomaliigist.

Ülevaade MAHE toetuse taotluselise mahe ja mittemahe pinna jaotusest

MAHE toetuse taotlejatel oli taotlusele märgitud põllumajanduslikku ja mittepõllumajanduslikku pinda 2021. a kokku 224 471 ha (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Sellest mahepinda oli 222 599 ha ja mittemahepinda 1872 ha. MAHE 2014+ taotluselust pinda oli sellest aga 203 443 ha ja see pind suurenes 2021. a 8901 ha võrra (4,6%). 2021. a said mahetoetust

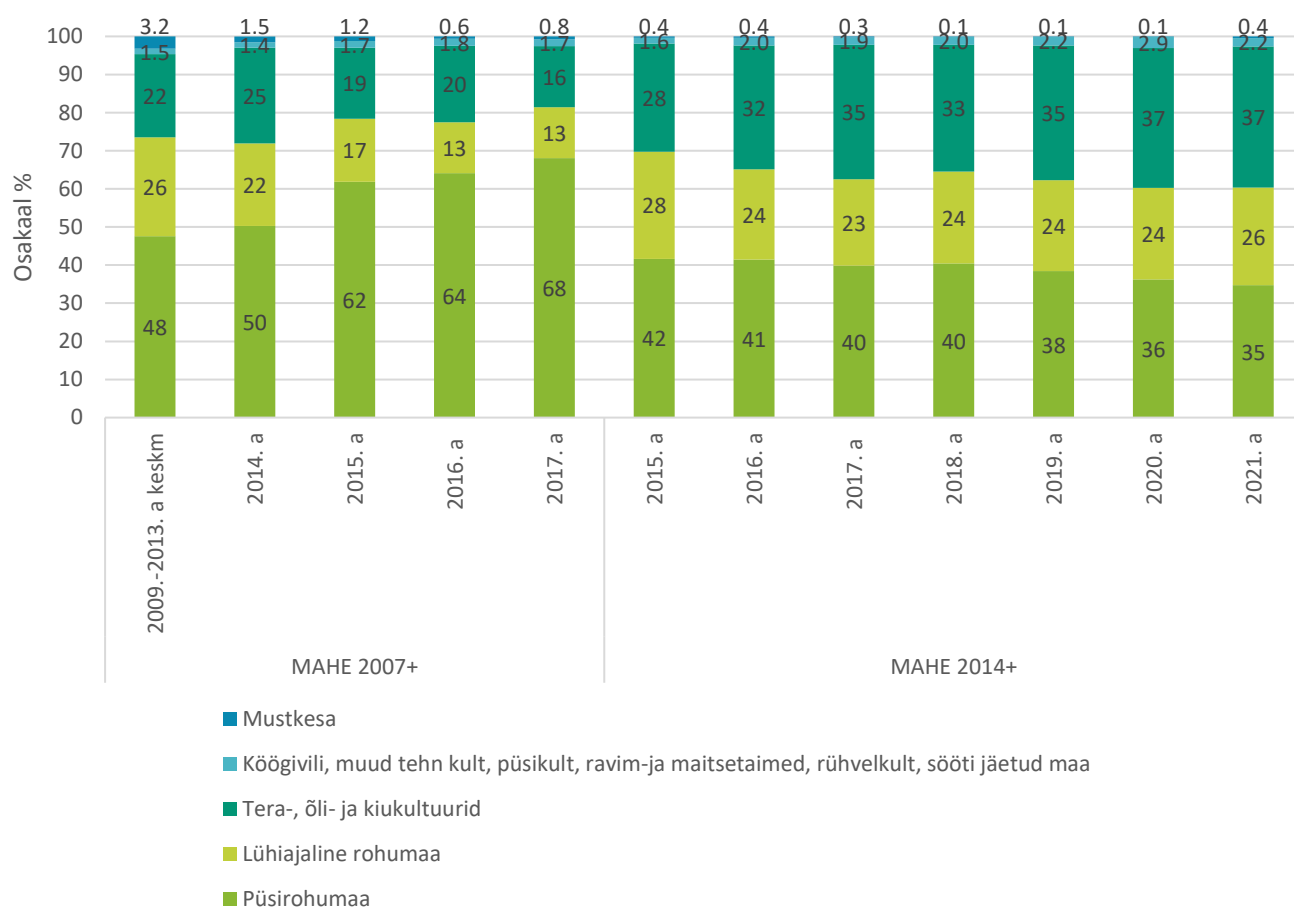
MAHE 2014+ taotlusalune pind oli 2021. aastal kokku 203 443 ha, mis oli 8901 ha suurem kui 2020. aastal.

üleminekuperioodi läbinud MAHE pinda 184 311 ha e 91% (2020. a 174 952 ha e 90%). Lisaks oli MAHE 2014+ pinna hulgas veel 433 ha mittemahepinda.

MAHE toetuse taotlejatel oli 2021. a märgitud ka pinda, millele MAHE 2014+ toetust taotleda ei saanud või ei taotletud, 21 031 ha (2020. a 25 933 ha). Püsirohumaa moodustas sellest 79%, karjatatavad alad väljaspool põllumajandusmaad 13%, lühiajaline rohumaa 3,0%, terakultuurid 3,3% ja ülejäänud kultuurid ning mustkesa kokku 1,5%.

Kultuurigrupid kogu MAHE toetuse taotluse alusel pinnal

MAHE 2014+ püsirohumaa osakaal on aastate jooksul kultuurigruppide struktuuris oluliselt langenud. Kui 2009.–2013. a keskmisena oli püsirohumaa osakaal MAHE 2007+ pinnal veel 48%, siis 2021. a MAHE 2014+ pinnal 35% (Joonis 85). Kokku oli MAHE püsirohumaid 2021. a 70 684 ha.

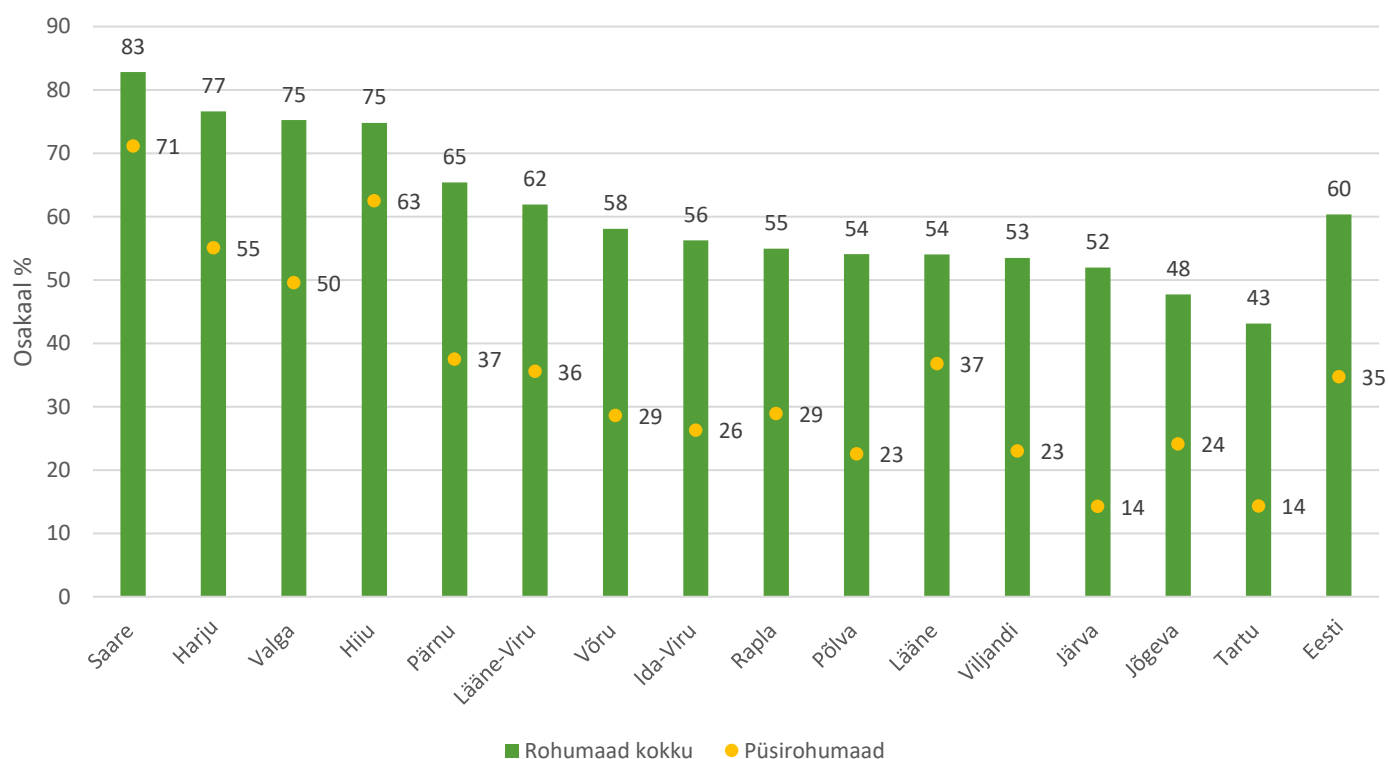
Joonis 85. MAHE toetuse taotlusaluste kultuurigruppide pinna osakaal MAHE toetuse taotlusalusest pinnast (PMK, 2021a), (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

MAHE 2014+ lühiajaliste rohumaaade osakaal oli 2021. a kokku 26% (MAHE taotlejatel 2009.–2013. a keskmiselt 26%). Nende osakaal on alates 2016. a suhteliselt vähe muutunud. Kokku oli MAHE lühiajalisi rohumaid 52 050 ha (neist liblikõielisi ja nende segudega rohumaid 47 317 ha). MAHE 2007+ lühiajaliste rohumaaade osakaal oli 2015.–2017. aastal oluliselt väiksem ja püsirohumaaade osakaal suurem kui MAHE 2014+ taotlejatel.

MAHE püsirohumaaade osakaal maakondade lõikes on küllaltki erinev. Saare ja Hiiu maakonnas oli neid kõige rohkem (vastavalt 71% ja 63%), Tartu maakonnas vaid 14% kogu MAHE taotluspinnast.

MAHE taotlusaluste rohumaaade (püsi- ja lühiajalised) osakaal MAHE taotlusalusest kogupinnast on olnud maakondade lõikes küllaltki erinev. Nii moodustasid 2021. a rohumaad Saare (83%), Harju (77%), Valga (75%) ja Hiiu (75%) maakonnas rõhuva enamuse kogu MAHE pinnast (Joonis 86). Kõige vähem oli neid aga Tartu maakonnas (43%). Püsirohumaaade osakaal oli suurim Saare ja Hiiu maakonnas – vastavalt 71% ja 63% MAHE pinnast. Lühiajaliste rohumaaade osakaal oli neis maakondades aga suhteliselt väike – 12%. Tartu maakonnas oli püsirohumaid vaid 14% ja lühiajalisi rohumaid 29% MAHE pinnast. Taotlusaluste püsirohumaaade osakaal oli lühiajalistest rohumaaadest väiksem veel Järva, Põlva, Viljandi, Ida-Viru ja Võru maakonnas. 2020. a võrreldes suurenes MAHE püsirohumaaade osakaal mõnevõrra Ida-Viru, Tartu, Põlva ja Lääne-Viru maakondades, ülejäänud maakondades vähenes.

Rohumaaade suure osakaalu tõttu on suurema osa Eesti MAHE toetuse aluse pinna mullaharimine endiselt suhteliselt ekstensiivne või ei harita seal üldse. See mõjub mullastruktuurile soodsalt ja võimaldab mulla orgaanilise aine sisaldust ja varu säilitada või suurendada.

Joonis 86. MAHE toetuse taotlusaluse rohumaa pinna osakaal MAHE toetuse taotlusalusest pinnast 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Tera- ja kiukultuuride (teraviljad, kaunviljad, õli- ja kiukultuurid) osakaal on MAHE 2014+ taotluspinnal märgatavalt suurenenud võrreldes varasema perioodi MAHE pinnaga. Kui 2009.–2013. a keskmisena oli MAHE pinnal tera-, õli- ja kiukultuuride osakaal 22%, siis 2021. a 37% (Joonis 85). Tegelikult suurenes tera-, õli- ja kiukultuuride osakaal pidevalt

juba eelmise MAHE taotlusperioodi jooksul. Samas vähenes märgatavalt lühiajaliste rohumaade osakaal. Püsirohumaade osakaal püsis siis aga suhteliselt stabiilsena.

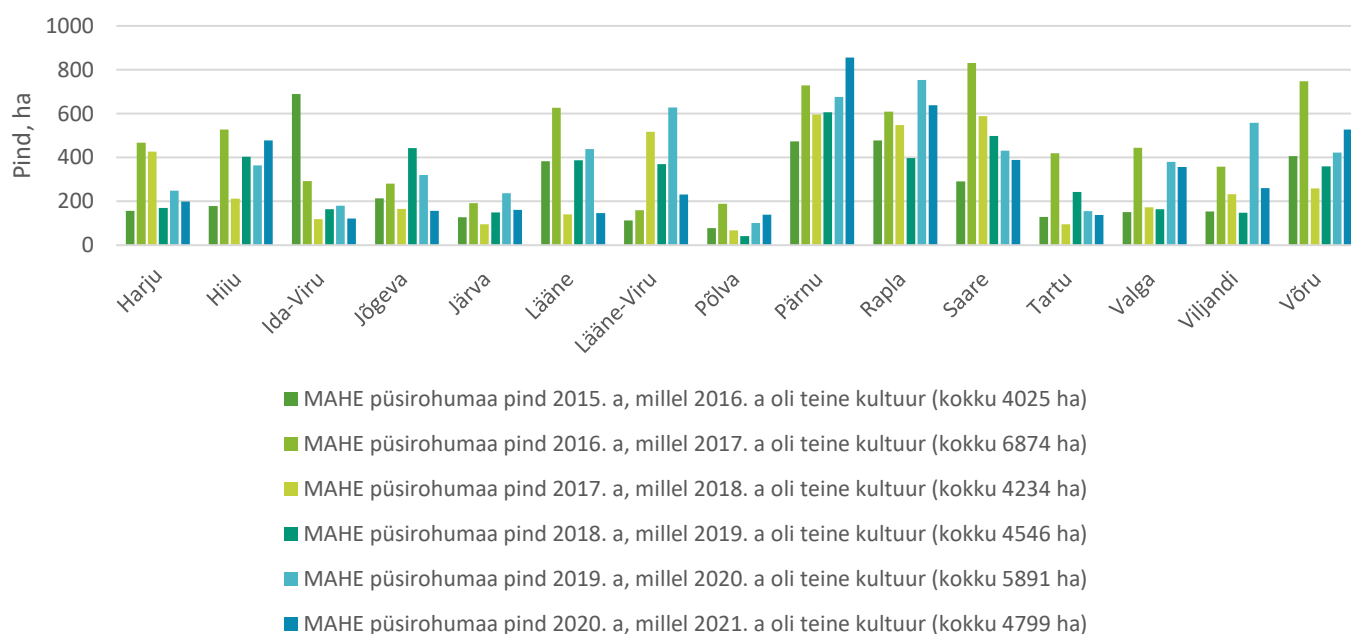
Rohumaade osakaalu vähenemine ning tera- jm kultuuride osakaalu tõus mitmekesistab aga viljavaheldust ning võimaldab suurendada mahetaimekasvatustoodangu sortimenti. Arvestades rohumaade kõrget osakaalu maheviljeluses, tuleks sellist tendentsi mahetootmise arendamisel ja konkurentsivõime tõstmisel lugeda praegu Eestis veel pigem positiivseks.

MAHE tootjate püsirohumaade osakaal väheneb ja tera-, õli-, ning kiukultuuride osakaal suureneb ilmselt ka püsirohumaade ülesharimise tõttu. 2021. a oli ülesharitud rohumaad ligikaudu 4799 ha.

2015.–2021. a suurenes MAHE 2014+ pinnal aga tera-, õli- ja kiukultuuride kasvupind ilmselt ka püsirohumaade pinna arvelt, kuna püsirohumaade säilitamise kohustuse nõuded ei kehtinud 2015. a alates enam MAHE pinnale. Otseselt saab ülesharitud püsirohumaad pinna välja tuua, kui vaadata, millisel osal MAHE püsirohumaad pinnast kasvatati sellele järgneval aastal teisi põllumajanduskultuure. Ülesharitud püsirohumaade pind on olnud

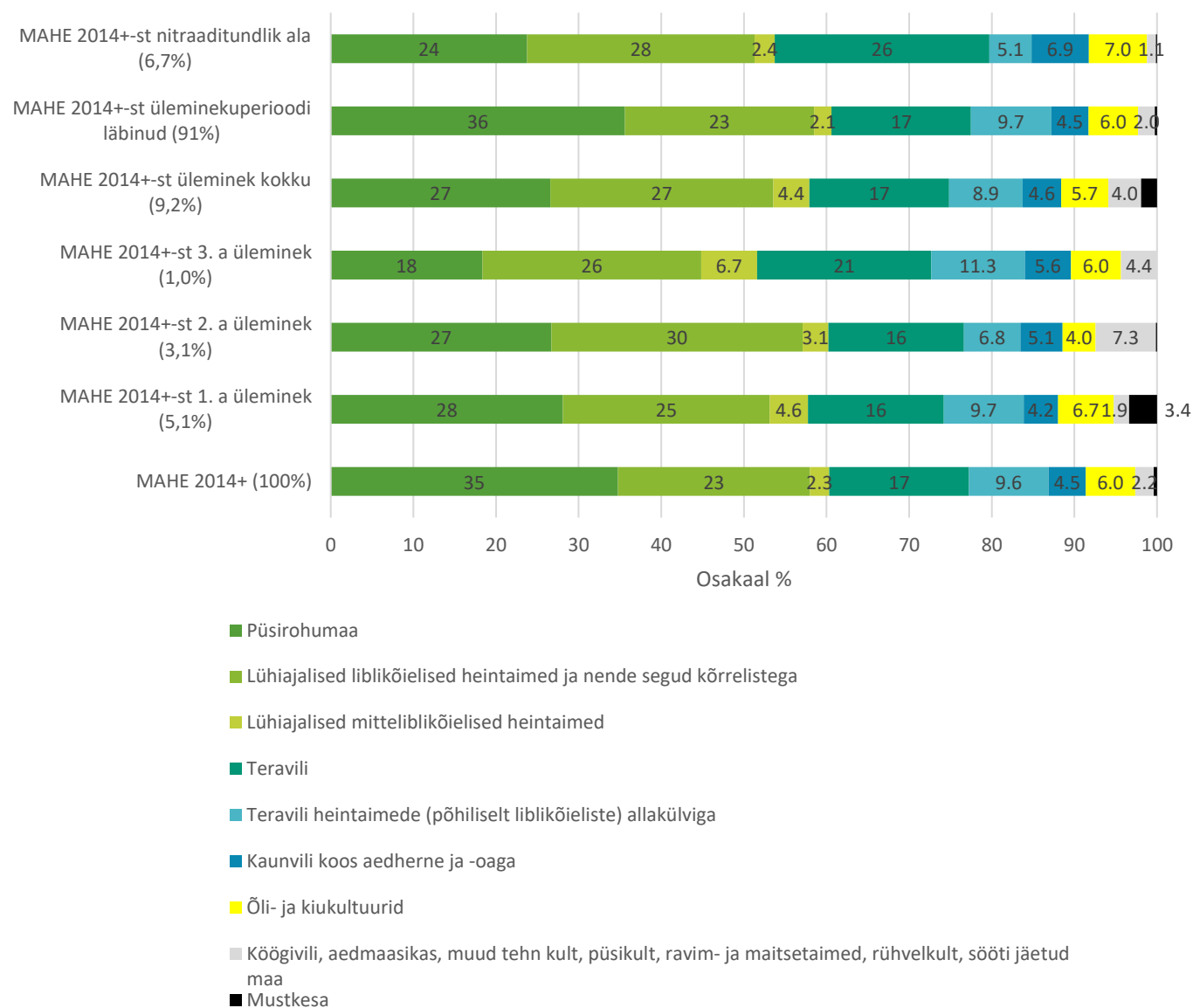
viimaste aastate jooksul märkimisväärne. 2021. a oli ülesharitud püsirohumaad 4799 ha (Joonis 87). Selles arvestuses ei sisaldu siiski võimalikke MAHE 1. a ülemineku pinna ülesharitud püsirohumaad. Kõige enam oli ülesharitud püsirohumaad 2021. a Pärnu maakonnas (836 ha). Põhiliselt kasvatati ülesharitud püsirohumaal tera-, õli- ja kiukultuure (84%) (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Viimase kuue aasta jooksul on kokku kõige enam MAHE püsirohumaad üles haritud Pärnu (3937 ha), Rapla (3423 ha) ja Saare (3029 ha) maakonnas. Kõige vähem on püsirohumaad üles haritud Põlva (616 ha) ja Järva (964 ha) maakonnas.

MAHE, KSM ja ÜPT tootjatelt küsiti ka 2016. a e-uuringus, kas nad sooviksid oma ettevõtte püsirohumaad üles harida ja põllukultuuride alla viia (PMK, 2018e). Selgus, et 43% vastanud MAHE tootjatest soovis seda erineval määral. KSM tootjatest soovis seda isegi 72% ja ainult ÜPT taotlenud tootjatest 28%. 2021. a e-uuringu järgi soovis püsirohumaad põllukultuuride alla viia 37% küsitlusele vastanud MAHE, 62% KSM ja 21% ÜPT tootjatest (PMK, 2022e). Peamiseks põhjuseks, miks tootjad soovisid oma püsirohumaad üles harida ja põllukultuuride alla viia, oli see, et nad ei vaja neid tootmises nii palju. Märkimisväärne hulk tootjatest tõi eraldi põhjuseks ka loomakasvatuse mittetasuvuse ja soovi tootmissuunda muuta. Osa tootjatest soovis neid üles harida ka uuendamise otstarbel.

Joonis 87. MAHE toetuse taotluseluse püsirohumaad pinna ligikaudne asendumine teiste kultuuridega maakondades. 2018. a alates võrdlus uute maakondade halduspiiride järgi, varasem võrdlus vanade halduspiiride järgi (PMK, 2021a), (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Mahetootmisega alustamisel kehtib põldudele 2–3 aastane üleminekuperiood. Need tootjad, kes alustavad mahetootmisega, saavad MAHE toetuse esmakordsel taotlemisel põllumajandusmaale ka mõnevõrra kõrgemat MAHE 2014+ üleminekutoetust. Lisaks saavad põllud, mille massiivid paiknevad täies ulatuses nitraaditundlikul alal, 2018. a alates 30% suuremat MAHE toetust. Seetõttu on huvipakkuv võrrelda erinevate MAHE pinna jaotuste kultuurigruppide struktuure omavahel. 2021. a oli märgatavalt väiksem osakaal püsirohumaal ja suurem osakaal tera-, õli- ja kiukultuuridel MAHE 3. a ülemineku ja nitraaditundlikul alal paikneval pinnal, võrreldes ülejäänud MAHE jaotustega. (Joonis 88). MAHE üleminekuperioodi läbinud pinnal oli aga märgatavalt suurem osakaal püsirohumaal. Lühiajaliste liblikõieliste heintaimede osakaal oli suurem 2. a MAHE ülemineku pinnal. Märkimisväärne oli ka 1. a MAHE ülemineku pinnal mustkesa osakaal (3,4%). Kusjuures peaaegu kogu mustkesa pinna (347 ha) ja osakaalu (99%) hõlmas siin ainult üks ettevõtte.

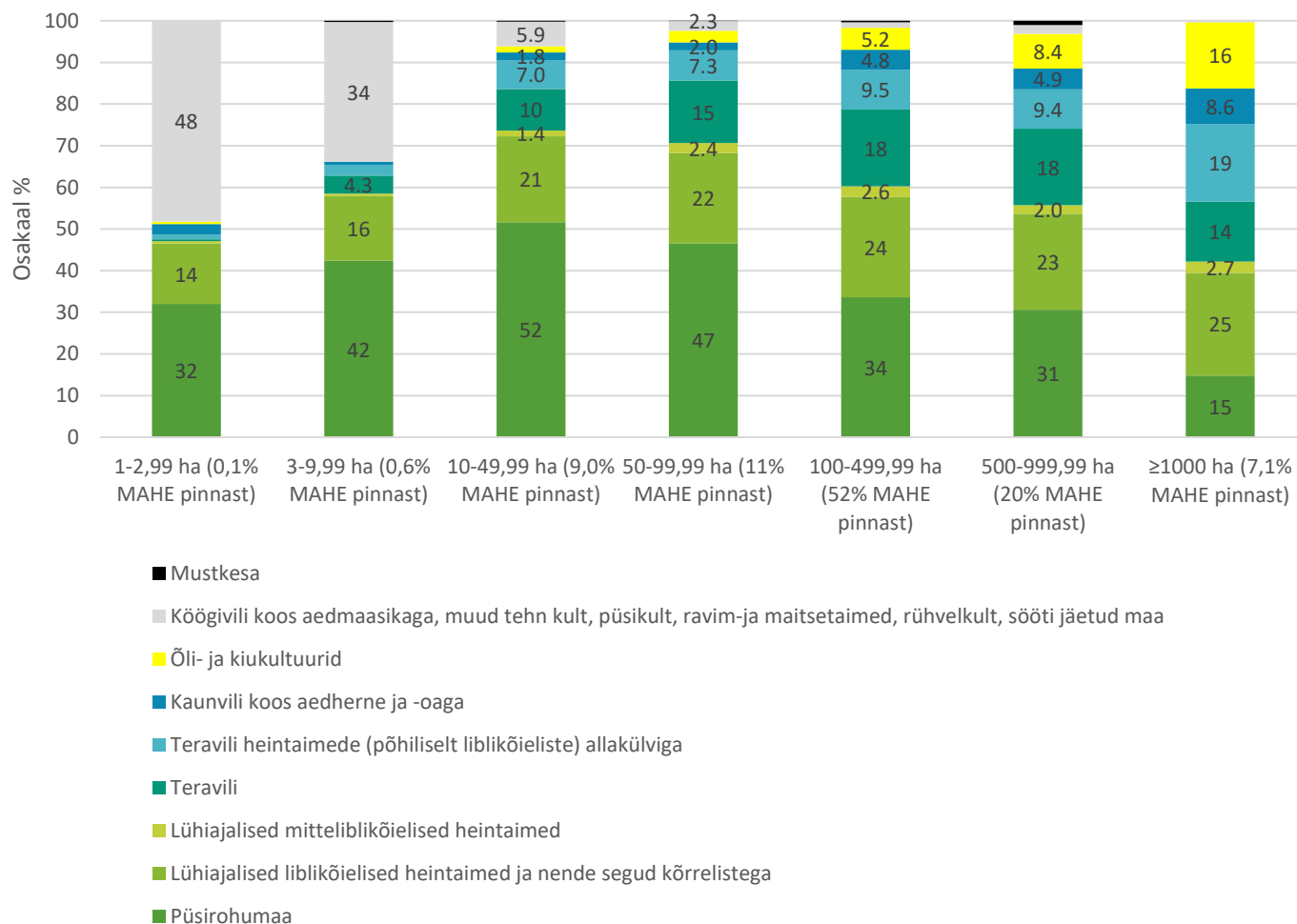

Joonis 88. MAHE toetuse taotlusala põllumajandusmaa kultuurigruppide struktuurid erinevate MAHE pinna jaotuste alusel 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Väikese pinnaga (1–2,99 ha ja 3–9,99 ha) taotlejate gruppides on suur osakaal nn väikesepinnaliste kultuuride koondgrupil – köögivilj, muud tehnilised kultuurid, püsilikultuurid, ravim- ja maitsetaimed, rühvelkultuurid, sööti jäetud maa (vastavalt 48 ja 34% MAHE taotluspinnast).

MAHE taotlejate põllumajandusmaa pinna suurusgruppide analüüs näitab (Joonis 89), et väikese pinnaga (1–2,99 ha ja 3–9,99 ha) taotlejate gruppides on suur osakaal nn väikesepinnaliste kultuuride koondgrupil – köögivilj, muud tehnilised kultuurid, püsilikultuurid, ravim- ja maitsetaimed, rühvelkultuurid, sööti jäetud maa (vastavalt 48 ja 34%). Kusjuures põhiliselt kasvatati püsilikultuure (vastavalt 83 ja 81% koondgrupi pinnast). Tähelepanuväärne on, et suurema pinnaga taotlejate gruppides (10–49,99; 50–99,99 ha; 100–499,99 ja üle 1000 ha) oli selles nn

väikesepinnaliste kultuuride koondgrupis suur osakaal ravim- ja maitsetaimedel (vastavalt 21%, 29%, 31% ja 78%). Analüüs (vt ka Köögiviljadele, ravim- ning maitsetaimedele ja aedmaasikale MAHE toetuse taotlemisest) näitab, et ravim- ja maitsetaimedele taotletakse suure toetusmäära (600 €/ha) tõttu põhilises osas toetust arvatavasti mittesihotstarbeliselt, vaid toetuse enda pärast. Kusjuures selline taotlemine on omane just suurema taotluspinnaga ettevõtetele.

Joonis 89. MAHE toetuse taotlusaluse põllumajandusmaa kultuurigruppide struktuur ettevõtete pinna suurusgruppides 2021. aastal (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Sarnaselt varasematele aastatele oli suurim püsirohumaade osakaal suurusgruppides 10–49,99 ha ja 50–99,99 ha (vastavalt 52 ja 47%). Nendest suurema pinnaga gruppides vähenes püsirohumaade osakaal oluliselt ja tera-, õli- ning kiukultuuride osakaal suurenes.

Kultuurigrupid MAHE taotlusel põllumaal ja seosed mullaviljakusega

MAHE põllumaa kultuuride pind suurenes 2021. a märkimisväärselt. Neid oli kokku 130 438 ha ehk 64% kogu MAHE taotluspinnast (2020. a 121 642 ha ehk 63% kogu MAHE taotluspinnast).

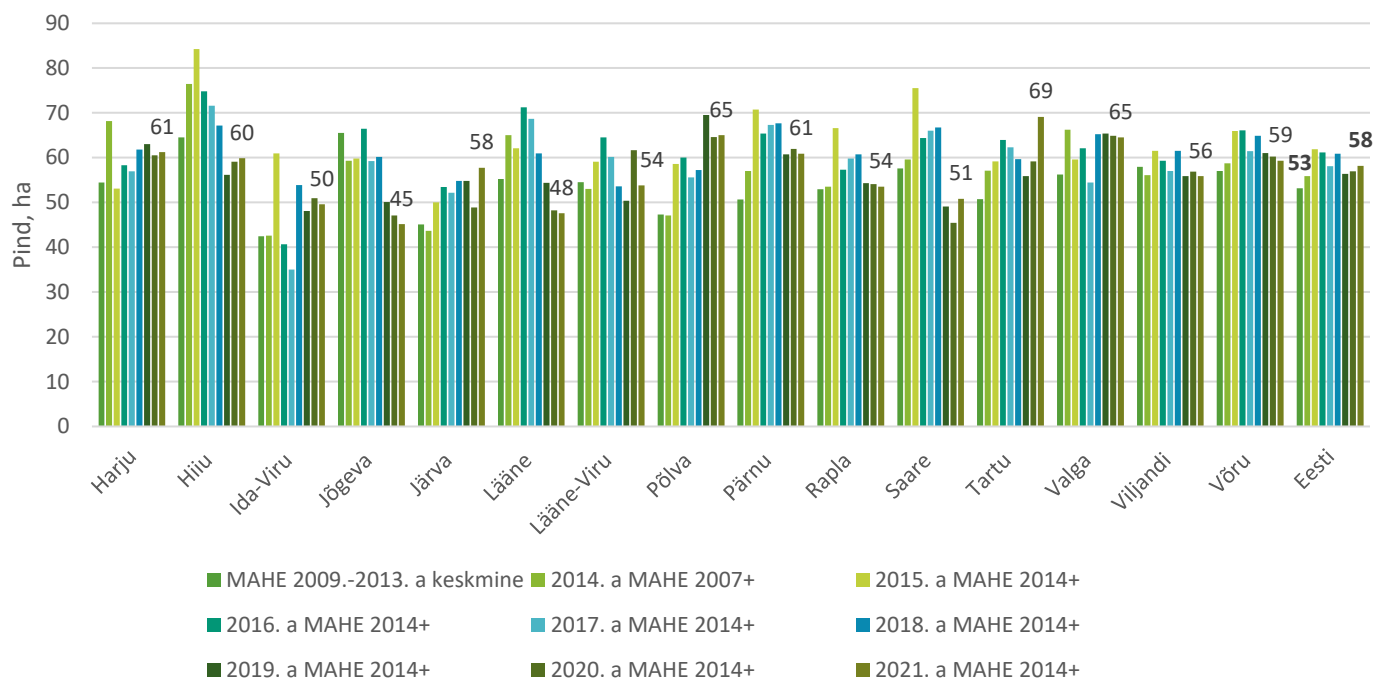
MAHE 2014+ määruse järgi peab toetuse taotleja kasvatama liblikõielisi taimi vähemalt 20% põllumaal, väljaarvatud põldudel, mis on väiksemad kui 0,3 ha. 2021. a oli 0,3 ha väiksemaid MAHE põlde kokku 68 ha. Liblikõieliste heintaimede osakaal on MAHE toetuse taotlejate kohustusel põllumaal (alla 0,3 ha põllud välja arvatud) olnud aastate jooksul kõrge. Võrreldes MAHE 2009.–2013. a keskmisega (53%) on MAHE 2014+ taotlejate liblikõieliste osakaal kohustusel põllumaal olnud suurem – 2021. a Eestis keskmiselt 58% (Joonis 90). Võrreldes 2020. a, vähenes nende osakaal mõnevõrra üheksa maakonna ja suurenes kuue maakonna põllumaal. Enim suurenes liblikõieliste osakaal Tartu maakonna põllumaal (59%-lt 2020. a 69%-ni 2021. a) ja vähenes Lääne-Viru (62%-lt 2020. a 54%-ni 2021. a) põllumaal. Kõige rohkem oli liblikõielisi 2021. Tartu ja Valga maakonna (vastavalt 69 ja 65%) ning kõige vähem Jõgeva ning Lääne maakonna (vastavalt 45 ja 48%) põllumaal.

2015.–2021. a keskmiselt oli MAHE 2014+ põllumaa liblikõieliste osakaal suurim Hiiu (68%) ja väikseim Ida-Viru (48%) maakonnas.

Liblikõieliste osakaal MAHE 2014+ põllumaal on olnud suurem kui MAHE 2009.–2013. perioodi keskmiselt. Keskmiselt oli neid 2021. põllumaal 58%. Üheksas maakonnas nende osakaal suurenes ja kuues vähenes.

Suurim püsirohumaade osakaal oli 2021. a sarnaselt varasematele aastatele ettevõtete suurusgruppides 10–49,99 ha (52%) ja 50–99,99 ha (47%). Suuremates suurusgruppides püsirohumaade osakaal vähenes oluliselt ja tera- ning kiukultuuride osakaal suurenes.

Liblikõieliste osakaal ei tohiks külvikorras olla siiski väga suur, vaid peab olema tasakaalustatud teiste kultuuride vaheldumisega. Näiteks on teada, et kui ristiku taaskasvatamise vahe samal põllul jääb liiga lühikeseks (alla 5 aasta), võib ristiku hakata kanguma või hävinema nn ristiku väsimust põhjustavate tegurite (kahjurid, haigused, endale järgnevuse talumatus) tõttu.

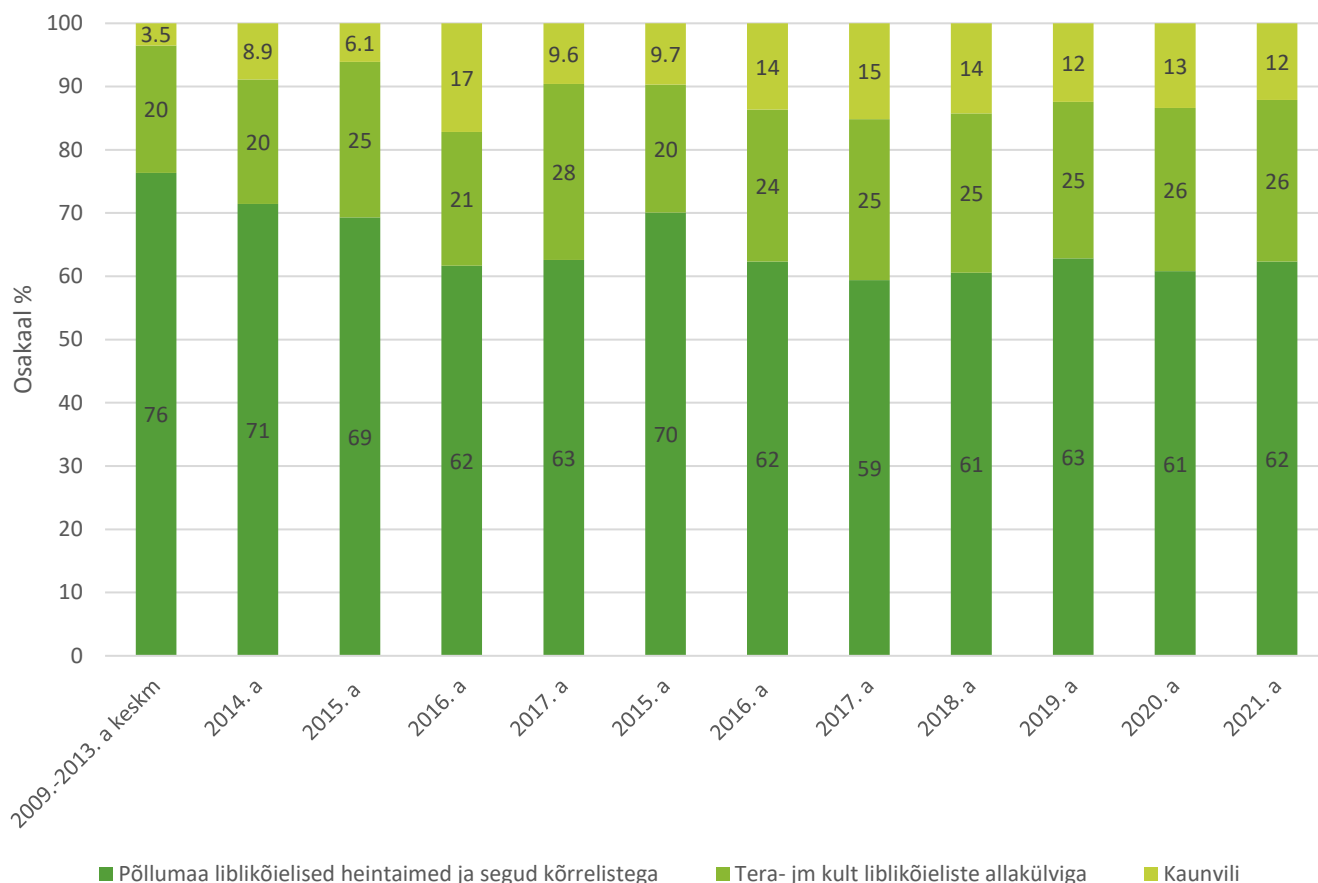

Joonis 90. MAHE toetuse taotlejate liblikõieliste heintaimede, liblikõieliste ja muude heintaimede segude, liblikõieliste heintaimede allakülvide ning kaunviljade koguosaal kohustusalluse põllumaa (ilma <0,3 ha põldudeta) pinnast maakondades. Maakonnad 2018. a alates uute halduspiiride järgi (PMK, 2021a), (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

MAHE taotlusalluse põllumaa liblikõielistest liblikõieliste heintaimede osakaal vähenenud 76%-lt (2009.–2013. a keskmisena) 62%-ni (2021. a). Liblikõieliste allakülvide osakaal on aga suurenenud 20%-lt 26%-ni ja kaunviljade osakaal 3,5%-lt 12%-ni.

Põllumaa liblikõielistest rõhuva enamuse moodustasid MAHE 2014+ toetuse taotlejatel liblikõielised heintaimed ja nende segud kõrrelistega. Nende osakaal on aga 2009.–2013. a toetusperioodiga võrreldes vähenenud ja liblikõieliste allakülvidega tera- jm kultuuride ning kaunviljade osakaal suurenenud. Kui 2009.–2013. a keskmisena oli liblikõieliste heintaimede ja segude osakaal põllumaa liblikõielistest MAHE 2007+ taotlejatel 76%, liblikõieliste allakülvidel 20% ja kaunviljadel vaid 3,5%, siis 2021. a oli

liblikõieliste heintaimede ja segude osakaal MAHE 2014+ taotlejatel 62%, liblikõieliste allakülvidel 26% ja kaunviljadel 12% (Joonis 91). Kaunviljadest kasvatati põhiliselt põldhernest ja -uba. Kuigi liblikõielised heintaimed seovad õhulämmastikku oluliselt rohkem, parandavad mullastruktuuri ning säilitavad mulla orgaanilise aine sisaldust paremini kui kaunviljad, siis kaunviljade osakaalu tõusmisel muutub viljavaheldus mitmekesisemaks ja suureneva peaaegu ka mahetoodangu turuväärtus. Samuti eemaldatakse liblikõieliste heintaimede söödaks kasutamisel mullast oluliselt suurem kogus kaaliumi ja fosforit kui üheaastaste kaunviljade seemnetega ja puuduliku väetamise korral võib heintaimedel maheviljeluses olla suurem mõju muldade kaaliumi- ja fosforisisalduse vähenemisele kui kaunviljadel.

Joonis 91. MAHE toetuse taotlejate liblikõieliste kultuurigruppide osakaal põllumaa liblikõieliste pinnast (PMK, 2021a), (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

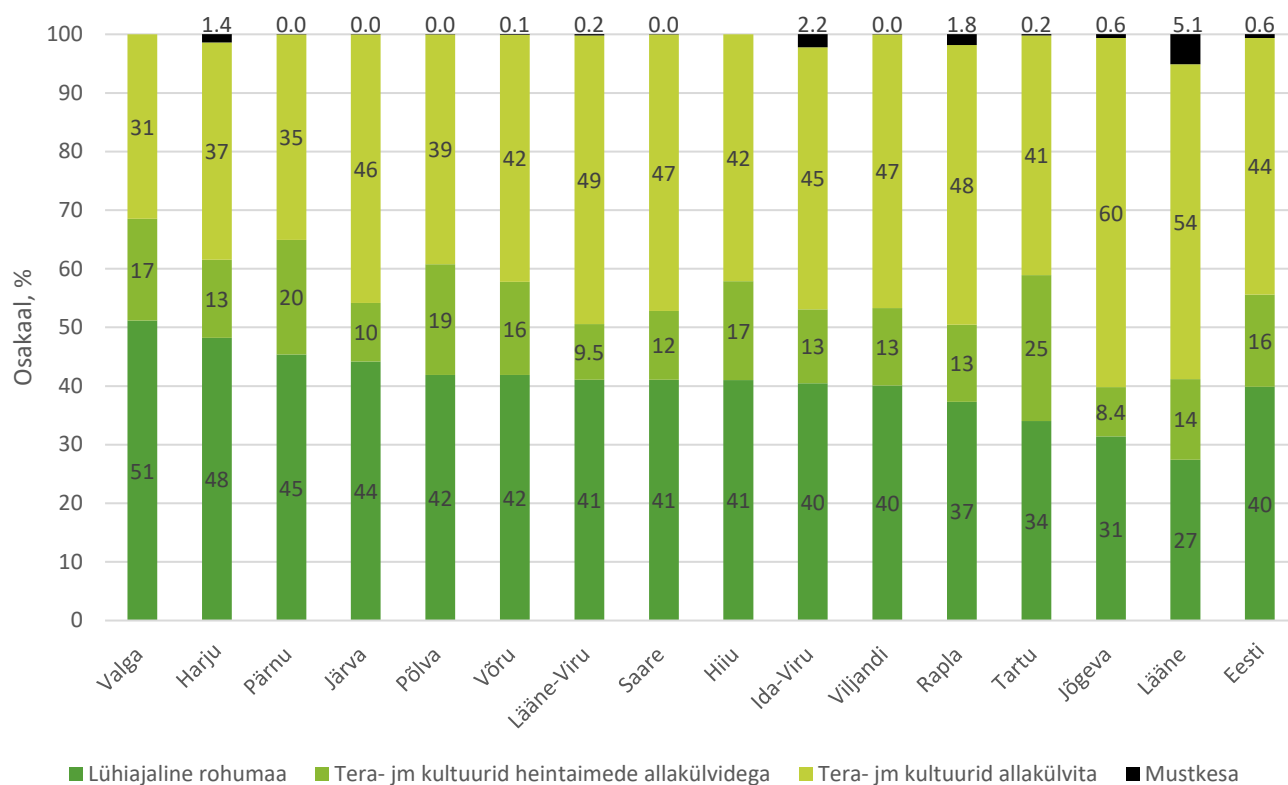
Kõigi põllumaa kultuuride MAHE taotluspinnast oli 2009.–2013. a keskmisena 51% lühiajaliste rohumaade ja 49% tera jm põllumaa kultuuride all (PMK, 2021a). 2021. a oli lühiajaliste rohumaade osakaal vähenenud 40%-ni (2020. a 38%) põllumaast ning tera- jm põllumaa kultuuride osakaal suurenenud 60%-ni (2020. a 61%) (Joonis 92).

Kogu MAHE taotlusaluse põllumaa pinnast on lühiajaliste rohumaade osakaal vähenenud 51%-lt (2009.–2013. a keskmisena) 40%-ni (2021. a), tera- jm põllumaa kultuuride osakaal suurenenud aga 49%-lt 60%-ni.

Kuni 3-aastastele rohumaadele on kehtestatud eraldi MAHE toetuse määr. Toetuse taotlejate poolt külvikorras kuni 3-aastaseks planeeritud rohumaade pind oli 2021. a 39 807 ha (76% MAHE lühiajaliste rohumaade pinnast) (PRIA, 28.01.2022a andmetel).

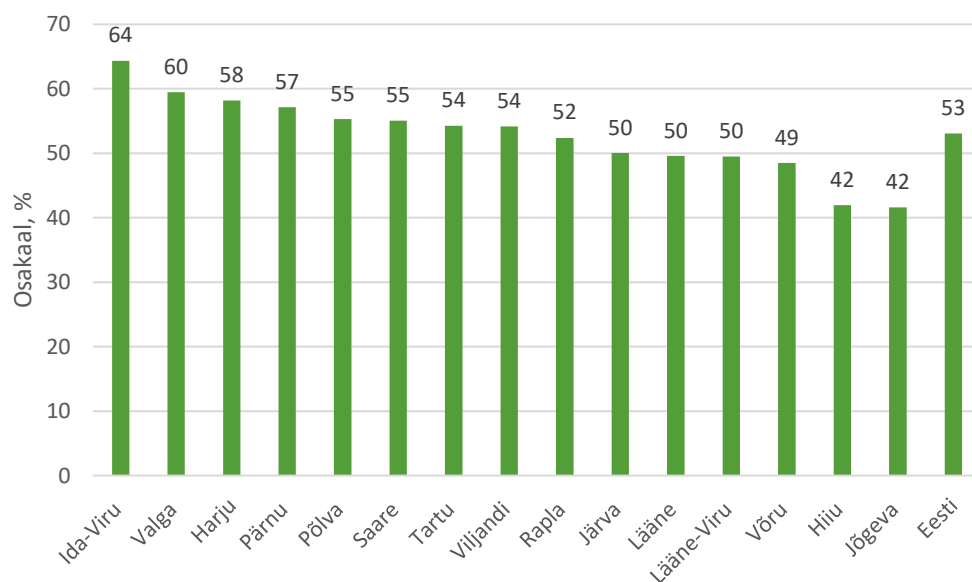
Lühiajaliste rohumaade ning tera- jm kultuuride osakaal jäi maakondades 2021. a sarnaselt varasemale perioodile küllalt erinevaks. Jõgeva, Lääne ja Tartu maakonnas oli põllumaa kogupinnast tera jm kultuuride (koos allakülvidega) osakaal kõige suurem (vastavalt 68, 67 ja 67%) ning lühiajaliste rohumaade osakaal väikseim (vastavalt 31, 27 ja 34%). Selleks, et põllu orgaanilise aine bilanss jääks tasakaalu või positiivseks ja mullastruktuur säiliks normaalsel tasemel, võiks rohumaade osakaal külvikorra põldudel üldiselt olla vähemalt 25–30% põllukultuuride pinnast.

Valga ja Harju maakonnas oli lühiajaliste rohumaade osakaal põllumaal suurim (vastavalt 51 ja 48%) ning tera jm kultuuride (koos allakülvidega) osakaal väikseim (vastavalt 49 ja 50%). Heintaimede allakülvidega tera- jm kultuuride osakaal oli suurim Tartu maakonnas (25% põllumaast). Jõgeva maakonnas oli nende osakaal aga väikseim (8,4%). Heintaimede allakülvid aitavad terakultuuride põldudel künnikihi orgaanilise aine sisaldust ja mullastruktuuri üldiselt säilitada.

Joonis 92. MAHE toetuse taotluseluse põllumaa struktuur 2021. aastal maakondades (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

MAHE 2014+ toetuse taotlejad peavad hoidma oma ettevõtte põllumaast 20% talvise taimkatte all 1. novembrist kuni 31. märtsini. See vähendab toiteelementide leostumist ja hoiab ära mullastruktuuri halvenemise, vähendab erosiooni ning takistab orgaanilise aine lagunemist. Täpset talvise taimkatte osakaalu põllumaast pole võimalik välja tuua, kuna puuduvad andmed sügis-talve perioodi tegeliku põllumaa pinna kohta. Toetuste taotlusel märgitakse aga ka suhteliselt suur hulk püsirohumaad ja püskultuuride pinda talvise taimkattena. Ilma selle pinnata oli talvise taimkatte osakaal 2021./2022. a kõige suurem Ida-Viru (64%) ja Valga (60%) maakonnas ja kõige väiksem Hiiu ja Jõgeva maakonnas (mõlemas 42%). Eesti keskmisena oli talvise taimkatte all aga 53% MAHE põllumaast (Joonis 93).

Joonis 93. MAHE toetuse taotluseluse talvise taimkatte ligikaudne osakaal põllumaast 2021./2022. a maakondades (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Mustkesa osakaal oli MAHE põllumaa pinnal 2009.–2013. aastal keskmisena märkimisväärne – 6,3% (4371 ha), kuid 2021. a oli selle osakaal suhteliselt väike – 0,6% (842 ha). Mustkesa osakaalu ja pinda on ilmselt oluliselt vähendanud ka MAHE toetuse mittemaksmine mustkesa pinnale MAHE 2014+ taotlejatele 2015. aastal alates.

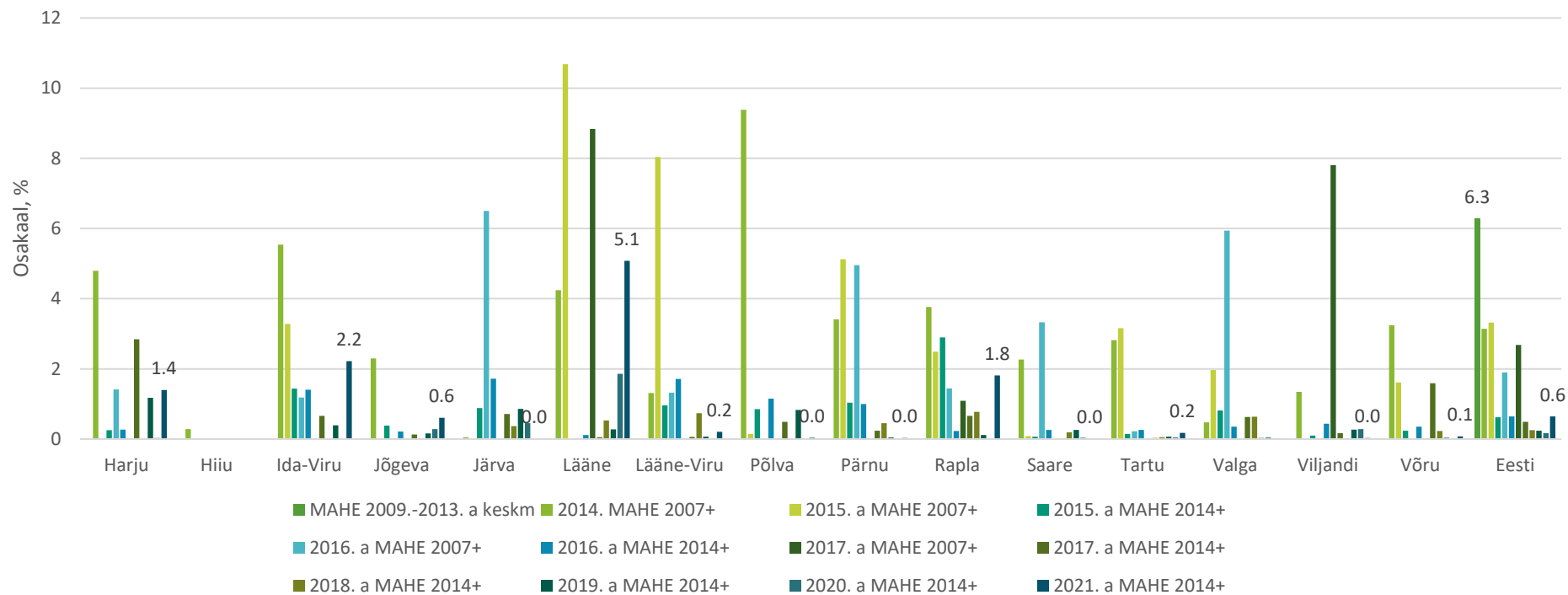
Mustkesa liiga sage kasutamine võib mullaviljakust järsult vähendada, kuna kiirendab oluliselt orgaanilise aine mineraliseerumist ja soodustab mullaerosiooni. Ühel vegetatsiooniperioodil põllu mustkesana harimisel võib mineraliseeruda kogu orgaanilise aine hulk, mis kaheaastase põldheina kasvatamisega viljavahelduses mulda lisandub.

MAHE 2014+ taotlejate mustkesa pinnale enam MAHE toetust ei määrata. Viljavahelduse nõuetes piiratakse mustkesa kasutamist ka sellega, et mustkesa ei katkesta külvikorras

samasse liiki või sugukonda kuuluvate põllukultuuride ja köögiviljade järgnevust. Need piirangud on mustkesa pinda aastate jooksul ilmselt oluliselt vähendanud (Joonis 94). Kui 2009.–2013. a oli Eesti keskmine mustkesa osakaal kogu MAHE põllumaal küllaltki märkimisväärne – 6,3% (4371 ha), siis 2020. a vaid 0,2% (207 ha). 2021. a suurenes aga mustkesa kogupind 842 ha ja osakaal põllumaal 0,6%. Suur osa selles oli Lääne maakonnas asuva kahe ettevõtte mustkesa pinnal, mida oli kokku 350 ha, moodustades peaaegu kogu Lääne maakonna mustkesa pinna. Seetõttu oli mustkesa osakaal Lääne maakonna MAHE põllumaal ka märkimisväärne – 5,1%.

Hinnanguliselt ei tohiks põllumaal mustkesa osakaal ületada 7% aastas, sest see võib mullaviljakust vähendada ja mullastruktuuri märgatavalt kahjustada. Üldiselt on MAHE 2014+ taotlejatel olnud mustkesa osakaal maakondades 2015.–2021. a siiski suhteliselt väike. Osades maakondades mustkesa olenevalt aastast ei kasutatutki. 2021. a polnud mustkesa Hiiu ja Valga maakonnas.

Oluliselt suurenes 2021. a ka MAHE taotluseluse sööti jäetud maa pind. Kui 2020. a oli seda 88 ha, siis 2021. a 511 ha; millest 61% kuulus ühele ettevõttele Valga maakonnas.

Joonis 94. MAHE toetuse taotlejate mustkesa pinna osakaal taotlusalusest põllumaa kultuuride pinnast maakondades. Maakonnad 2018. a alates uute halduspiiride järgi (PMK, 2021a), (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

Mullaproovide võtmisest, põldude väetamisest ja vahe- ning haljasväetiskultuuride kasvatamisest e-uuringu alusel

Selleks, et hinnata põldude toiteelementide sisaldust ja planeerida ning tõhustada väetamist, peaks ka mahetootjad laskma teha mullaanalüüse. MAHE 2014+ meetmes on ka mullaanalüüside tegemise kohustus põllumaal üks kord viie aasta jooksul, mille alusel saab hinnata künnikihi pH, omastatava fosfori, kaaliumi ja orgaanilise aine sisalduse muutusi. Varasemates MAHE meetmetes mullaproovide tegemise kohustust polnud.

Mahepõllumajandustootjate põldudelt mullaproovide võtmist ja väetamist uuriti 2021. a e-uuringus (PMK, 2022e). Uuringu järgi kasutas 15% MAHE tootjatest oma ettevõttes väetamise planeerimisel väetistarbekaarti või mullaproovide tulemusi. Mingil määral kasutas neid 25% vastanutest. Mullaproove mullaviljakuse selgitamiseks ilma kohustuseta võtaks kindlasti 43% vastanutest, 21% ei võtaks ja ülejäänud ei tea, kas võtaksid mullaproove.

2021. a e-uuringu alusel väetasid mahetootjad 1-aastaste põllukultuuride põlde sagedamini kui lühiajalisi rohumaad. Kui 1-aastaste põllukultuuride põlde ei väetanud üldse 42% vastanutest, siis lühiajalisi rohumaad ei väetanud üldse 78% ja pikaajalisi rohumaad 86% vastanutest.

1-aastaste põllukultuuride kogupinnast väetas igal aastal vähem kui 50% põldudest 35% (2016. a e-uuringus 26%) vastanud MAHE tootjatest, rohkem kui 50% põldudest väetas 12% ja kõiki põllukultuure 11% MAHE tootjatest. Samas ei väetanud neid põlde üldse 42% (2016. a e-uuringus 52%) vastanutest. 1-aastaste põllukultuuride väetamisel kasutas enamik tootjatest tahesõnnikut (66%). Kompostiga väetas 23% tootjatest. 39% vastanutest kasutas väetamiseks

haljasväetisi ja 29% granuleeritud orgaanilisi maheväetisi. Mineraalseid fosfor-, kaalium- või kompleksväetisi kasutas kokku vaid 10% vastanutest, mis on suhteliselt sarnane 2016. a e-uuringu tulemustega.

Mahetootjate külvikordade põllumaa toiteelementide ja huumusbilanssi mõjutab märkimisväärselt ka põhu kasutamiseviis. Põhus on oluliselt suurem hulk kaaliumi kui lämmastikku ja fosforit. PMK pikaajaline kompleksuuring ongi näidanud, et kui põhk põllult eemaldada, muudab see külvikorra K-bilansi mitteväetamisel märkimisväärselt negatiivseks. Seetõttu küsiti ka e-uuringu mahetootjatelt, mida nad oma põhuga teevad. Selgus, et vaid 6% mahetootjatest viib põhu ettevõttest välja. Enamus (66%) tootjaid hekseldab põhu põllule (2016. a e-uuringus 43%) või kasutab loomadele allapanuks (42%).

Rohumaadelt eemaldatakse niidetega suur kogus NPK-d. Kui rohumaad ei väetata või on väetamine puudulik, võivad näiteks lühiajalised rohumaad külvikorras olla peamiseks mulla negatiivse NPK-bilansi põhjustajaks. PMK pikaajalise kompleksuuringu mullaanalüüsi (2003.–2019. a) tulemused mahe- ja tavaviljeluse külvikorras näitavad, et mitteväetamisel maheviljeluse põldheinarohkes külvikorras langeb mulla negatiivse PK-bilansi korral mulla omastatava P- ja K-sisaldus märkimisväärselt.

2021. a e-uuringu tulemusel ei väetanud lühiajalisi rohumaad üldse 78% vastanud MAHE tootjatest. 20% vastajatest väetas nende pinnast igal aastal vähem kui 50% ja üle 50% pinnast väetas 1% vastajatest. Vaid 2% väetas kogu oma lühiajaliste rohumaade pinda igal aastal. MAHE tootjad väetasid lühiajalisi rohumaad põhiliselt tahesõnnikuga (74%), kompostiga (21%), granuleeritud orgaaniliste maheväetiste (7%) või vedelsõnnikuga (5%). Mineraalseid või kompleksväetisi kasutati minimaalselt. Need näitajad pole varasemate e-uuringutega (2014. ja 2016. a) võrreldes üldiselt oluliselt muutunud. Lühiajalistelt rohumaadelt koristati peamiselt kas üks niidet (19%) või kaks niidet (20%). Märkimisväärne oli ka nende tootjate osakaal, kes ühele niitele lisaks ka rohumaal loomi karjatasid (24%).

Eeltoodu põhjal võib öelda, et lühiajaliste rohumaade ja 1-aastaste põllukultuuride väetamine on mahetootjate külvikordades suurel osal põllumaast siiski jätkuvalt puudulik ja toiteelementide bilanss võib olla negatiivne ehk toiteelemente eemaldatakse saagiga rohkem kui väetistega tagastatakse. Samas kasutatakse 1-aastaste põllukultuuride põldudel väetisi sagedamini.

Püsirohumaid ei väetanud üldse 86% (2016. a e-uuringus 77%) vastanutest. 12% (2016. a e-uuringus 18%) vastajatest väetas nende pinnast igal aastal vähem kui 50% ja üle 50% pinnast väetas vaid üks vastajatest. Vaid 2% vastajatest väetas kogu oma püsirohumade pinda igal aastal. Püsirohumaid väetati kas tahesõnnikuga (73% tootjatest) või kompostiga (33%), vähemal määral vedelsõnnikuga (5%). Mineraalseid või kompleksväetisi sisuliselt ei kasutatud. Püsirohumadelt koristati peamiselt vaid üks niide (27% vastanutest) või ühele niitele lisaks ka karjatati (46% vastanutest). Põllule jättis oma püsirohumaa saagi 18% vastanutest. Enamus vastuste tulemustest ei erine oluliselt varasemate e-uuringute tulemustest.

Seega on väetamine mahetootjate püsirohumaal üldiselt küllaltki puudulik ja toiteelementide bilanss ilmselt tugevalt negatiivne ehk toiteelemente eemaldatakse saagiga oluliselt rohkem kui väetistega tagastatakse.

2021. a e-uuringuga selgitati põllumaal ka vahekultuuride ja haljasväetiskultuuride kasvatamist. Vahekultuurid, mis külvatakse põhikultuuri järele, seovad sügis-talveperioodil põldudel toiteelemente, takistades nende leostumist ja parandavad ka mõningal määral mullaviljakust. Haljasväetiskultuure kasvatatakse harilikult vegetatsiooniperioodil põhikultuurina ja nende põhiülesanneteks on toiteelementide sidumine mullast ja õhust järgneva kultuuri väetisvajaduse rahuldamiseks ning sellega muude väetiste kasutamise vähendamine.

Selgus, et 1-aastaste põllukultuuride kogupinnast rohkem kui 50%-l kasvatab vahekultuure 10% ja haljasväetisi 9% vastanud mahetootjatest. 20–50% pinnast kasvatab vahekultuure 24% ja haljasväetiskultuure 38% vastanutest. Vähem kui 20% põllumaast kasvatab vahekultuure 24% ja haljasväetiskultuure 19% vastanutest. Üldse ei kasvanud vahekultuure 43% ja haljasväetiskultuure 34% vastanud mahetootjatest. 72% vastanutest pidas vahekultuuride ja 85% haljasväetiskultuuride kasvatamist pigem või igati vajalikuks.

19% vastanutest ei osanud teadmiste puudulikkuse tõttu vahekultuuride ja 10% haljasväetiskultuuride vajalikkust hinnata. Ainult 9% vastanutest ei pidanud vahekultuuride kasvatamist ja 5% haljasväetiskultuuride kasvatamist erinevatel põhjustel vajalikuks.

Mullaviljakust mõjutab teataval määral ka mullaharimisviis. Künnapõhisel mullaharimisel mineraliseerub orgaaniline aine kiiremini kui pindmisel harimisel ja mitteharimisel (otsekülv). Toiteelementide leostumine ja mullastruktuuri lõhkumine on suurem ning vihmausse hävitatakse rohkem. Samas võimaldab kündmine orgaanilisi väetisi künnikihi ulatuses ühtlasemalt segada. Uuringu järgi kasutas 94% vastanutest 1-aastaste põllukultuuride põldudel künnipõhist harimist. Pindmist mullaharimist kasutas 29% ja otsekülvi 6% vastanud mahetootjatest. Siingi pole varasema e-uuringuga võrreldes märgatavaid muutusi toimunud.

Tera-, õli- ja kiukultuuridele MAHE toetuse taotlemisest

MAHE taotlusala pinna tera-, õli- ja kiukultuuridest (75 346 ha) oli 2021. a sarnaselt varasematele aastatele enim kaera (28 347 ha, 38%) (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Sellele järgnesid põldhernes (7208 ha, 9,6%), talinisu (6216 ha, 8,3%) suvinisu (8,0%), tatar (7,2%), talirüps (7,2%), rukis (5,7%), kanep (5,1%), suvioder (3,2%) ja põlduba (2,2%). Ülejäänud tera- ja kiukultuuride osakaal jäi alla kahe protsendi. Viimase kahe aasta jooksul on oluliselt vähenenud rukki külvipind. 2019. a oli rukki all veel 12 447 ha, kuid 2021. a vaid 4295 ha. Oluliselt on aga viimase kahe aasta jooksul suurenenud tatra pind. Kui 2019. a taotleti tatrale MAHE toetust 1190 ha, siis 2021. a juba 5316 ha. Märkimisväärselt on suurenenud ka suvirapsi pind. 2020. a taotleti MAHE toetust 282 ha suvirapsile, 2021. a aga juba 1445 ha.

Köögiljadele, ravim- ning maitsetaimedele ja aedmaasikale MAHE toetuse taotlemisest

Vahe- ja haljasväetiskultuuride kasvatamist peavad mahetootjad suhteliselt oluliseks (vastavalt 72 ja 85% vastanutest). Nende osakaal põldudel on aga tootjatel suhteliselt erinev. 19% vastanutest ei osanud vahekultuuride ja 10% haljasväetiskultuuride kasvatamise vajalikkust puudulike teadmiste tõttu hinnata.

MAHE 2014+ taotlusperioodil suurendati köögivilja, ravim- ning maitsetaimede ja maasika toetusmäär oluliselt (600 €/ha; osa ülemineku perioodil oleva pinna eest 660 €/ha). See tõi kaasa olukorra, kus mitmeid köögivilju ja maitse- ning ravimtaimi hakati ettevõtetes ilmselt vaid toetuse saamise eesmärgil külvama suurtele mitmekümne ja üle 100 ha suurustele pindadele. Sellise toetuse mittesihotstarbelise kasutamise takistamiseks piirati 2019. ja 2020. a toetusluse köögivilja ja maasika ning ravim- ja maitsetaimede toetusluse pinda 15 ha-ni taotleja kohta. 2021. a vähendati köögivilja ja maasika toetusluse pinda 10 ha-ni ja maitse- ning ravimtaimede toetusluse pinda 4 ha-ni taotleja kohta. Peale piirangute kehtestamist hakkas selline pind ettevõtetes oluliselt vähenema.

2021. a taotleti MAHE toetust 207 ha köögiviljale 98 ettevõtte poolt (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Enim taotleti toetust maapirnile (40 ha, 19%) ja köögiviljale väikestel pindadel (37 ha, 18%). Sellele järgnesid punapeet (13%), naeris (9,0%), rabarber (8,7%), kaalikas (5,5%), küüslauk (5,1%), pastinaak (4,5%), muu köögivilj (4,4%), harilik sibul (3,7%) ja aedhernes (3,6%). Ülejäänud köögiviljade pinna osakaal jäi alla 3%. Oluliselt suurenes 2020. a võrreldes punapeedi, naeri, kaalika ja maapirni pind. Redisele taotleti 2020. a MAHE toetust veel 22 ha, kuid 2021. a redist enam ei kasvatatud.

Aedmaasikale, mis köögiviljade gruppi ei kuulu, taotleti MAHE toetust 2021. a 47 ha (2020. a 39 ha).

MAHE maitse- ning ravimtaimedest taotleti 2021. aastal toetust põhiliselt mustale ja sarepta kapsasrohule, aedkoriandrile ja harilikule maarjaohakale, mida põhiliselt kasvatati ettevõtetes suhteliselt suurtel pindadel (3–5 ha). Arvatavasti taotleti MAHE toetust sageli siiski mitte otseselt ravim- ja maitsetaimede kasvatamiseks, vaid toetuse kõrge ühikumäär tõttu. Toetuse kogupind Eestis vähenes 2020. a võrreldes üle kahe korra, kuna toetusluse ettevõtte kohta vähendati 10 ha-lt 4 ha-ni.

Ravim- ja maitsetaimede MAHE toetusluse kogupind oli 2021. a 980 ha. Kusjuures 2020. a oli seda pinda üle kahe korra rohkem e 2575 ha. Toetuse taotlejaid oli samas mõlemal aastal 212. Põhiline osa toetusest taotleti nagu mitmel varasemal aastal sarepta kapsasrohu (254 ha, 26% pinnast), musta kapsasrohu (243 ha, 25%), aedkoriandri (164 ha, 17%) ja hariliku maarjaohaka (124 ha, 13%) pinnale. Põhiliselt kasvatati neid kultuure ettevõtetes suhteliselt suurtel pindadel (3–5 ha) ja osaliselt ka suurematel pindadel. Lisaks neile kultuuridele taotleti ettevõtetes sageli 3–5 ha pindadel toetust ka harilikule vürtsköömnele, harilikule saialillele, suurele teehelele, võõr-liivsinipile, mesiputkele, liht-naistepunale jm. Analüüs näitab, et enamusel juhtudest on

ettevõtetes toetuse taotlusluse vähendanud tõesti kehtestatud 4 ha toetusluse piirang taotleja kohta. Kuid arvatavasti ei taotlenud suur osa neist tootjatest toetust siiski endiselt otseselt ravim- ja maitsetaimede kasvatamiseks, vaid selle toetuse kõrge ühikumäär (600 €/ha) tõttu.

Kuigi kehtestatud 4 ha toetusluse piirang ettevõtte kohta on üle kahe korra vähendanud toetuse taotlusluse kogupinda, pole see siiski ilmselt kuigi tõhusalt vähendanud toetuse mittesihotstarbelist kasutamist. Lisaks võivad mõned tootjad suurema summa toetuse saamiseks toetust taotleda ka mitme ettevõtte kaudu.

Nendes ettevõtetes, kes ravim- ja maitsetaimi sihtotstarbeliselt kasvatavad, on taotluslused üldiselt mitu korda väiksemad. Seega võib arvata, et toetuse osakaal jääb nende tulubaasis väikeseks ka kõrge toetusmäär (600 €/ha) juures. Seetõttu ei mõjutaks ka praeguse toetusmäär märkimisväärne vähendamine oluliselt nende sissetulekut. Toetusmäär oluline vähendamine võiks aga märkimisväärselt vähendada teatud tootjate soovi taotleda seda toetust üksnes toetuse enda pärast.

Püskikultuuridele MAHE toetuse taotlemisest

Püskikultuuride kasvatamisel piirati 2019. a alates MAHE toetusmäär (300 €/ha) maksmist kuni 70 ha-ni ettevõtte kohta. Püskikultuuride MAHE toetusluse pind oli 2021. a 2320 ha (2020. a 2394 ha). Taotlejaid oli 2021. a 335. Kõige enam taotleti 2021. a MAHE toetust sarnaselt eelnevatele aastatele astelpajule – 1250 ha e 54% püskikultuuride pinnast (2020. a 1381 ha, 58%), õunapuule (466 ha, 20%), mustale sõstrale (252 ha, 11%), mustikale (110 ha, 4,8%), viljapuu- ja marjaaedadele väikestel pindadel (81 ha, 3,5%) ja arooniale (71 ha, 3,1%) (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Ülejäänud

püsimiskultuuride taotluspinna osakaal jäi alla ühe protsendi. Astelpaju taotluspinnast 616 ha (49%) kuulus ühele ettevõttele Hiiu maakonnas. Samas ei saa see tootja kehtestatud piirangu tõttu toetust ilmselt rohkem kui 70 ha.

Kokkuvõte

- MAHE toetust määrati 2021. aastal kokku 190 561 ha (2020. a 177 229 ha), mis moodustas 94% MAHE toetuse taotlusalusest pinnast (79% mahepõllumajanduse registris olevast mahepinnast). Sellest MAHE üleminekutoetust määrati ha 2170 ha ja mahepõllumajandusega jätkamise toetust 188 391 ha (142% MAK sihtasemest). 2015.–2020. a jooksul on mahepõllumajandusele üleminekutoetust (1.–3. a) määratud kokku 44 617 ha. MAHE toetuse saajaid oli 2021. a 1793 (88% mahepõllumajanduse registris olevatest mahetootjatest). Sellest MAHE üleminekutoetuse saajaid oli 44 ja mahepõllumajandusega jätkamise toetuse saajaid 1749. 2021. a võrreldes suurenes MAHE pind 7,5% (13 332 ha) ja toetuse saajate arv 1,4% (24 võrra). MAHE toetuslune keskmine pind toetuse saaja kohta oli 2021. a 106 ha.
- Kõige rohkem oli MAHE toetuse saajaid 2021. a Võru (240 e ehk 13% taotlejatest) ja Pärnu (212) maakonnas. Kõige vähem oli toetuse saajaid Ida-Viru (42) ning Jõgeva (65) maakonnas. Suurimad MAHE toetuse alused pinnad olid Tartu (26 604 ha e 14% MAHE pinnast) ja Pärnu (22 496 ha) maakonnas. Kõige vähem oli MAHE toetuse alust kogupinda Põlva (4159 ha) ja Ida-Viru (7079 ha) maakonnas. MAHE toetuslune pinna suurim osakaal ÜPT toetuslusest pinnast oli Hiiu (60%) ja Võru (33%) maakonnas ning kõige väiksem Põlva (9,3%) ning Lääne-Viru (9,4%) maakonnas. Eesti MAHE toetuslune pinna koguosa ÜPT toetuslusest kogupinnast oli 19,8%. Kõige suurem keskmine toetuspind toetuse saaja kohta oli Ida-Viru (169 ha) ja Taru maakonnas (154 ha). Väikseimad keskmised toetuspinnad tootja kohta olid Põlva (56 ha) ja Hiiu (81 ha) maakonnas.
- Väikese toetusluse pinnaga suurusgruppides (<1 ha, 1–2,99 ja 3–9,99 ha) oli toetuse saajate arv 2021. a nagu varemgi märkimisväärne (kokku 335 e 19% toetusesaajatest), kuid toetuslune pind väike (1478 ha e 0,8% kogu toetuspinnast). Suurim toetuslune pind oli suurusgrupis 100–499,99 ha (99 724 ha, 52%) ja suurim toetusesaajate arv grupis 10–49,99 ha (634 toetuse saajat, 35%).
- Nitraaditundlikul alal (Lääne-Viru, Jõgeva ja Järva maakonnas) paiknevatele massiividele sai 30% suuremat MAHE toetust 2021. a 132 tootjat kokku 12 523 ha.
- Mahepõllumajanduslikult toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega külvatud MAHE toetuse lisamaksuga külvipind oli MAHE tootjatel 2021. a kokku 5307 ha (166 toetuse saajat). Toetusluse sertifitseeritud seemnega kartuli külvipinda 2021. a polnud. 2019. a võrreldes suurenes toetatav sertifitseeritud teravilja seemne pind 117% ja toetusesaajate arv 60%. Kogu taotluslusest teravilja külvipinnast moodustas see pind 9,8%. Enim oli MAHE sertifitseeritud teravilja seemnega külvipinda Lääne ja Tartu maakonnas.
- MAHE toetuslune pinna lisamaksesse panustavate (edaspidi MAHE toetusse panustavate) mahepõllumajanduslikult peetavate loomade koguarv oli 2021. a enamusel loomaliikidel oluliselt suurem kui 2009.–2013. a keskmiselt, kuigi suurel osal liikidest on toetusega seotud loomade arv viimastel aastatel vähenenud. MAHE toetusse panustavaid veiseid oli kokku 47 764. Kõige rohkem oli neid Pärnu (8083 e 17%) ja Saare maakonnas (6183) ning kõige vähem Põlva maakonnas (1027). MAHE toetusse panustavaid lüpsilehmi oli veiste hulgas 2084. Lüpsilehmade arv on 2011. a alates oluliselt langenud. Enim oli neid Pärnu (385 e 18%) ja Saare maakonnas (354). Vähemalt ühe aasta vanuseid MAHE toetusse panustavaid lambaid oli 24 894. Saare maakonnas oli neid kõige rohkem (5067 e 20%) ja kõige vähem Ida-Viru maakonnas (154). MAHE toetusse panustavaid kitsi oli 1056. Kõige rohkem oli MAHE kitsi (kõik ühel tootjal) Ida-Viru maakonnas (39% kõigist MAHE kitsedest). MAHE toetusse panustavaid karjatatavaid loomi (veised, lambad, kitsed) kokku oli kõige rohkem sarnaselt varasemale perioodile Saare maakonnas (11 645 e 15%). Kõige vähem oli karjatatavaid loomi kokku

Jõgeva (1705) maakonnas. MAHE toetusse panustavaid kodulinde (kokku 26 821) oli enim Lääne-Viru (9069 e 34%) ja Valga maakonnas (6168 e 23%). Kodulindudest moodustasid munakanad (75%) ja broilerid (25%). MAHE toetusse panustavaid mesilasperesid oli kokku 2240. Põhiline osa neist oli Lääne-Viru (709 e 32%) ja Saare (364 e 16%) maakonnas.

- Lühiajaliste ja püsirohumaade koguosaal oli MAHE taotluselusest pinnast 2009.–2013. a keskmiselt 74% ja 2021. a vähenenud 61%-ni. See muutus on tingitud põhiliselt toetuseluste püsirohumaade osakaalu vähenemisest. Kui 2009.–2013. a keskmisena oli püsirohumaade osakaal 48%, siis 2021. a 35%. Püsirohumaad oli 2021. a taotluselusest pinnast Saare maakonnas 71% ja Hiiu maakonnas 63%, kuid Tartu maakonnas vaid 14%. Osa MAHE püsirohumaad haritakse ka üles ja seal kasvatatakse teisi kultuure. 2021. a oli ülesharitud püsirohumaad 4799 ha. Põhiliselt kasvatati ülesharitud püsirohumaal tera-, õli- ja kiukultuure (2021. a 84%). Püsirohumaade osakaalu vähenemisel on oluliselt suurenenud tera-, õli- ja kiukultuuride osakaal. Kui 2009.–2013. a oli neid keskmiselt 22%, siis 2021. a juba 37%.
- Ainult põllumaa kultuuride arvestuses oli lühiajaliste rohumaade osakaal MAHE taotlejatel 2021. a keskmiselt 40%, (2009.–2013. keskmisena 51%), tera- jm kultuuridel (kaasaarvatud allakülvidega) 60% (2009.–2013. keskmisena 49%). Valga ja Harju maakonnas oli põllumaast lühiajalisi rohumaad 2021. a kõige rohkem (vastavalt 51 ja 49%), tera- jm kultuure (kaasaarvatud allakülvidega) kõige vähem (vastavalt 49 ja 50%). Jõgeva, Lääne ja Tartu maakonnas oli põllumaa kogupinnast tera- jm kultuuride (koos allakülvidega) osakaal kõige suurem (vastavalt 68, 67 ja 67%) ning lühiajaliste rohumaade osakaal väiksem (vastavalt 31, 27 ja 34%). Liblikõieliste (heintaimede puhaskultuurid ja nende segud ning allakülvid ja kaunviljad) osakaal oli MAHE taotlejate kohustuselusel põllumaal (ilma <0,3 ha põlduteta) 2021. a 58%. Liblikõielisi oli kõige rohkem Tartu ja Valga maakonna põllumaal (vastavalt 69 ja 65%) ja kõige vähem Jõgeva ning Lääne maakonna põllumaal (vastavalt 45 ja 48%). Liblikõielistest oli liblikõielisi heintaimi ja nende segusid kõrrelistega 62% (2009.–2013. a keskmisena 76%), tera- jm kultuure liblikõieliste allakülviga 26% (2009.–2013. a 20%) ja kaunvilju 12% (2009.–2013. a 3,5%).
- Väiksema pinnaga (1–2,99 ha ja 3–9,99 ha) MAHE taotlejate suurusgruppides oli 2021. a suur osakaal nn väikesepinnaliste kultuuride koondgrupil – köögivilj, muud tehnilised kultuurid, püskikultuurid, ravim- ja maitsetaimed, rühvelkultuurid, sööti jäetud maa (vastavalt 48 ja 34%). 1–2,99 ha ja 3–9,99 ha pinnaga ettevõtetes kasvatati selles kultuuride koondgrupis põhiliselt püskikultuure (vastavalt 83% ja 81%). Suurim püsirohumaade osakaal oli suurusgrupis 10–49,99 ha (52%) ja 50–99,99 ha (47%). Suurema pinnaga tootjate suurusgruppides püsirohumaade osakaal vähenes ja tera-, õli- ning kiukultuuride osakaal suurenes oluliselt.
- Mustkesa osakaal oli 2009.–2013. a keskmisena põllumaal 6,3%. 2015. a alates, kui mustkesale enam MAHE 2014+ toetust ei määrata, on selle osakaal põllumaal jäänud väikeseks (2021. a 0,6%, pind 842 ha). Lääne maakonna kahe ettevõtte suure mustkesa pinna tõttu oli mustkesa osakaal selles maakonnas aga märkimisväärne – 5,1%. Hiiu ja Valga maakonnas mustkesa 2021. a polnudki.
- Talvise taimkatte osakaal oli 2021./2022. talveperioodil põllumaal Eesti keskmisena ligikaudu 53%. Kõige enam oli seda Ida-Viru (64%) ja kõige vähem Hiiu ja Jõgeva maakonna (mõlemal 42%) põllumaal.
- Tera-, õli- ja kiukultuuride MAHE taotluspinnast (75 346 ha) oli 2021. a enim kaera (28 347 ha, 38%), põldhernest (7208 ha, 9,6%), talinisu (6216 ha, 8,3%), suvinisu (8,0 %), tatart (7,2%) ja talirüpsi (7,2%). Rukki pind vähenes oluliselt. Tatra ja suvirapsi pind aga suurenes märkimisväärselt.
- Köögiviljade MAHE taotluspinnast (280 ha) taotles 98 tootjat 2021. a toetust enim maapirnile (40 ha, 19%) ja köögiviljale väikestel pindadel (37 ha, 18%). Märkimisväärne oli ka punapeedi (13%), naeri (9,0%) ja rabarberi (8,7%) taotluspind.

- Ravim- ja maitsetaimede MAHE taotlusalune pind vähenes üle kahe korra e 2575 ha-lt 980 ha-ni. Taotlejaid oli sama palju kui 2020. a e 212 taotlejat. Nagu eelneval aastal, taotleti enim toetust sarepta kapsasrohu (254 ha, 26% pinnast), musta kapsasrohu (243 ha, 25%), aedkoriandri (164 ha, 17%) ja hariliku maarjaohaka (124 ha, 13%) pinnale. Kuigi ravim- ja maitsetaimede MAHE toetuslust kasvupinda piirati 2019. ja 2020. a 15 ha ja 2021. a 4 ha-ni taotleja kohta seoses varasemate aastate laialdase toetuse mittesihotstarbelise kasutamise tõttu, taotleti eeltoodud kultuuridele 2021. a MAHE toetust endiselt põhiliselt suhteliselt suurtele pindadele (3–5 ha). Lisaks neile kultuuridele taotleti 2021. a ettevõtetes 3–5 ha toetust sageli ka vürtskõõmnele, harilikule saialillele, suurele teehelele, võõr-liivsiinpile, mesiputkele, liht-naistepunale jm. Kehtestatud toetusluse pinna piirang taotleja kohta pole suure toetusmäär juures (600 €/ha) ilmselt siiski tõhusaks lahenduseks toetuse mittesihotstarbelise kasutamise vähendamiseks.
- Püsilukultuuride MAHE taotlusalusest pinnast (2320 ha) taotleti 2021. a enim MAHE toetust astelpaju (1250 ha, 54% pinnast) ja õunapuu (466 ha, 20%) pinnale. Astelpaju pinnast 616 ha (49%) kuulus ühele ettevõttele Hiiu maakonnas.
- 2021. a e-uuringu alusel väetasid mahetootjad 1-aastaste põllukultuuride põlde sagedamini kui lühi- ja pikaajalisi rohumaid. 1-aastaste põllukultuuride põlde ei väetanud üldse 42% vastanutest, aga lühiajalisi rohumaid koguni 78% ja pikaajalisi rohumaid 86% vastanutest.
- Vahe- ja haljasväetiskultuuride kasvatamist peavad mahetootjad suhteliselt oluliseks (vastavalt 72 ja 85% vastanutest). Nende osakaal põldudel on aga tootjatel suhteliselt erinev. 19% vastanutest ei osanud vahekultuuride ja 10% haljasväetiskultuuride kasvatamise vajalikkust puudulike teadmiste tõttu hinnata.

MEEDE M12.1 – NATURA 2000 TOETUS PÕLLUMAJANDUSMAALE**Sisukord**

Meede M12.1 – Natura 2000 toetus põllumajandusmaale	158
Meetme eesmärk.....	160
Meetme analüüs.....	161
Kokkuvõte	176

Jooniste loetelu

Joonis 95. Määratud NAT toetuslune pind ja toetuse saajate arv 2007.–2021. a (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) ...	161
Joonis 96. Määratud NAT toetuslune pind ja toetuse saajate arv 2014.–2021. a tegevusmaakonna järgi (2014. a esitatud vanade, 2015.–2021. a uute maakonnapiiride järgi)	162
Joonis 97. NAT toetuse saajate jagunemine suurusgruppidesse lähtuvalt NAT määratud pinnast ja deklareeritud pinnast, 2018.–2021. a	164
Joonis 98. NAT toetuse saajate jagunemine suurusgruppidesse lähtuvalt 2021. a NAT määratud pinnast tegevusmaakonniti.....	164
Joonis 99. NAT toetusõiguslik pind maakonniti, 2018.–2021. a.....	165
Joonis 100. 2021. a NAT taotletud pind, NAT toetusõiguslik pind KeA-s kooskõlastatud PLK-de pinnata ning NAT taotletud pinna osakaal toetusõiguslikust maakonniti	166
Joonis 101. 2021. a NAT toetusõiguslik pind ning sellel asuv keskkonnaregistri PLK-de pind ja KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud PLK-de pind maakonniti	167
Joonis 102. NAT taotletud pinna maakasutus aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine). Mustkesa ja püsilikultuuride osakaal oli igal aastal <1% ning seetõttu joonisel pea märkamatud.....	171
Joonis 103. Peamiste kultuurigruppide struktuur NAT taotletud põllumaal aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine)	172
Joonis 104. Väiksema osakaaluga kultuurigruppide struktuur NAT taotletud põllumaal aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine)	173
Joonis 105. NAT taotletud pind perioodil 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) ning samale maale taotletud keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuse (MAHE) pind ja osakaal.....	174
Joonis 106. E-küsitluses osalenud NAT taotlejate (n=311) jagunemine suurusgrupiti lähtuvalt 2020. a deklareeritud pinnast	175

Tabelite loetelu

Tabel 10. NAT toetuse 2007.–2021. a toetuslused pinnad ning nende osakaal seatud sihttasemest*. 2007.–2021. a	163
Tabel 11. KeM keskkonnaregistri PLK pinnaga kattuvate 2021. a NAT toetusluse pöldude pind maakonniti; NAT toetusega seotud põllud	168

Lisade loetelu

Lisa 37. NAT toetust saanud tootjate arv ning toetuslune pind (ha) maakonniti 2007–2021
Lisa 38. NAT toetuse saajate arv ja osakaal 2021. a erinevates suurusgruppides (lähtuvalt NAT määratud pinnast) maakondade lõikes
Lisa 39. 2021. a NAT taotletud pind, NAT toetusõiguslik pind (sh ilma KeA-s kooskõlastatud PLK-de pinnata) ja sellel asuv keskkonnaregistri PLK-de pind, KeA-s kooskõlastatud PLK-de pind ning NAT taotletud pinna osakaal

Lisa 40. Eri rangusastmega vööndite pinnad NAT toetusõiguslikul maal 2021. a

Lisa 41. EELIS andmebaasis registreeritud kaitsealuste liikide elupaikade ja kasvukohtade arv 2021. aasta NAT toetusega seotud pindadel

Lisa 42. NAT 2021. a taotlejatele määratud summad (eur) maakonniti

Kasutatud kirjanduse loetelu

EELIS, 02.03.2022a andmetel. Natura 2000 loodus- ja linnualad.

EELIS, 02.03.2022b andmetel. Keskkonnaregistri andmed poollooduslike koosluste kohta.

EELIS, 02.03.2022c andmetel. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse KeA kooskõlastatud alad 2021. aastal.

EELIS, 02.03.2022d andmetel. I, II ja III kaitsekategooria looma-, taime- ning seene- ja samblikuliikide esinemine ning elupaigad ja kasvukohad.

EELIS, 02.03.2022e andmetel. Hoiualad, piiranguvööndid ja sihtkaitsevööndid.

KeA, 25.03.2021 andmetel. E-kirjavahetus Keskkonnaameti töötajaga Kaili Viilma.

MeM, 2022. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 programmdokument. Versioon 9.1. Allikas: Maaeluministeerium: <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-9-1.pdf>

PMK, 2015a. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 2. telje püsihindamisaruanne 2014. aasta kohta, 620 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/01/Aruanne_2014_aasta-kohta_2_juuni_2015.pdf

PMK, 2016a. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme püsihindamisaruanne 2015. aasta kohta, 224 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/uploads/sites/2/2017/01/meetmed_2015_muudetud_18.05.2016.pdf

PMK, 2019a. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete; 3. prioriteedi loomade heaolu meetme ja 2. prioriteedi tegevuse "kiviaia taastamine" püsihindamisaruanne 2018. aasta kohta, 178 lk. Allikas: <https://pmk.agri.ee/sites/default/files/2019-10/MAK-2014-2020-keskkonnameetmete-hindamise-aruanne-2018-kohta-27-05-2019.pdf>

PMK, 2020a. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2019. aasta kohta, 181 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/2020-06-meetmete_aruanne_2019_01.06.2020.pdf

PMK, 2021a. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf

PMK, 2022u. Eesti maaelu arengukava 2014–2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Uuringute_aruanne_2021_kohta_2022.pdf

PRIA, 02.03.2022a andmetel. Määratud pinnad ja toetuse saajad 2021. a kohta.

PRIA, 15.03.2022 andmetel. E-kirjavahetus PRIA töötajaga Ulla Kaur.

PRIA, 2021. ABIKS TAOTLEJALE. Eesti Maaelu arengukava 2014–2020 pindalatoetused. Kasutamise kuupäev: 08.03.2022. a. Allikas: <https://www.pria.ee/sites/default/files/2020-04/Abiks%20taotlejale%202020%20%28%C3%9CPT%2C%20ROH%2C%20NPT%2C%20PKV%2C%20VPT%2C%20PTO%2C%20SEL%29.pdf>

PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.

PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.

PRIA, 28.01.2022c andmetel. PRIA e-põldude kiht koos maakasutuse infoga 2021. aasta kohta.

Natura 2000 toetust põllumajandusmaale saab taotleda alates 2007. a. See on 1-aastane toetus, mida võib taotleda Natura 2000 alal asuva vähemalt 0,3 ha suuruse põllu või põlluosa kohta, millel tegeletakse põllumajandusliku tegevusega või mis on karjatamiseks või harimiseks sobilikus seisukorras ning mida taotlejal on õigus kasutada. Sarnase põhimõttega toetust sai taotleda ka 2006. a, mil toetuse nimeks oli keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus.

Meetme eesmärk

NAT toetuse üldeesmärk on tagada Natura 2000 võrgustiku aladel looduskaitseõuete täitmine, säilitada nendes piirkondades põllumajanduslik tegevus ning aidata seal kohaneda piirangutega, mis tulenevad nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ (loodusliku linnustiku kaitse, linnudirektiiv) ja nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ (loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse, loodusedirektiiv) rakendamisest, et aidata kaasa Natura 2000 alade tõhusale majandamisele. (MeM, 2022)

NAT toetuse taotlejad peavad täitma taotluse esitamise kalendriaasta jooksul looduskaitseadusest tulenevaid kaitseala, hoiuala või püsielupaiga kaitsekorra tulenevaid nõudeid. Seega peab NAT toetus tagama kõnesolevatest piirangutest kinnipidamise ja aitama otseselt kaasa ka elurikkuse säilimisele ja/või paranemisele kogu toetusalusel põllumajandusmaal. Seega hinnatakse selle eesmärgi täitmist läbi NAT toetusalusel pinna ja toetuse saajate arvu. MAK 2014–2020 koostamisel seati NAT toetusalusel pinna sihttasemeks 23 440 ha – hindamise raames jälgitakse selle sihttaseme saavutamist. Uuritakse ka NAT tootjate kuulumist erinevatesse suurusgruppidesse. Lisaks tuuakse välja NAT toetuse saajate tuvastatud looduskaitseaduse rikkumiste arv, juhul kui neid rikkumisi on.

NAT toetuse eesmärgiks on tagada Natura 2000 aladel looduskaitseõuete täitmine, säilitada põllumajanduslik tegevus ning aidata seal kohaneda piirangutega, mis tulenevad linnu- ja loodusedirektiivi rakendamisest.

Täiendavalt analüüsitakse NAT toetusõigusliku pinna suurust ning kui suure osa NAT toetus sellest hõlmas. Analüüsitakse ka KeM keskkonnaregistri PLK-de ning KeA-s PLK hooldamise toetuse (edaspidi ka PLK toetus) taotlemiseks kooskõlastatud PLK-de pinda NAT toetusõiguslikul maal ning PLK pinda, millele taotleti 2021. a NAT toetust. Loodusväärtuste kaitse aspektist analüüsitakse veel eri rangusastmega võõrdite NAT toetusõiguslikku pinda ning eri kaitsekategooria liikide elupaikade ja kasvukohtade esinemist põllumassiividel, millele taotleti NAT toetust.

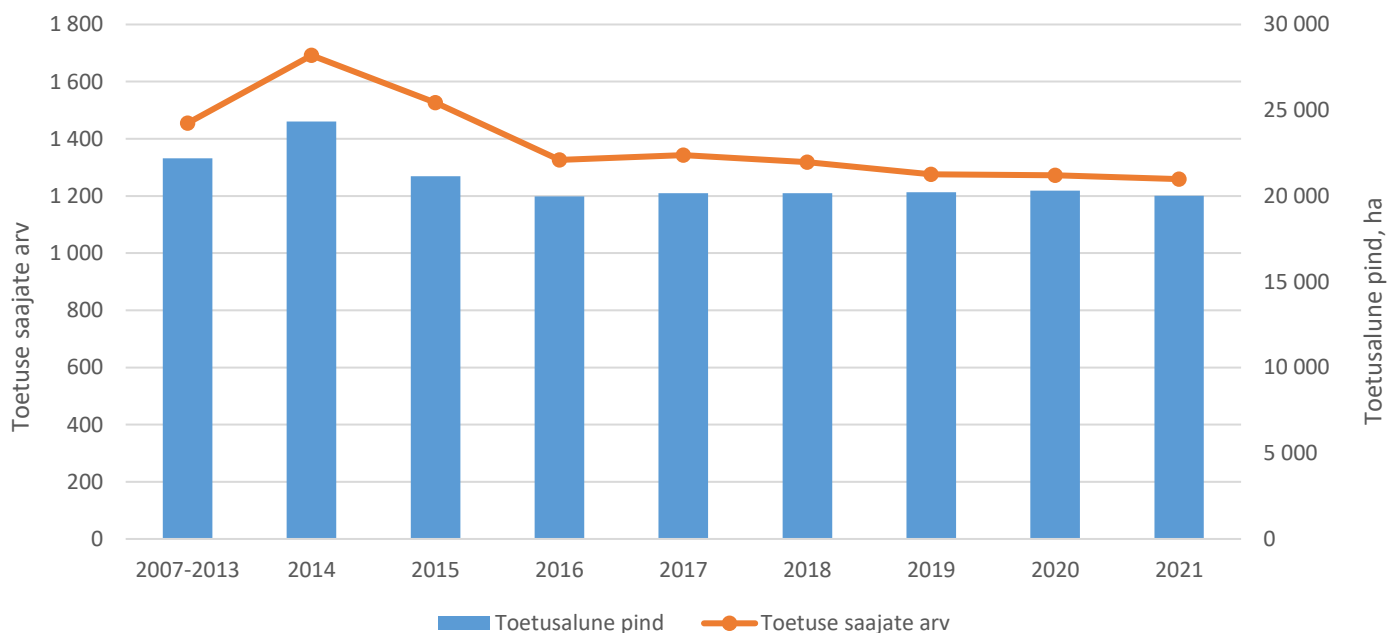
Meetme eesmärki säilitada Natura 2000 aladel põllumajanduslik tegevus aitab ühelt poolt hinnata NAT toetusalusel pind. Lisaks analüüsiti, kui suur osa NAT toetusõiguslikust pinnast on nii NAT kui ka PLK toetusega katmata. Põllumajandusliku tegevuse jätkumisele Natura 2000 aladel peaks aitama kaasa ka saamata jäänud tulu ja lisakulu kompenseerimine, kuna see aitab kohaneda piirangutega, mis tulenevad linnu- ja loodusedirektiivi rakendamisest. Seda saab hinnata läbi NAT taotlejatele määratud toetussumma.

NAT toetuse saajate tausta kirjeldamiseks analüüsitakse NAT taotlejate maakasutuse ja põllumaal kasvatatavate kultuurigruppide osakaale ning nende poolt taotletud teisi keskkonnaga seotud toetusi NAT taotletud maal, põhitähelepanuga MAHE ja KSM toetustel.

Meetme analüüs

Toetusalused pinnad ja toetuse saajate arv

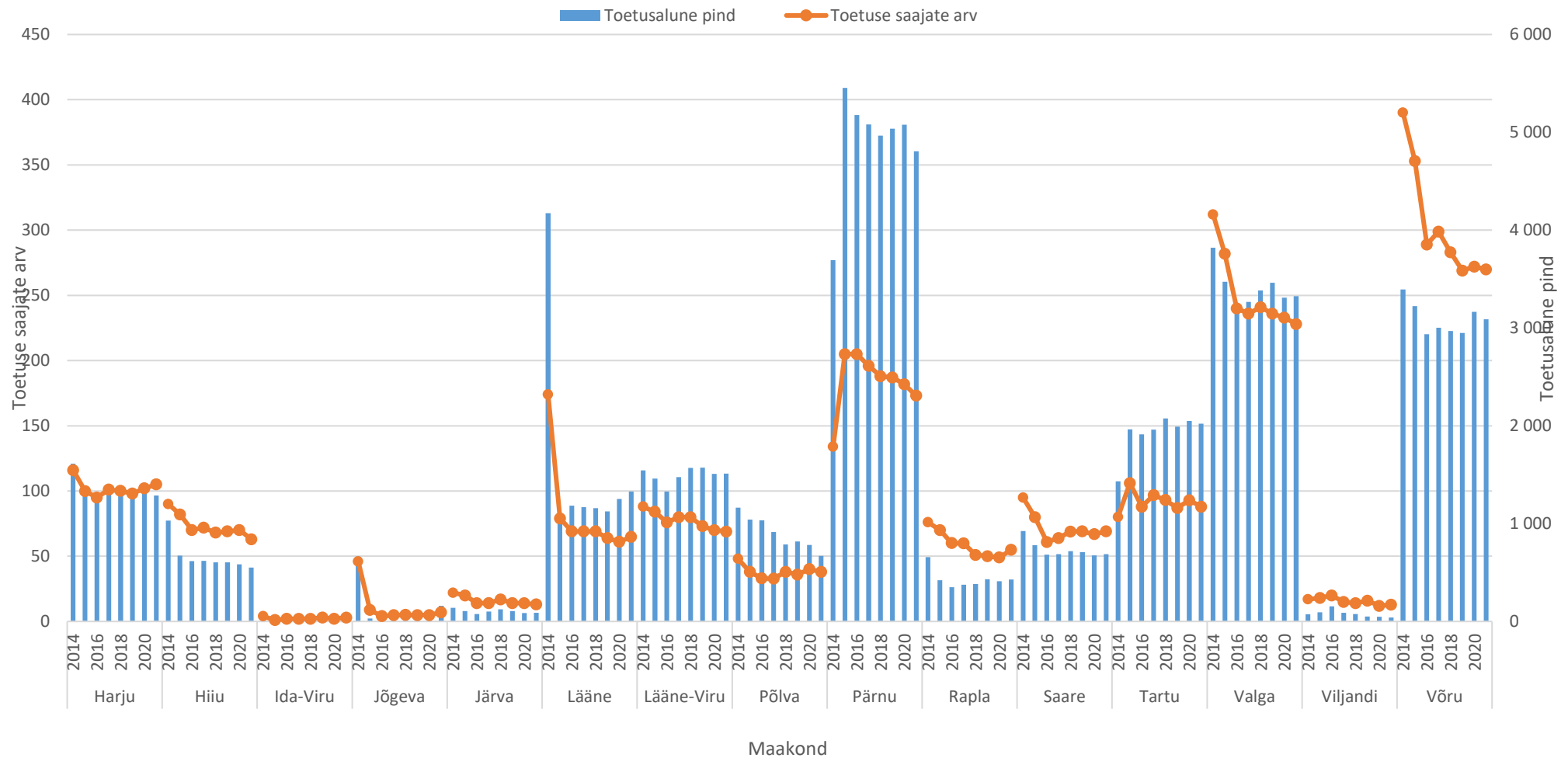
Perioodil 2007–2013 oli aastate keskmine toetuse saajate arv 1455 ja toetuslune pind 22 190 ha¹². Aasta-aastalt toetuslune pind kasvas ja saavutas 2014. a maksimumi – 1692 toetuse saajat ja 24 334 ha (PMK, 2016a). MAK 2014–2020 perioodil mõlemad näitajad langesid mõnevõrra. 2021. a määrati toetus 1259 taotlejale ja 20 013 hektarile (PRIA, 02.03.2022a andmetel) (Joonis 95). Maakonniti on NAT toetuse saajate arv aastate jooksul kõrgeim olnud Võru ja Valga maakonnas, toetuslune pind Pärnu, Valga ja Võru maakonnas¹³ (Joonis 96, Lisa 37). Seoses 2017. a haldusreformiga muutusid maakonnapiirid. 2007.–2014. a näitajate jaotus maakonniti on esitatud vana, 2015.–2021. a uue haldusjaotuse järgi, seetõttu on suurenenud näitajad nt Pärnu ja Tartu maakonnas ning vähenenud Lääne ja Jõgeva maakonnas.

Joonis 95. Määratud NAT toetuslune pind ja toetuse saajate arv 2007.–2021. a (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

¹² Toetuse saajate arv ja toetuslune pind on esitatud PRIA-s tehtud määramiste põhjal ehk selle põhjal, kellele ja kui suurele alale toetus ka realselt määrati

¹³ NAT toetusluse pinna jaotumine maakonniti on siin kajastatud PRIA tegevusmaakonnast lähtudes (ühe tootja kõikide põldude asukoht on märgitud maakonda, kus asub suurem osa tootja põldudest), mitte selle järgi, kus vastav toetuslune pind realselt (geograafiliselt) asub. 2007.–2014. a andmed on esitatud 2017. a haldusreformi eelsete, 2015.–2021. a andmed reformijärgsete maakonnapiiride järgi

Joonis 96. Määratud NAT toetusalune pind ja toetuse saajate arv 2014.–2021. a tegevusmaakonna järgi (2014. a esitatud vanade, 2015.–2021. a uute maakonnapiiride järgi) (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

NAT toetuse eesmärgiks seati MAK 2007–2013 raames 1500 toetuse saajat ning toetusluseks pinnaks 38 000 ha. Toetuse saajate arvu osas sai eesmärk juba 2012. a ületatud (eesmärgist saavutatud 106%) ning saavutas 2014. a maksimumi (eesmärgist 113%). Toetusluse pinna osas jäi aga

eesmärk perioodi lõpuks saavutamata (2014. a eesmärgist täidetud 64%) (PMK, 2015a) (Tabel 10). MAK 2014–2020 raames toetuse saajate arvule sihttasest ei ole seatud, kuid toetusluse pinna osas on see 23 440 ha ehk 14 560 ha vähem kui eelmisel perioodil. 2015. a oli NAT toetuslune pind 21 148 ha, mis moodustas eesmärgist 90%. 2021. a on sihttasemest täidetud 85% (NAT toetuslune pind 20 013 ha). Kuigi toetuslune pind on 2016.–2021. a olnud võrreldes 2014. aastaga üle 4000 ha väiksem, on osakaal sihttasemest püsinud üle 85%, kuna sihttasest uue MAK-i raames oluliselt vähendati.

Tabel 10. NAT toetuse 2007.–2021. a toetuslused pinnad ning nende osakaal seatud sihttasemest*. 2007.–2020. a (PMK, 2021a); 2021. a (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

Aasta	2007–2013 keskmine	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toetuslune pind, ha	22 190	24 334	21 148	19 970	20 161	20 162	20 210	20 306	20 013
% eesmärgist (toetuslune pind)	58	64	90	85	86	86	86	87	85

*Sihttasemed: MAK 2007–2013 raames 38 000 ha ja MAK 2014–2020 raames 23 440 ha; 2007.–2014. a eesmärk on arvatud MAK 2007–2013 eesmärgi järgi, 2015.–2021. a aga MAK 2014–2020 eesmärgi järgi

Lisaks uuriti NAT toetuse saajate suurusgruppe lähtuvalt NAT 2021. a määratud pinnast (PRIA, 02.03.2022a andmetel). 28% NAT tootjatest kuulusid suurusgruppidesse kuni 2,9 ha (Joonis 97). Enim NAT tootjatest (39%) kuulus suurusgruppi 3–9,9 ha, suurusgruppi 10–49,9 ha kuulus 28% tootjatest. Gruppidesse 50–99,9 ning 100–499,9 ha kuulus mõlemasse vaid 3% 2021. a toetuse saajatest. Suurima määratud pinnaga gruppi (500–999,9 ha) kuulus vaid kaks tootjat (Lisa 38). NAT tootjatel ei asu sageli kogu nende kasutuses olev põllumajandusmaa Natura 2000 aladel. 2021. a võrdus NAT tootjate NAT määratud pind deklareeritud pinnaga¹⁴ 39%-l tootjatest. NAT määratud pind moodustas kogu deklareeritud pinnast vähem kui poole 46%-l tootjatest, sh vähem kui kümnendiku 19%-l tootjatest. Seetõttu uuriti lähemalt ka tootjate jagunemist suurusgruppidesse lähtuvalt deklareeritud pinnast.

Deklareeritud pinna järgi kuulus 43% tootjatest suurusgruppidesse kuni 9,9 ha. Suurima osakaaluga suurusgruppid olid 3–9,9 ha (30%) ning 10–49,9 ha (28%). Suurusgruppidesse alates 100 ha kuulus deklareeritud pinna järgi 20% toetuse saajatest. 2021. a NAT määratud pind moodustas tootjate deklareeritud pinnast 16%.

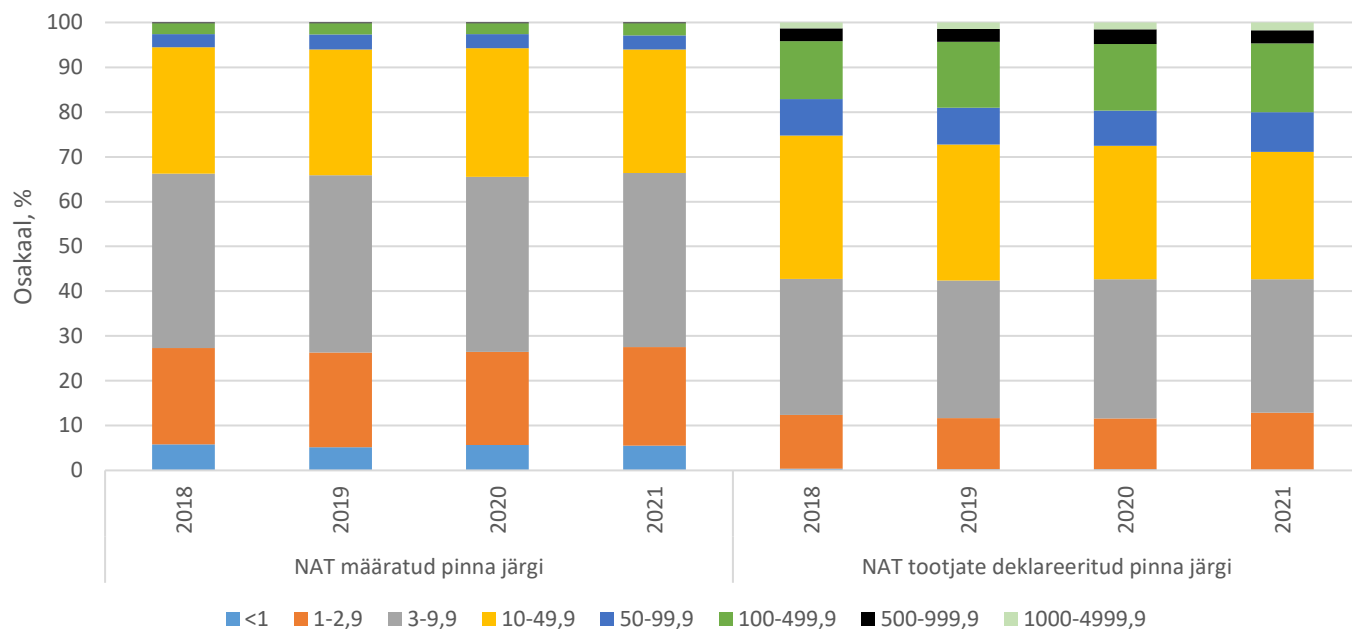
NAT toetuse saajate kuuluvust erinevatesse suurusgruppidesse lähtuvalt NAT 2021. a määratud pinnast uuriti ka maakonniti (tegevusmaakond uue haldusjaotuse järgi). Väikestes suurusgruppidesse (<1 või 1–2,9 ha) kuulus kõige rohkem toetuse saajaid Viljandi (54%) ja Rapla (51%) maakonnas (Joonis 98). Kõigis maakondades kuulus valdav enamus (86–100%) suurusgruppidesse alla 100 ha. Üle 100 ha tootjate osakaal oli suurim Jõgeva, Põlva ja Tartu maakonnas

MAK 2014–2020 raames seati NAT toetusluse pinna sihttasemeks 23 440 ha, millest 2021. a toetuslune pind moodustas 85%.

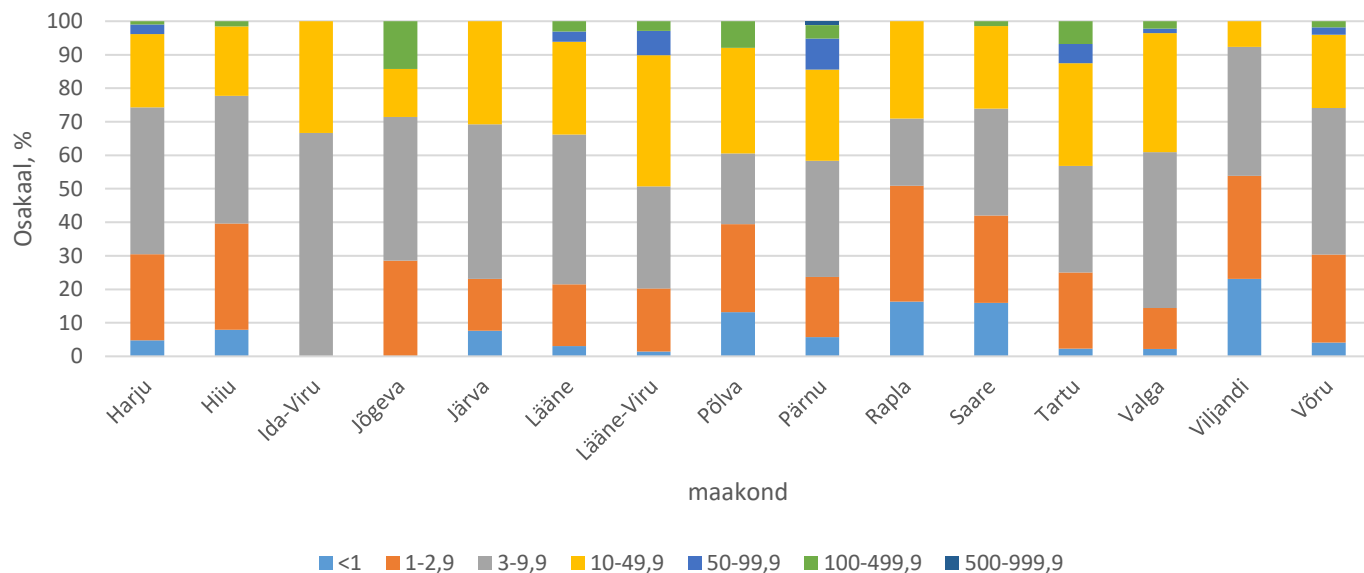
NAT tootjate 2021. a NAT määratud pind moodustas tootjate deklareeritud pinnast 16%, määratud pind võrdus deklareeritud pinnaga 39%-l tootjatest.

¹⁴ Deklareeritud pinna all mõeldakse kogu põllumajandusmaa pinda, mille taotleja on pindalatoetuste taotlusele märkinud, k.a selline pind, millele ühtegi toetust ei taotleta (taotlejal on kohustus märkida taotlusele kogu tema kasutuses olev põllumajandusmaa). Taotlusel deklareeritud pinnast on välja arvatud maad maakasutustüübiga "karjatamine väljaspool põllumajanduslikku maad".

(vastavalt 14%, 7,9% ja 6,8%; samas tasub meeles pidada, et Jõgeva maakonnas oligi NAT toetuse saajaid vaid 7). Pärnu maakonnas kuulus 2 tootjat gruppi 500–999,9 ha, teistes maakondades 500 ha või enam määratud NAT pinnaga tootjaid ei leidunud.

Joonis 97. NAT toetuse saajate jagunemine suurusgruppidesse lähtuvalt NAT määratud pinnast ja deklareeritud pinnast, 2018.–2021. a (PMK, 2021a); (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

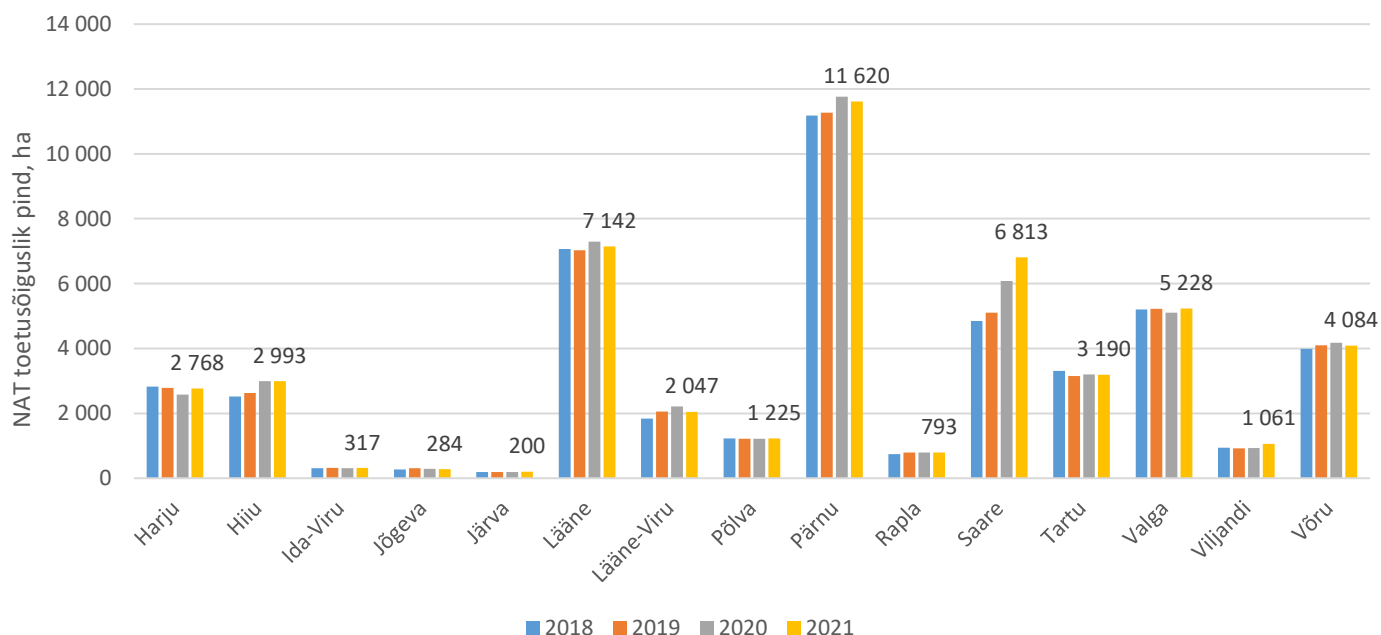
Joonis 98. NAT toetuse saajate jagunemine suurusgruppidesse lähtuvalt 2021. a NAT määratud pinnast tegevusmaakonniti (PRIA, 02.03.2022a andmetel)

NAT toetusõiguslik pind ja kaetus NAT toetusega

NAT toetust saab taotleda Natura 2000 alal asuva ja PRIA põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registrisse kantud põllumajandusmaa kohta. Seetõttu on NAT toetusõigusliku pinna arvutamiseks varasemalt leitud PRIA põllumassiivide

ning Natura 2000 loodus- ja linnualade MapInfo kaardikihtide ühisosa. Alates 2017. aastast võeti NAT toetusõiguslik pind arvesse vaid taotletud ehk aktiivsel kaardikihil asuvate põllumassiivide kohta. Alates 2020. aastast kasutati PRIA taotletud põllumassiivide kihi asemel PRIA e-põldude kaardikihti.

2021. a oli NAT toetusõiguslik pind analüüsi tulemusel 49 765 ha (PRIA, 28.01.2022c andmetel); (EELIS, 02.03.2022a andmetel). Suurimad NAT toetusõiguslikud pinnad asuvad sarnaselt eelmiste aastatega Pärnu ja Lääne maakonnas, millele järgnevad Saare, Valga ja Võru maakond (Joonis 99, Lisa 39). Samale maale ei saa korraga taotleda NAT ja PLK toetust. 2021. a oli KeM keskkonnaregistri PLK-de ehk PLK toetuse õiguslike PLK-de pind (EELIS, 02.03.2022b andmetel) NAT toetusõiguslikul maal 27 679 ha, millest 26 907 ha oli KeA-s kooskõlastatud PLK toetuse taotlemiseks¹⁵ (EELIS, 02.03.2022c andmetel). Kui viimane pind NAT toetusõiguslikust pinnast (49 765 ha) maha arvata, jääb NAT toetuse taotlemiseks vabaks veel 22 859 ha.

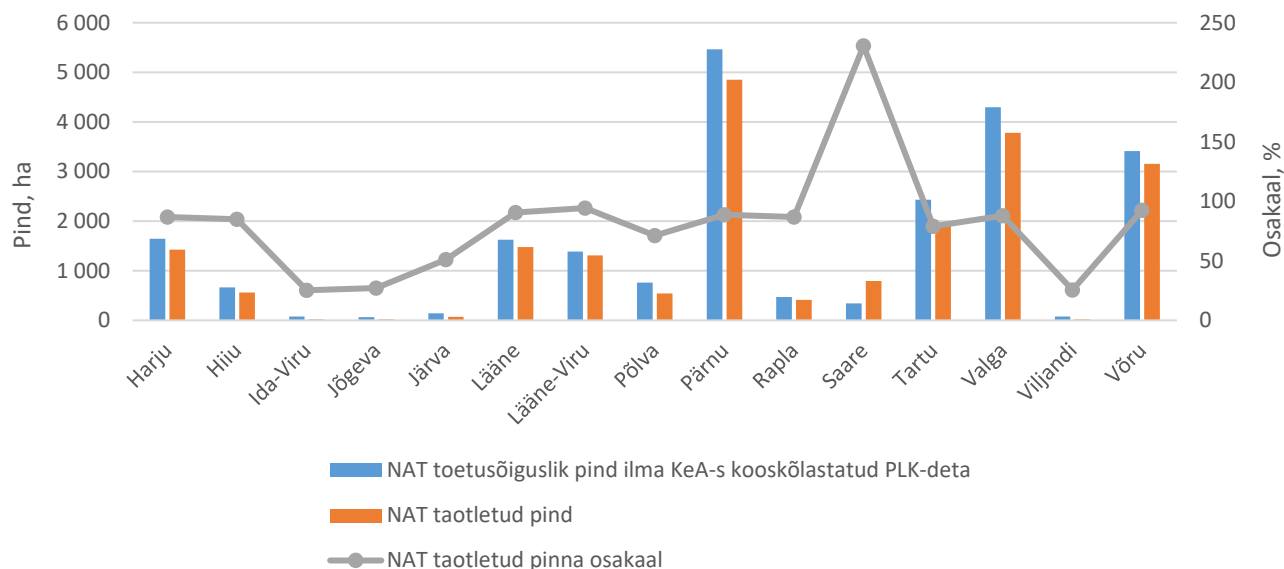
Joonis 99. NAT toetusõiguslik pind maakonniti, 2018.–2021. a (PMK, 2019a); (PMK, 2020a); (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022c andmetel); (EELIS, 02.03.2022a andmetel); numbritage on esitatud tulemused 2021. aastal

2021. a NAT taotletud pind moodustas NAT toetusõiguslikust pinnast 41%. Samas nagu eespool öeldud, ei saa samale maale taotleda korraga NAT ja PLK toetust. Seetõttu leiti NAT taotletud pinna osakaal ka sellisest NAT toetusõiguslikust pinnast, millest oli maha arvatud KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pind ning tulemuseks saadi 89%. Seega on 11% NAT toetusõiguslikust pinnast, millele ei ole ka PLK toetust taotletud, endiselt veel NAT toetusega katmata. Toetusaluse pinna asemel on siin kasutatud taotletud pinda¹⁶ põhjusel, et taotletud pinna info on PRIA päringute tulemusel olemas ka põllu tasandil, mitte ainult tootja tasandil. Seega on võimalik määratleda, mis maakonnas taotletud alad realselt asuvad ja viia analüüs läbi ka maakondade kaupa. NAT taotletud pinna osakaal oli NAT toetusõiguslikust (ilma KeA-s kooskõlastatud PLK pindadeta) kõrgeim Saare (lausa 231%) ning Lääne-Viru, Võru ja Lääne maakondades

¹⁵ Kogu hoolduskõlblikule, st PLK toetuse õiguslikule pinnale tavaliselt PRIA-st siiski PLK toetust ei taotleta

¹⁶ NAT taotletud pind oli 2021. a 20 357 ha (PRIA, 28.01.2022a andmetel), toetusalune pind aga 20 013 ha (PRIA, 02.03.2022a andmetel) ehk 344 ha väiksem

(vahemikus 91–95%) (Joonis 100, Lisa 3). Madalaim oli NAT taotletud pinna osakaal Ida-Viru, Viljandi ja Jõgeva maakondades – vastavalt 25%, 26% ja 27%.

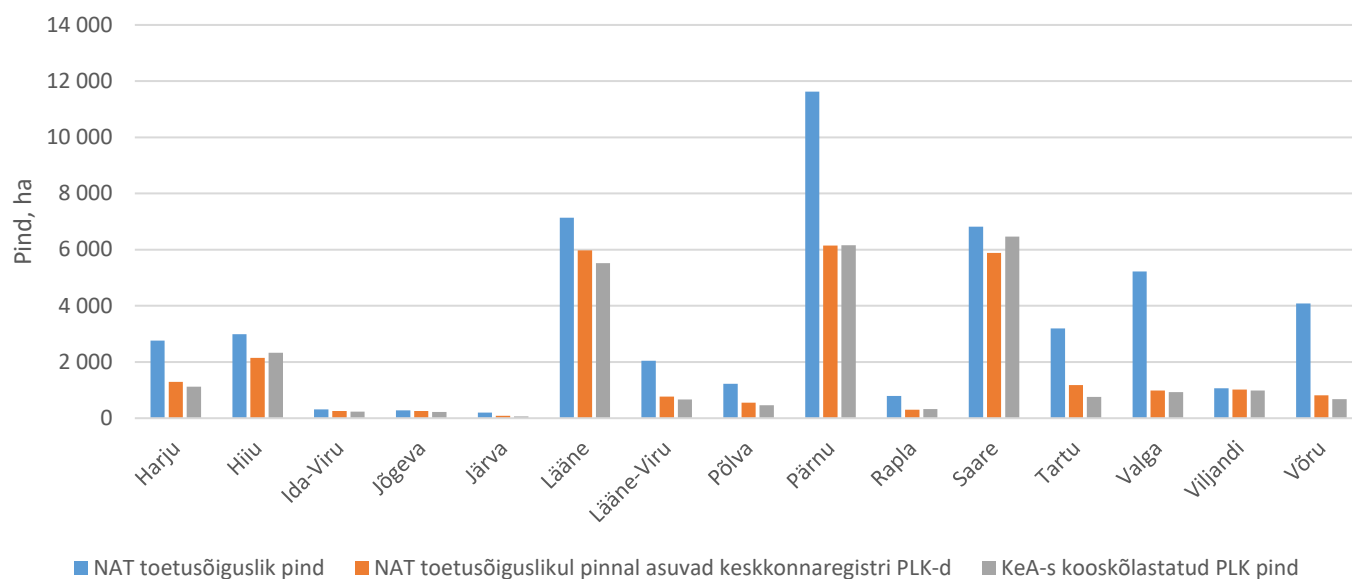

Joonis 100. 2021. a NAT taotletud pind, NAT toetusõiguslik pind KeA-s kooskõlastatud PLK-de pinnata ning NAT taotletud pinna osakaal toetusõiguslikust maakonniti. NAT taotletud pind (PRIA, 28.01.2022a andmetel), NAT toetusõiguslik pind (PRIA, 28.01.2022c andmetel); (EELIS, 02.03.2022a andmetel), KeA-s kooskõlastatud PLK pind (EELIS, 02.03.2022c andmetel)

NAT toetusõiguslikul pinnal asuvad poollooduslikud kooslused

Poollooduslikud kooslused (PLK-d) kui kõrge loodusliku liigirikkusega traditsioonilised põllumajandusmaastikud on olulised nii looduskaitse kui põllumajanduse seisukohast. PLK-dele iseloomuliku suure elurikkuse säilitamiseks on vajalik nende järjepidev hooldamine – traditsiooniliselt niitmine ja karjatamine. Seetõttu analüüsitakse NAT toetusõiguslikul alal asuvate PLK toetuse õiguslike PLK-de pinda. KeM keskkonnaregistrisse kantud PLK-dele saab taotleda ka PLK toetust ning sel juhul NAT ja teisi pindalapõhiseid toetusi antud PLK-le enam taotleda ei saa. Samas võib aga arvata, et nende tootjate puhul, kes eelistavad NAT toetust PLK toetuse asemel, aitab NAT toetus juhtida kõrgendatud tähelepanu PLK-de säilitamisele ja looduskaitseõuetest kinnipidamisele. Miinuseks on aga asjaolu, et sel juhul ei ole tootjal kohustust võtta osa spetsiaalselt PLK toetuse taotlejatele korraldatud koolitustest, kus pööratakse tähelepanu PLK hooldamisega seotud spetsiifilistele teemadele.

Eelnevalt välja selgitatud NAT toetusõigusliku maa ja KeM keskkonnaregistrisse kantud PLK-de kihi (EELIS, 02.03.2022b andmetel) põhjal leiti, kui suur osa PLK toetuse õiguslikest PLK-dest asub NAT toetusõiguslikul põllumajandusmaal. Analüüsi tulemusel oli vastavaks PLK pinnaks 27 679 ha, millest 26 907 ha oli KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud (EELIS, 02.03.2022c andmetel). Suurimad NAT toetusõiguslikul alal paiknevad keskkonnaregistri PLK-de pinnad asusid Pärnu, Lääne ja Saare maakonnas, kus olid sellest tulenevalt ka suurimad KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud pinnad (Joonis 101, Lisa 39).

Joonis 101. 2021. a NAT toetusõiguslik pind ning sellel asuv keskkonnaregistri PLK-de pind ja KeA-s PLK toetuse taotlemiseks kooskõlastatud PLK-de pind maakonniti. NAT toetusõiguslik pind (PRIA, 28.01.2022c andmetel); (EELIS, 02.03.2022a andmetel), keskkonnaregistri PLK-de pind (EELIS, 02.03.2022b andmetel), KeA-s kooskõlastatud PLK pind (EELIS, 02.03.2022c andmetel)

Alates 2018. a on olemas taotlusluse maa info põldude tasandil PRIA e-põldude kaardikihil, seega on erinevalt varasematest aastatest võimalik leida täpne NAT toetuse all olev PLK toetuse õiguslik pind – 2350 ha (Tabel 11).

Tabel 11. KeM keskkonnaregistri PLK pinnaga kattuvate 2021. a NAT toetusaluste põldude pind maakonniti; NAT toetusega seotud põllud (PRIA, 28.01.2022c andmetel), keskkonnaregistri PLK-de pind (EELIS, 02.03.2022b andmetel)

Maakond	KR PLK-dega kattuvate 2021. a NAT toetusaluste põldude pind, ha
Harju maakond	135
Hiiu maakond	83
Ida-Viru maakond	12
Jõgeva maakond	11
Järva maakond	6
Lääne maakond	555
Lääne-Viru maakond	205
Põlva maakond	100
Pärnu maakond	200
Rapla maakond	40
Saare maakond	301
Tartu maakond	275
Valga maakond	180
Viljandi maakond	8
Võru maakond	239
Kõik kokku	2350

Natura 2000 põllumajandusmaal asuvate loodusväärtuste kaitse

NAT toetus on seotud looduskaitseseaduse täitmisega. Looduskaitseseaduse alusel on Natura 2000 alade kaitseks moodustatud kaitsealad, hoialad ja püsielupaigad. Kaitsealad ja püsielupaigad on jagatud erinevateks vöönditeks, kus kehtivad erinevad piirangud. Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Vastavalt looduskaitseseadusele on kaitseala sihtkaitsevööndis majandustegevus üldiselt keelatud. Küll aga

NAT toetusalustele aladele kehtestatud piirangute ulatus sõltub eelkõige Natura 2000 ala rangusastmest. Kogu NAT toetusõiguslikust põllumajandusmaast asus 2021. a 48% PV-s, 22% hoialal ja 30% SKV-s.

võib kaitse-eeskirjaga lubada muuhulgas olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid ja veerežiimi taastamist, samuti poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikku tegevust. Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud, arvestades looduskaitsealuses paika pandud kitsendusi. Näiteks on piiranguvööndis keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine (kui kaitse-eeskirjaga teisiti ei sätestata). Erinevalt sihtkaitsevööndist on lubatud (maastiku)sõidukiga sõitmine põllumajandustööde tegemisel. Kaitse-eeskirjaga võib piiranguvööndis seada tingimusi maastikuilme ning koosluse loodusliku tasakaalu, liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamiseks. Hoiuala moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks, kui see ei ole tagatud muul looduskaitsealusega sätestatud viisil. Hoiuala puhul peab kinnisasja valdaja vähemalt kuu aega enne tööde alustamist esitama hoiuala valitsejale biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamise, loodusliku ja poolloodusliku rohumaad ning poldri kultiveerimise ja väetamise korral teatise. Hoiuala valitseja hindab kavandatud tegevusi ning tegutseb järgnevalt: kinnitab selle, kui kavandatud tööd on lubatud; teatab teatise esitajale tingimused, mida järgides võib kavandatud töid teha; keelab tööd, mis ohustavad hoiuala kaitstavate liikide või elupaikade soodsa seisundi säilimist, mille tagamiseks hoiuala on moodustatud. Tegelikult esitatakse teatise üksikjuhtudel ning KeA-le teadaolevalt tehakse eespool loetletud tegevusi enamasti kooskõlastust küsimata (KeA, 25.03.2021 andmetel).

Seega sõltub NAT toetusalustele aladele kehtestatud piirangute ulatus (ja seega ka mõju keskkonnale) eelkõige Natura 2000 ala rangusastmest. Kogu NAT toetusõiguslikust põllumajandusmaast (~50 000 ha) asus 2021. a ~24 000 ha PV-s, ~11 000 ha hoiualal ja ~15 000 ha SKV-s (EELIS, 02.03.2022e andmetel) ([Lisa 40](#)).

NAT 2021. a taotletud põldude kogupinnast asus 76% PV-s, 19% hoiualal ja 5% SKV-s.

NAT taotletud pind oli 2021. a PV-s 15 567 ha, hoiualal 3915 ha ja SKV-s 960 ha (kokku 20 442 ha). Ilmselt on kaardikihtidesse sisse jäänud mõningad ebatäpsused, kuna NAT taotletud kogupind oli e-põldude kaardikihil (PRIA,

28.01.2022c andmetel) 85 ha võrra väiksem – 20 357 ha.

Natura 2000 võrgustiku aladel peab looduskaitsealuse ning selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõudeid tegelikult täitma ka ilma NAT toetuseta. Seega võib NAT toetuse panuse looduskaitsealuse nõuete täitmise tagamisse kahtluse alla seada. Samas pöörab NAT toetus ilmselt looduskaitsealuse nõuete täitmisele rõhutatud tähelepanu, sest nõuete rikkumise korral nõutakse osa toetussummast tagasi. Lisaks peaks looduskaitsealuse nõuete täitmist soodustama NAT toetuse poolt saamata jäänud tulu ja lisakulu hüvitamine. Perioodil 2008–2020 on NAT toetuse saajatel tuvastatud vaid kuus looduskaitsealuse nõuete rikkumist; 2020. a rikkumisi ei tuvastatud (PMK, 2021a). 2021. aastal tuvastati rikkumisi nelja taotleja kontrollis ning taotlejad jäeti toetusest ilma (PRIA, 15.03.2022 andmetel); (PRIA, 21.03.2022 andmetel). Kahel juhul tuvastati, et puudus kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolek kõlviku muutmiseks piiranguvööndis. Kaitseala valitseja nõusolekuta oli ühel juhul kasutatud hoiualal biotsiidi ning ühel juhul oli hoiualal asuv püsirohumaad üles haritud. Põhivalimisse sattus 2021. a 27 taotlejat, kokku taotletud pinnaga 1103 ha (võrdluseks – 2020. aastal sattus NAT valimisse 18 taotlejat, kokku taotletud pinnaga 177 ha ja 2019. aastal 67 taotlejat taotletud pinnaga 3641 ha).

Positiivse mõju osas elurikkusele võib välja tuua NAT toetuse panust põllumajandusliku tegevuse jätkamisel. Maade kasutusest väljajätmine mõjutaks aja jooksul tõenäoliselt koosluse liigilist koosseisu, mida võib põllumajandusmaale omase elurikkuse säilimise seisukohast negatiivseks lugeda. Tihti toimib Natura 2000 põllumajandusmaa nõuetaladana mitmetele kaitsealustele liikidele, kes elavad Natura 2000 alade läheduses ja käivad neil aladel toitumas. Seega tootsid muutused Natura 2000 põllumajandusmaal kaasa suuremad muutused elurikkuses ka väljaspool Natura 2000 põllumajandusmaad.

Varasematel aastatel analüüsi EELIS andmebaasis registreeritud kaitsealuste liikide elupaikade ja kasvukohtade arvu NAT toetusega seotud põllumassiividel, alates 2018. aastast on vastavad arvud võimalik leida konkreetsetel põldudel, millele 2021. a NAT toetust taotleti (PRIA, 28.01.2022c andmetel); (EELIS, 02.03.2022d andmetel). Kokku oli EELIS andmebaasis NAT taotletud põldudel registreeritud 917 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 467 taimeliikide ning 5 seene- ja samblikuliikide kasvukohta (Lisa 41). Kaitsealused liigid jagunevad kolme kaitsekategooriasse. Kõige rohkem esines III kaitsekategooria loomaliikide elupaiku (536). Kõige rangema kaitse all olevate ehk I kaitsekategooria loomaliikide elupaiku esines 68 ning taimeliikide kasvukohti 2. I kaitsekategooria seene- ja samblikuliikide kasvukohti 2021. aastal NAT taotletud põldudel ei olnud.

NAT 2021. a taotletud põldudel oli EELIS andmebaasis registreeritud elupaik 11-le I, 25-le II ja 63-le III kaitsekategooria loomaliigile. Taimeliikide osas olid vastavad numbrid 1, 38 ja 37 ning seene- või samblikuliikide osas 0, 1 ja 4.

I kaitsekategooria loomaliikide elupaikadest esines enim väike-konnakotka elupaiku (18), järgnesid merikotka ja niidurüdi (kumbagi 11), tutka (8), väike-laukhane (7), kõre (6) ja kaljukotka (2) elupaigad. Üks elupaik oli registreeritud euroopa naaritsal, must-toonekurel, kalakotkal, suur-konnakotkal ning väike-konnakotka ja suur-konnakotka hübriidil. II kaitsekategooria liikidest esines enim harivesiliku (99) ja hariliku mudakonna (57) elupaiku, III kategooria liikidest aga rukkiräägu ja tähnikvesilike (kummalgi 61) ja tiigikonnade (57) elupaiku.

EELIS andmebaasis oli 2021. a NAT taotletud põldudel registreeritud kokku 917 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 467 taimeliikide ning 5 seene- ja samblikuliikide kasvukohta.

I kaitsekategooria taimeliikidest esines vaid haruline võtmehein (2 kasvukohta). II kategooria taimeliikidest esines enim hariliku muguljuure kasvukohti (22) ning III kategooria liikidest kahkjaspunase sõrmkäpa (48), soo-neiuvaiba (36) ja halli käpa (33) kasvukohti.

Kaitsealuseid seene- või samblikuliike esines NAT toetusega 2021. a seotud põldudel viis erinevat liiki: II kaitsekategooria seen purpur-maakeel ning III kategooriasse kuuluvad sarvklavulinopsis, haavanääts, taiga-peenpoorik ja harilik kopsusamblik. Igaliigil oli registreeritud vaid üks kasvukoht.

Kaitsealuste loomaliikide elupaikade ja taimeliikide ning seene- ja samblikuliikide kasvukohtade esinemine NAT taotletud püsirohumaaal ning erineva rangusastmega vööndites (piiranguvööndis, sihtkaitsevööndis ja hoiualal) on kajastatud [Lisas 41](#).

Põllumajandusliku tegevuse tagamine Natura 2000 aladel

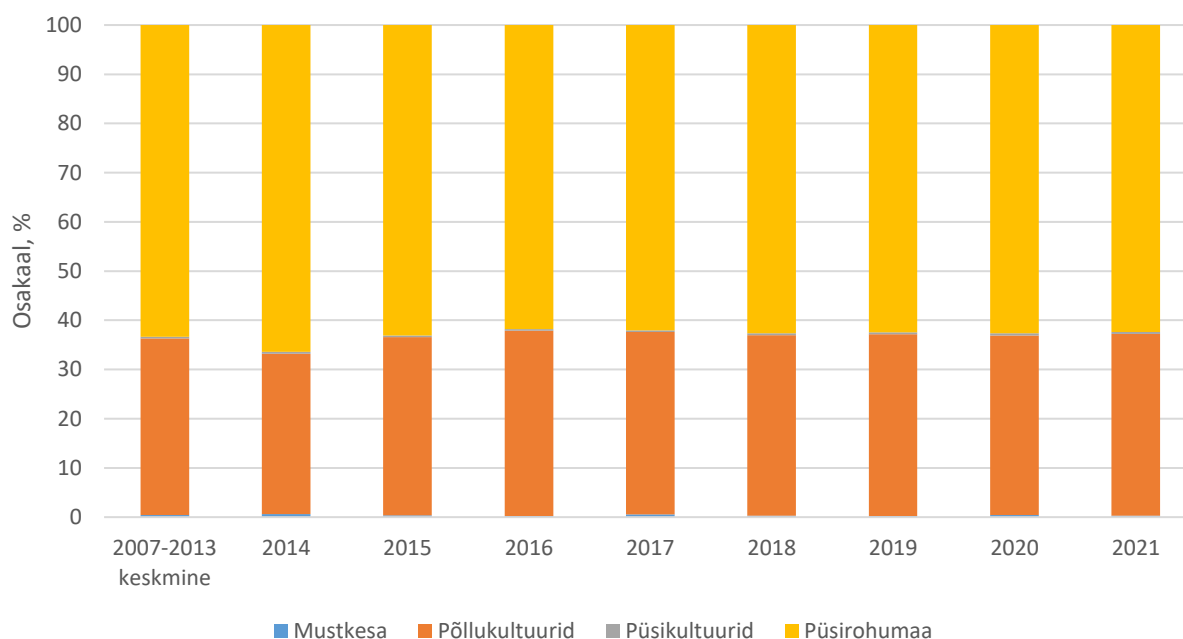
NAT toetuse üheks eesmärgiks on säilitada Natura 2000 võrgustiku aladel põllumajanduslik tegevus ning aidata seal toime tulla ebasoodsate asjaoludega, mis tulenevad loodus- ja linnudirektiivi rakendamisest. Seda tehakse direktiivide rakendamise tõttu saamata jäänud tulu ja lisakulu kompenseerimisega. Seega aitab antud toetus mingil määral kaasa ka ääremaastumise ja maade kasutusest väljajätmise ärahoidmisele kogu toetusalusel põllumajandusmaal – 2021. a oli NAT toetusalusene pind 20 013 ha (PRIA, 02.03.2022a andmetel). Toetuse ühikumäär ühe hektari põllumajandusmaa kohta on 27 eurot kalendriaastas. NAT tootjatele määratud summad, sh maakonniti (PRIA, 21.03.2022 andmetel) on välja toodud [Lisas 42](#).

Maakasutuse andmete analüüs

Jätkusuutliku maakorralduse aspektist on oluline analüüsida NAT toetuse all oleva pinna maakasutust ning selle muutusi aastate jooksul. Kuna toetusluse pinna info põldude kaupa puudub, on maakasutuse analüüs samuti läbi viidud taotletud pinnaga¹⁷. Suurim on NAT põldudel olnud läbi aastate püsirohumaade osakaal, mis jäi perioodil 2007–2021 vahemikku 60–66%, olles 2021. a 62%. Ka põllukultuuride osakaal oli küllaltki suur ja jäi perioodil 2007–2021 vahemikku 32–40% (2021. a 37%). Mustkesa ja püsilikultuuride osakaal oli minimaalne, jäädes kõigil aastatel mõlema puhul alla ühe protsendi (2021. a vastavalt 0,3% ja 0,4%) (Joonis 102).

NAT pinnal on läbi aastate olnud suurim püsirohumaade osakaal, 2021. a oli see näitaja 62%.

Alates 2015. aastast võeti kasutusele mõiste keskkonnatundlik püsirohuma (TPR) – ranget kaitset vajav püsirohuma, mis asub Natura 2000 võrgustiku alal ning mille muld on 100% ulatuses turvasmuld (TPR kasutusotstarvet ei tohi muuta ning seda maad ei tohi üles künda). TPR rohukamara uuendamine on lubatud üksnes pealtkülvi teel ja PRIA-t tuleb sellest eelnevalt teavitada. Taotleja, kes on muutnud TPR kasutusotstarvet või on sellise püsirohuma üles kündnud, peab PRIA määratud tähtjaks selle ala tagasi püsirohumaaks muutma (PRIA, 2021). NAT taotletud põldudel oli 2021. a TPR pindala 202 ha, millest valdav osa (60%) paikneb Tartu maakonnas ning 14% Põlva ja 11% Pärnu maakonnas (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Eelolevas maakasutuse analüüsis on tundlike püsirohumaade pind püsirohumaade hulka arvatud.

Joonis 102. NAT taotletud pinna maakasutus aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Mustkesa ja püsilikultuuride osakaal oli igal aastal <1% ning seetõttu joonisel pea märkamatud

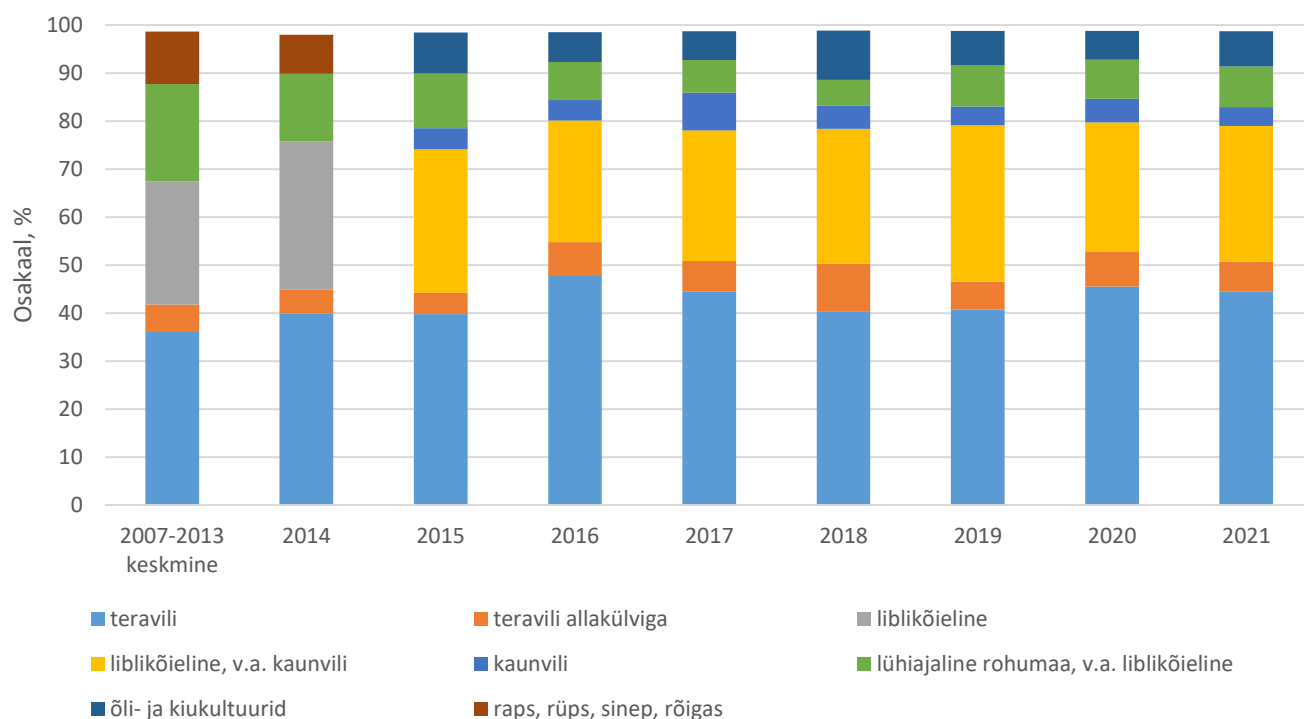
Järgnevalt analüüsiti põllukultuurigruppide jaotust NAT taotletud maadel.

¹⁷ NAT taotletud pind oli 2021. a 20 357 ha (PRIA, 28.01.2022a andmetel), toetusluse pind aga 20 013 ha (PRIA, 02.03.2022a andmetel) ehk 344 ha väiksem

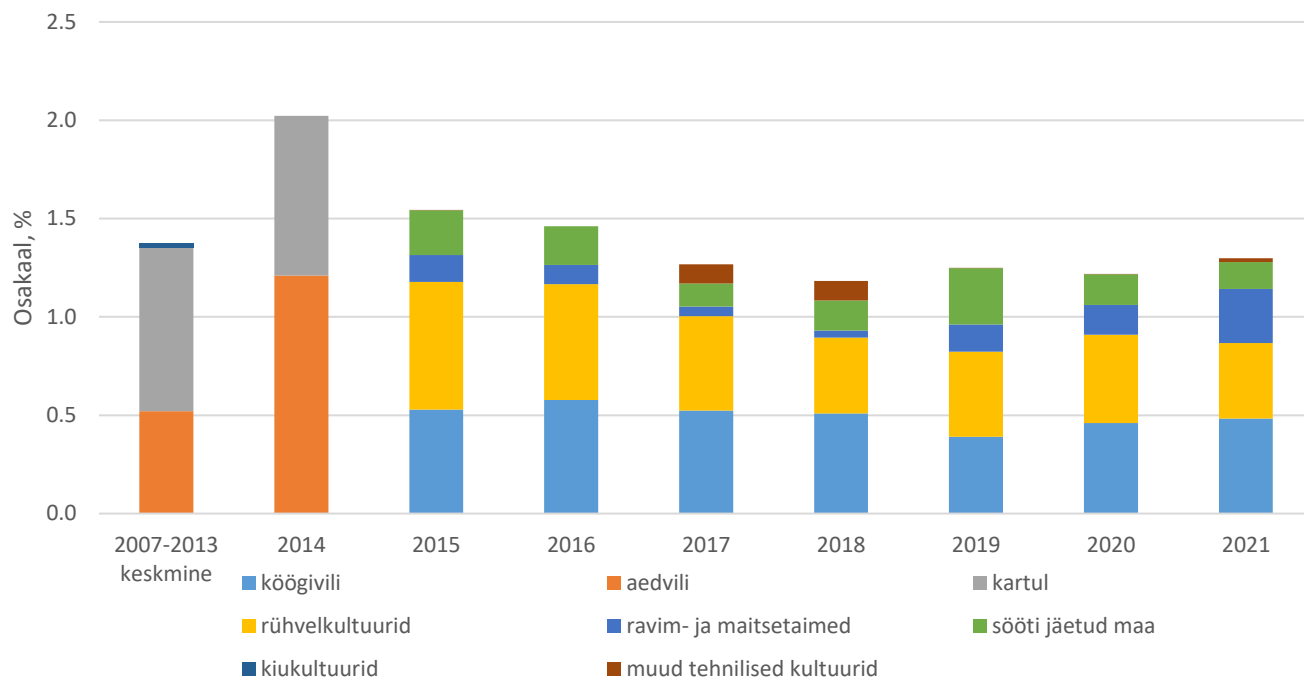
Põllukultuuridest on NAT taotletud maal läbi aastate olnud suurima osakaaluga teravili, mis jäi perioodil 2007–2015 vahemikku 33–40%, seejärel kasvas ja moodustas 2016. a 48%. Vahepealsetel aastatel teravilja osakaal kahanes veidi,

kuid 2020. a tõusis taas, olles 46%. 2021. a moodustas teravili põllukultuuridest 45%. Osakaalult järgmised olid liblikõielised (sh kaunviljad), mis moodustasid perioodil 2007–2019 olenevalt aastast 22–37% (2021. a 32%). Osakaalult kolmandal kohal olid lühiajalised rohumaad (v.a liblikõielised), mille osakaal on aastate jooksul vähenenud: 2007–2013. a keskmine 20%, 2018. a aga vaid 5% (Joonis 103). 2021. a on lühiajaliste rohumaade osakaal sarnaselt 2020. aastaga 8%. Kuna liblikõieliste osakaal perioodi jooksul veidi kasvas, siis võidi osa varemalt lühiajalise rohumaana (v.a liblikõielised) märgitud kultuuridest olla nüüd märgitud liblikõieliste alla. PRIA täpsustas vahepeal kultuuride märkimist pindalatoetuste taotlusel, mistõttu kuulusid ilmselt ebatäpsuste tõttu osad liblikõielised gruppi lühiajaline rohumaad, v.a liblikõieline. Teiste kultuurigruppide osakaal oli palju väiksem (Joonis 104).

Põllukultuuridest on NAT taotletud maal läbi aastate olnud suurima osakaaluga teravili – 2021. a 45%.

Joonis 103. Peamiste kultuurigruppide struktuur NAT taotletud põllumaal aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

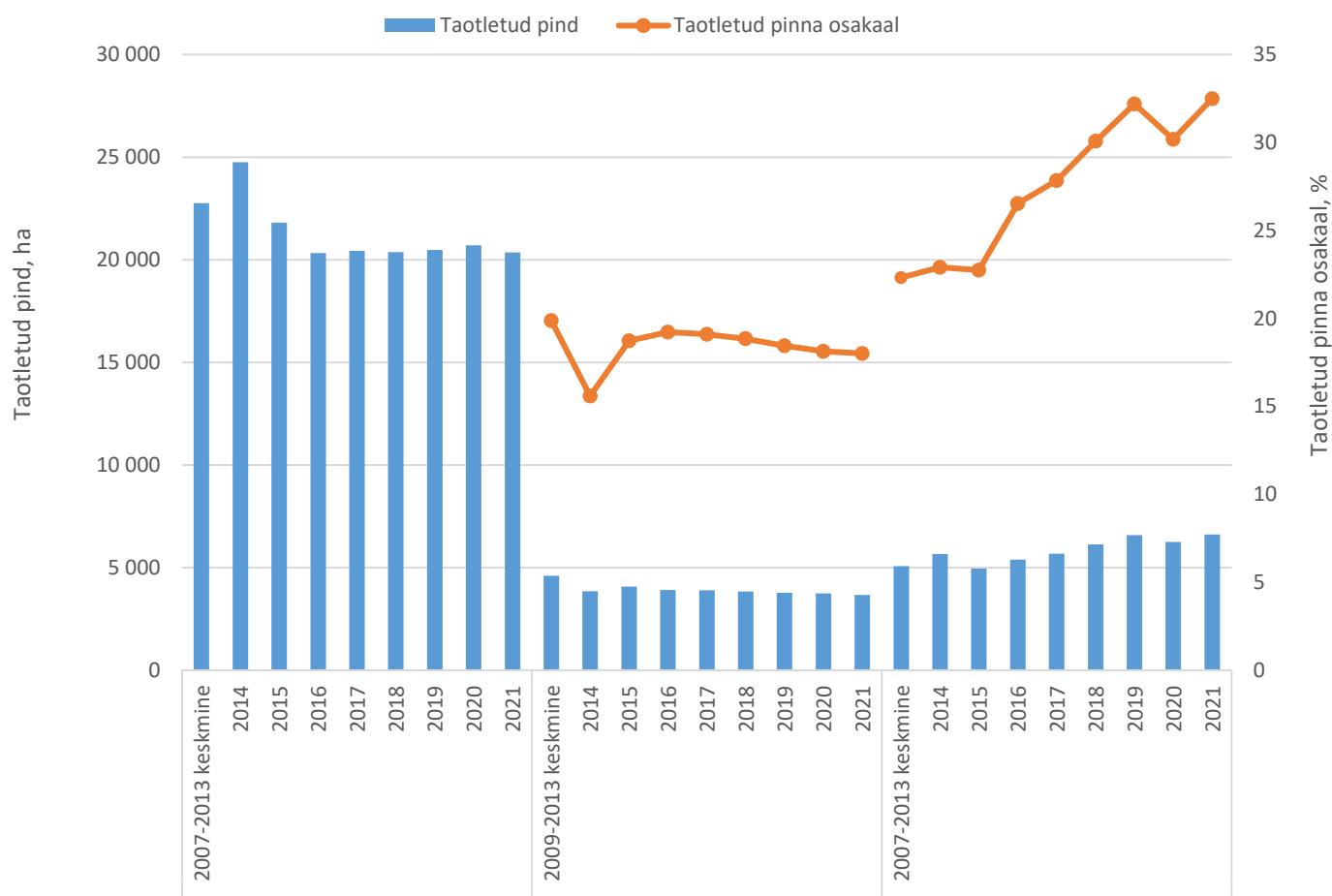
Joonis 104. Väiksema osakaaluga kultuurigruppide struktuur NAT taotletud põllumaal aastatel 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

NAT taotletud alade kattumine teiste MAK keskkonnaga seotud meetmetega

NAT toetusalusele maale saab taotleda ka teisi MAK keskkonnaga seotud toetusi (välja arvatud PLK, MULD või VESIR toetust), mis samuti NAT toetusele seatud eesmärkide saavutamist mõjutavad. Seetõttu analüüsiti, kui palju ja milliseid teisi MAK keskkonnatoetusi NAT põldudele taotleti.

Enim oli MAK keskkonnatoetustest NAT põldudele lisaks NAT toetusele taotletud MAHE ja KSM toetust: 2021. a taotleti NAT taotletud pinnale (20 357 ha) KSM toetust 3665 ha ja MAHE toetust 6614 ha. Teisi toetusi taotleti kõiki väga vähe. Seetõttu tuuakse aastate kaupa välja vaid KSM ja MAHE toetuse pind ja osakaal NAT taotletud pinnast (Joonis 105). KSM toetuse osakaal NAT pinnast on alates 2015. a olnud stabiilselt 19%, langenud 2019. a 1% võrra (18%) ja jäi ka 2021. a 18% juurde. MAHE toetuse osakaal on sama perioodi jooksul seevastu tõusnud 9% võrra (2015. a 23%; 2019. a 32%), kuid 2020. a veidi langenud ja 2021. a taas tõusnud, jäädes 33% juurde.

MAK teistest keskkonnatoetustest on NAT põldudele lisaks enim taotletud MAHE ja KSM toetust – 2021. a vastavalt 6614 ha ja 3665 ha.

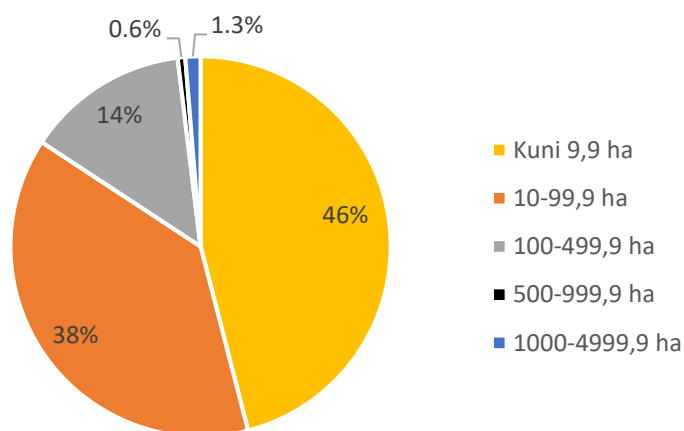

Joonis 105. NAT taotletud pind perioodil 2007–2021 (perioodi 2007–2013 kohta aastate keskmine) ning samale maale taotletud keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuse (MAHE) pind ja osakaal (PMK, 2021a); (PRIA, 28.01.2022a andmetel)

NAT meetmega seotud uuringud

2021. aasta lõpus viis PMK taaskord läbi ulatusliku põllumajandustootjate e-küsitluse, et välja selgitada põllumajandustootjate üldine teadlikkus ja informeeritus keskkonda puudutavates küsimustes, levinumad tegevuspraktikad, hinnang oma keskkonnaalaste teadmiste kohta ja arvamused MAK toetuste (nõuete) kohta. Küsimustikule vastas 3474 tootjat, sh 311 NAT toetuse taotlejat (9% vastanute koguarvust). Siinkohal antakse NAT meetmega seotud küsimustest lühike ülevaade, põhjalikumalt on küsitluse tulemusi analüüsitud PMK uuringute aruandes (PMK, 2022u).

Küsitlusele vastanud NAT taotlejatest 46% kuulus 2020. a deklareeritud kogupinna alusel suurusgruppi kuni 9,9 ha, 38% gruppi 10–99,9 ha, 14% gruppi 100–499,9 ha, 0,6% gruppi 500–999,9 ha ning 1,3% gruppi 1000–4999,9 ha (Joonis 106), kusjuures vastanute jaotus suurusgrupiti on üldjoontes sarnane NAT taotlejate koguhulga jaotusega (Joonis 97).

Joonis 106. E-küsitluses osalenud NAT taotlejate (n=311) jagunemine suurusgrupiti lähtuvalt 2020. a deklareeritud pinnast (PMK, 2022u)

Natura 2000 võrgustikku kuuluva põllumajandusmaaga seotud küsimustele vastasid olenevalt küsimusest kas kõik NAT toetust taotlenud tootjad või teatud tingimustel väiksem arv tootjaid. Küsimused hõlmasid peamiselt NAT taotlejate teadlikkust oma põllumajandusmaal paiknevatest Natura 2000 loodusväärtustest ja hinnanguid seoses Natura 2000 aladel kehtivate looduskaitsete piirangutega ning NAT toetuse piisavusega piirangutest tulenevate kitsenduste ja nõuete täitmiseks tehtud kulutuste ja saamata jäänud tulu kompenseerimisel. Küsiti ka Natura 2000 aladel paiknevate rohumade kasutus- ja hooldusviiside kohta.

Oma põllumajandusmaal paiknevatest Natura 2000 loodusväärtustest (nt liigid, elupaigad) on NAT toetuse taotlejatest 34% teadlikud tänu PRIA põllumassiivide veebikaardile ja 32% tänu saadetud kaitsekohustuse teatisele, 17% on Natura 2000 loodusväärtuste kohta uurinud Maa-ameti kaardirakendusest, 10% on infot saanud Keskkonnaametist ja 4% Keskkonnaregistri avalikust teenusest. 21% on infot saanud muust allikast ning 18% ei ole oma põllumajandusmaal paiknevatest loodusväärtustest enda sõnul teadlikud.

Asjaoluga, et nende põllumajandusmaa on Natura 2000 võrgustiku osa, on rahul veidi alla poole NAT taotlejatest (48%). Mingil määral on rahul 29% NAT taotlejatest ning 8% ei ole antud olukorraga rahul. Vastanutest 15% ei oma kindlat seisukohta.

NAT taotlejatest 42% hinnangul toetab Natura 2000 põllumajandusmaa toetus tootja tegevuse jätkamist praeguses asukohas ja 41% arvates toetab mingil määral, seevastu 9% hinnangul ei toeta. Vastajatest 8% valis vastusevariandi „ei oska öelda“.

NAT toetus kompenseerib alale kehtestatud looduskaitsete piiranguid 9% ning mingil määral 44% vastajate hinnangul, samas kui 27% leiab, et see nii ei ole. NAT taotlejatest 7% hinnangul ei põhjusta piirangud täiendavaid kulutusi ega saamata jäänud tulu. Kindlat seisukohta ei oma 12% vastanutest.

NAT taotlejatelt, kelle ettevõttes on lühiajalisi ja/või püsirohumaid, sealhulgas poollooduslikke kooslusi, küsiti, kuidas nad kasutavad või hooldavad oma Natura 2000 aladel asuvaid rohumaid. Veidi üle poole vastanutest (52%) niidab Natura 2000 rohumaid ning niide läheb nende enda või teiste ettevõtete loomade söödaks. Loomi karjab seal 29% vastanud tootjatest; 31% hekseldab ning jätab heksli maha; 4% hekseldab ja koristab heksli, kuid sellel puudub kasutusotstarve; 3% hekseldab ning heksel läheb enda või teiste ettevõtete loomade söödaks. Vastanutest 7% niidab ja koristab niite, kuid

sellel puudub kasutusotstarve. Mesilaste söödaalana kasutab Natura 2000 rohumaid 6% tootjatest. Tootjatest 4% ei kasuta ega hoolda Natura 2000 aladel asuvaid rohumaid ning 2% valis vastusevariandi „muu“.

Vastanutest rohkem kui poolte (52%) maa paikneb piiranguvööndis või hoiualal, 24% sihtkaitsevööndis ning 32% ei oska öelda, millises vööndis nende põllumajandusmaa asub.

Neilt, kelle põllumajandusmaa paikneb sihtkaitsevööndis, küsiti, kas nende arvates on sihtkaitsevööndi piirangud põllumajandusmaal liiga ranged. 16% hinnangul on piirangud tõepoolest liiga ranged; 26% leiab, et piirangud on mingil määral ranged ning 32% vastas eitavalt. Tootjatest 26% ei oska öelda, kas sihtkaitsevööndi piirangud on liiga ranged või mitte. „Jah“ või „mingil määral“ vastuse puhul oli võimalus oma valikut kommenteerida. Laekus neli kommentaari. Ühes tootjas tekitab segadust, et mis on ja mis ei ole Natura 2000 ala – kaks samasugust (kaitsealuse liigi seisukohast) kõrvuti olevat katastrit, ent üks on Natura 2000 ala ja teine mitte. Tehti ettepanek, et liiga tugeva kallakuga maa tuleks metsastada, püsirohumaa osaliselt ülesharimine võiks olla lubatud. Probleemid on ka näiteks istanduse rajamisega.

NAT taotlejalt, kelle põllumajandusmaa paikneb piiranguvööndis või hoiualal, uuriti, kas neil jääb kehtestatud piirangute tõttu seelsel põllumajandusmaal midagi tegemata. Vastajatest 6% leidis, et midagi jääb tegemata, 18% hinnangul jääb mingil määral tegemata, 56% ei jää midagi tegemata ning 20% ei oska öelda. „Jah“ või „mingil määral“ vastuse puhul paluti kommentaaride lahtris täpsustust. Kommenteerimise võimalust kasutas 14 tootjat. Loetleti erinevaid tegevusi, mis tootja hinnangul piirangute tõttu tegemata jäävad – ehitamine, päikesepargi rajamine, õigeaegne niitmine kvaliteetse sööda kogumiseks, mudakonna arvukuse soodustamine (ei tohi püsirohumaa asemele põldu rajada), rohumaade uuendamine, võimalik metsakasvatus.

Küsitluse lõpuosas paluti tootjatel kommenteerida maaelu arengukava toetusi vabas vormis ning teha omapoolseid ettepanekuid. Kommentaare ja soovitusi laekus teiste seas 45 NAT taotlejalt, ent need olid pigem üldist laadi, mitte konkreetselt NAT meetme kohta – korduvalt rõhutati, et tuleks soodustada noorte väiketootjate tegevust; ei kiidetud heaks toetuste maksmist põllumajandusega mitte tegelevatele maaomanikele; sooviti võrdseid või suuremaid toetusi võrreldes EL keskmisega (põhjendades seda külmema kliima ja ebasoodsamate tingimustega põllumajanduseks); leiti, et ka riigisiselt peaks rohkem toetama piirkondi, kus on väiksemad põllud ja suuremad tootmiskulud võrreldes Kesk-Eestiga; kinnitati, et toetused on olulised, ent need peaks aasta-aastalt suurenema vastavalt elukalliduse tõusule; väljendati muret poollooduslike koosluste maastikuilme säilimise osas, nähti põllumajanduse intensiivistamises ohtu elurikkusele ja maaelule; mainiti valge-toonekurgede rohkust, kes ohustavad väikesi linde-loomi, sh eriti poegi ning sooviti rohumaade hekseldamise keelustamist (eelkõige elurikkuse hoidmiseks).

Kokkuvõte

- 2021. a oli NAT toetuse saajate arv 1259 ja toetusala pind 20 013 ha. MAK 2014–2020 seab NAT toetusala pinnale sihttasemeks 23 440 ha, millest saavutati 2021. a 85%.
- NAT toetuse saajatest kuulus NAT määratud pinna järgi 2021. a 66% suurusgruppidesse kuni 9,9 ha ning alates 100 ha gruppidesse vaid 3%. Suurima määratud pinnaga gruppi (500–999,9 ha) kuulus ainult kaks tootjat. Kui analüüsida NAT tootjate kogu deklareeritud pinda, olid vastavad osakaalud 43% ja 20%. NAT tootjate 2021. a NAT määratud pind moodustas NAT tootjate deklareeritud pinnast 16%, NAT määratud pind võrdus deklareeritud pinnaga 39%-l NAT tootjatest.
- NAT toetusõiguslik pind oli 2021. a 49 765 ha, osa sellest oli ka PLK toetuse õiguslik – kuid mõlemat toetust samale pinnale taotlema ei saa. Keskkonnaregistri PLK-de pind NAT toetusõiguslikul maal oli 26 882 ha, millest 26 907 ha

oli KeA-s kooskõlastatud PLK toetuse taotlemiseks. Seega jäi NAT toetuse taotlemiseks ilma KeA-s kooskõlastatud PLK-de pinnata vabaks 22 859 ha. NAT 2021. a taotletud pind (20 357 ha) moodustas sellest 89%.

- Tootjad, kes taotlevad PLK-le PLK toetust, peavad osalema koolitustel, kus pööratakse tähelepanu PLK hooldamisega seotud spetsiifilisematele teemadele. Tootjatel, kes taotlevad PLK-le NAT toetust, sellist kohustust ei ole. PLK-de kvaliteetse majandamise tagamiseks on soovitatav ka neil tootjatel vastavatel koolitustel käia.
- NAT toetusega aladele kehtestatud piirangute ulatus (ja seega ka mõju keskkonnale) sõltub eelkõige Natura 2000 ala rangusastmest. Kogu NAT toetusõiguslikust põllumajandusmaast (~50 000 ha) asus 2021. a ~24 000 ha PV-s, ~11 000 ha hoiualal ja ~15 000 ha SKV-s. NAT taotletud pind oli 2021. a PV-s 15 567 ha, hoiualal 3915 ha ja SKV-s 960 ha (kokku 20 442 ha). Ilmselt on kaardikihtidesse sisse jäänud mõningad ebatäpsused, kuna NAT taotletud kogupind oli e-põldude kaardikihil 85 ha võrra väiksem – 20 357 ha.
- Positiivse mõju osas elurikkusele võib välja tuua NAT toetuse panust põllumajandusliku tegevuse jätkamisel. Maade kasutusest väljajätmine mõjutaks aja jooksul koosluse liigilist koosseisu, mida võib põllumajandusmaale omase elurikkuse säilimise seisukohast negatiivseks lugeda. EELIS andmebaasis oli 2021. a NAT taotletud põldudel registreeritud kokku 917 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 467 taimeliikide ning 5 seene- ja samblikuliikide kasvukohta.
- NAT põldudel on läbi aastate (2007–2021) olnud levinuim maakasutus püsirohumaad, mille osakaal on jäänud vahemikku 60–66% taotletud pinnast (2021. a 62%). Põllukultuuride osakaal jäi samal perioodil vahemikku 32–40% (2021. a 37%). Mustkesa ja püsikultuuride osakaal jäi kõigil aastatel kummalgi alla 1%. Keskkonnatundlikke püsirohumaad (TPR) oli NAT 2021. a taotletud põldudel 202 ha.
- Põllukultuurigruppidest on NAT taotletud maal läbi aastate olnud suurima osakaaluga teravili, moodustades 2021. a 45%. Osakaalult järgmised olid liblikõielised (sh kaunviljad) – 32% ning kolmandal kohal lühiajalised rohumaad, v.a liblikõielised (8%). Teiste kultuurigruppide osakaal oli palju väiksem.
- Enim on MAK keskkonnatoetustest NAT põldudele lisaks NAT toetusele taotletud MAHE ja KSM toetust. 2021. a taotleti NAT taotletud pinnale (20 357 ha) MAHE ja KSM toetust vastavalt 6614 ha ja 3665 ha. Teisi toetusi taotleti kõiki väga vähe. KSM toetuse osakaal NAT pinnast on alates 2015. a olnud stabiilselt 18...19%, jäädes ka 2021. a 18% juurde. Samas MAHE toetuse osakaal on sama ajavahemiku jooksul valdavalt tõusnud, kokku 10% võrra (2015. a 23%; 2021. a 33%).
- 2021. a PRIA kohapealse kontrolli käigus tuvastati neljal NAT toetuse taotlejal looduskaitseaduse rikkumisi ning nad jäeti toetusest ilma.
- 2021. aastal PMK korraldatud põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse e-küsitlus hõlmas ka NAT meedet puudutavaid küsimusi ning vastajate seas oli 311 NAT toetuse taotlejat. NAT teemalised küsimused hõlmasid peamiselt taotlejate teadlikkust oma põllumajandusmaal paiknevatest loodusväärtustest ja hinnanguid seoses Natura 2000 aladel kehtivate looduskaitseliste piirangutega ning NAT toetuse piisavusega piirangutest tulenevate kitsenduste ja nõuete täitmiseks tehtud kulutuste ja saamata jäänud tulu kompenseerimisel. Küsiti ka Natura 2000 aladel paiknevate rohumaade kasutus- ja hooldusviiside kohta.

Meede M12.2 - Natura 2000 toetus erametsamaale

Sisukord

Meede M12.2 - Natura 2000 toetus erametsamaale.....	178
Meetme eesmärk.....	180
Meetme analüüs.....	181
Kokkuvõte	190

Jooniste loetelu

Joonis 107. Määratud NAM toetuslune pind ja toetuse saajate arv 2008.-2020. a toetuse saaja tegevusmaakonna järgi (2008-2013 kohta aastate keskmine)	182
Joonis 108. NAM toetusõiguslik pind ja NAM taotletud pind 2021. a maakonniti, NAM toetuse 2021. a taotletud pinna osakaal NAM toetusõiguslikust pinnast valdade lõikes.....	185
Joonis 109. NAM tootjate (n=1307) hinnang, kas Natura 2000 toetus erametsamaale kompenseerib sellele alale kehtestatud looduskaitselisi piiranguid.....	189
Joonis 110 NAM tootjate (n=1307) teadlikkus oma metsamaal kehtivatest piirangutest ja võimalustest	189

Tabelite loetelu

Tabel 12. NAM toetuse saajad ja määratud toetuslused pinnad 2020. a juriidilise vormi järgi.....	181
Tabel 13. NAM toetuse 2016.-2020. a toetuslune ja 2021. a taotletud pinnad ning nende osakaal seatud sihttasemest*.....	183
Tabel 14. NAM toetusõiguslik pind 2014.-2021. a ning 2014.-2020. a toetusluse pinna ja 2021. a taotletud pinna osatähtsus NAM toetusõiguslikust pinnast	184

Lisade loetelu

Lisa 43. NAM toetust saanud tootjate arv ning toetuslune pind 2008.-2020. a ning 2021. a taotlejate arv ja taotletud pind	
Lisa 44. EELIS andmebaasis registreeritud kaitsealuste liikide elupaikade ja kasvukohtade arv NAM 2020. aasta toetuslunel pindadel maakonniti	

Kasutatud kirjanduse loetelu

EELIS, 02.03.2022d andmetel. I, II ja III kaitsekategooria looma-, taime- ning seene- ja samblikuliikide esinemine ning elupaigad ja kasvukohad.	
EELIS, 02.03.2022f andmetel. Vääriselupaigad. MapInfo kaardikiht.	
EELIS, 02.03.2022g andmetel. NATURA 2000 erametsamaa toetuse õiguslik pind 2021. aastal.	
Forest&Farmland (loodusrikaseesti.ee), 30.03.2022.	
MeM, 2022. Eesti maaelu arengukava (MAK) 2014–2020, versioon 9.1, 17. veebruar 2022.	
PMK, 2021a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta. Allikas: Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/2020-06-meetmete	
PMK, 2022u. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruanne. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Uuringute_aruanne_2021_kohta_2022.pdf	

PRIA, 17.02.2022h andmetel. NAM 2021. a taotlejate kliendi ID-d PRIA-s.

PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.

SA EMK 14.01.2022b andmetel. Natura 2000 erametsamaa toetuse 2021. a taotlemise info MapInfo kihina.

SA EMK 14.01.2022c andmetel. Natura 2000 erametsamaa toetuse 2021. a taotlemise info.

SA EMK 14.01.2022d andmetel. Natura 2000 erametsamaa toetuse 2020. a määramise info.

Natura 2000 alad on määratud konkreetselt selleks, et kaitsta elupaikade ja linnudirektiivis loetletud liikide või elupaigatüüpide peamisi esinemisalasid. Neid peetakse Euroopa tähtsusega liikideks või elupaigatüüpideks, sest need on ohustatud, ohualtid, harvaesinevad, endeemsed või kujutavad endast suurepärase näidet ühe või enama Euroopa üheksa biogeograafilise piirkonna omaduse tõttu. Looduskaitsealad, rahvuspargid ja muud riiklikult või piirkondlikult kaitstavad alad on aga kehtestatud üksnes riikliku või piirkondliku õiguse alusel, mis võib riigiti erineda. Mõned riiklikud või piirkondlikud kaitsealad on määratud ka Natura 2000 aladeks, sest need on olulised ka ELi tähtsusega liikide ja elupaikade jaoks. Sellistel juhtudel kohaldatakse ELi direktiivide sätteid, välja arvatud juhul, kui riigi õiguse kohased eeskirjad on rangemad. https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_et.htm

Natura 2000 toetust erametsamaale (edaspidi ka NAM toetus) saab taotleda alates 2008. a.

NAM toetusõiguslike metsaalade pindala oli 89 741.9 ha, millest piiranguvööndis (PV) ja hoiualal 66 988.1 ha ning sihtkaitsevööndis (SKV) 22 753.8 ha (EELIS, 02.03.2022g andmetel). Nende pindade hulgas sisaldub ka projekteeritavate alade pind, mis on samuti NAM toetuse õiguslikud¹⁸.

NAM toetusõiguslike metsaalade pindala on 89 742 ha.

Meetme eesmärk

NAM toetuse üldeesmärk on aidata toetuse kaudu kaasa Natura 2000 erametsamaa säästvate kasutusele ja kaitsta Natura 2000 erametsamaa piiranguvööndis, hoiualal, sihtkaitsevööndis ja projekteeritavatel aladel asuvaid ning 2017. a alates ka looduskaitsealade § 4 lõike 1 punktides 1 ja 4 nimetatud kaitstava loodusobjekti (vastavalt kaitsealad ja püsielupaigad) sihtkaitsevööndis asuvaid loodusväärtusi. Sihtkaitsevööndid väljaspool Natura 2000 võrgustikku aitavad tagada elupaikade ökoloogilist sidusust ja on eluliselt tähtsad liikide, sh metsaliikide leviku ja nende elujõulisuse tagamiseks ning populatsioonide geenivahetuse jaoks. Loodusväärtuste kaitse Natura 2000 erametsamaa PV-s, hoiualal, SKV-s ja projekteeritavatel on tagatud looduskaitse- ja metsaseaduse järgimisega. Lisaks eelmainitud seadustele ning nende alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuetele peab NAM toetuse taotleja täitma ka nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid oma põllumajanduslikus tegevuses või majapidamises.

NAM toetusega hüvitatakse looduskaitsealade piirangute tõttu saamata jäävat tulu Natura 2000 võrgustiku alal piiranguvööndis, sihtkaitsevööndis ja projekteeritaval alal ning sihtkaitsevööndis väljaspool Natura 2000 ala. Kaitsepiirangutest tuleneva saamata jäänud tulu hüvitamisel on toetuse määr SKV-s 110 eurot ning PV-s ja hoiualal ning projekteeritaval alal kuni 60 eurot hektari kohta kalendriaastas (piiratud eelarve korral on maaeluministri õigus kehtestada täiendavaid piiranguid toetuse saajate või toetatavate alade kohta või kompenseerida piiranguid osaliselt). (MeM, 2022)

MAK 2014-2020 NAM toetusala pindala sihttasemeks on 63 000 hektarit.

Aruandes analüüsitakse NAM toetusalaid ja taotletud pindasid ja toetuse saajate/taotlejate arvusi. Lisaks antakse ülevaade loodusväärtustest I, II ja III kaitsekategooria liikide esinemise näol NAM toetuse alusel maal.

¹⁸ Projekteeritavad alad on alad, mis on Natura 2000 võrgustikus ja keskkonnaregistrisse kantud projekteeritava kaitstava loodusobjektina, s.t. et toetust saab taotleda ka aladele, mille kaitse alla võtmine on algatatud või on esitatud ala kaitse alla võtmise ettepanek

Meetme analüüs

Toetusosalused pinnad ja toetuse saajate arv

NAM toetuse panust kaitsealuse erametsamaa säästvate kasutusele hinnatakse läbi NAM toetusosaluse pinna ja toetuse saajate arvu. NAM toetusosaluste pindade ja toetuse saajate arvude kohta on olemas toetuse määramise andmed perioodi 2008-2019 kohta. 2021. a taotlusvooru kohta teeb Sihtasutus Erametsakeskus (SA EMK) taotluse osalise või täieliku rahuldamise otsuse või rahuldamata jätmise otsuse hiljemalt 30. aprilliks 2022. Aruande koostamise ajal on kättesaadavad 2021. a kohta detailsed taotlemise andmed.

Toetuse saajate hulka arvestatakse taotlejad, kelle taotlus on rahuldatud ja ka taotlus vähendatud erinevatel põhjustel ning toetatud pindala. 2020. a oli NAM toetuse saajaid kokku 4823. Suurim toetuse saajate arv toetuse saaja tegevusmaakonna järgi oli Harju, Saare ja Võru maakonnas, madalaim (alla 100) Ida-Viru ja Jõgeva maakonnas¹⁹. 2020. a oli NAM toetusosalune pind kokku 65 873 ha. Ülekaalukalt suurim toetusosalune pind toetuse saaja tegevusmaakonna järgi oli Harju maakonnas, millele järgnesid Võru ja Pärnu maakond ning väikseimad toetusosalused pinnad Ida-Viru, Jõgeva ja Põlva maakonnas (Tabel 12, Lisa 43). (SA EMK 14.01.2022d andmetel)

Keskmine NAM metsamaa pind toetuse saaja kohta perioodil 2014-2020 on 12,7 ha.

Keskmine NAM pind toetuse saaja kohta perioodil 2014-2020 on 12,7 ha ning 2020. aastal 13,7 ha. Keskmine pind toetuse saaja kohta on perioodi jooksul olnud pigem tõusva trendiga, ehkki 5 maakonnas 2020. a võrreldes 2019. aastaga toetuse pind toetuse saaja kohta oli sama või pisut langes. Maakonniti on keskmine pind toetuse saaja kohta keskmisest märkimisväärselt kõrgem

Viljandi maakonnas (26,2 ha) ja madalaim Hiiu maakonnas (6,2 ha).

Analüüsides toetuse saajaid juriidilise vormi järgi (Tabel 12) saab vaadelda lähemalt toetuse saajate profiili. Kõikidest toetuse saajatest 87% on füüsilised isikud, kelle toetusosalune pind moodustab kogu toetusosalusest pinnast 62% ning kelle keskmine pind toetuse saaja kohta on 9,8 ha. Juriidilised isikud moodustavad 7% kõigist toetuse saajatest ja nende toetusosalune pind on 33%

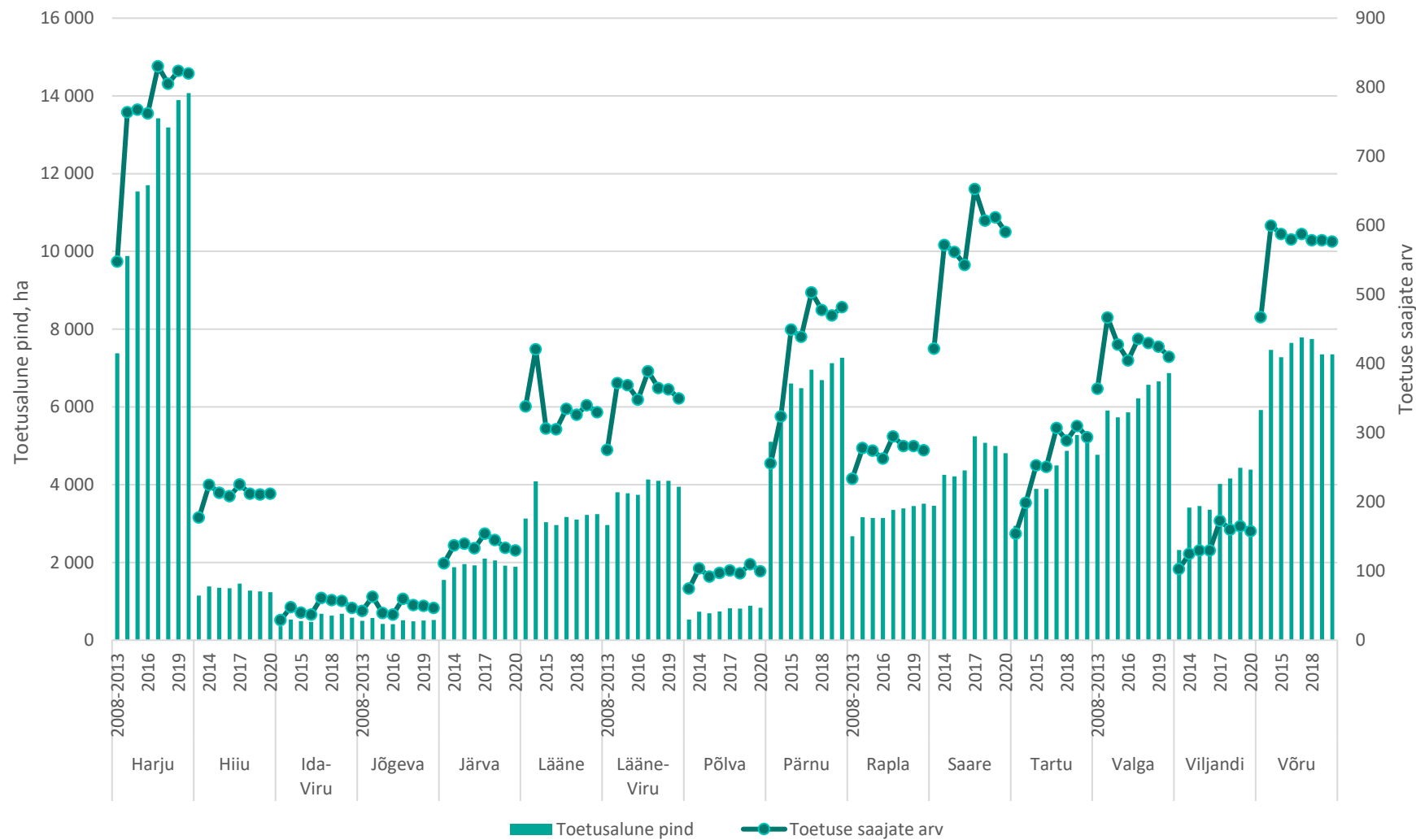
kogu toetusosalusest pinnast ning keskmine pind toetuse saaja kohta on märkimisväärselt kõrgem (62,7 ha) võrreldes füüsiliste isikutega. Väikese osa kõigist toetuse saajatest nii pinnaliselt kui ka toetuse saajate arvu poolest moodustavad füüsilisest isikust ettevõtjad. (SA EMK 14.01.2022d andmetel)

FIE-d ja füüsilised isikud majandavad 67% kogu NAM toetusosalusest pinnast.

Tabel 12. NAM toetuse saajad ja määratud toetusosalused pinnad 2020. a juriidilise vormi järgi (SA EMK 14.01.2022d andmetel)

Toetuse saajate juriidiline vorm	Toetuse saajate arv	Toetusosalune pind kokku, ha	Osakaal (%) kõigist toetuse saajatest	Osakaal (%) kogu toetusosalusest pinnast	Keskmine pind toetuse saaja kohta, ha
FIE	263	2983	5	5	11,3
Füüsiline isik	4212	41 085	87	62	9,8
Juriidiline isik	348	21 806	7	33	62,7
Kokku	4823	65 873	100	100	13,7

¹⁹ NAM toetusosaluse pinna jaotumine maakonniti on siin kajastatud tegevusmaakonnast lähtudes (ühe tootja kõikide metsaalade asukoht on märgitud maakonda, mille tootja on märkinud enda peamiseks tegutsemismaakonnaks), mitte selle järgi, kus vastav toetusosalune pind realselt (geograafiliselt) asub

Joonis 107. Määratud NAM toetuslune pind ja toetuse saajate arv 2008.-2020. a toetuse saaja tegevusmaakonna järgi (2008-2013 kohta aastate keskmine). (PMK, 2021a); (SA EMK 14.01.2022d andmetel)

MAK 2014-2020 raames toetuse saajatele sihttasest ei ole seatud, kuid toetusluse pinna osas tõusis pinna sihttase 2017. a kokku 63 000 ha-le. Alates 2017. a on arengukavas esitatud eesmärk vaid kogupinnana, kuid järjepidevuse jälgitavuse huvides on toodud täitmine ka kaitsevööndite kaupa (Tabel 13). 2020. a toetuslused pinnad täitsid seatud eesmärgid kogupinna osas 104%, PV ja hoiualal 104% ja SKV 105%.

2020. a NAM toetuslused pinnad täitsid seatud eesmärgid kogupinna osas 105%.

Tabel 13. NAM toetuse 2016.-2020. a toetusluse ja 2021. a taotletud pinnad ning nende osakaal seatud sihttasemest* (PMK, 2021a), (SA EMK 14.01.2022d andmetel), (SA EMK 14.01.2022c andmetel)

Näitaja	MAK 2014-2020 eesmärk*		Ühik	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (taotletud)
	kuni 2016. aastani	alates 2017. aastast							
Toetusluse pind ha /osakaal sihttasemest (%)	58 000	63 000	ha	58 474	64 359	64 143	65 748	65 873	68 089
			%	101	102	102	104	105	108
sh piiranguvööndis (PV) ja hoiualal	47 000	47 000	ha	47 937	49 154	48 554	49 440	49 008	49 879
			%	102	105	103	105	104	106
sh sihtkaitsevööndis (SKV)	11 000	16 000	ha	10 538	15 204	15 589	16 308	16 865	18 210
			%	96	95	97	101	105	114

*kuni 2016. a eesmärgi täitmine on arvatud kuni 2016. aastani kehtinud MAK 2014-2020 eesmärgi järgi ning 2017 – 2021. a eesmärgi täitmine alates 2017. aastast kehtiva eesmärgi järgi.

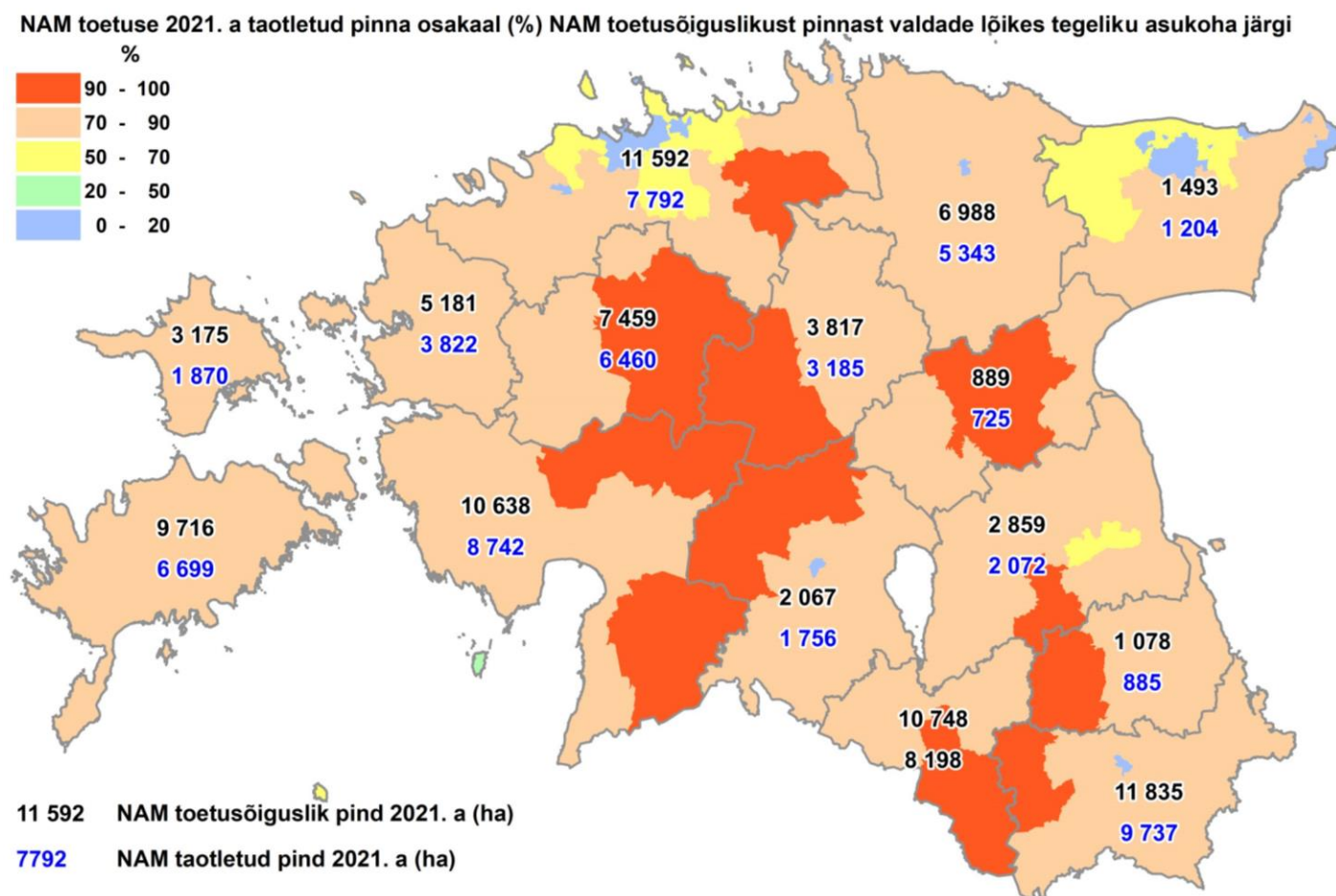
Toetusõigusliku pinna, toetusluse ja taotletud pinna analüüs

NAM toetusõiguslik metsamaa on pidevalt kasvanud. Toetusluse pinna osakaal toetusõiguslikust metsamaa pinnast moodustas 2020. a 74% (Tabel 14). Eri rangusastmega vöönditest on 2014-2020 perioodi jooksul toetusluse SKV pinna saavutustase (toetusluse pind kogu toetusõiguslikust SKV pinnast) mõnevõrra suurem olnud kui PV saavutustase (PV-hoiuala osakaal kogu toetusõigusliku PV-hoiuala pinnast).

Tabel 14. NAM toetusõiguslik pind 2014.-2021. a ning 2014.-2020. a toetusaluse pinna ja 2021. a taotletud pinna osatähtsus NAM toetusõiguslikust pinnast (PMK, 2021a), (EELIS, 02.03.2022g andmetel), (SA EMK 14.01.2022d andmetel), (SA EMK 14.01.2022c andmetel).

Näitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toetusõiguslik metsamaa pind (ha)	81 338	82 291	82 660	88 083	88 555	88 971	89 046	89 742
sellest SKV-s	13 113	13 764	13 759	19 493	20 093	20 937	21 804	22 754
sellest PV-s või hoiualal	68 224	68 527	68 902	68 589	68 462	68 034	67 242	66 988
Toetusaluse (2021. a taotletud) pinna osakaal (%) kogu NAM toetusõiguslikust pinnast	69	70	71	73	72	74	74	76
Toetusaluse SKV pinna osakaal kogu toetusõiguslikust SKV-st	75	78	77	81	78	78	77	80
Toetusaluse PV-hoiuala osakaal kogu toetusõigusliku PV-hoiuala pinnast	68	69	70	74	71	73	72	74

NAM toetusõiguslik pind maakonnas ja 2021. a taotletud NAM pind ning valdade lõikes taotletud pinna osakaal toetusõiguslikust pinnast tegeliku metsamaa asukoha järgi maakonna tasandil on esitatud joonisel (Joonis 108).

Joonis 108. NAM toetusõiguslik pind ja NAM taotletud pind 2021. a maakonniti, NAM toetuse 2021. a taotletud pinna osakaal NAM toetusõiguslikust pinnast valdade lõikes (EELIS, 02.03.2022g andmetel); (SA EMK 14.01.2022b andmetel)

Natura 2000 erametsamaal asuvate loodusväärtuste kaitse

Õiguslik raamistik ja tegevused loodusväärtuste kaitseks, piirangud kaitsevööndites

Erametsamaa omaniku jaoks olulised põhidokumendid, mida loodusväärtuste kaitseks järgida, on lisaks looduskaitse – ja metsaseadusele ka kaitse-eeskiri, kus on toodud kaitse-eesmärgid ja lubatud, keelatud ning vajalikud tegevused kaitseala vööndites ning maakonna hoiualade kaitse alla võtmise määrus, kus on toodud hoiuala kaitse-eesmärk. Vastavalt looduskaitse- ja metsaseadusele võib kaitstava loodusobjekti kaitse korraldamiseks koostada ka kaitsekorralduskava²⁰, mis on samuti oluline dokument erametsaomanikule.

NAM toetus ja selle looduskaitse eesmärkide saavutamine on seotud looduskaitse- ja metsaseaduse ja nende alanevate õigusaktide täitmisega. Metsaseaduse põhieesmärgid on tagada metsa kui ökosüsteemi kaitse ja säästev majandamine ning looduskaitse- ja metsaseaduse järgi on looduskaitse tähtsaim põhimõte looduse säilitamise seisukohalt oluliste alade kasutamise piiramine.

Looduskaitse- ja metsaseaduse alusel on Natura 2000 alade kaitseks moodustatud kaitsealad, hoiualad või püsielupaigad. Projekteeritavad alad on alad, mille kaitse alla võtmine on algatatud või on esitatud ala kaitse alla võtmise ettepanek

²⁰ Kaitsekorralduskava on rakenduslik tegevusplaan, milles: kirjeldatakse ala väärtused, tuuakse välja loodusobjekti ohustavad tegurid ning nende mõju, seatakse kaitse eesmärgid, planeeritakse vajalikud tööd ja meetmed eesmärkide saavutamiseks, määratakse tööde tegemise eelisjärjestus, ajakava ja maht. Kava koostamise aluseks on uuringud ja inventuurid.

(alad on keskkonnaregistrisse kantud projekteeritava kaitstava loodusobjektina). Kaitsealad ja püsielupaigad on jagatud erinevateks vöönditeks, kus kehtivad erinevad piirangud:

- Kui kaitse-eeskirjaga²¹ ei sätestata teisiti, on sihtkaitsevööndis näiteks keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine;
- piiranguvööndis on majandustegevus lubatud, arvestades looduskaitseseadusega sätestatud kitsendusi;
- hoiualadel on metsaraie keelatud, kui see võib ohustada ala kaitse-eesmärkide säilimist, ning kohustada võib kindlaksmääratud ajal metsaraiet tegema ning selleks kindlaksmääratud tehnoloogiat kasutama.

Kõigi elupaigatüüpide seisundi kohta riigis (nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool) peavad Euroopa Liidu liikmesriigid, sh Eesti, vastavalt loodusdirektiivi artiklile 17 esitama Euroopa Komisjonile iga kuue aasta järel seisundiaruande. Elupaigatüübi aruanne sisaldab nelja komponenti: elupaigatüübi levila, pindala, struktuuride ja funktsioonide ning tulevikuväljavaadete seisund. Nelja komponendi seisundi põhjal omistatakse elupaigatüübile nn looduskaitse seisundi üldhinnang. Eesti esitas loodusdirektiivi elupaigatüüpide seisundiaruande 2019. aastal ning selle kohta oli põhjalikum ülevaade PMK poolt 2021. a esitatud [hindamisaruandes 2020. aasta kohta](#).

Kaitsealused liigid NAM toetusalustel aladel

Liigikaitse aspekti analüüsimiseks vaadeldi EELIS andmebaasis registreeritud kaitsealuste liikide arvu ning nende elupaikade ja kasvukohtade arvu NAM 2020. a toetusalustel pindadel (EELIS, 02.03.2022d andmetel); (SA EMK 14.01.2022d andmetel). Kokku oli EELIS andmebaasis NAM 2020. a toetusalustel aladel registreeritud 3543 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 4887 taimeliikide kasvukohta ning 150 seene- ja samblikuliikide kasvukohta. Võrreldes varasema aastaga on elu- ja kasvukohtade arv kasvanud 599 koha võrra.

Kaitsealused liigid jagunevad kolme kaitsekategooriasse. Kõige rangema kaitse all olevate ehk I kaitsekategooria loomaliikide elupaiku oli 700 (18 erinevat liiki), taimeliikide kasvukohti 30 (11 erinevat liiki) ning seene- ja samblikuliikide kasvukohti 15 (3 erinevat liiki) ([Lisa 44](#)).

Loomaliikide elupaikadest oli NAM 2020. a toetusalustel aladel EELIS andmebaasi kantud I kaitsekategooriast enim, nagu ka varasemalt, väike-konnakotka (257), merikotka (191) ja must-toonekure (84) elupaiku, kuid võrreldes 2019. a andmetega, on nende elupaikade arv tõusnud. II kaitsekategooria liikidest esines ülekaalukalt enim metsise elupaiku (223), III kategooria liikidest aga laanepüü (152) elupaiku.

Taimeliikide osas oli EELIS andmebaasis NAM 2020. a toetusalustel aladel I kategooria liikidest 12 leiukohaga roheline hiidkupar, II kat. liikidest oli ülekaalukalt kaunis kuldking (166 kasvukohaga) ja III kategooria liikidest soo-neiuvaip (384 kasvukohaga). III kategooria liikide seas, millel oli üle 100 leiukoha, domineerisid erinevad käpalised. (EELIS, 02.03.2022d andmetel)

²¹ Kaitse-eeskiri on Vabariigi Valitsuse või keskkonnaministri poolt kinnitatud õigusakt, mis määratleb: kaitseala kaitse-eesmärgid ja valitseja, kaitseala piirid, lubatud, keelatud ja vajalikud tegevused kaitseala vööndites (loodusreservaat, sihtkaitsevöönd, piiranguvöönd). Kaitse-eeskirja alusel koostatakse ja antakse nõusolekuid erinevatele tegevustele nagu näiteks ehitusloa, rahvaürituste korraldamine ja metsateatiseid. <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/kaitse-planeerimine/kaitse-eeskirjad>

Vääriselupaik

NAM toetusõiguslikul alal asuvale metsa vääriselupaigale (VEP) saab sõlmida ka VEP lepingu, kuid samale maale NAM toetust taotleda ei saa, kui need on kattuvad, on metsaomaniku valik, kas ja missugust hüvitist taotleda. Samas loodusväärtuste säilimise seisukohalt tagab ka VEP leping ala väärtuste säilimise. Lepingute sõlmimise korraldab SA Erametsakeskus Keskkonnaameti akti alusel ja eraomanikule kuuluvas metsas on VEP-i kaitsmine vabatahtlik. VEP lepinguga koormatakse kinnisasi isikliku kasutusõigusega riigi kasuks tähtajaga 20 aastat. Riigil on õigus VEP-is keelata või piirata majandustegevust VEP-i kaitse-eesmärgist tulenevalt ja metsaomanik on kohustatud tagama VEP-i säilimise.

Metsa vääriselupaiga ja NAM toetusõigusliku metsala kattumisel on metsaomaniku valik, missugust hüvitist taotleda - 2021. a oli NAM toetusõiguslike alade kattuvus vääriselupaigaga 1334,6 ha ulatuses.

Keskkonnaregistri VEP pindala kehtiva lepinguta oli 36 795,8 ha, kehtiv VEP leping on sõlmitud 867,1 ha-le (2019. a 783,4 ha, 2020.a 842,1 ha). Kogu keskkonnaregistri VEP pinna ja NAM 2021. a toetusõiguslike alade kattuvus oli 1334,6 ha, sellest aktiivse VEP lepinguga oli 8,1 ha. (EELIS, 02.03.2022f andmetel); (EELIS, 02.03.2022g andmetel).

Projektipõhine elupaikade ja liikide kaitse

Projekti „Loodusrikas Eesti“ raames uuendatakse erametsatoetuste süsteemi ja töötatakse välja uusi aktiivseid meetmeid.

Lisaks riigi poolt regulaarselt korraldatud kaitsetegevusele viiakse ellu elupaikade ja liikide kaitseks erinevate partnerite koostöös mitmeid projekte. Üheks selliseks on LIFE-IP projekt "Loodusrikas Eesti" (ForEst&FarmLand LIFE18IPE/EE/000007), täisnimega "Metsa- ja põllumajandusmaastike terviklik majandamine Natura 2000 elupaikade ja liikide kaitsestaatus parandamiseks", mis leiab aset aastatel 2020-

2029 ja selle eesmärk on kaitsta ja taastada traditsioonilisi Eesti maastikke ja ökosüsteeme ning parandada seal elavate liikide seisundit. Erilist tähelepanu pööratakse projekti raames eramaadel asuvatele metsadele ning projekti üks eesmärgi on kaasata erametsaomanikke ja neid ühendavaid organisatsioone toetuste kaasajastamise protsessi ja anda metsaomanikele aktiivsem roll looduskaitse tegevuste kavandamiseks ja läbiviimiseks. Üheks projekti tegevuseks erametsanduses on erametsatoetuste süsteemi uuendamine. 2021. aasta kevadel kaardistas Erametsakeskus erametsaomanike rahulolu ja tulevikusoovid seoses Natura erametsa hüvitisega. Küsitluse tulemusi kasutatavad projektipartnerid Erametsakeskus ja Erametsaliit 2022. aastal põhjalikuma uuringu jaoks, millega soovitakse välja selgitada Natura toetuse probleemkohad ja võimalikud lahendused. Koostöös Maaülikooliga arvutatakse 2022. a talvel välja uute võimalike toetusmeetmete mõju, et leida kolme stsenaariumi (1. talumiskohustuse kompensatsioon, 2. puidust saamata jäänud tulu, 3. toetus loodusväärtuste kasvatamise eest) indikatiivne hind. 2025. aastaks peab olema erametsatoetuste süsteem uuendatud. Projekti tegevuseks on seoses erametsaga ka aktiivsete toetusmeetmete loomine, kuna leitakse, et praegune erametsatoetus on passiivne toetus saamata jäänud tulu hüvitamiseks, aga samas on paljude metsaelupaikade seisundi parandamiseks vaja võtta kasutusele aktiivseid meetmeid. 2022.-2023. aasta jooksul katsetatakse erinevaid aktiivseid metsamajandusmeetmeid ning hinnatakse metsaomanike, -ühistute ja metsandusettevõtete võimekust nende kasutuselevõtuks. Selle tegevuse lõppraport valmib aastaks 2024. (Forest&Farmland, 30.03.2022)

Nõuetele vastavus

Kuna NAM toetuse saaja peab täitma ka oma põllumajanduslikus tegevuses ja kogu põllumajandusliku majapidamise maal keskkonnakaitse, loomade heaolu tagamise, rahva-, looma- ja taimetervise kaitse ning põllumajandusmaa heas korras hoidmise nõudeid (nõuetele vastuse süsteem), siis aitab ka see kaudselt kaasa loodusväärtuste säilimisele.

NAM toetuse saajate kasutuses olev põllumajandusmaa

2021. a NAM taotlejatest 23% taotles ka teisi pindalapõhiseid põllumajandustoetuseid.

NAM taotlejatel võib lisaks metsamaale olla kasutuses ka põllumajandusmaad, millele taotletakse erinevaid pindalapõhiseid põllumajandustoetusi. 2021. a NAM taotlejatest (4911) on taotlenud teisi pindalapõhiseid põllumajandustoetusi sarnaselt eelnevale aastale 23% (1117 erineva PRIA kliendi ID-ga taotlejat) kokku jääva pinnana 67 998,5 hektarile. Kõige enam oli taotletud ÜPT toetust 59 320,9 ha (1109 taotlejat), KSM 23 778,9 ha (58 taotlejat), MAHE 14 015,2 ha (114 taotlejat), NAT 8170,6 ha (490 taotlejat) ja PLK 7816,9 (215 taotlejat). (PRIA, 28.01.2022a andmetel); (PRIA, 17.02.2022h andmetel)

NAM meetmega seotud PMK uuringud

NAM toetuse saajate majandusnäitajad ja jätkusuutlikkus

PMK analüüsib ettevõtjatulu ja teisi majandusnäitajaid, mille eesmärgiks on välja selgitada, mil määral on MAK 2014–2020 keskkonnatoetused kokku ning iga toetus eraldi mõjutanud põllumajandustootjate tulutaset. Analüüsitakse ka toetuste mõju ulatust põllumajandustootjate jätkusuutlikkusele, mida hinnatakse ka eraldi iga keskkonnameetme kohta, keskkonnatoetusi taotlenud tootjate kohta kokku ja lisaks ka keskkonnatoetusi mittetaotlenud tootjate ning põllumajandussektori kohta keskmiselt (FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvad tootjad) aastal 2020. (PMK, 2022u). Muuhulgas tuuakse välja, et NAM meetme toetus NAM tootjatel moodustas sissetulekustruktuuris 0,5%. NAM toetust saanud jätkusuutlike tootjate osakaal tootjate koguarvust oli meetmete toetustega 4% suurem kui ilma meetmete toetusteta (vastavalt 39% ja 35%) ja toetus avaldas enim mõju väiketootjatele. Detailsem info MAK keskkonnatoetuste ja sh NAM meetme majandusnäitajate analüüsi kohta on leitav [PMK Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamiseks 2021. aastal läbiviidud uuringute aruandest](#).

Jätkusuutlikkuse aspektist avaldas NAM toetus enim mõju väiketootjatele.

Keskkonnateadlikkuse küsitlus

2021. aasta lõpus viis PMK läbi põllumajandustootjate e-küsitluse, et välja selgitada põllumajandustootjate üldine teadlikkus ja informeeritus keskkonda puudutavates küsimustes, levinumad tegevuspraktikad, hinnang oma keskkonnaalaste teadmiste kohta ja arvamused MAK toetuste (nõuete) kohta. Teiste tootjate hulgas vastas küsimustikule 1307 NAM toetuse taotlejat. Siinkohal antakse NAM meetmega seotud küsimustest lühike ülevaade, põhjalikumalt on küsitluse tulemusi analüüsitud PMK uuringute aruandes (PMK, 2022u).

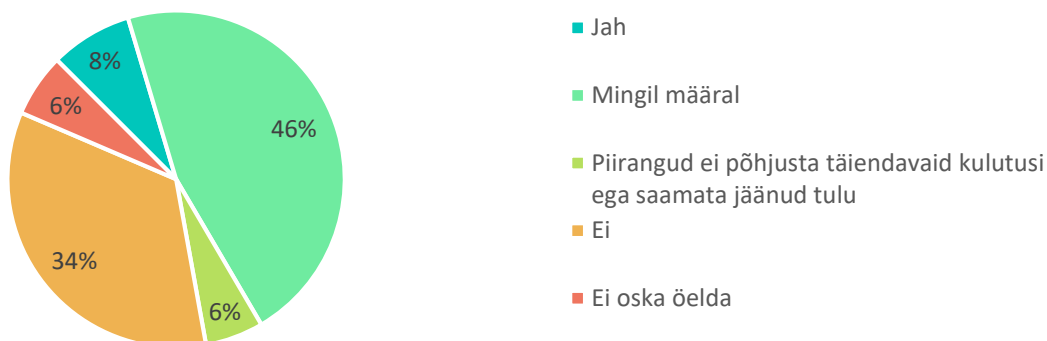
Enamik NAM metsaomanikke on oma metsa loodusväärtustest teadlikud.

Küsitluses osalenud NAM tootjatelt uuriti, kas ja millise allika kaudu on nad teadlikud oma metsamaal paiknevatest Natura 2000 loodusväärtustest. Vastajatest enamik on loodusväärtustest teadlikud, 41% sai infot kaitsekohustuse teatisest, 22% muust allikast ning 17% uuris loodusväärtuste kohta Maa-ameti kaardirakendusest, 24% NAM tootjatest ei ole teadlikud oma metsamaal asuvatest Natura 2000 loodusväärtustest.

38% NAM tootjatest on rahul ning 32% mingil määral rahul, et nende metsamaa on Natura 2000 võrgustiku osa. Metsamaa asumisega Natura 2000 alal ei ole rahul 18% vastajatest ja 13% puudub arvamus. Kõik küsimusele vastajad said võimaluse vastust vabas vormis põhjendada. Tootjatest, kes ei ole rahul, et nende metsamaa asub Natura 2000 võrgustikus, tõi enamik välja liigsed piirangud. Esile kerkis ka, et toetus ei kompenseeri piiranguid ning tootja hinnangul ei esine metsamaal kaitstavaid liike. Tootjad, kes on rahul, et nende metsamaa on Natura 2000 võrgustiku osa, tõid valdavalt põhjenduseks, et nad peavad loodushoidu oluliseks, selliselt on hea metsa säilitada (mets on hoitud) ning saadavad hüved (toetus ja maamaksuvabastus) on mõistlikud.

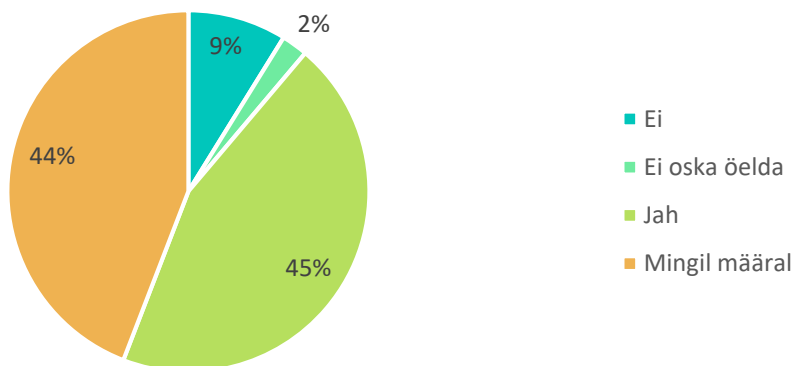
Järgmiseks küsiti NAM tootjatelt, kas Natura 2000 toetus erametsamaale toetab nende tegevuse jätkamist praeguses asukohas. Jaatavalt vastas 29% NAM tootjatest, 37% hinnangul soosib toetus tegevuse jätkamist mingil määral, 21% arvates ei ole toetusel mingit mõju tegevuse jätkamisel või lõpetamisel ning 13% puudub arvamus.

Tootjatel paluti hinnata, kas Natura 2000 toetus erametsamaale kompenseerib sellele alale kehtestatud looduskaitsepiiranguid. Enamiku vastajate (54%) hinnangul kompenseerib toetus piiranguid täielikult või mingil määral, 34% leiab, et toetused ei ole proportsioonis piirangutega (Joonis 109).

Joonis 109. NAM tootjate (n=1307) hinnang, kas Natura 2000 toetus erametsamaale kompenseerib sellele alale kehtestatud looduskaitsepiiranguid (PMK, 2022u).

Oma kaitstaval metsamaal kehtivatest piirangutest ja võimalustest on teadlikud või mingil määral teadlikud 89% NAM tootjatest ning vaid 9% ei ole teadlikud (Joonis 110).

Joonis 110 NAM tootjate (n=1307) teadlikkus oma metsamaal kehtivatest piirangutest ja võimalustest (PMK, 2022u).

Tootjatest, kelle Natura 2000 erametsamaa asub piiranguvööndis, hoiualal või projekteeritaval alal (n=557) on 59% kasutanud võimalust teha piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga jt õigusaktidega kooskõlas olevat raiet, 15% ei soovi nimetatud võimalust kasutada ning 16% ei ole võimalust kasutanud ning ei ole olnud sellest teadlik, 10% valis vastusevariandi „Muu“. Vastajate poolt lisatud kommentaaridest selgus näiteks, et võimalust plaanitakse kasutada tulevikus, ei ole olnud vajadust raiet teha ning on olnud soov raiet teha, kuid ei ole lubatud.

Kõik küsitlusele vastanud sai ka võimaluse esitada vabas vormis ettepanekuid ja kommentaare MAK toetuste kohta. Paljude NAM taotlejate hinnangul on metsatoetus juba ammu jäänud allapoole tegelikku saamata jäävat tulu arvestust. Eriti sihtkaitsevööndisse jääva metsamaa toetus võiks taotlejate sõnul suurem olla. Märgiti, et esimese kaitsekategooria liigi puhul on nii püsielupaigas kui ka elupaigas sisuliselt tegemist sihtkaitsevööndi tingimustega, kuigi elupaigas on

määratud piiranguvöönd ja vastavalt sellele on toetus väiksem. Toodi välja ka, et Natura kaitsealune metsamaa ei ole samaväärselt teiste metsamaadega ostetav-müüdav, nõudlus selle järele on väike ja müügihind tunduvalt madalam kui kaitse all mitteoleva metsamaa hind. Olukorra lahendamise ettepanekuteks oli riigi sekkumine ning metsamaade ostmise või vahetamine riigi poolt. Metsauuendajatele tekitab muret pidev istikute puudus ja metsa juurdepääsuteede korrashoiu vajadus. Metsaomanikke häirib, et käidavamates kohtades tuleb sageli koristada loodusturistide, kalameeste ja puhkajate järelt.

Kokkuvõte

- 2020. a NAM toetuse saajate arv oli 4823 ning toetuslune pind 65 873 ha, sh piiranguvööndis (PV) ja hoiualal 49 008 ha ning sihtkaitsevööndis (SKV) 16 865 ha. Toetusluse pinna osas on sihttase 63 000 ha, määratud pinnad täitsid seatud eesmärgist 2020. a 105%.
- 2021. a oli NAM taotletud pind 68 089 ha, sh PV-s ja hoiualal 49 879 ha ning SKV-s 18 210 ha.
- NAM toetusõiguslike metsaalade pindala oli 2021. a 89 741 ha.
- NAM 2020. a toetuslusest aladel oli EELIS andmebaasis registreeritud 3543 kaitsealuste loomaliikide elupaika, 4887 taimeliikide ja 150 seene- ja samblikuliikide kasvukohta. Kõige rangema kaitse all olevate ehk I kaitsekategooria loomaliikide elupaiku esines 700 (18 erinevat liiki), taimeliikide kasvukohti 30 (11 erinevat liiki) ning seene- ja samblikuliikide kasvukohti 15 (3 erinevat liiki).
- Käimasolevate projektide raames panustatakse erametsanduse arengusse, nt projekti "Loodusrikas Eesti" raames uuendatakse erametsatoetuste süsteemi ning töötatakse välja aktiivseid toetusmeetmeid metsaelupaikade seisundi parandamiseks.
- 2021. a NAM taotlejatest (4911) oli taotlenud teisi pindalapõhiseid põllumajandustoetusi 23% kokku 67 998,5 hektarile jääva pinnana. Kõige enam oli taotletud ÜPT toetust 59 320,9 ha, järgnesid KSM 23 778,9 ha, MAHE 14 015,2 ha, NAT 8170,6 ha ja PLK 7816,9 ha.
- 2021. aastal läbi viidud PMK keskkonnateadlikkuse küsitlusele vastas 1307 NAM toetuse taotlejat. 38% NAM tootjatest on rahul ning 32% mingil määral rahul, et nende metsamaa on Natura 2000 võrgustiku osa. Metsamaa asumisega Natura 2000 alal ei ole rahul 18% vastajatest ja 13% puudub arvamus. Enamiku vastajate (54%) hinnangul kompenseerib NAM toetus looduskaitselisi piiranguid täielikult või mingil määral, 34% leiab, et toetused ei ole proportsioonis piirangutega. Oma kaitstaval metsamaal kehtivatest piirangutest ja võimalustest on teadlikud või mingil määral teadlikud 89% NAM tootjatest ning vaid 9% ei ole teadlikud.

MEEDE M14 – LOOMADE HEAOLU (ARTIKKEL 33)

Sisukord

Meede M14 – loomade heaolu (artikkel 33).....	191
Meetme analüüs.....	192
Kokkuvõte	199

Jooniste loetelu

Joonis 111. LHT toetuse raames taotletud ja määratud loomade arv loomaliigiti 2021. aastal	192
Joonis 112. LHT määratud loomühikute arv (LÜ) ja jagunemine 2021. aastal	193
Joonis 113. LHT raames määratud loomühikute ja toetuse saajate arvud 2016. - 2021. aastal tegevusmaakondade lõikes	195
Joonis 114. Veterinaarkulud tootmistüüpide lõikes, 2020	197
Joonis 115. Veterinaarkulud piimakasvatuse, lihasekasvatuse, piima- ja lihasekasvatuse tootmistüübi ettevõtetes, 2020	198
Joonis 116. Veterinaarkulud tootmistüüpide lõikes 2015 - 2020. aastal	199

Lisade loetelu

Lisa 45. LHT taotlemine tegevusmaakonniti 2021. aastal

Lisa 46. LHT määramine tegevusmaakonniti 2021. aasta kohta

Lisa 47. Põllumajandusloomade registrites olevate ja LHT taotletud loomade arv Eestis aastatel 2009-2021

Lisa 48. LHT lamba- ja kitsekasvatajate poolt ravimtaime kultuurina pindalatoetuste taotlustel esitatud kultuurid ja pinnad 2021

Lisa 49. Veterinaarkulud loomühiku kohta LHT taotlenud ja mittetaotlenud ettevõtetes tootmistüüpide ja suurusgruppide lõikes 2020

Kasutatud kirjanduse loetelu

PMK, 2021a. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi meetmete ja 3. prioriteedi loomade heaolu meetme hindamisaruanne 2020. aasta kohta, 197 lk. Allikas: https://pmk.agri.ee/sites/default/files/inline-files/Aruanne_meetmed_2021_08.06.2021_0.pdf

PRIA, 02.03.2022f andmetel. Loomade heaolu toetuse andmed 2021. aasta kohta.

PRIA, 09.02.2022 andmetel. PRIA loomade registri andmed 2021. aasta kohta (31.12.2021 seisuga).

PRIA, 21.03.2022 andmetel. Rakendusanalüüside andmed (M10 ja alameetmed, M11, M12, M14), taotlemised 30.01.2022 ja määramised 17.02.2022 seisuga.

PRIA, 28.01.2022a andmetel. Maakasutus 2021. aastal.

PTA, 26.01.2022 andmetel. Mahepõllumajanduslik loomakasvatus, taimekasvatus ja korje mittehavitavalt alalt 2021. aastal.

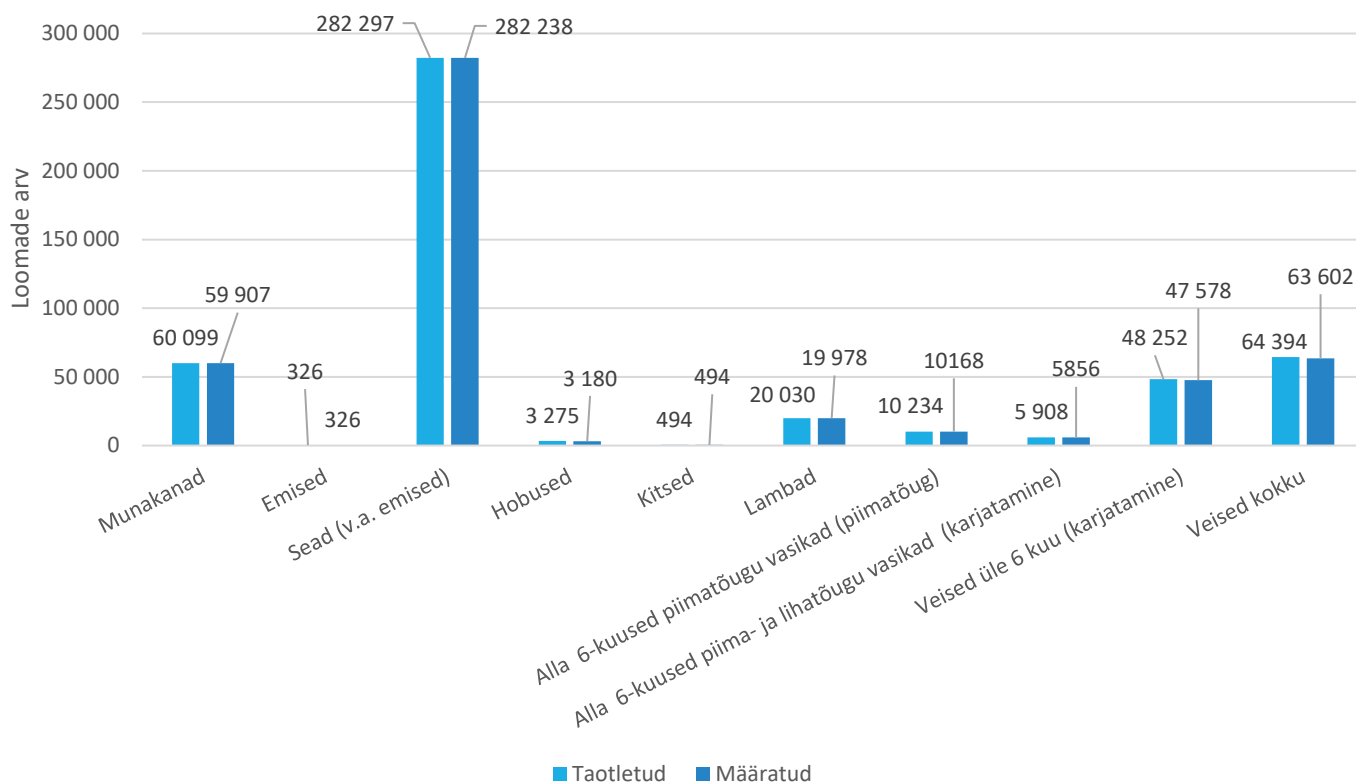
Meetme analüüs

Loomade heaolu toetuse (LHT) eesmärgiks on tõsta loomakasvatajate teadlikkust loomade heolust ja toetada põllumajandustootjaid, kes täidavad loomade heaolu kõrgemaid nõudeid, parandades sellega loomade heaolu ja tervist ning tagades neile loomuasemad pidamistingimused. LHT kohustusperiood kestab ühe aasta ning hõlmab endas toetusõigusliku looma või loomade heaolu soodustavate tegevuste elluviimist järjepidevalt vähemalt ühe kalendriaasta jooksul. Kohustuseaasta on seejuures taotluse esitamise kalendriaasta. Toetuse täpsemad nõuded on esitatud Põllumajandusministri määruses nr 56 „Loomade heaolu toetus“.

Toetuse saajate, toetatud loomade ja loomühikute arv

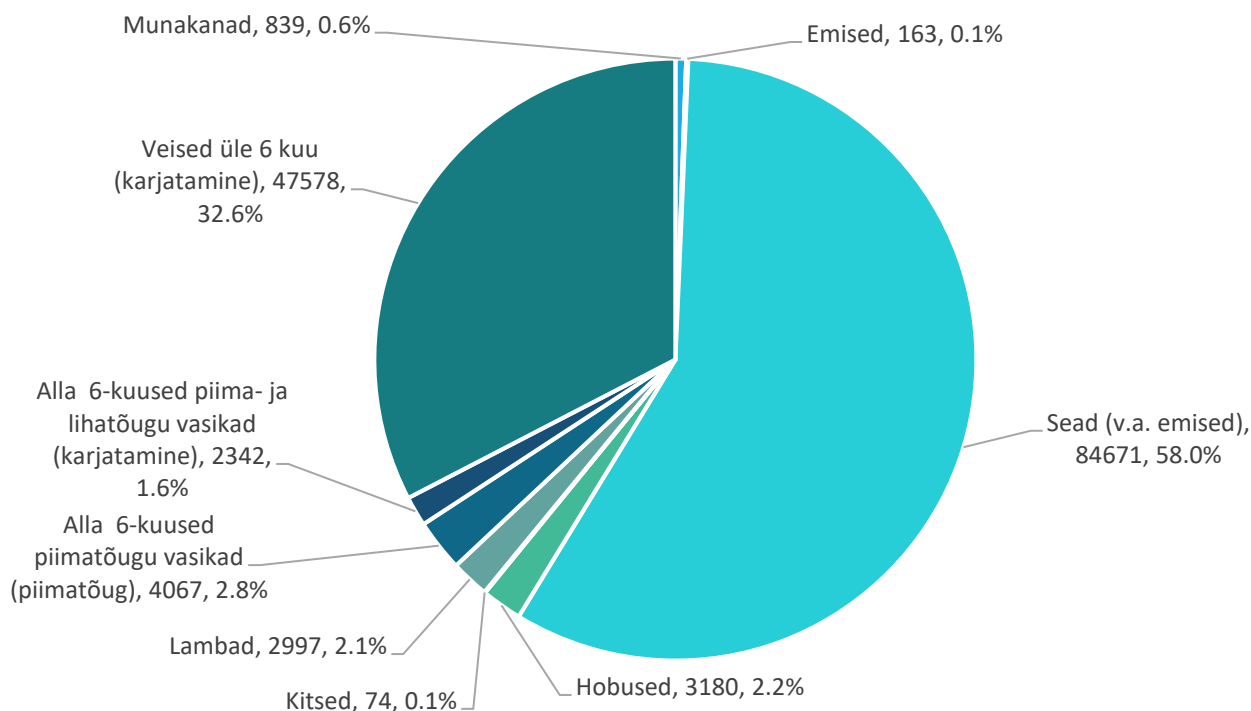
2021. aastal taotles LHT toetust 1670 loomakasvatajat 430 915 loomale (146 756 LÜ, mis on 13 341 LÜ ja 57 754 looma võrra rohkem kui 2020. aastal) (Lisa 45). Toetust määrati 1646 taotlejale 429 725 looma eest (Joonis 111; Lisa 46) kogusummas 5 442 091 eurot (sh. 1875 eurot koolituse lisanõude täitmise lisamakse) (PRIA, 02.03.2022f andmetel).

Võrreldes taotletud loomade arvu 2020. aastaga, oli suurim muutus sigade arvus (52 410 looma rohkem). Loomade arv oli suurenenud ka munakanade (9 837 lindu rohkem), alla 6-kuuste piimatõugu vasikate (80 looma rohkem) ning kitsede (21 looma rohkem) puhul. Taotletud veiste arv kokku oli võrreldes 2020. aastaga vähenenud 2 690 ning lammaste arv 1 638 looma võrra.

Joonis 111. LHT toetuse raames taotletud ja määratud loomade arv loomaliigiti 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022f andmetel); (PRIA, 21.03.2022 andmetel)

Arvuliselt määrati LHT kõige rohkem sigadele (282 238 looma, 84 671 LÜ, sh emiseid 326, 163 LÜ, mis on 58% määratud loomühikutest ja 66% loomade arvust, seakasvatajatest toetuse saajaid oli 43 (Joonis 112).

Joonis 112. LHT määratud loomühikute arv (LÜ) ja jagunemine 2021. aastal (PRIA, 02.03.2022f andmetel); (PRIA, 21.03.2022 andmetel)

2021. aastal määrati LHT:

59 907 munakana

282 238 (sh. 326 emist) sea

3180 hobuse

494 kitse

19 978 lamba

63 602 veise pidamise eest

1646 toetuse saajale

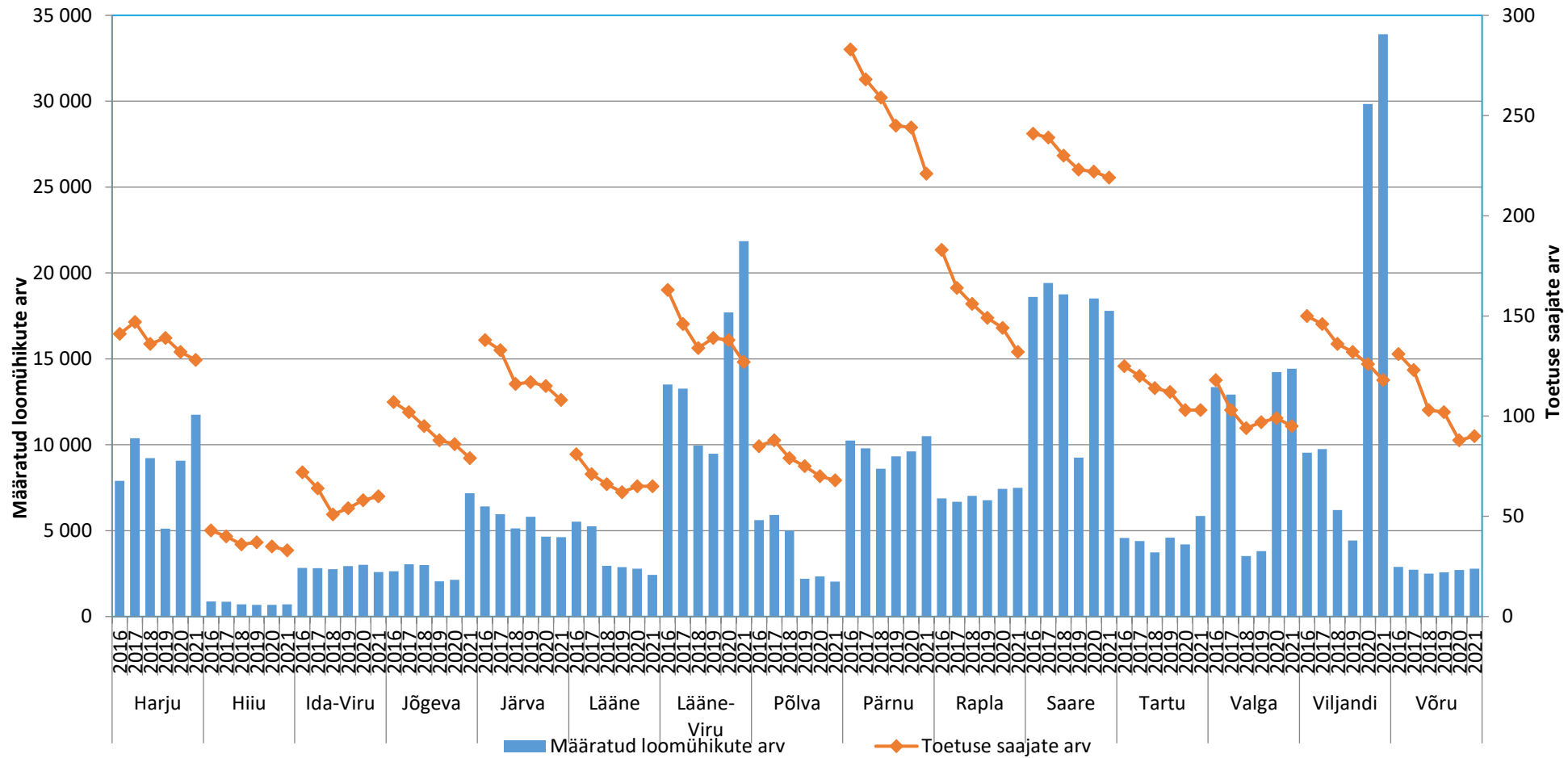
Kokku taotleti toetust 64 394 veisele, neist 75% (48 252 looma) olid üle 6 kuu ja 25% (16 142 looma) alla 6 kuu vanused. Alla 6 kuu vanustest vasikatest 63% (10 234 looma) olid piimatõugu ja 37% (5908 looma) lihatõugu vasikad. Vähemalt 6 kuu vanustest veistest, kellele LHT taotleti, olid 54% piimatõugu veised (25 857 looma) ja 46% (22 395 looma) lihatõugu veised. Toetust määrati 63 602 veise eest (53 988 LÜ), neist 47 578 (75%) olid üle 6 kuu vanused veised, 10 168 (16%) alla 6 kuu vanused piimatõugu vasikad ja 5856 (9%) olid alla 6 kuu vanused karjatatavad vasikad. PRIA põllumajandusloomade registris oli 2021. aasta lõpuga seisuga loomade arv võrreldes 2020. aastaga vähenenud 2020 looma võrra (PRIA, 09.02.2022 andmetel) ning LHT taotluseluste veiste arv oli vähenenud 2690 looma võrra (Lisa 47). Veiste arv, kellele on taotletud LHT, on alates 2015. aastast olnud langustrendis.

Mahepõllumajanduslikult peetavate veiste arv mahepõllumajandusregistri andmetel (PTA, 26.01.2022 andmetel) oli aasta varasemaga võrreldes vähenenud 1194 looma võrra. Loomad, kellele on taotletud mahepõllumajandusliku tootmise toetust või kes on kantud mahepõllumajanduse registrisse mahepõllumajanduslikult peetavate loomadena, ei kuulu LHT toetusõiguslike loomade hulka.

2021. aastal toetatud hobuste arv oli 3180 (97% taotletud hobuste LÜ-st) 357 loomapidajal. Lammaste eest (19 978 looma, 99,6% taotletud lammaste LÜ-st) sai LHT 198 lambakasvatajat (2019. aastal toetati 21 576 lammast). Tavapõllumajanduslikult peetavate lammaste arv on alates 2016. aastast vähenenud, 2016. aastal oli PRIA loomade registri andmetel üle 82 000 lamba, 2021. aasta lõpus aga ligi 64 000 looma. Mahepõllumajanduslikult peetavate lammaste arv on alates 2016. aastast seni langenud, kuid 2021 veidi (407 looma võrra) tõusnud. Võrreldes 2020. aastaga oli 2021. aastal 1638 LHT taotluselust lammast vähem.

Kitsede arv on PRIA põllumajandusloomade registris ja PMA maheregistris alates 2018. aastast samuti vähenenud, LHT taotlusaluste kitsede arv tõusis võrreldes 2020. aastaga 21 looma võrra (samas 2020. aastal vähenes võrreldes 2019. aastaga peaaegu kaks korda). 2021. aastal määrati toetust kõigile taotletud 494 kitsele (74 LÜ, 22 toetuse saajat). Toetusaluste munakanade arv on tõusvas trendis - kui 2017. aastal toetati 22 501 munakana, siis 2021. aastal määrati toetust 31 linnukasvataja 59 907 munakanale (98% taotletud kanade LÜ-st,).

Kõrvutades PRIA põllumajandusloomade registri andmeid LHT toetusaluste ja mahepõllumajanduslikult peetavate karjatavate loomade arvuga, võib arvutuslikult öelda, et 2021. aastal karjatati kõigist Eestis peetavatest lammastest 94%, hobustest 40%, veistest 46% ja kitsedest 42%. Potentsiaalsete LHT loomade arvu (kellele võiks LHT taotleda) saab olemasolevate registriandmete alusel arvutada hüpoteetiliselt ([Lisa 47](#)). [Joonis 113](#) on esitatud LHT määratud loomühikute ja toetuse saajate arvud aastatel 2016-2021 loomapidajate tegevusmaakondade lõikes (tegevusmaakond on määratletud 2017. aasta lõpus toimunud haldusreformi järgi). 2015. aasta andmeid joonisel ei ole, kuna kasutada olevates andmetes oli määratud loomade arv, mitte määratud loomühikute arv.

Joonis 113. LHT raames määratud loomühikute ja toetuse saajate arvud 2016. - 2021. aastal tegevusmaakondade lõikes (PMK, 2021a); (PRIA, 21.03.2022 andmetel)

Rohumaade pindalad ja ravimtaimede kasvatamine

Loomapidaja peab karjatamise üle arvestust, kuid tal ei ole kohustust märkida karjatatavaid alasid taotlusele, seega ei saa hinnata üle-eestiliselt karjatatavate rohumaade paiknemist geoinfosüsteemis (GIS). Eestis kasutatavad põllumajandusloomade registrid ei sisalda informatsiooni loomade karjatamise kohta.

2021. aastal deklareerisid LHT taotlejad keskkonnatundlikku püsirohumaad 467 ha, tagasirajatud rohumaad 2514 ha, püsirohumaad 71 487 ha ja poollooduslikke kooslusi 8653 ha (PRIA, 28.01.2022a andmetel). Poolloodusliku koosluse hooldamise (PLK) toetuse taotlejatel oli õigus ka LHT taotleda. MAK 2014-2020 alusel on PLK toetuse ühikumäärad vastavalt majandamisviisile, eristades karjatamist ning niitmist. Teatud kooslustel on lubatud ainult kindlat tüüpi majandamine (nt puiskarjamaad, rannaniidud ja loopealsed tuleb hooldada karjatamise teel). 2021. aastal deklareeriti PLK pinda 35 571 ha, sellest karjatamiskoostega 27 1322ha (PRIA, 28.01.2022a andmetel). LHT saajate seas oli 196 loomakasvatajat, kellel oli poollooduslikke kooslusi, ning nad kõik taotlesid ka PLK toetust.

Kitsedele ja lammastele LHT toetuse taotlemisel tuleb sööda täienduseks ja loomade tervise tugevdamiseks kasvatada põllumajandusmaal vähemalt viit ravimtaimeks arvatud kultuuri, millest vähemalt üks on harilik sigur, harilik leesputk, aedruut, harilik saialill, suur teeleht, harilik võilill, aedpetersell, piparmünt või harilik palderjan ning teisteks põllumajanduskultuurideks võivad olla harilik nõiahammas, harilik esparsett, valge mesikas, harilik lutsern, valge ristik, roosa ristik, suvivikk, küüslauk, harilik sibul, naeris, aedporgand, redis, söödakapsas ja aed-mädarõigas. Ühe lamba või kitse kohta tuleb kasvatada nimetatud põllumajanduskultuure vähemalt 5 m² suurusel alal puhaskultuurina või segus teiste põllumajanduskultuuridega minimaalse põllusuurusega 0,01 ha. Segus kasvatamise korral loetakse nõuetekohaseks põllumajanduskultuur, mida kasvatatakse vähemalt kümnel protsendil põllu pinnast. 167 kitse- ja/või lambakasvatajat märkisid LHT taotlemisel ravimtaimede kasvatamise pindalaks 1271 ha ([Lisa 45](#)). Taotletud kultuuride hulgas oli erinevaid liblikõielisi ja nende segusid, kuid oli ka taotlusel eraldi kirja pandud ravimtaimeks arvatud puhaskultuure (nt. harilik sigur, harilik saialill, piparmünt, küüslauk)

Valitavate lisanõuete rakendamine

LHT raames on lisaks põhitegevuse nõuete täitmise eest kõikidel taotlejatel võimalik saada toetust koolitusel osalemise eest. Arengukava programmiperioodi jooksul on võimalik toetust saada kuni kahel koolitusel osalemise eest. Üks füüsiline isik võib ühel koolitusel või infopäeval esindada vaid ühte taotlejat. Arvesse lähevad loomade heaolu või loomade tervishoiu koolitused, mis on korraldatud MAK 2014-2020 meetme 1 „Teadmussiire ja teavitus“ või MAK 2007-2014“ meetme „Koolitus- ja teavitustegevused“ raames ning, mis on toimunud enne taotluse esitamise aasta 15. juunit. Koolituse lisategevuse nõude täitmise eest taotles 2021. aastal toetust 32 loomakasvatajat, toetust määrati 25 loomapidajale kogusummas 1875 eurot (PRIA, 02.03.2022f andmetel).

Indikaatori „Veterinaarkulud“ analüüs

MAK 2014–2020 meetme „Loomade heaolu“ eesmärgiks on tõsta loomakasvatajate teadlikkust loomade heolust ja toetada põllumajandustootjaid, kes täidavad loomade heaolu kõrgemaid nõudeid, parandades sellega loomade heaolu ja tervist ning tagades neile loomuosasemad pidamistingimused. Eesmärkide jälgimiseks on võetud kasutusele indikaator „veterinaarkulud“, mille analüüsiobjektiks on veterinaartasude ja ravimitega seotud kulud keskmiselt ühe loomühiku kohta.

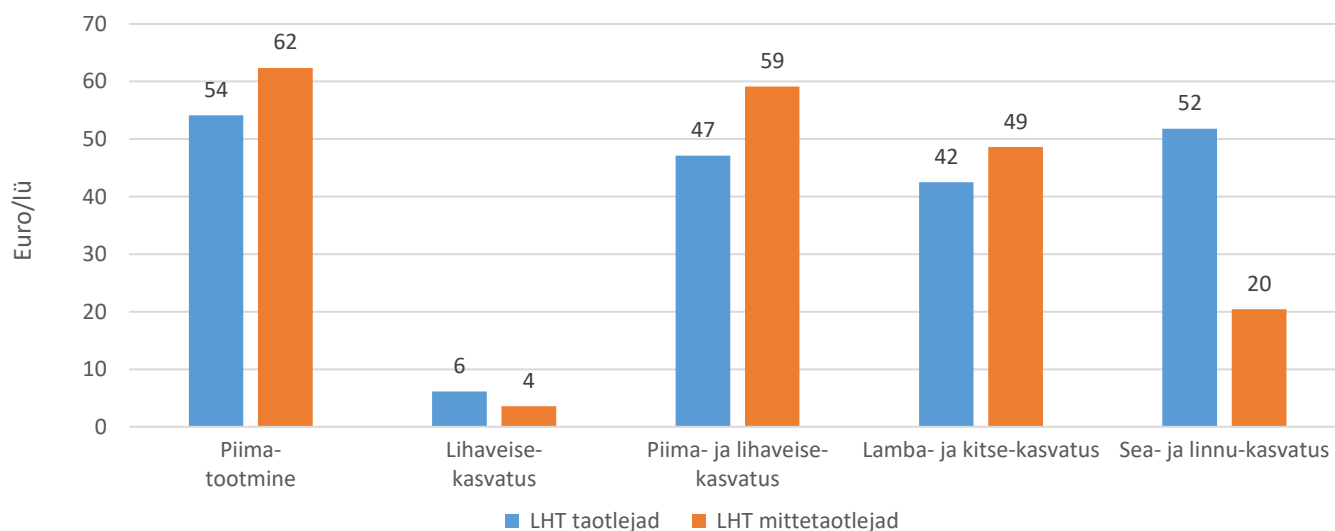
Veterinaarkulud loomühiku kohta loomade heaolu toetust taotlenud tootjate tulemusi (edaspidi LHT taotlejad) analüüsiti tootmistüüpide (piimatootmine, lihavesikasvatus, piima- ja lihavesikasvatus, lamba- ja kitsekasvatus, sea- ja linnukasvatus) ja suurusgruppide lõikes.

Erinevuste hindamiseks on lisaks LHT taotlejate tulemustele välja toodud ka nende ettevõtete tulemused, kes seda toetust 2020. aastal ei taotlenud (edaspidi LHT mittetaotlejad), kuid kes vastasid loomade heaolu toetuse saamise tingimustele (kellel oli loomi vähemalt 2 loomühiku ulatuses või vähemalt 50 munakana ning nende loomade kohta ei ole taotletud mahepõllumajandusliku tootmise toetust või kes ei ole kantud mahepõllumajanduse registrisse mahepõllumajanduslikult peetavate loomadena).

Analüüsi metoodika on esitatud veterinaarkulude analüüsi metoodika dokumendis. Andmete konfidentsiaalsuse tagamiseks on FADNi andmete kasutamisel minimaalne grupi suurus andmete avalikustamiseks vähemalt viis ettevõtet ning kui mõnes suurusgrupis oli nende aastate jooksul valimis vähem kui viis ettevõtet, siis ei saanud vastava suurusgrupi tulemusi avaldada. Analüüsi kaasatud ettevõtete arv, põllumajandustootjate esindatus ja loomade arvu alusel suurusgruppidesse jagunemine on toodud [Lisa 49](#).

Veterinaarkulud loomühiku kohta tootmistüüpide ja suurusgruppide lõikes 2020. aastal

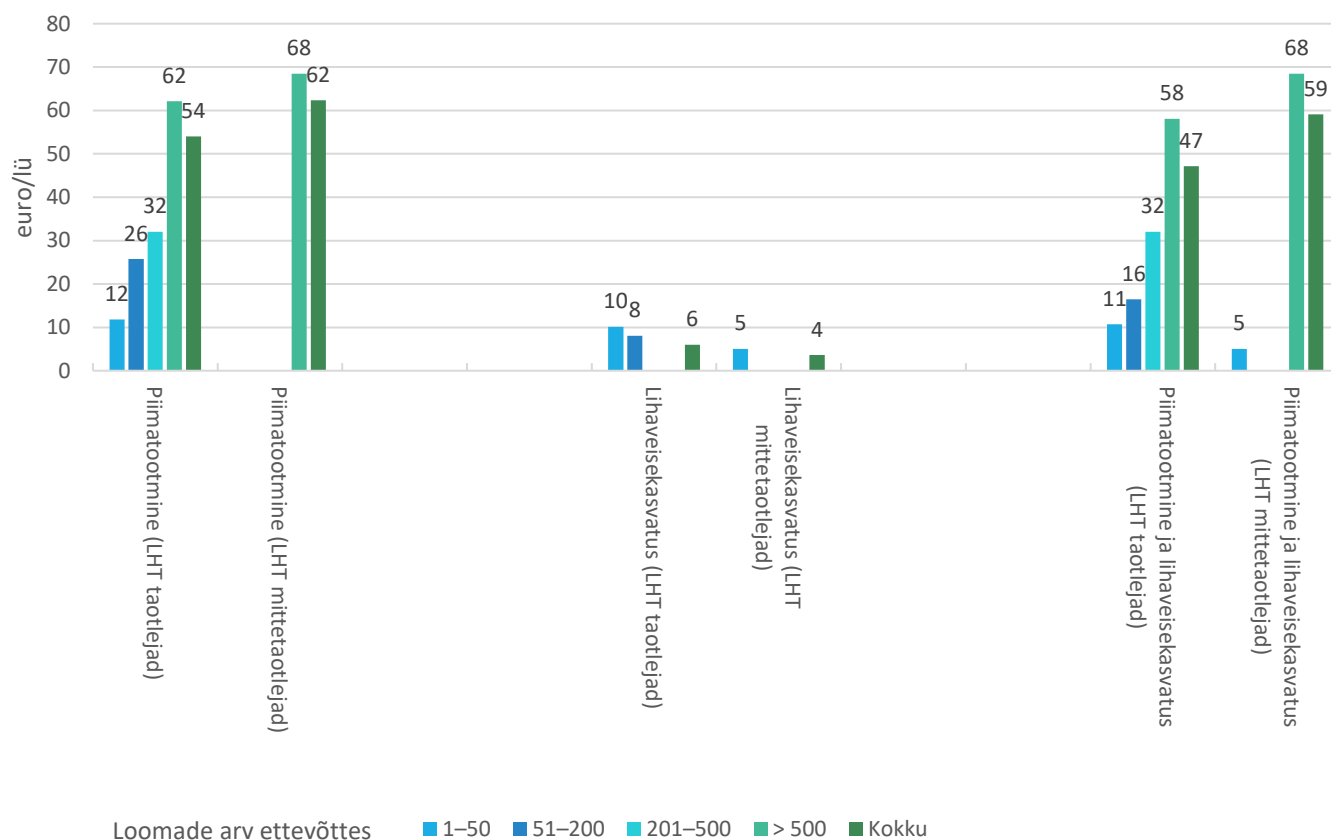
Loomühiku kohta arvestatuna olid LHT taotlejatel veterinaarkulud 2020. aastal kõige suuremad piimatootjatel – 54 euro/lü (2019. aastal 49 euro/lü, 2018. aastal 47 euro/lü,) ([Joonis 114](#)). Üldiselt olid LHT taotlejatel veterinaarkulud mõnevõrra väiksemad võrreldes LHT mittetaotlejatega v.a lihavesikasvatajatel ning sea- ja linnukasvatajatel. Näiteks olid LHT toetust taotlenud piimatootjatel veterinaarkulud 54 euro/lü ja LHT mittetaotlejatel 62 euro/lü. Veterinaarkulud loomühiku kohta arvestatuna olid suuremad LHT mittetaotlenud lamba- ja kitsekasvatajatel võrreldes LHT taotlejatega (vastavalt 49 euro/lü ja 42 euro/lü).

Joonis 114. Veterinaarkulud tootmistüüpide lõikes, 2020

Piimatootjate grupis (veiste arvu järgi grupeerituna) võib täheldada, ning seda nii LHT taotlejate kui ka LHT mittetaotlejate puhul, et mida suurem piimatootmisettevõtte, seda suuremad on veterinaarkulud loomühiku kohta – kui LHT taotlenud kõige väiksema piimatootjate grupis oli see näitaja 12 euro/lü, siis kõige suuremate piimatootjate grupis olid veterinaarkulud 62 euro/lü (Joonis 115). Samuti saab järeldada, et kõige suuremate piimatootjate gruppides olid veterinaarkulud loomühiku kohta LHT taotlenud piimatootjatel mõnevõrra väiksemad võrreldes LHT mittetaotlejatega.

Mida suurem ettevõtte, seda suuremad on veterinaarkulud loomühiku kohta.

Joonis 115. Veterinaarkulud piimakasvatuse, lihaveisekasvatuse ja piima- ning lihaveisekasvatuse (koos) tootmistüübi ettevõtetes, 2020

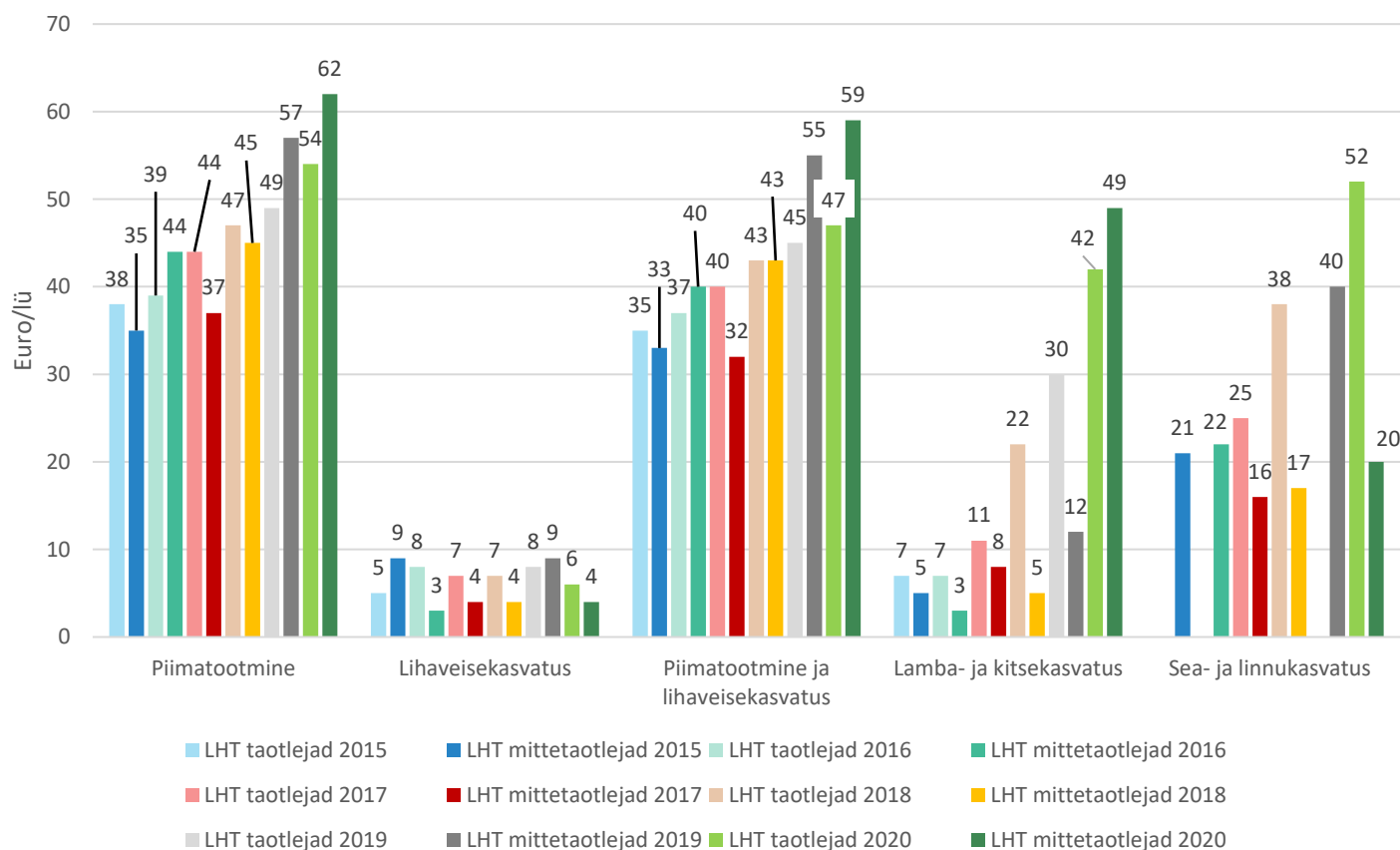
Lihaveisekasvatuse ettevõtete grupeerimisel veiste arvu järgi ilmnas, et veterinaarkulud loomühiku kohta ei erine oluliselt – kui väiketootjatel oli see näitaja vahemikus 5–10 euro/lü, siis suurimate LHT taotlenud ettevõtete grupis oli veterinaarkulud loomühiku kohta 8 euro/lü. Võrreldes LHT taotlejate ning LHT mittetaotlejate lihaveisekasvatuse ettevõtete veterinaarkulusid loomühiku kohta, selgus et LHT taotlejatel olid need kulud keskmiselt mõnevõrra suuremad võrreldes LHT mittetaotlejatega.

Veiste arvu järgi grupeerides olid veterinaarkulud loomühiku kohta kõige suuremad piima- ja lihaveisekasvatuse tootjate grupis kel oli rohkem kui 500 veist, kus veterinaarkulud loomühiku kohta ulatusid 68 euro/lü. Võrreldes LHT taotlejate ning LHT mittetaotlejate piima- ja lihaveisekasvatuse ettevõtete veterinaarkulusid loomühiku kohta, selgus et LHT taotlejatel olid need kulud keskmiselt mõnevõrra väiksemad võrreldes LHT mittetaotlejatega.

LHT taotlenud lamba- ja kitsekasvatuse ettevõtete veterinaarkulusid loomühiku kohta moodustasid 2020. aastal 42 euro/lü.

Veterinaarkulud loomühiku kohta tootmistüübiti 2015. – 2020. aastal

Loomühiku kohta keskmiselt arvestatuna olid LHT taotlejatel veterinaarkulud 2020. aastal kõige suuremad LHT mittetaotlenud piimatootjatel 62 €/lüh, (LHT taotlejatel 54€/lüh) (Joonis 116). LHT taotlenud lihavesikasvatajatel on olnud veterinaarkulud kõigil vaatlusalustel aastatel 5-8 €/lüh, LHT mittetaotlejatel 3-9 €/lüh. LHT taotlenud lamba- ja kitsekasvatajatel on veterinaarkulud aasta aastalt suurenenud, kui 2015. aastal oli see 7 €/lüh, siis 2020. aastal lausa 42 €/lüh kohta. LHT mittetaotlejatest lamba- ja kitsekasvatajatel on veterinaarkulu jäänud varasemalt vahemikku 3-12 €/lüh kuid 2020. aastal kerkis 49 €/lüh. Samuti on sea- ja linnukasvatuse tootmistüübis veterinaarkulud alates 2015. aastast suurenenud.

Joonis 116. Veterinaarkulud tootmistüüpidi lõikes 2015 - 2020. aastal

Kokkuvõte

- LHT toetust määrati 1646 taotlejale 429 725 looma eest (145 912 LÜ), kogusummas 5 442 091 eurot (sh. 1875 eurot koolituse lisanõude täitmise lisamakse).
- Arvuliselt määrati LHT kõige rohkem sigadele (282 238 looma, 84 671 LÜ, sh emiseid 326, 163 LÜ), mis oli 58% määratud loomühikutest ja 66% loomade arvust, seakasvatajatest toetuse saajaid oli 43.
- Toetust määrati 63 602 veise eest (53 988 LÜ), neist 47 578 (75%) olid üle 6 kuu vanused veised, 10 168 (16%) olid alla 6 kuu vanused piimatõugu vasikad ja 5856 (9%) olid alla 6 kuu vanused karjatatavad vasikad.
- 2021. aastal toetatud hobuste arv oli 3180 (97% taotletud hobuste LÜ-st) 357 loomapidajal. 198 lambakasvatajat sai toetust 21 576 lamba eest ja 22 kitsekasvatajat 494 kitse eest. Toetusvaluste munakanade arv on tõusvas trendis ning 2021 määrati LHT toetust 31 linnukasvataja 59 907 munakanale.

- 167 kitse- ja/või lambakasvatajat märkisid LHT taotlemisel ravimtaimede kasvatamise pindalaks 1271 ha
- Loomühiku kohta arvestatuna olid LHT taotlejatel veterinaarkulud 2020. aastal kõige suuremad piimatootjatel – 54 euro/lü. Üldiselt olid LHT taotlejatel veterinaarkulud mõnevõrra väiksemad võrreldes LHT mittetaotlejatega v.a lihaveisekasvatajatel ning sea- ja linnukasvatajatel. Näiteks olid LHT toetust taotlenud piimatootjatel veterinaarkulud 54 euro/lü ja LHT mittetaotlejatel 62 euro/lü. Veterinaarkulud loomühiku kohta arvestatuna olid suuremad LHT mittetaotlenud lamba- ja kitsekasvatajatel võrreldes LHT taotlejatega (vastavalt 49 euro/lü ja 42 euro/lü).